

OSMANLI DUVAR RESİMLERİNDE SAVUNMA VE SİVİL MİMARİ BETİMLEMELERİ

2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SANAT TARİHİ

Ümmü Gülsüm PEHLİVAN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Tolga UZUN

**OSMANLI DUVAR RESİMLERİNDE SAVUNMA VE SİVİL MİMARİ
BETİMLEMELERİ**

Ümmü gülsüm PEHLİVAN

Dr. Öğr. Üyesi Tolga UZUN

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sanat Tarihi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

NİSAN, 2022

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	12
ARAŞTIRMA VE YAYINLAR.....	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	16
GİRİŞ.....	17
1. 18. VE 19. YÜZYIL OSMANLI DUVAR RESİMLERİ.....	19
2. OSMANLI DUVAR RESİMLERİNDE SAVUNMA VE SİVİL MİMARİ BETİMLEMELERİ.....	25
2.1. SAVUNMA YAPISI BETİMLEMELERİ.....	25
2.1.1. Kale Betimlemeleri	27
2.1.2. Hisar Betimlemeleri.....	32
2.1.3. Sur Betimlemeleri	35
2.1.4. Diğer Savunma Yapısı Betimlemeleri.....	37
2.2. SİVİL YAPI BETİMLEMELERİ	38
2.2.1. İstanbul Saraylarının Betimlemeleri	39
2.2.2. Diğer Saray Betimlemeleri.....	44
2.2.3. Kasır Betimlemeleri.....	45
2.2.4. Köşk Betimlemeleri	48
2.2.5. Konak Betimlemeleri.....	55
2.2.6. Yalı Betimlemeleri	56
2.2.7. Konut Betimlemeleri	58
3. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME	69
3.1. Üslup.....	69

3.2. Konuların Yapı Türlerine Göre Dağılımı.....	78
3.3. Betimleme Türlerine Göre Bölgesel Dağılımları.....	80
3.4. Duvar Resimlerinin Tarihlendirilmesi ve Sanatçı Kimliği Sorunu.....	83
3.5. İkonografik Değerlendirme.....	86
3.5.1 Sivil Yapı Betimlemeleri	86
3.5.2. Savunma Yapısı Betimlemeleri	91
SONUÇ	94
KAYNAKÇA.....	98
İNTERNET KAYNAKLARI.....	107
RESİM LİSTESİ.....	109
TABLolar LİSTESİ	123
RESİMLER.....	124
TABLolar.....	211
ÖZGEÇMİŞ	260

TEZ ONAY SAYFASI

Ümmü gülsüm PEHLİVAN tarafından hazırlanan “OSMANLI DUVAR RESİMLERİNDE SAVUNMA VE SİVİL MİMARİ BETİMLEMELERİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Tolga UZUN

.....

Tez Danışmanı, Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Sanat Tarihi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 18/4/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Lütfiye GÖKTAŞ KAYA (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tolga UZUN (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Semiha ALTIER (ÇOMÜ)

Online

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Ümmü Gülsüm PEHLİVAN

İmza :

ÖNSÖZ

Osmanlı Duvar Resimlerinde Savunma ve Sivil Mimari Betimlemeleri adlı tez çalışmamın konusunun belirlenmesinde ve yazım aşamasında bana her zaman yardımcı olan, desteğini esirgemeyen ve yol gösteren kıymetli hocam, danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tolga UZUN' a öncelikle teşekkür ederim.

İstanbul ilindeki araştırma sürecimde desteğini gördüğüm, İstanbul'daki konaklara dair fotoğraf bulmama yardımcı olan Nail SÖNMEZ'e teşekkür ederim. Çalışmamın İngilizce özet bölümünün yazımında bana yardımcı olan sevgili dayım Hakan Şimşek'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışma sürecim boyunca benden desteklerini esirgemeyen sevgili annem Güler ve babam İdris PEHLİVAN'a teşekkür ederim. Bu süreç içerisinde bana yardımcı olan saygı değer müdürlerim Ahmet OVA ve Ahmet DURSUN' a, çalışma arkadaşım kıymetli Özel Eğitim Öğretmeni İsmail Hakkı ÇELEN 'e, Hatay, Reyhanlı Kaymakamı Yasin ÖZTÜRK'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışma sürecimde bilgi paylaşımında bana yardımcı olan Bahar ÇETİNKAYA, Kader SAKİZ ve Merve GÖL FİRİDİN'e teşekkür etmek isterim. Bu süreçte benden desteklerini esirgemeyen Gülnur TAVUKCUOĞLU'NA teşekkürü borç bilirim.

ÖZ

Yüzyıllarca Osmanlı resim sanatının egemen türü olan resimli el yazmalarından sonra 18. yüzyıldan itibaren yapıların duvarlarında görülmeye başlayan duvar resimleri, 19. yüzyılda İmparatorluğun tüm bölgelerine yayılmıştır. Avrupa'nın Barok, Rokoko ve Ampir üsluplarını Osmanlı yorumuyla harmanlayan bu yeni anlayış, başkentte sivil yapılara, taşrada ise hem sivil hem de dini yapılara uygulanmıştır. Konularını genellikle manzara, natürmort ve sembolik betimlemelerden alan duvar resimleri zaman içerisinde çeşitlilik göstermiştir. Bunlardan birisi de mimari betimlemelerdir. Bu betimleme türü, kimi zaman bir manzaranın içinde yer alırken kimi zaman da tek başına betimlenmiştir. İlk örneklerini Topkapı Sarayı'nda I. Abdülhamit döneminde (1774-1789) görmeye başladığımız mimari betimlemeler genellikle İstanbul'un köşk ve kasırlarından ibaret iken daha sonraları özellikle taşra vilayetlerinde görülen duvar resimlerinde başkent İstanbul'u simgeleyen yapılar betimlenmiştir.

Mimari betimlemeler içerisinde savunma ve sivil yapılar önemli bir yer tutmuştur. Kale, hisar, sur ve kışla savunma yapılarını, konut, saray, kasır, köşk, yalı ve konaklar sivil yapıları oluşturduğu görülmüştür. Bunlar kimi zaman şematik kimi zaman gerçekçi bir biçimde yapılmıştır. Bunların bazıları Barok ve Rokoko bezemelerle sınırlandırılırken bazıları da yapının duvarlarına doğrudan uygulanmıştır. Duvar resimlerinde çoğunlukla İstanbul silüetine etki eden betimlemeler görülmüş ancak yapının bulunduğu şehrin ya da çevresindeki yapıların betimlemelerine de rastlanmıştır.

Bu betimlemelerin 18. ve 19. yüzyıllarda başkent ve taşradaki yapılara uygulanmasında Osmanlı Devleti'nin izlemiş olduğu yenileşme ve batılılaşma hareketlerinin etkileri yansımıştır. Böylelikle Osmanlı Devleti bu değişimini tüm dünyaya göstermeyi amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı tasvir sanatı; Duvar resmi; İkonografi; Sivil yapı betimlemeleri; Savunma yapıları

ABSTRACT

After the illustrated manuscripts, which were the dominant genre of Ottoman painting for centuries, murals, which started to be seen on the walls of buildings from the 18th century, spread to all parts of the empire in the 19th century. This new understanding, which blends the Baroque, Rococo and imperial styles of Europe with the Ottoman interpretation, has been applied to civilian structures in the capital, and to both civilian and religious structures in the upstate. The murals, which usually take their subjects from landscape, still life and symbolic imagery, have varied over time. One of them is architectural imageries. This type of imagery is sometimes included in a landscape, and sometimes it is portray alone. Architectural descriptions, the first examples of which we began to see in the Topkapı Palace during the reign of Abdulhamid I (1774-1789), were generally composed of mansions and pavilions of İstanbul, while structures symbolizing the capital İstanbul were depicted in wall paintins, which were seen later especially in provincial provinces.

Defense and civil structure imageries have an important place in architectural imageries. Castle, fortress, city wall and barracks defense structures, houses, palaces, pavilions, waterside residences and mansions it has been observed that civil structures have formed. These are sometimes made schematically and sometimes in a way that reflects reality. Some of the imageries were limited to Baroque and Rococo decorations, and some were applied directly to the walls of the building. In the murals, mostly imageries affecting the silhouette of Istanbul were seen, but there were also imageries of the city where the building is located or the structures around it.

The effects of the modernization and westernization movements followed by the Ottoman Empire were reflected in the application of these imageries to the capital and upstate buildings in the 18th and 19th centuries. Thus, the Ottoman Empire aimed to show this change to the whole world.

Keywords: Ottoman imagery art; mural; Iconography; Civil building imageries; Defensive structures.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Osmanlı Duvar Resimlerinde Savunma Ve Sivil Mimari Betimlemeleri
Tezin Yazarı	Ümmü Gülsüm PEHLİVAN
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Tolga UZUN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	18.04.2022
Tezin Alanı	SANAT TARİHİ
Tezin Yeri	KBÜ-LEE
Tezin Sayfa Sayısı	260
Anahtar Kelimeler	Duvar Resmi, Sivil Yapı Betimlemeleri, Osmanlı Resim Sanatı

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Defense And Civil Architecture Descriptions In Ottoman Wall Paintings
Author of the Thesis	Ümmü Gülsüm PEHLİVAN
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Dr. Tolga UZUN
Status of the Thesis	Master Degree
Date of the Thesis	18.04.2022
Field of the Thesis	ART HISTORY
Place of the Thesis	KBÜ-LEE
Total Page Number	260
Keywords	Wall Painting, Civil Building Descriptions, Ottoman Art Of Painting

KISALTMALAR

A. : III. Ahmet Kitaplığı ve Ayasofya Kitaplığı

Bknz. : bakınız

DCBL, T. : Dublin Chester Beatty Library

Dr. Doktor

E.H: Emanet Hazine Kitaplığı

Esad Ef: Esad Efendi Kütüphanesi

H. : Hazine kitaplığı

H. : hicri

İ Ü K: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

KBÜ: Karabük Üniversitesi

LEE : Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü

M.: miladi

No: Numara

Öğr. : öğretim

R. : Revan kitaplığı

S. : sayfa

SDÜ : Süleyman Demirel Üniversitesi

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TDV : Türk Diyanet Vakfı

TSM : Topkapı Sarayı Müzesi

Vd. : ve diğerleri

Y.Y. : Yeni Yazmalar Kitaplığı

ARAŞTIRMANIN KONUSU

AraŐtiranın konusu Osmanlı duvar resimlerinde görülen savunma ve sivil mimari betimlemeleridir. Bu betimlemeler üslup ve ikonografik anlamlardan oluşmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

“Osmanlı Duvar Resimlerinde Savunma ve Sivil Mimari Betimlemeleri” adlı tez çalıŐmasının öncelikli amacı söz konusu betimlemeleri tespit edip sınıflandırmak ve belirli bir ikonografiye sahip olup olmadıklarını araŐtırmaktır. Bu konuyla ilgili daha önceden toplu bir çalışmanın bulunmaması, yapılacak olan çalıŐmayla savunma ve sivil mimari betimlemelerin bir araya getirilecek olup ikonografik açıdan değerlendirilmesi tezin önemini belirtmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Osmanlı duvar resimlerinde savunma ve sivil mimari betimlemeleri konu alan bu çalışma belirli bir bölge ile sınırlandırılmamıŐtır. Bunun yanı sıra imparatorluğun tüm bölgelerine yayılmış bir geleneği saha çalışması ve bütün örnekleri ile de incelemek mümkün değildir. Bu sebeple bazı bölgelerde yerinde inceleme ve çoğunlukla da kaynak araŐtırması yapılmıştır. Yapılar kitap, dergi ve sempozyum bildirileri incelenerek tespit edilmiş, bu yapıların kimilerinde izin alınarak yerinde inceleme yapılmıştır.

Yerinde inceleme yapılan yapılar arasında Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı ve Küçüksu Kasrı gelmektedir. Bunlar Milli Saraylar Daire Başkanlığına 14.09.2020 tarihinde yapılan baŐvuruyla gerçekleŐmiŐtir. Yıldız Sarayı’nda yer alan duvar resimli odalarda yapılan restorasyon çalıŐmaları sebebiyle fotoğraf çekimi yapılamamıştır. Topkapı Sarayı’nda fotoğraf çekimi yapılan bölümler: Bab’ssade, Cariyeler Taşlığı, Babsselam ve Zlfl Baltacılar Ocağıdır. Diğer odalarda restorasyon çalıŐmalarından dolayı fotoğraf çekimi yapılamamıştır.

Dolmabahçe Sarayı’nda ise Harem Dairesi 212 numaralı oda, harem bölümü, kadın efendi dairesi, Selamlık Hünkar Hamamı fotoğraf çekimleri yapılmıştır.

Beylerbeyi Sarayı'nda Esvab Odası (Hediye odası) duvarında yer alan fotoğraflar çekilmiş olup Sarı Köşk bölümünde fotoğraf çekimi yapılamamıştır.

Küçüksu Kasrı, III. Mehmet Türbesi ve ayrıca günümüzde koruma uygulama ve denetim bürosu olarak kullanılan Kayserili, Ahmet Paşa Konağı'nın giriş holü ve sofa tavanı duvar fotoğraflarının çekimi 30.01.2020 tarihinde izin alınarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Emirgan Beyaz Köşkün giriş hölü ve sofa tavanı fotoğrafları koruma uygulama ve denetim bürosundan temin edilmiştir.

Yapılan kaynak araştırmaları ve yerinde incelemenin neticesinde tezin yazım aşamasına geçilmiştir. İncelenen kaynaklardan 18. ve 19. yüzyıl duvar resimli sivil yapılarından 4 saray, 23 konak, 11 yalı, 11 köşk, 2 kasır, 32 konut, 1 kuleye ulaşılmıştır. Dini yapılarından ise 20 cami, 1 türbe, 2 tekke ve 2 külliye yapısına ulaşılmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda yapılan duvar resimleri aynı yüzyılda yapılmış bir yapıya uygulandığı gibi daha önceki yüzyıllarda yapılmış yapılara da uygulanmıştır. Ancak yayınlarda bunlar üzerine durulmamış yapıların inşa tarihi verilmiştir. Bu sebeple resimlerde aynı yıl yapılmış gibi bir algı oluşmuştur. Yapılan tez çalışmasında yapıların kitabelerinde yer alan inşa tarihleri parantez içinde belirtilmiştir. Tarihi bilinmeyen yapılara “(?)” koyulmuştur. Büyük bir kısmı yayınlarda 19. yüzyılın ilk yarısı veya ikinci yarısı şeklinde belirtilmiştir. Bu sebepten kronolojik bir sıraya koymak mümkün olmamıştır. Dolayısıyla çalışmada resimler yapı türlerine göre gruplara ayrılmış ve üsluplarına göre tarihlenmeye çalışılmıştır. İstanbul ve taşradaki sivil ve dini yapılarda yer alan duvar resimleri kendi içlerinde kronolojik sıraya koyulmuştur.

Çalışma içerisinde oluşturulan kategoriler resimlerin türlerine göre oluşturulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde *18. ve 19. yüzyıl Duvar Resimleri* başlığı altında Osmanlı duvar resimlerinin gelişim sürecinin değerlendirilmesi yapılmıştır. *Savunma Yapısı Betimlemeleri* bölümünde Osmanlı İmparatorluğunun askeri gücünü yansıtan kale, hisar, sur gibi betimlemeler ele alınmıştır. *Sivil Yapı Betimlemeleri* bölümünde köşk, kasır, yalı ve saray betimlemeleri incelenmiştir. Saray betimlemeleri kategorize edilirken İstanbul Saraylarının dışında kalan saraylar diğer saray betimlemeleri başlığı altında yer almıştır.

Karşılaştırma ve Değerlendirme bölümünde duvar resimlerinin üslup yönüyle değerlendirilmesi, konuların yapı türlerine göre dağılımı, betimleme türlerine göre bölgesel dağılımları, sanatçı kimliği sorunsalı ve betimlemelerin ikonografik değerlendirmeleri yapılmıştır. *Tablolar* bölümünde savunma ve sivil mimari betimlemelerin bölgelere göre dağılımı, hangi bölgelerde yoğunlukta görüldüğü, bu betimlemelerin bölgelere göre farklı ikonografilere sahip olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunları yaparken savunma ve sivil mimari betimlemelerin yapı türleri üzerindeki bölgesel dağılımları ayrı olarak ele alınmıştır.

ARAŞTIRMA VE YAYINLAR

Osmanlı Dönemi duvar resimleriyle ilgili ilk yayınlar, Günsel Renda ve Rüçhan Arık tarafından 1970'li yıllarda kaleme alınmıştır. Konuya ilişkin en kapsamlı yayın Günsel Renda'nın *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850* (1977) adlı kitabıdır. 18. ve 19. yüzyıllarda görülen duvar resimlerinin başkent, taşra ve Rumeli' deki örneklerinin üslup ve ikonografik açıdan değerlendirilmesi önemlidir. Rüçhan Arık'ın *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı* (1988) adlı kitabı ise taşrada yer alan duvar resimlerini üslup, teknik, ikonografi ve konularına göre değerlendirilmesinin yapıldığı, sanatçı sorunlarına değinildiği bir diğer önemli çalışmadır. Kitapların yanı sıra bu iki yazarın duvar resimleri konusunda birçok makalesi bulunmaktadır. Günsel Renda: *Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane* (1976), *Büyük Bürüngüz'de Eski Bir Türk Evi* ve *III. Selim Döneminde Süsleme* (1977) ve Rüçhan Arık: *Camide Resim* (1974), *Anadolu'da Bir Halk Ressamı: Zileli Emin* (1975), *Resimli Türk Evlerinden İki Örnek* (1975) Çalışmamızda önemli ve yol gösterici kaynaklar olmuştur. Günsel Renda ve Turan Erol'un *Başlangıcından bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi* (1981) adlı kitabı, duvar resminin ortaya çıkışı, başkent yapılarındaki duvar resim geleneği, teknik ve üslup yönüyle değerlendirmeleri, taşradaki yapılara yansımalarını da ele aldıkları bir diğer önemli yayındır.

Duvar resimleriyle ilgili temel kaynaklar dışında, resimlerin bölgesel olarak değerlendirildiği çalışmalarda bulunmaktadır. Marmara Bölgesi duvar resimleri konusunda, Sedat Hakkı Eldem'in *Köşkler ve Kasırlar II* (1974) adlı kitabı İstanbul'da yer alan pek çok köşk ve kasrın mimari özellikleri anlatılmış, yapılardaki duvar

resimlerinden örneklere yer verilmiştir. Sedad Hakkı Eldem'in bir diğer kitabı olan *Köçeoğlu Yalısı Bebek* (1977)'de Köçeoğlu Yalısının mimari özellikleri ve resim programı anlatılmıştır.

Candan Nemlioğlu'nun *Abud Efendi Konağı* (1986) adlı makalesinde İstanbul, Abud Efendi Konağının tarihçesi, mimari özellikleri, duvar resim programı ve kalem işi süslemeleri anlatılmıştır.

Orhan Erdenen'in *Boğaz İçi Sahilhaneleri Anadolu yakası, C.1* (1994) ve *Boğaz içi Sahilhaneleri, Yeniköy- Ortaköy, C.4* (1994) adlı kitapları İstanbul'da yer alan bazı yalıların mimari özellikleri ve resim programını ele almıştır. Bunların dışında Pars Tuğlacı'nın *Tarih Boyunca İstanbul Adaları* (1995) kitabı, Pelin Şahin Tekinalp'in *Duvar Resimlerinde Köşk, Kasır ve Saraylar* (2007) adlı Sempozyum bildirisi, Mesut Dünder'in *Beylerbeyi Sarayı Tavan Resimleri* (2011) adlı makalesi, Alptekin Yavaş'ın *Bayramiç Hadimoğlu Konağı* (2016) adlı makalesi bu bölgedeki duvar resimlerinin ele alındığı önemli çalışmalardır.

Ege Bölgesindeki duvar resimleri konusunda İnci Kuyulu'nun *Geç Dönem Anadolu Tasvir Sanatından Yeni Bir Örnek: Soma Damgacı Camii* (1988), *Kırkağaç Çiftahanlar Cami* (1990), *İzmir' de Resimli Bir Ev* (1993), *İzmir ve çevresindeki bir grup duvar resminin incelenmesi* (1998), *İzmir Bayraklı Yahya Hayati Paşa Köşkü: Kül Olan Resimler* (2014), *İzmir yerel ve Levanten kültürünün duvar ve tavan resimlerine yansımaları* (2015) adlı makaleleri önemli çalışmalardır.

Balkanlardaki duvar resimlerinin üslup ve ikonografik yönüyle değerlendirildiği, Metin Uçar'ın *Berat Bekarlar Camii Duvar Resimleri* (2013), *Arnavutluk'taki Osmanlı Dönemi Mimarisinde İstanbul Tasvirli Duvar Resimleri* (2013), *Arnavutluk'taki Osmanlı Dönemi Duvar Resimlerinde Kent Tasvirleri* (2015) adlı makaleleri önemli çalışmalardır.

Nihal Uluengin'in *Ege'nin İki Yakasından İstanbul Manzaralı Evler* (2020) adlı kitabı Yunanistan ve Türkiye'de resimli sivil yapıların incelendiği genel bir çalışmadır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

“Osmanlı Duvar Resimlerinde Savunma ve Sivil Mimari Betimlemeleri” adlı tez çalışması başkent ve taşrada yer alan Osmanlı dönemine ait duvar resimli yapılardaki savunma ve sivil mimari betimlemeleri kapsamaktadır. Çalışma ele alınırken yapılarda, sivil veya dini yapı ayırımına gidilmemektedir. İncelenen çalışma 18. - 20. yüzyıllar arasındaki Osmanlı Duvar resimlerinde görülen sivil ve savunma mimari betimlemeleri olarak sınırlandırılmaktadır.

Çalışma sürecinde karşılaşılan güçlükler ise çalışma kapsamındaki bazı duvar resimlerinin yerinde incelenmesi sırasında yaşanmıştır: Yıldız Sarayındaki duvar resimlerinin yerinde incelenmesi sırasında restorasyon çalışmalarının bulunması bu incelemeye olanak vermemiştir. Ayrıca, covid19 sürecinde, kütüphane, araştırma merkezleri gibi kurumlarda yaşanan kısıtlamalar kaynak erişimini güçleştirmiştir.

GİRİŞ

18. ve 19. yüzyıllarda, Osmanlı Devleti'nin yönünü Batı'ya çevirmesiyle birlikte siyasi, kültürel, askeri ve birçok alanda görülmeye başlayan yenileşme sanat alanında da kendisini göstermiştir. Batı'nın etkisiyle giren Barok ve Rokoko üsluplar Osmanlı'nın sanat anlayışıyla birleştirilerek duvar resimlerine de¹ uygulanmıştır. Duvar resimleri ilk olarak başkentte saray ve çevresinde görülürken eşraf ve ayanlar aracılığıyla tüm imparatorluk sınırlarında dini ve sivil yapılarda da uygulanmıştır. Duvar resimlerinin konuları: manzaralar, natürmort, sembolik betimlemelerdir. Bu konuların dışındaki diğer konuların içinde mimari betimlemeler de görülmektedir. Savunma ve sivil mimari betimlemeleri bu tezin konusunu oluşturmuştur. Çalışmanın konusu mimari betimlemeleri de içerebilirdi ancak dini yapıların duvarlara yapılış nedenleri farklı ikonografiler ve tarihsel nedenler içerdiği için bu yapıların sivil yapılarla birlikte olması hem geniş olacağından hem de tezin ana hatlarını bozacağından savunma ve sivil mimari betimlemeleri tezin konusu olarak seçilmiştir. Bu konunun tercih edilmesinin bir diğer sebebi de savunma ve sivil yapıların duvar resimlerinde sık rastlanıyor olmasıdır.

Sivil yapı betimlemeleri içinde III. Ahmet'in (1703-1730) emriyle yaptırılan Sadabad Kasırları, İstanbul boğazındaki köşkler, Çadır Köşkü, Bahariye'de inşa edilen yalılar, Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Çırağan Sarayı, Yıldız Sarayı, konak, konut gibi yapılar bulunmaktadır. Savunma yapısı betimlemeleri ise Halep Kalesi, Kayseri Kalesi, Kadife Kalesi, Hayber Kalesi, Midilli Kalesi gibi tanımlanabilen kaleler, Anadolu Hisarı, Rumeli Hisarı, Yedikule Hisarı kışla ve surlarda bu betimlemelerde yer almaktadır. Savunma ve sivil yapı betimlemeleri duvar resimlerine Barok ve Rokoko bezemeli kartuş ve çerçeveler içinde uygulanmıştır. Bazen bu yapılar tek yapı bazen de yapı toplulukları arasında bulunmaktadır. Kompozisyonlarda mekan algısı, ışık -gölge ve perspektif teknikleri başarılı bir şekilde uygulanmış ve mimari betimlemeler ayrıntılı olarak yapılmıştır. Halep Kalesi, İmrahor Kasrı, Dolmabahçe

¹ Duvar resimleri "*fresk*" ve "*fresko secco*" olmak üzere iki teknikle uygulanmaktadır. Fresk tekniği duvar yüzeyindeki sıva yaşken boya sürülerek yapılmaktadır (Mülayim, 1996, s. 199). Fresco secco tekniği ise normal freskin tersi olarak kuru sıva üzerine suyla çözeltilmiş halindeki bir boyanın uygulandığı tekniktir (Sözen ve Tanyeli, 2014, s.111) duvar yüzeyindeki sıva yaşken boya sürülerek yapılmaktadır (Mülayim, 1996, s. 199). Fresco secco tekniği ise normal freskin tersi olarak kuru sıva üzerine suyla çözeltilmiş halindeki bir boyanın uygulandığı tekniktir (Sözen ve Tanyeli, 2014, s.111).

Sarayı gibi gerçeğini yansıtan betimlemelerde duvar resimlerinde yer almıştır. Bu resimleri yapan sanatçıların gerçeğini görmüş ya da daha önce çekilen fotoğraflarına bakarak yapmış olabilecekleri düşünülmektedir. Taşrada bulunan yapılarda ise savunma ve sivil yapıların şematik biçimli örnekleri yoğunluktadır.

Sivil yapı betimlemeleri bölgesel olarak ele alındığında İstanbul başta olmak üzere; Anadolu, Balkanlar ve Ortadoğu'daki sivil ve dini nitelikli pek çok yapının duvarlarında yer almaktadır. Başta Marmara bölgesi, İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerindeki sivil yapıların duvarlarında yoğunlukta görülmektedir. Anadolu'da ise Kayseri şehrinde fazlaca görüldüğü saptanmıştır. Bunun nedeni ise Kayseri'nin birçok kavme ev sahipliği yapmış olması ve ticaret yolları üzerinde bulunmasıdır. Savunma yapıları ise Batı Anadolu Bölgesinde sık işlenen konular arasındadır. Bu yapıların Batı Anadolu Bölgesinde yoğunlukta betimlenmesi, bölgenin kültür ve sanat ortamını etkilemesi sonucu duvar resimlerine de yansımıştır. İzmir'in bir liman kenti oluşu, Osmanlı Devleti'nin Avrupalılarla doğrudan ticaret yapan bir merkez halini almasına ve sanatçı gruplarında ki çeşitlilik kültür ve sanat ortamının oluşmasını etkilemiştir. İstanbul ve taşrada bulunan yapılarıdaki duvar resimleri incelendiğinde çoğunda sanatçı ismine yer verilmediği görülmüştür. Duvar resimlerinin tarihlendirilmesi resimlerin üslup özelliklerine bakılarak yapılmıştır.

İstanbul başta olmak üzere taşradaki sivil ve dini yapıların duvarlarında bir moda halini alan savunma ve sivil yapı betimlemeleri farklı ikonografik anlamları da içinde barındırmaktadır. Sivil yapılar genellikle dönemin yeni yapılarını tanıtmak ve belgelemek amaçlı yapılmıştır. Savunma yapıları ise Osmanlı devletinin gücünü ve ordusuna verdiği önemi yansıtmaktadır.

1. 18. VE 19. YÜZYIL OSMANLI DUVAR RESİMLERİ

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren büyük bir güç haline gelmiş, siyasi ve sanatsal anlamda kendi kendine yeten bir toplum olmuştur. Ancak 1683 Viyana Bozgunu ve 1699 Karlofça Antlaşması ile birlikte Osmanlı Devleti gücünü kaybetmeye başlamıştır. 1718 Pasarofça Antlaşması'yla yaşanan toprak kaybı ve askeri alandaki gerilemelerden dolayı Osmanlı Devleti dışa açılmak zorunda kalmıştır (Renda, 1977, s. 15; Şahin Tekinalp, 2002, s. 718).

Osmanlı Devleti gücünü tekrar elde etmek için çözüm olarak, yönünü Batı'ya çevirmiştir. Avrupa'daki yenilikleri kendisine taşımak istemesinden dolayı özellikle Fransa ile diplomatik ilişkiler geliştirmiştir (Cezar, 1971, s. 1). III. Ahmet (1703-1739) döneminde Yirmisekiz Mehmet Çelebi Efendi'nin Paris'e elçi olarak (1720) gönderilmesiyle Batı'ya ilk kez açılma başlamıştır (Cezar, 1971, s. 2; Renda, 1977, s. 17). Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Paris'e gönderilmesinde, bilim ve sanat alanında gözlem yapmak, Fransa hakkında bilgi toplamak ve iki devlet arasındaki dostluğu geliştirmek amaçlanmıştır (Akyavaş, 1993, s. V). Yirmisekiz Mehmet Çelebi gördüğü Paris'de ki sarayı, bahçe, halı, ayna imalathaneleri, seralar, rasathane, matbaa, kilise, kale, opera ve apartmanlarını, Fransız krallarının saray yaşantılarını “*Paris Sefaretnamesi*” adlı eserinde ele almış (Polatçı, 2011, s. 255-257) ve bu eserini III. Ahmet ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya sunmuştur (Akyavaş, 1993, s. V-VII). “*Sefaretname*” adlı eserden hareketle Lale Devri (1718-1730) olarak isimlendirilen bu dönemde III. Ahmet, Haliç ve Boğaz kıyılarında kasır ve köşkler yaptırmış ve bunları Fransa'dakiler gibi çiçek bahçeleri, fiskiyeli havuzlar ve çağlayanlarla süsletmiştir. Kent meydanlarını ise çeşme ve sebillerle donatmıştır (Renda, 2002, s. 434).

Avrupa'nın Barok ve Rokoko üslupları da Lale Devri'nde yapılan yapılarda görülmeye başlamıştır (Renda, 2002, s. 434). Bu üsluplar dış mimariden ziyade iç mimaride uygulanmıştır (Renda ve Erol, 1981, s. 50). İç mimarideki duvar bezeme programını yansıtan günümüze ulaşmış örneklerden biri Topkapı Sarayı III. Ahmet Yemiş Odası'nda bulunan ahşap panolar üzerindeki vazo, saksı içerisinde lale, gül, karanfil motifleri, sepet ve tabaklar içinde armut, üzüm, incir, nar gibi betimlemelerdir (Salbacak, 2019, s. 516) (Resim 1). Bu çiçekler ve meyveler süsleme unsuru olmaktan

çıkıp hacimli görünümüne sahip saksılara ve çanaklara yerleştirilerek boyut kazandırılmıştır (Renda, 1977, s. 77).

18. yüzyılın ortalarından itibaren duvarlardaki Barok süslemelerin arasına manzara resimlerinin yerleştirildiği görülmüştür. Manzara resimleri süslü kartuşların, kıvrımlı palmetlerin, akant yaprakların ve korent başlıklı sütunların arasında veya dikdörtgen çerçevelerin ve nişlerin içerisinde yer almıştır. Bu resimler kısa bir süre içinde büyük ilgi görmüş, benimsenmiş ve Anadolu'ya yayılan bir resim türü olmuştur (Renda, 1977, s. 78).

I. Mahmud (1730-1754) döneminde askeri ve teknik alanda iyileştirme çabalarında bulunmuş ve Batı'dan uzmanlar getirilmiştir (Demirsararlı, 2000, s. 51). Padişahın bu yenilikçi tutumu yaptırmış olduğu yapıların bezeme programına da uygulanmıştır (Renda, 2002, s. 435).

III. Osman (1754-1757) döneminde Topkapı Sarayı içinde inşa edilen III. Osman Köşkü'nün pencereleri üzerinde akant yapraklarıyla bezenen korniş, odayı dolaşmaktadır. Odanın yan duvarlarındaki kartuşların arasında arabeskler ve hayali yapı betimlemeleri yer almaktadır. Sofa girişinin yanlarında yer alan nişlerin içinde perspektif tekniği uygulanarak yapılan mimari betimlemeler bulunmaktadır. Bu odanın içerisindeki resimlerde, perspektifin başarılı uygulandığı çizimler ve mimari konuların yoğunlukta betimlenmesi, duvarların bölümlere ayrılması, bu duvarlarda yer alan bezemelerin bir çerçeve içerisinde yer almadan kullanılması bir yenilik olarak gösterilebilmektedir (Arel, 1975, s. 63).

III. Mustafa (1757-1774) döneminde Mühendishane-i Bahri Hümayun (1773) mektebinin kuruluşu bilim ve teknik alanlarda Batı tarzı eğitimin yerleşmesini sağlamıştır. Burada verilen teknik resim dersleri ile birçok Osmanlı ressamı Batı resim tekniklerini öğrenmiştir (Renda, 200, s. 435).

I. Abdülhamit (1774-1789) döneminde Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın uğraşları sonucunda elçilikler açılmış ve bu elçilikler ile devletin ileri gelenleri arasında güçlü ilişkiler kurulmuştur (Şener, 2011, s. 24). 18. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'ne batı etkisinin girmesiyle başkent İstanbul'daki sivil yapılarda en erken duvar resimleriyle karşılaşmıştır (Okçuoğlu, 2000, s. 16). III. Ahmet'in Yemiş Odası'ndaki bezemeler duvar resimlerinin öncüsü sayılmış ve tarihlenen en eski duvar

resimleriyle de I. Abdülhamit (1774-1789) döneminde Topkapı Sarayı Harem Dairesi'nde karşılaşılmıştır (Renda, 1977, s. 80). Bu resimler tavan eteklerini dolayan dar şeritler şeklinde ya da duvarların üst bölümlerinde bulunan Barok ve Rokoko bezemelerin arasına yerleştirilmiş pano resimlerdir (Renda ve Erol, 1981, s.53). Konuları genellikle İstanbul ve Boğaz'dan alınmış betimlemelerdir. Gözdeler dairesinin üst katında yer alan duvar resimlerinde İstanbul'un semtleri içinde yer alan Göksu Irmağı, Küçüksu Deresi gibi yerler betimlenmiştir (Renda, 1977, s. 83) (Resim 2). Bu resimlerde mimari betimlemeler ayrıntılı bir şekilde çizilmiş ve Batı'nın perspektif kuralları başarılı bir şekilde uygulanmıştır (Parlak Uğurlu, 2020, s. 24).

III. Selim (1789-1807) döneminde saray, Avrupa kültürünün benimsendiği ve bu kültürü tüm imparatorluğa tanıtan bir yer konumuna gelmiştir (Yurttadur ve Cimili, 2015, s. 124). Mühendishane-i Berri Hümayun'da (1795) topografik nitelikte teknik resim eğitimi verilmeye başlanmıştır (Renda, 1977, s. 21). Bu dönemden itibaren duvar resimlerinde artış yaşanmıştır. Resimler sivil yapılar içerisinde yer alan ev, saray, köşk gibi yapıların başodalarında, yüklüklerin üzeri, duvarların üst bölümlerinde yer almıştır (Renda, 1998, s. 317). Duvar resimleri genişleyen şeritler ve kartuş, çerçeve ve madalyonların içinde betimlenmiştir. Yenileşmenin bir göstergesi olarak bahçe, fiskiyeli havuz, köprü, köşk, kasır gibi betimlemeler kullanılmıştır. Bunlar yumuşak renk geçişleriyle verilmiştir (Şahin Tekinalp, 2002, s. 720-721).

Bu dönemde Topkapı Sarayı Harem'e eklenen dairelerin çoğunda manzara resmi görülmeye başlanmıştır. III. Selim'in Harem Dairesi'ne ekletmiş olduğu Namaz ve Meşk Odası giriş bölümü duvarında Boğaz manzarası yer almıştır. Bu kompozisyonda yeşil, mavi, toprak sarısı, kiremit kırmızı tonları tercih edilmiş ve kıyıda beyaz renkli köşk betimlemelerine yer verilmiştir (Renda, 1977, s. 89) (Resim 3). Ayrıca İstanbul'da gelişen bu betimlemelerin ayan ve eşrafın katkılarıyla Anadolu'ya yayıldığı görülmüştür. Örneğin; Çanakkale, Hadimoğlu Konağı (1796), Şam'daki Nizamoğlu Konağı (1803) ve Mücellid Evi duvarlarında başkent üslubuna sahip duvar resimleri yer almıştır (Renda, 1998, s. 317).

II. Mahmut döneminde (1808-1839) Batı örnek alınarak gelişim devam etmiştir (Gürçağlar, 2017, s. 234). Duvar resimlerinde perspektif tekniği yaygınlaşmış ve özellikle mimari betimlemelerde bunlar uygulanmıştır. III. Selim döneminde görülmeye devam eden manzara resimleri, II. Mahmut döneminde mimari

betimlemeler, gri ve bej renklerle uygulanmıştır (Renda, 1977, s. 98). Ayrıca bu dönemde duvar resimlerinde Sanayi Devrimiyle birlikte görülen buharlı gemi, buharlı tren, duvar saatleri, cep saatleri gibi betimlemeler ve az rastlanan binek araçları, sandalye, masa, sehpa, fayton gibi betimlemeler yeniliğin sembolü olarak görülmeye başlamıştır (Uzun, 2017, s. 853-856). II. Mahmut döneminde yapıldığı bilinen Topkapı Sarayı Harem Dairesi'nde ki manzara betimlemeleri aynı zamanda Akağalar Kapısı (Babüssaade) ve orta kapıda da görülmüştür. Manzara resimleri içinde köşk ve konut betimlemelerine yer verilmiştir (Resim 4). Yeniliğin sembolü olan fayton ve arabacı insan figürleri İstanbul, Bebek Kavafyan Konağı'nda yer almıştır (Resim 5). Ayrıca faytonları kullanan arabacı insan figürü betimlemelerinin yer alması duvar resimlerinde karşılaşılan ilk insan figürleri olması bakımından büyük önem taşımaktadır (Renda, 1977, s. 118; Kuyulu, 2000, s. 14; Uzun, 2017, s. 856).

Sultan Abdülmecid Dönemi'nde (1839-1861) Tanzimat Fermanı'nın (1839) ilanı ile Osmanlı Devleti Batı'ya yöneldiğini duyurmuş ve batılılaşma hareketleri bir devlet programı haline almıştır (Renda, 1977, s. 103). Avrupa'da görülen birçok yenilik (fayton, cep saatleri, kupa, london, karasal binek araçları ve masa, sandalye gibi iç dekorasyonda görülen eşyalar) (Uzun, 2017, s. 856) Osmanlının gündelik yaşamında kullanılmış ve bu betimlemeler duvar resimlerine uygulanmıştır. İlk örnekleri Dolmabahçe Sarayı Harem Dairesi tavanındaki Barok, Rokoko bezemelerin içerisinde yer alan saat, vazo ve soba betimlemeleri batı tekniğinde gelişimi göstermektedir (Resim 6-7). Dolmabahçe Sarayı'nda diğer saraylarda daha önce karşılaşılmamış bir resim türü illüzyonist boyamalardır. Muayede salonunun tavanında ve balkon duvarlarında, kubbe için de perspektif tekniği kullanılarak mimari betimlemeler yapılmıştır (Renda, 1985, s. 173) (Resim 8). Neoklasik, Neo barok ve Neogotik çizgilerin yer aldığı Avrupa yapılarının iç mekân süslemesini hatırlatan bu resimler, balkon parmaklıkları ya da kepenekleri açık pencerelerin içinden gökyüzüne bakan göz aldatici mekânlar gibi tasarlanmıştır (Renda, 1985, s. 174).

19. yüzyıl boyunca batılılaşma ile birlikte resimlerde konu çeşitliği artmış, başta İstanbul manzaraları olmak üzere, av sahneleri işlenen konular arasında yer almıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında av sahnelerine yer verilen bir örnek başkent İstanbul'da yer alan Kandilli Edip Efendi Yalısı'nın duvar resimleridir (Renda ve Erol, 1981, s. 63) (Resim 9).

Beylerbeyi Sarayı (1865) duvar resimlerinde genellikle deniz manzaraları ve gemi betimlemelerine yer verilmiştir (Renda, 1985, s. 174) (Resim 10). Duvarlarda yer alan bu betimlemelerde kırmızı, mavi, sarı gibi canlı renkler tercih edilmiştir (Dündar, 2011, s. 826).

Bu yüzyılda değişimi simgeleyen betimlemelere başkent yapılarının ardından taşra yapılarında da rastlanılmıştır. Yeniliklerden biri olan buharlı gemi betimlemeleriyle Anadolu'da, İzmir Bayraklı, Yahya Paşa Köşkü harem üst kat sofasında (Resim 11), Karaman Hacı Sami Tartan Evi 1. Kat Sofasının sekizgen kubbe eteğinde (Resim 12), Gaziantep Hasan Nehir Tartan Evi eyvan kemerinin sağ kısmında (Resim 13), Karabük Safranbolu Yörük Köyü Sipahioğlu Konağı başodasında karşılaşılmıştır (Resim 14) (Renda, 1977, s. 154; Kuyulu Ersoy, 2014, s. 531; Uzun, 2017, s. 856; Uluçam Kırbağ, 2019, s. 6662).

19. yüzyıl boyunca batı etkisinde yeni teknikler ve konu çeşitliliği ile gelişen duvar resimleri (Renda, 1998, s. 316) başkent İstanbul'daki sivil yapılarda yaygınlık göstermiştir. Eşraf ve ayanlar vasıtasıyla İmparatorluk sınırları içindeki tüm bölgelere yayılmıştır. Resimler başkent yapılarından farklı olarak sivil yapılar dışında dini mimari yapılarında da yoğunluk kazanmıştır. Bu resimlerde konu çeşitliliği görülmeye devam etmiştir. Bunlar: manzara resimleri, Kız Kulesi, Kalamış Koyu, Göksu Çeşmesi İstanbul manzaralarıdır (Renda ve Erol, 1981, s. 60).

Manzara resimleriyle beraber natüromortlar da duvar resimlerinde çok sık tercih edilen konular arasında yer almıştır. Bu da yenileşmenin bir göstergesi olmuştur (Renda ve Erol, 1981, s. 51). Yozgat Çapanoğlu Cami mahfil tonozu (Arık, 1988, s. 29), (Resim 15) ve Muğla Milas Bahaeddin Ağa Konağı eyvanının iki tarafında yer alan natüromortlar (Arık, 1988, s. 91) (Resim 16) bu betimlemelere verilebilecek örneklerdendir. Yenileşmeyle birlikte resimlerde renk olarak koyu yeşil, mimari yapılarda beyaz ve kırmızı, gökyüzünde pembe ve mavi renkler tercih edilmiştir. Perspektif ve ışık-gölge bu resimlerde kullanılmaya başlanmıştır (Renda, 1998, s. 317).

19. yüzyılın sonlarına doğru insan figürleri duvar resimlerinde yer almaya başlamıştır. Duvarların tümü batılı motiflerle bezenmiş olup odaların sadece duvarları değil tavanları da resimlerle kaplanmıştır. Kayseri Danyal Aşık Evi (Resim 17) (Renda, Erol, 1981, s.73) ve Safranbolu Kıranköy'de yer alan evin duvar resimlerinde

(Resim 18) insan, hayvan ve kuş figürleriyle karşılaşmıştır (Arık, 1988, s. 144). Savaş sahneleri ve Tevrat'ta yer alan sahnelerin duvar resimlerine konu olması gelişimin devamlılığını göstermiştir. Bu resimlerin örnekleriyle Yozgat Nizamoğlu Konağı'nda karşılaşmıştır (Acun, 205, s. 230) (Resim 19-20). Batı tekniğinde yapılmış bir diğer betimleme olan faytona, Anadolu ve başkentte yer alan sivil yapılarda rastlanılmıştır. Buna örnek olarak Yozgat Nizamoğlu Konağı sofa duvarında ki betimleme gösterilebilir (Resim 21).

Batı etkisinde gelişen duvar resimleri, İmparatorluk sınırlarındaki Balkanlar, Suriye, Filistin, Mısır eyaletlerinde de görülmüştür. Balkanlar'da bulunan kent ve kasabalardaki konak ve camilerde yer almıştır. Bu camilerden biri Arnavutluk Berat Bekarlar Camidir (H.1243-M.1827-1828). Yenileşmeyle birlikte görülen sarkaçlı saat betimlemesine caminin doğu duvarında rastlanmıştır (Uzun, 2017, s. 854) (Resim 22). Başkentteki İstanbul manzaraların Balkanlarda Ambelakia, Georgios Mavros Evi'nin (1798) birinci katında görülmüştür (Gürçağlar, 2017, s. 237) (Resim 23). Başkent üslubu sanat eseriyle benzerlik gösterip, Osmanlı Devleti'nin taşradaki hayali İstanbul manzaraları erken tarihli bir örnek olması açısından önem taşımaktadır.

2. OSMANLI DUVAR RESİMLERİNDE SAVUNMA VE SİVİL MİMARİ BETİMLEMELERİ

18. ve 19. yüzyıllarda Batılılaşma ile birlikte duvar resimlerinde çeşitli konular işlenmektedir. İlk olarak yaygınlık kazanan manzara resimlerinin ardından natürmortlar, sembolik betimlemeler ve mimari betimlemeler bu çeşitlilik içinde yer almaktadır. 18. yüzyılda ilk örnekleri Topkapı Sarayında I. Abdülhamit döneminde (1774-1789) görülmeye başlayan mimari betimlemeler manzara içindeki köşk, kasır ve yalılardan ibarettir. Zamanla mimari betimlemelerdeki konular çeşitlilik göstermektedir. Bunlar kale, hisar, sur, kışla, yalı, köşk, kasır ve konutlardan oluşmaktadır. Özellikle 18. yüzyılda Batılılaşmayla birlikte inşa edilen sivil yapıların duvar resimlerinde bu betimlemelerin yer alması Osmanlı Devleti'nin değişimini göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin askeri gücünü yansıtan savunma yapılarının duvar resimlerine konu olması Osmanlı Devleti'nin askeri alandaki gelişimini de yansıtmaktadır.

Savunma ve sivil yapı betimlemelerinden kale, hisar, sur gibi yapılar savunma yapılarını oluşturmaktadır. Sivil yapı betimlemeleri ise köşk, kasır, yalı, saray ve konaklardır.

2.1. SAVUNMA YAPISI BETİMLEMELERİ

Osmanlı devletinin askeri gücünü yansıtan savunma yapıları resim sanatına da yansımıştır. Savunma yapıları olarak bilinen yapılar duvar resimlerinde bir yapı topluluğu içinde bazen de tek yapı olarak betimlenmiştir. Bunlar; kale, hisar ve surlardır. Bu betimlemelere ilk olarak 16. yüzyıl el yazmalarında karşılaşılmıştır. Örnek olarak Matrakçı Nasuh'un 1532 tarihli, *Tuhfetü'l-guzat*, SK, Esad, Ef. 2206, yazmanın 33b-34a sayfalarında iki hisar karşılıklı olarak yer almıştır. Bir diğer örnek de Nasuh'un 1537 tarihli *Beyan-ı Menazil-i Sefer-i- Irakeyn Sultan Süleyman Han İÜK*, T. 5964 el yamasının 105b-106a sayfalarında Halep Kalesi betimlemesi görülmüştür. 1540 tarihli *Tarih-i Sultan Bayezid*. TSM, R. 1272 adlı el yazmasında 8a sayfasında Kili Kalesi, 9a sayfasında Akkirman Kalesi ve 21b-22a sayfalarında İnebahtı Kalesi'nin betimlemeleri bulunmuştur. Savunma yapılarının betimlendiği bir diğer yazma ise Arifi'nin 1558 tarihli *Süleymanname*, TSM, H.1517'dir. Belgrad Kalesi'nin betimlemesine yazmanın 108b-109a sayfalarında yer verilmiştir (Atasoy,

1970, s. 173; Atıl,1986). Ayrıca II. Selim (1524-1574) döneminde Ahmet Feridun'un 1569 tarihli *Nüzhet-i Esraru'l-ahbar der-sefer-i Sigetvar*, TSM. H.1339² yazmasında, III. Murad (1546-1595) döneminde Seyyid Lokman'ın 1589 tarihli *Hünername II*³ yazması, Rahîmîzade'nin 1590 tarihli *Gencine-i Feth-i Gence*, TSM. R. 1296 el yazmasının 28b sayfasında Ferhad Paşa'nın Gori kalesinde meclisi betimlemesi⁴ ve Rumûzî'nin 1594 tarihli *Tarih-i Feth-i Yemen*, İÜK, T.6045 el yazmasının 185b-186a sayfalarındaki Yemen'de Lebahe kalelerinin alınması betimlemelerinde⁵ savunma yapılarına rastlanmıştır. III. Ahmet döneminde (1703-1730) Nevizâde Atayî'nin 1721 tarihli *Hamse*, BEWAG, W.667 el yazmasının 10a sayfasında Rumeli ve Anadoluhisarı betimlemesi bulunmaktadır⁶. Bu resimler kuşbakışı çizilmiş, çizgisel üsluba sahiptir.

Savunma yapısı betimlemeleri 18. ve 19. yüzyıllarda, batılılaşmayla giren Barok ve Rokoko üsluplarıyla birlikte duvar resimlerine uygulanmıştır. En erken tarihli örneklerine İstanbul'daki sivil yapılarda rastlanmaktadır. Taşrada ise hem sivil hem de dini yapılarda karşılaşılmaktadır. Resimler şematik, çizgisel üslupta ve perspektif tekniği kullanılarak yapılmıştır.

² Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H.1339 numarada kayıtlı bulunan elyazması, *Sigetvarname*, *Sigetvar Seferi Tarihi* veya kısaca *Nüzhetü'l-esrâr* olarak anılmaktadır. Yazma eser Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar seferine (H.974-M.1566) katılmış olan Feridun Ahmet Bey'in savaş esnasındaki gözlemlerini, Kanuni Sultan Süleyman'ın sefer esnasında ölümünü, II. Selim'in tahta çıkışını ele almaktadır (Parladır, 2007, s. 68).

³ *Hünername II*. Saray şehnamecisi Lokman'ın başkanlığında hazırlanmış yazma eserdir. Hünername metinlerinde Padişahların üstün kişilik özelliklerini konu almıştır. *Hünername II*. Cildinde Kanuni Sultan Süleyman'ı anlatan 10 ana bölümden oluşmaktadır. Bazı yaprakları eksik olan eser 43x30 cm ölçüsünde, 302 yaprakтан oluşmaktadır. Tam sayfa 65 minyatür yer almaktadır (Bağcı, Çağman, Renda ve Tanındı, 2006, s. 148).

⁴ Rahîmîzade İbrahim Çavuş (Öl.1600?) Osmanlı-Safevi savaşlarında Lala Mustafa Paşa'nın, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın hizmetinde bulunmuş, iki kumandanın doğu seferleriyle ilgili kitaplar yazmıştır. Rahîmîzade Osmanlı- Safevi savaşının serdarlarından olan Ferhad Paşa'nın bu savaşlar sırasında, onun çevresinde gelişen olayları konu alan tarihinin *Gencine-i Feth-i Gence*'nin resimli bir nüshası 1590 tarihinde hazırlanmıştır. Kitap küçük boyda tasarlanmış ve içerisinde 20 minyatür yer almaktadır (Bağcı, Çağman, Renda ve Tanındı, 2006, s. 172-173).

⁵ *Tarih-i-Feth-i Yemen* Osmanlılar'la Safeviler arasında 1578 yılında başlayıp,1590 yılında yapılan barışla sona eren savaşları ele almaktadır. Kitap Ahmet Lika'nın hattıyla 1594 yılında istinsah edilmiş ve içerisinde 89 minyatür yer almaktadır (Bağcı, Çağman, Renda ve Tanındı, 2006, s. 174).

⁶ Nevizâde Atayî (öl.1636)'nin beş mesneviden oluşan *Hamse'si* 18. yüzyılın ilk yarısında resimlenmiştir. Eserde İstanbul'un çeşitli semtlerine övgüler vardır (Bağcı, Çağman, Renda ve Tanındı, 2006, s. 268-269).

Savunma yapısı betimlemelerinden kaleler taşrada yer alan camilerde mahfil saçağı ve son cemaat yerinde bulunmaktadır. Türbelerde ise iç mekan duvarlarında yer almaktadır. Sivil yapılarda da başodası ve sofa duvarlarında görülmektedir. Hisar betimlemeleri İstanbul ve taşrada bulunan sivil yapıların sofa tavanı, konuk odası tavanı ve başodası tavanlarında bulunmaktadır. Diğer savunma yapısı betimlemeleri evlerin başodası duvarı ve konakların tavanlarında görülmektedir. Camilerde ise şadırvan kubbesinde yer almaktadır.

2.1.1. Kale Betimlemeleri

Stratejik öneme sahip olan kentleri düşman saldırılarına karşı korumak amacıyla yapılan savunma yapıları içinde kaleler önemli bir yere sahiptir. Bu kale betimlemeleri duvar resimlerine de yansımıştır. En erken tarihli örneklerine Yıldız Sarayında rastlanılmıştır. Taşradaki dini yapılarda: cami, türbe, taşradaki sivil yapılarda: konak, köşk ve evlerin duvarlarında yer almaktadır. Betimlemeler, dini yapılarda en çok camilerin son cemaat yerinde, pandantiflerde, mahfil saçaklarında, harim duvarında, kubbe ve tavan eteklerinde görülmektedir. Sivil yapılarda ise sofa tavanı, oda giriş duvarları ve tavan eteklerinde bulunmaktadır. Kale betimlemeleri, bir kent manzarası içinde ya da tek başına ele alınmıştır. Halep Kalesi, Kayseri Kalesi, Kadife Kalesi, Hayber Kalesi gibi tanımlanabilen kaleler olmakla birlikte hayali manzara resmi içinde tanımlanamayan betimlemeler olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu resimlerin çizgisel ve şematik olduğu görülmektedir.

Taşradaki dini yapılardan biri olan Manisa Sultan (Valide- Mesir) Camisi'nde (H.928-929-M.1522) kale betimlemeleri görülmektedir. Duvar resimlerinin 1810-1820 tarihleri arasında eklendiği düşünülmektedir (Kuyulu,1998, s. 60; Acun, 1999, s. 147). Cami'nin harim kuzey duvarında Barok madalyon içinde tek olarak yapılan kale ve üzerinde dalgalanan bayrağın şematik biçimli yapılmış olduğu görülmektedir (Acun, 1999, s. 148) (Resim 24). Bu kalenin, şehrin içinde bulunan Manisa Kalesi olduğu düşünülmektedir. Kıyı manzarası içinde verilen kalenin yer aldığı bir yapı Manisa Kula-Emre Köyü Cami (1548)'dir. M. 1821-1822 tarihinde yapıldığı tahmin edilen duvar resimlerinden (Bozer, 1994, s. 2453-2454) kale betimlemesi harim batı duvarı alt kısmında yer almaktadır. Kompozisyonun merkezinde kesme taş malzemededen yapılan yüksek mazgallara sahip Türk Bayrağı'nın dalgalandığı bir kale görülmektedir. Ön planda yelkenli gemiler ve sol tarafında ise üst üste sıralanan kırma

çatılı konutlar yer almaktadır. Bu kompozisyonun İzmir Körfezi ve buradaki kalenin betimlemesi olabileceği zannedilmektedir (Bozer, 1994, s. 2455) (Resim 25).

Sur içinde kale ve diğer yapıların bir arada betimlendiği Arnavutluk, Tiran Hacı Ethem Bey Cami (H.1208-M.1793-1794)'nin duvar resimleri 1822-1823 yılları arasındaki onarımda yapılmaktadır. Yapının harim doğu duvarındaki Barok kıvrımlı niş içinde, surlarla çevrelenen kale, kırma çatılı konutlar, tek minareli cami ve arka planda servi ağaçları şematik biçimde betimlenmiştir (Konak ve Uçar, 2015, s. 3-16) (Resim 26). Tanımlanabilen kalelerden biri olan Hayber Kalesi, Amasya, Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami Şadırvanı (1666-1667)'nda görülmektedir. Duvar resimleri 1295-1875 tarihini taşımaktadır. Şadırvandaki betimlemelerde Horasan Cami-i Şerifi ve bunun solunda Hayber Kalesi şehir görüntüsü içinde ele alınmıştır. Kale arka planda yer almakta ve kalede bir bayrak dalgalanmaktadır (Tanman, 1993, s. 501) (Resim 27) (Hamidullah, 1998, s. 21). Muğla Şeyh Cami'nin (16. yüzyıl) tavan eteğindeki Barok bezemeli madalyonda kale, konut ve yelkenli gemilerin betimlemesiyle karşılaşılmaktadır. Arka plandaki yelkenli gemi perspektif kurallarına uygun olarak daha küçük yapılmıştır. Caminin duvar resimlerinin 1830- 1831 ve 1869-97 yılları arasında geçirdiği onarım sırasında eklenmiş olabileceği düşünülmektedir (Arık, 1988, s. 53) (Resim 28).

Ege bölgesinde bir başka kale betimlemeli yapı, Manisa Soma Hızır Bey Cami'dir (H.1206-M.1791-1792). Yapının 19. yüzyıla tarihlenen duvar resimleri arasında ikinci kat mahfil saçağındaki görülen yapı bir liman kalesine benzemektedir (Kara Aziz Şener, 2014, s. 718). 19. yüzyıla tarihlenen duvar resimleri, caminin ikinci kat mahfil saçağındaki resim liman kalesine benzemektedir (Kara Aziz Şener, 2014, s. 718). Sol üst bölümünde üst üste sıralanan konutlardan oluşan yapı topluluğu, kalenin sağ tarafında ise üç tane gemi yer almaktadır. Buranın Batı Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir kıyı kalesi olabileceği düşünülmektedir. Kalenin ön planda büyük olarak yapılması, konutların ise arkada küçük verilmesi perspektif kurallarına uyulduğunu göstermektedir (Katrancı Kasalı, 2018, s. 1664) (Resim 29). Camilerde yer alan kale betimlemelerinden bir diğeri de Manisa Soma Damgacı Cami (?)'de bulunmaktadır. Duvar resimleri 1830'lardan sonrasına tarihlenmektedir (Kuyulu, 1988, s. 76-77). Caminin son cemaat yerinin revak kemeri, ikinci ve üçüncü kemerin birleştiği bölümde iki ağaç arasında yapılan kırmızı bayrağın dalgalandığı bir kale yer almaktadır. Kale

irili ufaklı taş örgüsü ve mazgallarıyla detaylı biçimde ele alınmıştır. Kalenin dört köşeli kulelerinden ön tarafındaki kulenin daha büyük arka tarafındakinin ise küçük yapılarak perspektif tekniğinin uygulandığı görülmektedir (Kuyulu, 1988, s. 70). Bu camideki resimler üslup yönüyle Manisa Soma Hızır Bey Cami'nin resimleriyle benzerlik göstermektedir (Kuyulu, 1988, s. 75) (Resim 30). Kale betimlemesinin bulunduğu bir başka örnekte Yozgat Paşa Köy Bucağı Tokmak Hasan Paşa Cami (H.1187-M.1773-1774)'de yer almaktadır. H.1313-M.1895-1896 yılları arasındaki onarım sırasında duvar resimleri yapıya eklenmiştir (Acun, 2005a, s. 617). Orta sahnın tavanında baklava biçimdeki kartuşun tamamını kaplayacak şekilde yapılan kale, aynalı şekilde yapılmış ve şehir görüntüsüyle birlikte ele alınmıştır (Acun, 2005a, s. 618) (Resim 31).

Dini yapılarda görülen kale betimlemeleri, camilerin dışında türbe ve tekkelerde de görülmektedir. Türbelerde yer alan kalelere Tokat, Zile Tekke Köyü, Şeyh Nasreddin (Nusret) Türbesi (14. yüzyıl) örnek verilmektedir.(H.1272-M.1855) ve (H.1275- M.1858) tarihleri arasındaki onarım sırasında duvar resimlerinin yapıya eklendiği tahmin edilmektedir (Çal, 1987a, s. 437-440). Kuzey duvarı girişi üzerindeki sath niş içinde bir cami ve bunun doğu yönünde kale yer almaktadır. Kaleyi çevreleyen surlar burçlarıyla birlikte V şekli oluşturmuş ve şematik bir biçimde bulunmaktadır. Surların içinde kırma çatılı evler, kuleler ve ağaçlar yer almaktadır. Kalenin yanında namlusu silinmiş top olarak kabul edilebilecek iki tekerlek görülmektedir. Resimde gri tonları hâkim olmakla birlikte perspektif kurallarına ve ışık-gölgeye dikkat edilmediği saptanmıştır (Çal, 1987, s. 441) (Resim 32).

Tekke yapılarında görülen kale betimlemelerine örnek olarak Kahire Mevlevihanesi Semahanesi (?) verilebilmektedir. Duvar resimlerinin 19. yüzyılın ilk yarısında yapılmış olabileceği öngörülmektedir (Gürçağlar, 2002, s. 346). Kubbe eteğini dolaşan bir kuşakta, eşit aralıklarla sınırlandırılmış Barok üsluptaki bezemelerin arasında bir boğaz veya nehrin ikiye ayırdığı kara parçalarından oluşan manzara resimleri içinde Osmanlı bayrağının dalgalandığı kaleler yer almaktadır. Kompozisyonda ön plandaki kalelerin arka plandaki kara parçalarına göre daha büyük yapılması perspektif tekniğinin uygulandığını göstermektedir (Gürçağlar, 2002, s. 345) (Resim 33-34). Bu kompozisyonda denizin ikiye ayırdığı kara parçaları, köşkler ve yapı topluluklarından yola çıkarak sanatçının İstanbul'u betimlediği düşünülmektedir.

Dini yapılar dışında taşrada yer alan kale betimlemeleri sivil yapılarda: ev, konak ve köşklerin duvarlarında da bulunmaktadır. Muğla Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı (H.1206-M.1791 ya da H.1216-M.1801)'nda ki duvar resimleri üslup yönüyle III. Selim (1789-1807) döneminde yapılan evlere benzemektedir. Böylelikle resimler III. Selim dönemine tarihlenebilmektedir (Renda, 1974, s. 22). İkinci kat, başodası dolap ile tavan arasında kalan bölümde sol tarafta kırsal bir bölge içinde üzeri kiremit kaplı kırma çatılı konutlar ve ağaçlar, resmin ön tarafında ise bir kale yer almaktadır. Kalenin üzerinde bir bayrak dalgalanmaktadır (Uluengin, 2020, s. 38; Parlak Uğurlu, 2020, s. 82) (Resim 35). Bu betimlemede arka planda yer alan konutlar daha büyük yapılarak ters perspektif uygulaması görülmektedir. Kent görüntüsü içinde kalelerle İzmir Birgi Çakırağa Konağı (19. yüzyılın ilk yarısı)'nda karşılaşılmaktadır. Resimlerin II. Mahmut (1808-1839) dönemine eklenmiş olduğu düşünülmektedir (Okçuoğlu, 2020, s. 96). Kale betimlemelerinin ilki konağın ikinci kat yazlık odası duvarında görülmektedir. İki kara parçası, ön planda Boğaz'daki yelkenli gemiler, Sarıkışla, konutlar, camiler, üst üste dizilen yapı topluluğu ve bunların arkasındaki dağın zirvesine konumlandırılan Kadife Kale yer almaktadır. Betimlemeler ışık-gölge, perspektif kurallarına uygun yapılmış ancak arka plandaki Kadife Kale büyük yapılarak ters perspektif tekniği uygulanmıştır (Arık, 1988, s. 88) (Resim 36). Bir diğer kale ise sofa duvarının solunda bulunmaktadır. Barok bezemeli perde altında anıtsal büyüklükte bir yapı ve kemerleri yer almakta bunun arkasında bir boğaz üzerinde yelkenli gemilerin betimlemeleri ve bir yamaç boyunca üst üste sıralan yapı topluluğu ele alınmaktadır. Bu yapıların ortasında büyük biçimde yapılan kale, dalgalanan bayrakla birlikte betimlenmektedir. Buranın İzmir ya da çevresindeki bir kıyı kenti olduğu düşünülmektedir (Okçuoğlu, 2020, s. 99) (Resim 37).

Deniz manzarası içinde kale betimlemelerine İzmir-Bayraklı Yahya Paşa Köşkü'nde (19. yüzyılın ikinci yarısı) rastlanmaktadır. Köşkün duvar resimleri 1830'lardan sonraya tarihlenmektedir. Üst kat sofa tavanında Barok bezemeli oval madalyon içinde bir kıyının kenarında üzerinde bayrağın dalgalandığı büyük biçimde yapılan kale görülmektedir. Kalenin arkasında ağaçlar ve dağlar; önünde ise bir sandal ve kıyının kenarında elinde oltası bulunan insan figürü yer almaktadır (Kuyulu Ersoy, 2014, s. 531) (Resim 38). Bu köşkün üst kat kuzeybatı oda tavanında da bir diğer kale betimlemesi bulunmaktadır. Sofa tavanında yer alan kaleye göre şematik yapılan kale yine aynı şekilde kıyıda, ağaçlar ve dağlarla birlikte bulunmaktadır ancak daha çizgisel

ele alınmıştır (Kuyulu Ersoy, 2014, s. 532) (Resim 39). Safranbolu'daki Mustafa Kavsa Evi (19. yüzyılın ilk yarısı) üst kat sofa duvarında, kale tek başına büyük biçimde (Resim 40) ele alınırken Hacı Salih Paşa Bağ Evi'nin (18-19.yüzyıl) oda giriş kısmının duvarındaki resimde karşılıklı iki kale ve boğazda seyir halinde yelkenlilerle (Resim 41) birlikte bir kompozisyon içinde yer almaktadır. Burada İstanbul'un hayali betimlemesi yapılmıştır. Mustafa Kavsa Evi duvar resimleri 1841 tarihli iken, Hacı Salih Paşa Bağ Evi'nin duvar resimleri 19. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir (Arık, 1988, s. 126; Günay, 1989, s. 2).

Bir kompozisyon içinde tanımlanabilen kalelerden biri Çanakkale, Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı'nda (1775-1780) bulunmaktadır. Duvar resimlerinin 19. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen (Ş. Merey, 1977, s. 65; Uluengin, 2020, s. 16) konağın başodası doğu yönündeki kompozisyonda ön planda boğazda yüzen yelkenli gemiler, bir yamaç boyunca sıralanan üst üste yapılar ve yamacın zirvesinde bayrağın dalgalandığı Midilli Kalesi'nin şematik betimlemesi hakim olmaktadır. Yamacın sol tarafında ise sanayileşmeyle birlikte giren buharlı gemi, değişimin bir göstergesidir. Ayrıca ağaçların üzerinde de hayvan figürleri görülmektedir (Uluengin, 2020, s. 23) (Resim 42). Kompozisyon içinde tanımlanamayan kale betimlemesi örneğine İzmir İki Çeşmelik Kapani Köşkü'nde (?) rastlanmaktadır. 19. yüzyılda duvar resimlerinin eklendiği düşünülen köşkte Barok bezemeli dilimli çerçeve içinde kale, boğaz manzarası içinde yapı toplulukları ve servi ağaçlarıyla ele alınmaktadır (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 65) (Resim 43). Barok üsluplu iki perde motifi arasında kompozisyona hakim biçimde yapılan kalelerden birine, Yunanistan Molivos Midilli Adası Krallık Konağı'nda (1833) yer verilmektedir. Duvar resimlerinin 1833'te yapıldığı tahmin edilmektedir. Üst katta bulunan odanın duvarındaki kale, bir dağın zirvesinde ve yamaçlara hakim bir biçimde ele alınmaktadır. Üstünde bayrağın dalgalandığı kale, üst üste sıralanmış yapı topluluklarının arkasında olmasına rağmen daha büyük yapılarak ters perspektif tekniği uygulanmıştır. Resmin ön planında yelkenli gemiler denizde seyir halindedir (Uluengin, 2020, s. 89). Resimde kırmızı, mavi ve gri tonlar hakim durumdadır (Resim 44).

Tanımlanabilen kale betimlemeleriyle Elazığ Harput Havuzbaşı Köşkü'nde (?) karşılaşılmaktadır. Duvar resimleri 1890 tarihlidir. Köşkün duvarında Harput şehri ve Kalesi bir kompozisyon içinde kuşbakışı ve perspektif tekniği uygulanarak şehir

görüntüsü içinde yapılar aşağıdan yukarı doğru sıralanmaktadır (Sözen, 1972, s. 32; Arslan, 2010, s. 125-155). Diğer yapılardan büyük yapılan Harput Kalesi dikkat çekmektedir. Şehir surları, sağ tarafta şehrin ünlü camilerinden merkezi kubbeli iki minareli Sara Hatun veya bir başka cami betimlenmektedir (Arık, 1988, s. 98). Bu kompozisyon oluşturulurken gözlemin yanı sıra fotoğraflar gibi modellere de bakılmıştır. Resmin uç kısmında Kız Kulesi'ne benzeyen yapının bulunması sanatçının bunu bir fotoğraftan bakarak betimlediğini düşündürmektedir (Arık, 1988, s. 98) (Resim 45). Tanımlanabilen kale betimlemelerinin diğer örneklerine Gaziantep Mehmet Hayri Atay Evi (19. yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başları) ve Kayseri Melik Gazi ilçesi Gesi Güney mahallesi, Avcılar sokak numara 57' de kayıtlı bulunan Necip Özalp Evi (19. yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başı)'nde rastlanmaktadır. Gaziantep Mehmet Hayri Atay Evi (19.yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başları) duvar resimleri 1913 tarihli (Çayan, 2012, s. 172; Şahin Tekinalp, 2013, s. 195) ve evin tavan eteğindeki Barok süslü kartuşta büyük bir kütle halinde Halep'in simgesi olan Halep Kalesi betimlenmiştir. Burçlarıyla birlikte ele alınan kalenin suya yansımaları görülmektedir. Resmin ön planında küçük boyutlu yapılan insan ve binek hayvanının bulunması 19. yüzyılın yeniliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Tekinalp, 2013, s. 194-202) (Resim 46).

Kayseri Kalesi'nin betimlemesine, Kayseri Melik Gazi ilçesi Gesi Güney mahallesi Avcılar sokak numara 57' de kayıtlı bulunan Necip Özalp Evi (19. yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başı) üst katındaki odanın kuzey duvarının doğu yönünde karşılaşılmaktadır. Duvar resimlerinin 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yapıldığı düşünülmektedir. Oval bir madalyon içinde muhtemelen Kayseri Meydanı'nın doğu taraftan bakış açısıyla yapılmıştır. Resmin ön tarafında kiliseye benzer bir yapı betimlemesi, resmin arka planında kırma çatılı bir bina ve üzerinde bayrağın yer aldığı kule betimlemesi görülmektedir. Sol tarafta kale duvarı gibi dendanlı yapılmış mimari yapı ve arkada bu kulelerden uzun betimlenen minare bulunmaktadır. Saat kulesinin arka tarafında Kayseri Kalesi ve sur içinde Cami-i Kebir'in minaresi yer almaktadır (Özbek, 2014, s. 225) (Resim 47).

2.1.2. Hisar Betimlemeleri

Boğazdan gelebilecek saldırıları önlemek amacıyla yapılmış olan hisarlar savunma yapıları içinde önemli bir yere sahiptir. Bunlar duvar resimlerine de

yansımıştır. En erken tarihli örneği İstanbul Yıldız Sarayı'nda yer almaktadır. Hisar betimlemelerine İstanbul'da sivil yapılarda, taşrada hem sivil hem de dini yapıların duvarlarında rastlanmaktadır. Bunlar İstanbul silüetine etki eden Anadolu Hisarı, Rumeli Hisarı ve Yedikule Hisarı'dır. Hisarlar İstanbul ve taşradaki sivil yapıların zemin kat salon tavanı, merdiven holü duvarı, konuk odası tavanı ve başoda duvarlarında görülmektedir. Taşra camilerinde ise harim duvarında bulunmaktadır. Resimler gerçekçi biçimde ve perspektif tekniği kurallarına uygun olarak yapılmıştır. Ayrıca şematik biçimdeki hisarlar da yer almaktadır.

İstanbul silüetine etki eden Anadolu Hisarı ve Rumeli Hisarına rastlanan yapılardan biri İstanbul, Küçüksu Kasrı (H.1273-M.1856-57)'dir. Zemin kat salonu tavanındaki Barok süslü oval madalyonda Sultan I. Abdülaziz (1861-1876) dönemine tarihlenen (Taşer, 2008, s. 69) resmin ön planında Rumeli Hisarı betimlemesi gerçeğini yansıtan bir biçimde betimlenmiştir. Arka planda ise perspektif kurallarına uygun olarak küçük yapılan yelkenli gemi yer almaktadır (Resim 48). Rumeli Hisarı'nın görüldüğü bir diğer örnek ise İstanbul'da Sultanahmet Abud Efendi Konağı (1800'lerin sonu)'dır. İkinci kat ön salonun tavanında Barok ve Rokoko süslü kartuşta 19. yüzyıla tarihlenen⁷ Rumeli Hisarı betimlemesi güneşin batışıyla birlikte verilmiş ve sol taraftaki Anadolu Hisarı ise silüet halinde betimlenmiştir. Resmin ön planında Boğaz üzerinde seyir halinde bir yük gemisi ve yelkenliler bulunmaktadır. Arka planında ise Süleymaniye Cami ve çevresi ele alınmaktadır. Bu resim Aivazovski'nin "İstanbul'da Gün Batımı" tablosuna benzemektedir. Tüval üzerine yağlı boya resim özelliği taşıyan İstanbul manzarası duvar resimlerinde tek örnek olarak gösterilmektedir (Yılmaz, 2008, s. 162) (Resim 49). İstanbul'daki Kadıköy Erenköy Gezeryan Köşkü (20. yüzyılın ilk çeyreği) merdiven holü kuzeybatı duvarında 20. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen duvar resimlerinde de Rumeli Hisarı bir kompozisyon içindedir (Sağiroğlu Gökçınar, 2015, s. 45) (Resim 50).

Hisar betimlemelerinin şematik örnekleri ise taşradaki dini yapılardan biri olan Manisa Kırkağaç Çiftehaneler Cami (H.1281- M.1864-1865)'de yer almaktadır. Harim kuzey duvarında 19. yüzyıla tarihlenen (Kuyulu, 1990, s. 112) resmin ön planında

⁷ <https://www.yucelkulturvakfi.org/yucel-kultur-vakfi-abud-efendi-konagi?lang=tr#:~:text=1800'lerin%20sonunda%20ah%C5%9Fap%20olarak,yap%C4%B1lm%C4%B1%C5%9F%20muhte%C5%9Fem%20bir%20selsebil%20vard%C4%B1r> Erişim Tarihi: 24.02.2022.

üzerinde bayrakların dalgalandığı Anadolu ve Rumeli Hisarı bulunmaktadır. Resmin ortasında kalan bölümde iki kalyon ve buharlı gemi kompozisyona hareketlilik katmaktadır. Buradaki buharlı gemi sanayileşmeyle birlikte giren yenileşmeyi göstermektedir. Sol taraftaki yapılar ağaçlar arasında üst üste sıralanmıştır. Hisarların mazgallarındaki ateşlenmiş topların namlularından çıkan dumanlar ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır (Kuyulu, 1990, s. 112) (Resim 51).

Taşradaki dini yapıların yanı sıra sivil yapılarda da yer alan hisar betimlemeleri sıklıkla karşılaşılan konular arasındadır. Sivil yapılardan Tokat, Merkez, Madımaklar'da ki (Madımağın Celal'in Evi) (19. yüzyılın ortası) duvar resimleri en erken 19. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir (Çal, 1988, s. 16). Pabuçluk kısmında dolaplar ile tavan arasında kalan sıvalı yüzeyin sol köşesinde arka planda Fatih Sultan Mehmet'in iç kale niteliğinde yaptırmış olduğu Yedikule Hisarı, surlarla çevrili bir şehir görüntüsü içinde dikkat çekmektedir. İstanbul betimlemesinin ön planında Boğaz üzerinde yelkenliler, kompleks sundurma altında toplar yer almaktadır (Parlak Uğurlu, 2020, s. 145) (Resim 52).

İstanbul silüetine etki eden Anadolu ve Rumeli Hisarı'nın bulunduğu sivil yapılardan birine ise Kayseri Zennecioğlu Konağı Yıldız Köşkünde (1590) rastlanmaktadır. Batı duvarındaki Barok ve Rokoko bezemeli çerçevede 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen resimde, Boğaziçi'nin Anadolu Yakası'ndan bakılarak yapılan, sol tarafta uzunca bir ağaç, ağacın arkasında sur duvarlarıyla çevrelenmiş ve dairesel kulesiyle Anadolu Hisarı yer almaktadır. Sur duvarının dışında küçük bir kule betimlemesi daha görülmektedir. Kıyıda servi ağaçları ve söğütler bulunmaktadır. Sağ alt bölümde bulunan kırma çatısıyla ağaçlar arasında bir yalı ve Boğazın Avrupa Yakası kısmında Rumeli Hisarı ve konutlar görülmektedir. Kompozisyon perspektif kurallarına uygun olarak yapılmıştır (Özbek, 2014, s. 218-219) (Resim 53).

Gerçekçi biçimde yapılan Rumeli Hisarı betimlemesi Edirne İlhan Koman Evi'nde (?) görülmektedir. 20. yüzyılın başlarına tarihlenen duvar resimlerinden üst kat oda tavan eteğinin sağ tarafındaki Rokoko bezemeli dikdörtgen kartuş içinde resmin ön planına hakim durumda Rumeli Hisarı vurgulanmaktadır. Boğazda yelkenli gemi ve arkasında konutlar görülmektedir (Parlak Uğurlu, 2020, s. 113-199) (Resim 54). Rumeli Hisarı betimlemesinin tuval üzerine yağlı boya resim özelliği taşıyan bir örneğine Eskişehir Kurtuluş Müzesi'nde rastlanmaktadır. 20. yüzyılın başlarına

tarihlenen⁸ resim, bitkisel süslemeli madalyon içinde ön planda beyaz renkle boyanmış kırma çatılı konutlar ve Rumeli Hisarı kompozisyona hakimdir. Arka planda şehir görülmektedir (Resim 55). Anadolu Hisarı betimlemesinin bir örneği Trabzon Kostaki Köşkü'nde (1900'lü yıllarda inşa edilmiştir) yer almaktadır (Nemlioğlu, 2008, s. 12-20). 1987 yılına tarihlenen duvar resimlerinden konuk odası tavanında Barok ve Rokoko bezemeli oval madalyon içindeki hisar sağ tarafta, hisardan büyük olarak betimlenmiş yapı ise sol tarafta bulunmaktadır. Ön planda ise deniz üzerinde seyir halinde bir yelkenli yer almaktadır. Bu yapının gerçekte olmadığı düşünülmekte ve Anadolu Hisarı'nın özgün haliyle ele alınmadığı anlaşılmaktadır (Yılmaz, 2008, s. 161) (Resim 56).

Rumeli Hisarının, yelkenli gemiler ve Anadolu Yakası'nın silüet halinde görüldüğü örnekle de Edirne Sırlı Konak (20. yüzyıl) başodası duvarında rastlanmakta ve yapının duvar resimleri 20. yüzyıla tarihlenmektedir (Parlak Uğurlu, 2020, s. 55). Bu resmin misafirlerin ve beylerin ağırlandığı başodada yer alması Rumeli Hisarını tanıtmak amaçlı olmalıdır (Resim 57).

2.1.3. Sur Betimlemeleri

Surlar bir yerleşim yerini koruma amacıyla inşa edilen savunma yapılarıdır. Bunlar resim sanatına da yansımıştır. Sur betimlemelerinin ilk örnekleri Matrakçı Nasuh'un 1537 tarihli, *Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn Sultan Süleyma Han*, İÜK, T. 5964 yazmanın 8b-9a sayfalarında ve 1540 tarihli *Tarih-i Sultan Bayezid*, TSM, R. 1272, yazmanın 21b-22a sayfalarında yer almıştır. Sur betimlemeleri, 18. ve 19. yüzyıllarda duvar resimlerine Barok ve Rokoko bezemelerle birlikte uygulanmıştır. En erken tarihli örneklerine İstanbul'daki sivil yapılarda rastlanmaktadır. Taşrada ise hem sivil hem de dini yapılarda karşılaşılmaktadır. Resimler şematik, çizgisel üslupta, perspektif tekniği kullanılarak yapılmıştır.

Taşradaki sivil yapılarda görülen sur betimlemelerinden birine Yunanistan Ambelakia'da Evthymiadis Konağı'nda (1787) rastlanmaktadır. Konağın duvar

⁸ <http://www.kurtulusmuzesi.com/index.php?kurtulus=galeri;http\\mobile.twitter.com@KaraaslanMzffr>. Erişim Tarihi: 29. 05. 2020.

resimleri 18. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir (Gürçağlar, 2018, s. 241). Üst kat başodası duvarında kuşbakışı yapılan İstanbul manzarası Galata, Üsküdar ve Tarihi Yarımada olarak görülmekte ve bunlar surlarla çevrelenmektedir (Okçuoğlu, 2000, s. 27). Kompozisyonun bu biçimde verilmesi Matrakçı Nasuh'un 1537 tarihli *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn Sultan Süleyman Hân* (İÜK, T.5964) adlı el yazmasındaki kent betimlemesini hatırlatmakta ve bunlarda plan-resim özelliği göstermektedir (Resim 58). İstanbul surlarının yer aldığı benzer bir diğer örnekle ise Yunanistan'daki duvar resimlerinin 1833 tarihli (Uluengin, 2020, s. 84). Midilli Adası Krallıs Konağı (1833) başodası duvarındaki resimde görülmektedir. İstanbul manzarası içinde ön planda Kız Kulesi, saltanat kayıkları, arkada ise surlarla çevrelenmiş Galata, Üsküdar, Tarihi Yarımada, servi ağaçları ve üst üstte yapılar bulunmaktadır. Kayıkların içinde insan ve deniz üzerinde hayvan figürleri dönemin resim anlayışına uygun yapıldığını göstermektedir (Uluengin, 2020, s. 84) (Resim 59). Bu betimlemenin benzerine duvar resimlerinin 1833 yılında yapıldığı düşünülen Yunanistan Petra Varelzidaina Konağı (1790-1800) başodası duvarında da rastlanmaktadır (Uluengin, 2020, s. 90) (Resim 60). İstanbul surlarının dışında Kilitbahir surlarıyla da karşılaşılmaktadır. Bu surlar Çanakkale, Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı'nın (1775-1780) kış odası batı duvarında yer almaktadır. Konağın duvar resimlerinin 19. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir (Ş. Merey, 1977, s. 65; Uluengin, 2020, s. 16). Boğazdaki yelkenli gemiler ve Kilitbahir surları, arkasında üst üstte sıralanan yapılarla birlikte ele alınmaktadır (Uluengin, 2020, s. 18) (Resim 61).

Görülmede olan bir diğer sur betimlemeleri ise Bodrum kentini anımsatan surlardır. Duvar resimlerinin 19. yüzyılın ortalarında yapıldığı düşünülen Muğla Milas Bahaeddin Ağa Konağı'nın (?) doğu cephesi eyvanı ucundaki cumba nişinin yarım kubbe kavsarasında yer almaktadır. Bodrum kenti ve sur betimlemesi bir körfez ve kıyı kasabasıyla, üst üstte sıralanmış çok katlı yapılarla verilmektedir (Arık, 1988, s. 89-92) (Resim 62).

Bulunduğu yerin tanımlanamadığı sur betimlemelerine ise Şam Hasan el-Kuvvetli Evi'nde (?) rastlanılmaktadır. Kuzeydeki oda duvarında iki tane kentin surlar ile birlikte betimlemesi yer almaktadır. Bu duvar resimleri 1860-1870 arasına tarihlenmektedir. Barok ve Rokoko üsluptaki çerçeveler içinde Osmanlı bayrağının

dalgalandığı kent surları; gemi, kale, köprü, boğaz ve konutlar(Resim 63) gemilerle birlikte verilmektedir (Resim 64) (Okçuoğlu, 2020, s. 142-145).

Taşradaki dini yapılardan Manisa Sinirli Köyü Cami'nin (H.1292-M.1874-75) harim mekanı güney sütun sırasında 19. yüzyıla tarihlendiği düşünülen sur betimlemesi yer almaktadır. Surlar kale, burç ve burçların arasındaki toplarla birlikte şematik olarak görülmektedir. Manisa kent surları olduğu tahmin edilmektedir (Katrancı Kasalı, 2019, s. 600) (Resim 65).

2.1.4. Diğer Savunma Yapısı Betimlemeleri

Osmanlı duvar resimlerinde hisar, kale, sur gibi savunma yapılarının dışında Topçu Kışlası, Tophane Binası gibi diğer savunma yapısı betimlemeleri de işlenen konular arasında yer almaktadır. Bunların en erken tarihli örneği İstanbul Yıldız Sarayı'nda görülmektedir. Taşrada ise gerek sivil mimari örneklerde gerekse dini mimari örneklerin iç mekan duvarlarında karşılaşılmaktadır. Resimler şematik biçimlidir.

Tophane'deki Topçu ve Top Arabacıları Kışlası, duvar resimlerinde görülen savunma yapılarıdır. Yunanistan'ın Midilli Molivos Giannakos Evi'nde (1820-1830) İstanbul manzarası içinde bu betimlemeye rastlanmaktadır. Duvar resimleri 1826 sonrasına tarihlenmektedir. Evin başodası duvarında kışlaların bulunduğu bölüm yay şeklinde birbirine bitişik yapılarla çevrenmekte ve bunun içinde baldaken biçimde bir yapı ve etrafında büyük ve küçük boyutlu toplar, güllerle betimlenmiştir (Okçuoğlu, 2020, s. 115-117) (Resim 66). Kale, burç ve gözetleme kulelerinin bir kompozisyon içinde betimlemesiyle Tokat Latifoğlu Konağı'nda (1875) karşılaşılmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Konağın havuz başı odası duvarında dikdörtgen çerçe içindeki resimde, ortada büyük boyutlu bir ağaç ve ağacın iki yanında kale, burç ve gözetleme kuleleri şematik biçimde betimlenmiştir (Özgen, 2007, s. 490; Uluengin, 2020, s. 46) (Resim 67).

Tophane Binasının bir kompozisyon içinde betimlemesine Sivas Kangal Ağası Konağı (1877) tavanında rastlanmaktadır. Konağın duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Barok bezemeli çerçevede resmin ortasında üzerinde bayrağın dalgalandığı saat kulesi, kulenin iki yanında top arabaları ve güllerle yer almaktadır. Kulenin sağında ve solunda yer alan Tophane Binası, cami ve bir bina ile

betimlenmiştir. Tophane Binası, Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde demir parmaklıklar ve avlu duvarı yıktırılarak onarılmakta, bu resimde de onarım sonrası haliyle ele alınmıştır (Tezcan, 2009, s. 616) (Resim 68).

Dini yapılarda da kışla, top ve cephaneye betimlemeleriyle karşılaşılmaktadır. Amasya Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami şadırvanı (1666-1667) kubbesinde 1295-1875 tarihli duvar resminde (Tanman, 1993, s. 491) kule, köşklü araba, çadır, tramvay, Ordu-yu Hümayun ve bitkiler arasında cephaneye ve toplar bulunmaktadır (Arık, 1975, s. 10) (Resim 69). Kışla ve top arabalarının duvar resimlerinde yer aldığı diğer bir örnek ise Manisa Kırkağaç Çiftehanlar Cami (H.1281 -M.1864-1865)'dir. 19. yüzyıla tarihlenen (Kuyulu, 1990, s. 112) duvar resimlerinden harimin batısındaki betimlemede bir arazi içine yerleştirilmiş yapılar ve dört top arabası bulunmaktadır. Yapıların biçimi ve top arabalarının bulunuyor olması buranın bir kışla olduğunu göstermektedir. Ortada yer alan yapı ince uzun yapının yüzeysel görüntüsünün yanı sıra yanında yer alan yapıların verilmiş biçiminde sanatçının perspektif verme kaygısı anlaşılmaktadır. Resim arka planında yer alan ağaçlar yapıların boylarını aşarak resme derinlik katmaktadır (Kuyulu, 1990, s. 113-114) (Resim 70).

2.2. SİVİL YAPI BETİMLEMELERİ

18. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde bitkisel ve geometrik bezemelerin yanı sıra manzara resimleri ve pek çok sivil mimari yapı duvar resimlerine konu olmuştur. Bunlar Lale Devri modası olan başkent'teki köşk, kasır, saray, konak ve yalılarıdır (Şahin Tekinalp, 2007, s. 114). Bu betimlemelerin en erken tarihli örnekleri Topkapı Sarayı Harem Dairesi'nde bulunmaktadır. Başkent camilerinde betimlemeye yer verilmediğinden sadece sivil yapıların duvarlarında mimari betimlemelere rastlanmaktadır. Taşra yapılarında ise tam tersine hem sivil yapılarda hem de dini yapılarda mimari betimlemeler yer almaktadır. Camilerde en çok harim duvarı, cümle kapısı üzeri, dış revak duvarında genellikle İstanbul'da yer alan Sahil Saray, kıyı sarayları betimlenmiştir. İkinci sırada köşk ve konutlar görülmektedir. Kimi zamanda Yozgat Çapanoğlu Cami gibi bulunduğu kentteki sarayı konu alan betimlemeler yer almaktadır.

Başkent ve taşrada yer alan sivil yapılarda ise en çok nişler içinde kadınlar odası tavanı, merdiven holü, sofa duvarı, başoda duvarlarında İstanbul Sarayları olan

Dolmabahçe Sarayı ve Topkapı Sarayı ağırlıklı olarak betimlenmiştir. İkinci sırada Lale Devri modası olan kasırlar görülmektedir. Son olarak da köşk ve konak betimlemelerine rastlanılmaktadır.

Sivil Yapı Betimlemeleri; İstanbul Saraylarının Betimlemeleri, Diğer Saray Betimlemeleri, Kasır Betimlemeleri, Köşk Betimlemeleri, Konak Betimlemeleri, Yalı Betimlemeleri, Konut Betimlemeleri olmak üzere yedi alt başlık altında aşağıda sıralanmıştır:

2.2.1. İstanbul Saraylarının Betimlemeleri

Duvar resimlerinde sıkça görülen sivil yapı konulu betimlemelerden biri İstanbul Saraylarıdır. Bu betimlemeler gerek İstanbul'daki sivil yapılarda gerekse taşradaki sivil ve dini yapıların duvarlarında görülmektedir. Bunlar başkent silüetine etki eden anıtsal boyutlarda yapılmış Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı, Yıldız Sarayı ve Beylerbeyi Sarayı'dır. İstanbul ve taşrada sivil yapıların başoda duvarları, sofa duvarları ve kadınlar odası duvarlarında yer alan saraylar, taşradaki camilerin harim duvarlarında bulunmaktadır.

İstanbul sivil yapılarında, Topkapı Sarayı betimlemesi Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı'nda (1774-1789) görülmektedir. Yalıdaki duvar resimleri 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir (Esin, 1976, s. 13). Üst kat güney doğu odası nişinde Barok bezemeli perde motifinin altında arka planda Topkapı Sahil Sarayı, ön planda küçük bir köşk ve Osmanlı donanması yer almaktadır. Bu resim her yıl Nevruz'da Osmanlı donanmasının sefere çıktığı ya da seferden döndüğünde yapılan merasimi canlandırmaktadır (Esin, 2008, s. 44). Resmi dikkatlice incelediğimizde Topkapı Sarayı'nın arkasında Ayasofya, Sultan Ahmet Cami ve Fatih'e kadar uzanan bir manzarayı görülmektedir. Ayrıca perspektif tekniği başarılı bir şekilde uygulanmakta ve gerçeğini yansıtmaktadır (Okçuoğlu, 2020, s. 176-177) (Resim 71). Gerçekçi biçimde yapılan bir diğer saray betimlemesi ise İstanbul Debre Mebusu İsmail Hakkı Paşa Yalısında (1890) bulunmaktadır. Yalının duvar resimleri 19. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenmektedir. Deniz üzeri, 2. kat salon odası duvarındaki dikdörtgen çerçevede ön planda Dolmabahçe Sarayı etrafında ağaçlar, arka plandaki denizde ise yelkenli gemiler betimlenmiştir (Erdenen, 1994a, s. 305) (Resim 72). Dolmabahçe Sarayı betimlemesinin gerçekçi biçimde ele alındığı bir başka örnek ise Dolmabahçe

Sarayı (1843-1856)'ndadır. Sarayın duvar resimleri II. Abdülhamit (1876-1909) dönemine tarihlenmektedir. 212 numaralı oda tavan eteğinde Barok bezememeli perde motifi altı Dolmabahçe Sarayı yer almaktadır. Bu betimleme sarayın konumunu belgelemektedir (Resim 73). Gerçekçi biçimde ele alınan saray betimlemesinin bir başka örneği ise Kayserili Ahmet Paşa Konağı (1876-1903)'ndadır. Duvar resimleri 20. yüzyıla tarihlenmektedir (Yılmaz, 2008, s. 152). Konağın tavanında yer alan Barok bezemeli kartuşta 1863-1865 yılları arasında inşa edilen Beylerbeyi Sarayı'nın betimlemesi bulunmaktadır (Resim 74).

Camilerin duvar resimlerinde de İstanbul Saraylarının betimlemelerine rastlanmaktadır. Manisa Soma Hızır Bey Cami (H. 1206-M.1791-1792) zemin kat batı duvarındaki kapının üzerinde 19. yüzyıla tarihlenen duvar resimlerinden (Kara Aziz Şener, 2014, s. 718) Barok bezemeli bir kartuş içinde baldaken biçimli seyir köşkü, köşkler, niçim, servi ağaçları arasında İstanbul'daki bir sahil saray yer almaktadır. Resimde dönemin sahil saraylarına ait tüm yapılar bir arada betimlenmiştir. Bunun Tersane Sarayı olduğu düşünülmektedir (Okçuoğlu, 2020, s. 109) (Resim 75). Osmanlı Devleti'nin 1453 yılında İstanbul'un fethi sonrası yaptırılan ilk saray olan Topkapı Sarayı betimlemesi Arnavutluk, Berat Bekarlar Cami'de görülmektedir (H.1243-M.1864-1865). Camide ki duvar resimleri 19. yüzyıl tarihlenmektedir. Caminin doğu cephesinde Topkapı Sarayı'nı anımsatan sur içine alınmış yapı yer almaktadır. Sol alt bölümde bir şehir, sur kapısı, arka tarafta bulunan yapı topluluğu ve servi ağaçları görülmektedir (Uçar, 2013a, s. 1166) (Resim 76).

Şematik saray betimlemesi örneğine Manisa Kırkağaç Çiftehanlar Cami (H.1281-M.1864-1865)'de rastlanmaktadır. Bu duvar resimleri 19. yüzyıl tarihlenmektedir (Kuyulu, 1990, s. 112). Harimin batısında yer alan dikdörtgen çerçevelerin birincisinde deniz kenarında ön tarafta kürekleri boş kayıklar ve yelkenli gemiler, arkada bir kıyı sarayıyla karşılaşılmaktadır. Yapı ilk bakışta yatay bir kütle izlenimi vermekte, dikkat edildiğinde dışa taşıntılı iki cepheli ünitelerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Sanatçı yapıya perspektif kazandırmaya çalışmış ancak ünitelerin birleştirilmesi acemilikle yüzeysel bir görünüm ortaya çıkarmaktadır. Yapının önünde yer alan revak perspektif kaygısından uzak, revakın önündeki karo yer döşemesi olan terasın verilmişindeki yüzeysellik ile terasa inen merdivenler perspektif kaygısıyla geriye doğru daralmaktadır (Kuyulu, 1990, s. 113) (Resim 77).

Taşradaki sivil yapılarda da İstanbul Saraylarının betimlemeleri görülmektedir. Topkapı Sarayı'nın hayali yapılan güzel bir örneği de, Arnavutluk'ta yer alan Kruje (Akçahisar) Toptani Konağı'nda (1177-1764) bulunmaktadır. Konak'ta ki duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlenmektedir. Kadınlar Odası tavanının alt kısmının kuzey cephesinde dikdörtgen çerçevede İstanbul manzarası ve kentin etrafını saran sur duvarları yer almaktadır. Resmin ön tarafın da deniz üzerinde yelkenli gemiler bulunmaktadır. İkinci çerçevede sur duvarları içinde atlı figürler, kırma çatılı konutlar, camiler, saray ve ağaçlar görülmektedir (Uçar, 2013b, s. 674) (Resim 78). İstanbul Saraylarından biri olan Beşiktaş Sarayı betimlemesine de Şam Nizam Hazine Katibi Evi (?) başodasında rastlanmaktadır. Evin duvar resimleri 1830 yılına tarihlenmektedir. Resimde sağ tarafta Nusretiye Cami ve Beşiktaş Sarayı'nın olduğu düşünülen yapılar yer almaktadır. Sol tarafta üst üste sıralanan yapı topluluğu yer almaktadır. Bu resim Antakya'da İzzet Ağa Evi'ndeki Hünkar Mahfili'ndeki resimlerle üslup açısından benzerlik göstermektedir (Okçuoğlu, 2020, s. 137) (Resim 79). Topkapı Sarayı betimlenmesinin bir başka örneği, Şam Hasan el-Kuvvetli Evi'nde (?) bulunmaktadır. Duvar resimleri 1860-1870 arasına tarihlenmektedir (Okçuoğlu, 2020, s. 142). Evin doğu yönündeki oda duvarı dikdörtgen çerçeve içinde Topkapı Sarayı yer almaktadır. Çerçeve içindeki sıvalar resmi tanımlamayı güçleştirirse de Adalet Kulesi ve köşkler seçilebilmektedir. Resmin ortasında deniz üzerindeki yelkenli gemiler, has bahçeler, servi ağaçlarıyla birlikte ele alınmaktadır (Okçuoğlu, 2020, s. 144-145) (Resim 80). Beşiktaş Sarayı'nın gerçekçi biçimde betimlemesi, Çanakkale Bayramiç Hadımoğlu Konağı'nda görülmektedir (H.1211-M.1797). Evde bulunan duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Yavaş, 2016, s. 208). Kuzeybatı oda güney duvarda Barok ve Rokoko bezemeli dikdörtgen çerçeve içinde ön planda boğazda yüzen yelkenli gemiler ve saltanat kayıkları, arka planda ise uzun bir rıhtım önünde kepenkleri açık pavyon, köşkler, saraylar, binalar, tepeler ve ağaçlar yer almaktadır. Resim Dohhson'un Beşiktaş Sarayı gravürüne benzemektedir. Bu gravürde kıyıda rıhtımlar üzerinde yükselen iki bina ve geride sarayın diğer binaları bulunmaktadır (Yavaş, 2016, s. 214-215) (Resim 81).

Dolmabahçe Sarayı'nın şematik betimlemesine Kayseri Gemir İbrahim Akdağ Evi'de (1862) rastlanmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Ev'de Sofanın kuzeyindeki odanın batısında şerbetlik içinde iki katlı ve deniz yönünden bakılarak avlusu demir parmaklarla kuşatılan ve avlu döşeme taşları kıyıdan arka tarafa

doğru küçültülerek yapılan Dolmabahçe Sarayı yer almaktadır. Böylelikle kıyı ve Saray arasında avlu resme derinlik kazandırmaktadır. Sarayın cephesinde üçgen alınlıklar, katları ayıran kademeli silmeler, üçgen alınlıklı pencereler dönemin mimari anlayışını göstermektedir. Pencereler bir köşede toplanmış ve perde detaylarına yer verilmektedir. Cephede ion sütunlar gri renk tonlarıyla hacimli olarak gösterilmektedir. Sarayın girişinde yer alan merdivenler gölgelendirilecek derinlik sağlamaktadır. Kapı kanatları baklava dilimli desenlerle süslenmiş ve yaldızlı olarak yapılmaktadır. Üst kat çatı kısmında bir teras yer almakta ve terasın ortasında yaldızlı ışınlarla süslenen bir madalyon bulunmaktadır. Rıhtımda köşklü olarak resmedilen kayık betimlemesi yapılan sarayın veya köşkün saltanat ailesine mensup birine ait olduğunu belgelemektedir (Özbek, 2014, s. 221) (Resim 82). Dolmabahçe Sarayı'nın diğer bir örneği Kayseri Kuyumcuoğlu Evi'nde (?) görölmektedir. Duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Evin duvarında yer alan dikdörtgen çerçeve içinde Dolmabahçe Sarayı'nın ön cepheden denize bakan tarafı betimlenmiştir. Rıhtımı ve sahil korkuluklarıyla ele alınan Sarayın cephesinde üçgen alınlıklar, sütun ve pencereler gerçeğini yansıtmaktadır (Özbek, 2014, s. 222) (Resim 83).

İstanbul'da yer alan Sahil Sarayların betimlemeleri duvar resimlerine de konu olmuştur. Bu betimlemelerin yer aldığı bir örneğe Kayseri, Büyük Bürüngüz Hacı Özbek Evi'nde (?) rastlanmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenmektedir. Güneydeki odanın doğu duvarında İstanbul manzarasının ön planında boğazda yüzen yelkenli gemiler ve kayıklar, arka planda iki katlı inşa edilmiş sahil saray yer almaktadır. Sarayın köşkleri kiremit kaplı kırma çatılı, dairesel, bir kısmı da altıgen olarak yapılmıştır. Yelkenli gemiler ve kayıklarla betimlenen Haliç'te rıhtımın ve gemilerin suya yansıması başarılı bir gölgelendirme yapıldığını göstermektedir (Özbek, 2014, s. 218) (Resim 84). Sivil yapılarda görölen Topkapı Sarayı betimlemesine Tokat Madımağın Celalin Evi'nde (19. yüzyılın ortası) rastlanmaktadır. 19. yüzyılın ortalarına tarihlenen duvar resimlerinden, pabuçluk kısmındaki dolaplar ile tavan arasında kalan sıvalı yüzeyde, sağ taraftaki resimde ön planda üzerinde dalgalanan bayrakların yer aldığı Osmanlı donanmaları, arka tarafta gri renk boyanmış konik çatılı ve çokgen gövdeli köşe kuleleriyle Topkapı Sarayı betimlemesi ve çevresinde servi ağaçları yer almaktadır (Çal, 1988, s. 16) (Resim 85).

18. yüzyılda III. Ahmet'in (1703-1730) emriyle Beşiktaş ve Ortaköy arasına inşa ettirilen⁹ Çırağan Sarayı duvar resimlerine de yansımıştır. İstanbul Saraylarından biri olan bu betimleme Karaman'da Tartanlar Evi'nde (19. yüzyıl ortaları) görülmektedir. Duvar resimleri 19. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Evin tavanında şematik olarak yapılmış Eski Çırağan Sarayı bulunmaktadır. Saray beyaz sıva üzerinde havada uçar gibi izlenim yaratmaktadır (Karpuz, 2009, s. 303) (Resim 86). Dolmabahçe Sarayı betimlemesinin bir başka örneğine ise Safranbolu Kıranköy'deki bir evin (1879) duvarında rastlanılmaktadır. Duvar resimleri 1879 yılına tarihlendirilmektedir. Evin duvarındaki resimde ön planında anıtsal büyüklükte yapılan Dolmabahçe Sarayı, asma dallarının altında kuşlar, boğaz üzerinde deniz taşıtları, arka planda sarayın denize bakan cephesi betimlenmiştir. Sarı, kırmızı, mavi renklere boyanmış kompozisyonun bahçe kısmından rıhtıma inen merdivenler, sarayı denizden ayıran güvenlik korkulukları ve giriş kapılarının üçgen alınlıkları vurgulanmaktadır. Bu resimde ve Muayede Salonu'nun giriş merdivenleri ile anıtsallığı görülmektedir (Şahin Tekinalp, 2006, s. 116) (Resim 87).

İstanbul Saraylarından biri olan Yıldız Sarayı ilk kez Sultan III. Selim (1789-1807) döneminde yaptırılmıştır. İstanbul'un Beşiktaş ilçesi'nde yer alan saray dönemin yeni yapıları arasındadır¹⁰. Bu yapı duvar resimlerine de yansımıştır. Gaziantep (Merkez) Serdar Nehir (Aşçıyan Evi) (?)'nde Yıldız Sarayı betimlemesi bulunmaktadır. Duvar resimlerinin 19. yüzyılın sonlarında eklendiği düşünülmektedir. Üst kat eyvanın kuzey duvarında resmin ön planında ağaçlar, sağ tarafta tek kubbesi ve minaresiyle Yıldız Hamidiye Cami sol tarafta ise Yıldız Sarayı yer almaktadır (Parlak uğurlu, 2020, s. 127-128) (Resim 88). Gaziantep Mehmet Hayri Atay Evi (?) tavan eteğinde Dolmabahçe Sarayı'nın bir diğer örneği görülmektedir. Evin duvar resimlerinin 19. yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başlarında yapıldığı tahmin edilmektedir (Çayan, 2012, s. 117). Barok ve Rokoko bezemeli kartuşta yer alan saray'ın Gümüşsuyu sırtlarından kuşbakışı betimlemesi yer almaktadır (Şahin Tekinalp, 2013, s. 199) (Resim 89). Bu sarayın diğer betimlemesi de Edirne Hafız Ağa Konağı'n da (?) yer almaktadır. Konağın duvar resimlerinin 20. yüzyılda yapıldığı

⁹https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C4%B1ra%C4%9Fan_Saray%C4%B1 Erişim Tarihi: 12.5.2022.

¹⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C4%B1ld%C4%B1z_Saray%C4%B1 Erişim Tarihi: 12.5.2022.

tahmin edilmektedir. Başodası duvarında ön planında ağaçlar, rıhtımda yüzen kayıklar ve İstanbul silüetine etki eden Dolmabahçe Sarayı bulunmaktadır (Parlak Uğurlu, 2020, s. 108) (Resim 90).

2.2.2. Diğer Saray Betimlemeleri

Duvar resimlerinde genellikle Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı gibi başkent silüetine etki eden anıtsal boyutlardaki İstanbul saraylarının betimlemelerine rastlanmaktadır. Bu sarayların dışında kalan saraylar diğer saray betimlemeleri başlığı altında ele alınmaktadır. Yozgat Çapanoğlu Sarayı, Paris Trocadero Sarayı betimlemeleri örnek olarak gösterilmektedir. Diğer saray betimlemelerine taşradaki dini yapıların dış revak kitabeleri üzerinde, sivil yapılarda ise iç mekân duvarlarında karşılaşılmaktadır.

Çapanoğulları tarafından yaptırılan Yozgat Çapanoğlu Sarayı, duvar resimlerinde görülen saray betimlemelerindedir. Yozgat Çapanoğlu Cami'nin (ilk yapı H.1193-M.1779, ikinci yapı ise H.1208-M.1794) dış revakı kitabesi üzerinde 1317-1319- M. 1899-1901 tarihlerinde yapılmakta olduğu tahmin edilen resimlerden (Acun, 2005 b, s.101-103) anıtsal boyutlarda yapılan Yozgat Çapanoğlu Sarayı yer almaktadır (Acun, 2005b, s. 206) (Resim 91). Başkent sarayları dışında Yozgat'ta bulunan Çapanoğlu Sarayı'nın duvar resimlerine konu olması, bir ayan ailesi olan Çapanoğullarının yaşadığı dönemin siyasi ve kültürel faaliyetlerinde etkin olduğunu göstermektedir. Böylelikle sanatçının dönemin merkezi otoritesine ve Çapanoğullarının yaşam sürdüğü yere vurgu yapmak istediği düşünülmektedir. Diğer saray betimlemelerinin bir örneği de Gaziantep Abdülkadir Kimya Evi'nde (1856-1859) bulunmaktadır. Duvar resimlerinin 1913 tarihinde yapıldığı düşünülmektedir (Çayan, 2012, s. 73). Odanın kuzey duvarının batı duvarı ile kesiştiği yerin sağ tarafında yer alan yapı betimlemesi yanlarda kuleleri yükselen sağ ve sol tarafında küçük mekândan oluşmaktadır. Yapının ortasında yandakilerden yüksek olarak yapılmış basık kemerli bir giriş ve ardında sütunlu bir galeri bölümü yer almaktadır (Çayan, 2012, s. 79). İtalya'da yer alan Paris Trocadero Sarayı olduğu düşünülen betimlemenin Alberth Kahn'ın 20. yüzyıl başında hazırladığı renkli Paris fotoğraflarından hareketle yapıların duvarlarına uygulanmış olduğu düşünülmektedir (Özbek, 2014, s. 228) (Resim 92).

2.2.3. Kasır Betimlemeleri

Duvar resimlerinde sık işlenen konulardan biride Lale Devri modası olan kasırlardır. Bu betimlemelerin en erken tarihli örneklerine İstanbul Topkapı Sarayı'nda rastlanmaktadır. İstanbul camilerinde betimlemelere yer verilmediğinden konak, kasır, saray, köşk gibi sivil yapılarda rastlanan kasırlar; taşrada hem sivil yapı örneklerinde hem de dini yapı örneklerinde yer almaktadır. Bunlar genellikle İstanbul'u konu alan İmrahor, Küçüksu, Cihannüma, Sadabad, Göksu, Şerefabad gibi kasırlardır. Kimliği bilinen bu kasırlar dışında boğaz manzarası içinde tanımlanamamış veya hayali kasırlara da yer verilmektedir. Bunlar İstanbul ve taşradaki sivil yapıların sofa duvarları, kubbe içi, merdiven holü ve tavanlarında görülmektedir. Taşradaki dini yapı örneklerinde ise cümle kapısı duvarlarında bulunmaktadır.

İstanbul'daki sivil yapılarda görülen kasır betimlemelerinden biriyle Topkapı Sarayı (1460-1478) Harem Dairesi, Gözdeler Dairesi'nde karşılaşılmaktadır. I. Abdülhamit (1774-1789) dönemine tarihlendirilen resimlerden üst kat büyük oda duvarında Barok bezemeli çerçevede Boğazda yer alan bir kıyı kasrı canlandırılmaktadır. Bu kasrın İstanbul Anadolu kıyısındaki kasırlardan biri olduğu düşünmek doğru olacaktır. Perspektifte boğaz üzerinde seyir halinde gemiler, yapı toplulukları, ağaç ve dağ sıraları yer almaktadır (Renda, 1977, s. 82-83) (Resim 93). Sarayda yer alan diğer betimleme Harem Dairesi Valide Sultan Sofası üst kat duvarında bulunmaktadır. III. Selim (1789-1807) dönemine tarihlenen bu resmin sağ ve sol tarafında köprüler ve açık pavyonlu birer kıyı kasrı görülmektedir. Arka planda ise boğazda yüzen yelkenli gemilere yer verilmektedir (Renda, 1977, s. 83) (Resim 94). Topkapı Sarayı Harem bölümünde Gözdeler Dairesi ve Valide Sultan Sofası, Mihrişah Valide Sultan Oturma Odası, III. Selim Odası ve Cariyeler Taşlığı gibi mekanlar da yer alan resimler üslup açısından benzetmektedir. Bunlar perspektif kurallarına uygun yapıldığından mimari ayrıntılarıyla ele alınmaktadır (Okçuoğlu, 2020, s. 157-158). İstanbul silüetine etki eden Şerefabad Kasrına rastlanan yapılardan biri İstanbul-Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı (1774-1789)'dır. 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen duvar resimlerinde (Esin, 1976, s. 13) üst kat güneybatı odasındaki nişte anıtsal boyutlarda yapılan Şerefabad Kasrı gerçekçi biçimde betimlenmiştir (Esin, 2008, s. 51) (Resim 95). Yalının Üst kat kuzeydoğu odasındaki

nişte Barok bezemeli perde motifi altında boğaz manzarası ve içinde kıyı kasrı, konutlar, ağaçlar betimlenmiştir.

Ağaçlarda ışık düşüşleriyle oluşan sararmalar, damları kırmızı renge boyanmış beyaz konutlar, denizin mavi tonu Harem Dairesi'nde yer alan aynı tarihteki resimlerin renk düzenini göstermektedir. Bu betimleme Topkapı Sarayı Harem Dairesi'ndeki I. Abdülhamit ve III. Selim dönemlerine tarihlenen resimlerle ve Aynalı odada yer alan resimlere üslup açısından benzemektedir (Renda, 1977, s. 115) (Resim 96). Bu kasrın I. Mahmut dönemi haliyle, Göksu Kasrı olduğu düşünülmektedir (Esin, 1975, s. 26). Kasırların görüldüğü bir diğer sivil yapı İstanbul Bebek Köçeoğlu Yalısı (1720-1730)'dır. Duvar resimleri üslup yönüyle 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir (Eldem, 1977, s. 18). Hamam odasının dolap ve giriş cephesinde boğaz manzarası içinde sağ tarafta bir kıyı kasrı ortada köprü, sol tarafta bir havuz, arka planda boğazda yüzen yelkenli gemiler ve ağaçların betimlemeleri yer almaktadır (Eldem, 1977, s. 107) (Resim 97). Kasır betimlemelerinin görüldüğü bir diğer örnek ise İstanbul'da Çengelköy Pavlidis Yalısındadır (1220-1518). Duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlenmektedir. Kubbe içindeki resimde kıyılarda bulunan kasırlar, deniz üzerinde yelkenli gemiler bulunmaktadır (Resim 98). Bu resim Topkapı Sarayı Valide Sultan yemek odası resimleriyle üslup yönüyle benzerlik göstermektedir (Renda, 1977, s. 115).

Gerçekçi biçimde yapılan kasırlardan İmrahor Kasrı betimlemesine, İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda (1842-1856) rastlanmaktadır. II. Abdülhamit (1876-1909) dönemine tarihlenen duvar resimlerinden 212 numaralı oda tavanında Barok bezemeli bir perde motifi altında ön planda Kağıthane Deresi üzerinde yüzen kayık ve içinde kürek çeken insan figürleri görülmektedir. Arka planda ise İmrahor Kasrı yer almaktadır (Resim 99) (Şahin Tekinalp, 2007, s. 116). İmrahor Kasrı betimlemesinin bir başka örneği de İstanbul Yıldız Sarayı Şale Köşkü (1876-1909)'nde bulunmaktadır. 1880 yılları arasına tarihlenen¹¹ resimlerden 25 numaralı oda (sarı salon) tavanındaki oval madalyon içinde Dolmabahçe Sarayı'ndaki gibi ön planında Kağıthane deresinde yüzen kayıklar ve içinde kürek çeken figürler, arka planda kiremit kaplı çatısı ile İmrahor Kasrı ve çevresinde ağaçlar betimlenmiştir (Şehsuvaroğlu, 2011, s. 15)

¹¹ <https://www.millisaraylar.gov.tr/blog/yildiz-sale-kosku> Erişim Tarihi: 5.3.2022.

(Resim 100). Bu duvar resimlerine baktığımızda Abdullah Biraderlerin 1890 tarihli Kağıthane fotoğrafıyla aynı manzarayı gösterdiği görülmektedir. Ayrıca Dolmabahçe Sarayı, 212 numaralı oda ve Yıldız Sarayı Şale Köşkü Sarı Salon'daki betimlemeler üslup yönüyle benzemektedir.

Cihannüma Kasrı'nın betimlemesine Yıldız Sarayı Ada köşkünde (?) rastlanmaktadır. II. Abdülhamit (1876-1909) dönemine tarihlenen resimlerden birinde ön planda anıtsal boyutlarda yapılmış Yıldız Sarayı içindeki Cihannüma Kasrı yer almaktadır (Şahin Tekinalp, 2007, s. 124) (Resim 101). Bir diğer kasır olan Küçüksu Kasrıyla İstanbul'da Kadıköy Erenköy Gezeryan Köşkü (20.yüzyıl başları) merdiven holünün güneydoğu duvarında karşılaşılmaktadır. Resimde Küçüksu Kasrı, yelkenli gemiler ve ağaçlar görülmektedir. Köşkün duvar resimlerinin 20. yüzyılın ilk çeyreğinde eklenmiş olabileceği düşünülmektedir (Sağiroğlu Gökçınar, 2015, s. 45) (Resim 102).

Taşradaki dini yapılarda görülen kasır betimlemelerinden biri olan Manisa Soma Hızır Bey Cami (H.1206-M.1791-1792) duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Kara Aziz Şener, 2014, s. 718). Caminin kuzey duvarındaki giriş kapısı üstünde Barok bezemeli kartuşta önünde üç birimli havuzu ile bir kasır bulunmaktadır. Bu kasrın İstanbul'da yer alan Sadabad Kasrı'nın hayali bir görüntüsü olduğu düşünülmektedir. Cephelerinde iki katlı pencere açıklıkları bulunan diğer binalar kırma çatılarla örtülmüştür. Fıskiyelerinden sular fişkırان içinde insansız küçük kayıkların yüzdüğü havuzların üzerinde kameriye türünde kepenekleri açık küçük köşk ve sağda bir kule görülmektedir. Ağaçlar içinde yer alan resmin sağ tarafında otağ ve binaların betimlemesi yer almaktadır. Resimde binaların cepheden verişi ve farklı boyutlarda yan yana dizilişi ilkel bir perspektif tekniğinin uygulandığını göstermektedir. Ön plandaki küçük tepelerin yamaçları koyu renk ile gölgelendirilmiş ışık-gölge oyunu kısmen vardır (Renda, 1977, s. 127; Kara Aziz Şener, 2014, s. 722-723) (Resim 103).

Dini yapılar dışında taşrada yer alan kasır betimlemeleri sivil yapılarda: ev, köşkların duvarlarında da bulunmaktadır.

Irmak kenarında bir kasrın betimlemesi Edirne'de bir ev (?)'de yer almaktadır. Evin duvar resimleri üslup yönüyle III. Selim (1789-1807) dönemi resimlerine

benzemektedir. Bu yönüyle resimler III. Selim dönemine tarihlendirilebilir. Evin duvarında Meriç kıyılarını anımsatan manzara içinde ırmak kenarında bir kasır ve etrafında bahçeler yer almaktadır. Betimlemede bir mekân algısı sağlanması için sağ tarafta ön ve arka kısımları bağlayıcı öge olarak yer verilen iri ağaçlar bulunmaktadır (Renda, 1977, s. 132) (Resim 104).

Edirne kasırları betimlemelerine Edirne-Meriç Köprüsü Tarihi Köşk (H.1258-M.1842) tonozunda rastlanmaktadır. Duvar resimleri 19. Yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir (Renda, 1977, s. 143; Parlak Uğurlu, 2020, s. 51). Edirne kasırları ve bahçelerinin görüldüğü resimlerde yapıların Meriç sularına vuran beyaz gölgeleri dikkat çekmektedir (Renda, 1977, s. 143) (Resim 105-106).

2.2.4. Köşk Betimlemeleri

Duvar resimlerinde sık karşılaştığımız bir başka betimlemede köşklere aittir. Bu köşkler çoğunlukla bir boğaz manzarası içinde ya da bir kıyı kenarında yer almaktadır. En erken tarihli örnekleri İstanbul Topkapı Sarayı'nda bulunmaktadır. İstanbul camilerinde betimlemeye yer verilmediğinden konak, kasır, saray, köşk gibi sivil yapılarda taşrada hem sivil yapı örneklerinde hem de dini yapı örneklerinde yer almaktadır. İstanbul ve taşradaki sivil yapılarda en çok dolap ve kapak üzerleri, kemer üzerleri, tavan eteklerinde bulunan betimlemeler taşradaki dini yapılarda harim duvarları ve galeri alt bölümlerinde rastlanmaktadır.

İstanbul'daki sivil yapılarda görülen bahçeli köşk betimlemelerinden biri olan Topkapı Sarayı (1460-1478) Harem Dairesinde ki Valide Sultan Oturma Odasının solundaki dolapların üstünde I. Abdülhamit (1774-1789) dönemine tarihlenen resimde ön planda akan ırmak ve üzerinde yelkenli gemiler, ırmağın iki yanında havuzlu bahçeli birer köşk ele alınmaktadır (Resim 107). Cariyeler taşıdığı duvarında yer alan dikdörtgen çerçevede I. Abdülhamit (1774-1789) dönemine tarihlenen resmin ön planda Boğaz, arka planda kıyı köşklarinin bulunmaktadır. Bu yapıların pencereleri kiremit rengine boyanmakta ve ağaçlar yeşil renktedir (Renda, 1977, s. 88) (Resim 108). Yine Harem Dairesi III. Selim Meşk veya Namaz Odası 20-30cm.lik bir duvar şeridinde III. Selim (1789-1807) dönemine tarihlenen Boğaz manzarası

betimlenmiştir¹². I. Abdülhamit dönemine göre daha geniş yapılmış kompozisyonlarda yeşil, mavi, toprak sarısı, kiremit kırmızısı renkler yoğunlukta kullanılmakta ve renklerin tonu değişmekte olan ağaçlar daha koyu bir yeşile boyanmaktadır. Kıyılarda ise kiremit kırmızısı beyaz renkli köşkler yer almaktadır. Bu örnekler I. Abdülhamit dönemi örneklerine benzemektedir (Renda, 1977, s. 90) (Resim 109-110,111-112). Havuzlu ve bahçeli köşkların bir diğeri de Harem Dairesi Valide Sultan yatak odası'nda yer alan ahşap kapakların üst kısmında yer almaktadır. II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlenen resmin sağ ve sol tarafında yelkenli gemilerin yüzdüğü koy betimlenmektedir. Resim daha önceki dönemlerde yapılan örneklere göre daha büyüktür. Burada kullanılan renk tonları daha önceki resimlerden farklıdır. Gür olarak betimlenmiş olan ağaçlar daha koyu yeşile boyanmakta ve yemek odasındaki resimlerle benzerlik göstermektedir. Ancak I. Abdülhamit ve III. Selim dönemlerinin resimlerinde mavi renge boyanan gökyüzü bu kompozisyonda beyaz ve gri renge boyanmıştır. Renk ve üslup özellikleriyle farklılık gösteren resim daha geç döneme tarihlenmektedir (Renda, 1977, s. 102) (Resim 113). Harem Dairesindeki Gözdeler Dairesinin üst katında bulunan büyük odanın duvarındaki resimde arka planda havuzlu köşk betimlemesi ve ön planda ise deniz üzerinde saltanat kayıkları yer almaktadır (Okçuoğlu, 2020, s. 157) (Resim 114). Topkapı Sarayı'nın Harem Dairesi, Gözdeler Dairesi, Valide Sultan Sofası, Mihrişah Valide Sultan Oturma Odası, III. Selim Odası ve Cariyeler Taşlığı'nda yer alan resimler geç dönem Osmanlı mimari ve bahçe tasarımı hakkında belge olarak kabul edilmektedir. Bu resimler de mimari betimlemeler ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır (Okçuoğlu, 2020, s. 156-157).

Sarayın Akağalar Kapısı (Babüssaade) duvar resimleri II. Mahmut'un (1834-1839) saltanatının son yıllarına tarihlenmektedir. İki yanda yer alan revakların kapı geçidinde kemerin üst kısmında kapıya bakan iç yüzey de boğaz betimlemesi yer almaktadır. Resimlerden ilkinde iki katlı bir köşk ve yanında bir mescit bulunmaktadır. Köşkün etrafında yeşil renk tonlarıyla hacim kazanmış ağaçlar yer almaktadır. İkinci resimde bir köşk ve sağ tarafta antik kalıntı görülmektedir. Avrupa resimlerinde çok

¹² I. Abdülhamit dönemindeki (1774-1789) resimler tavan eteklerinde yer alan dar şeritlerde ya da duvarların üst kısımlarında yer alan panolarda yer alırdı. Çoğunlukla iki renk tercih edilirdi. III. Selim döneminde (1789-1807) saraydaki duvar resimlerinin sayısı artmış ve şeritler genişlemiştir (Renda, 1977, s. 88-98).

sık tercih edilen antik kalıntı betimlemesinin Osmanlı duvar resimlerine de konu olması ressamın batıyla ilişkisinin bir göstergesi olmalıdır (Okçuoğlu, 2020, s. 159) (Resim 115-116). Resimlerden üçüncüsünde etrafı çitlerle çevrelenmiş bahçeli bir köşk ve yanında bir yapı, sağ tarafta dere üzerinde bir köprü, arka planda yeşil renk tonlarıyla hacim kazanan ağaçlara yer verilmektedir (Resim 117).

Üslup ve renkleri açısından Harem'deki Valide Sultan yemek odası resimlerini hatırlatmaktadır. Resimlerde kıyıya yerleştirilmiş köşkler ve etrafında ağaçlar ele alınmaktadır (Renda, 1977, s. 103) (Resim 118-119). Babüselam (Orta kapı) duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemi sonlarına tarihlenmektedir (Renda, 1977, s. 107). Barok süslü oval madalyonlarda su kenarında bir köşk ve etrafında ağaçlar bulunmaktadır (Resim 120- 121).

Bir manzara içinde köşkerin kuleli yapılar, köprüler, çeşmelerle bir arada betimlendiği İstanbul Bebekte Kavafyan Konağı (1750-51)'nın duvar resimleri I. Abdülhamit (1774-1789) dönemine tarihlenmektedir. Sofaya açılan ikinci odanın tavan eteğinde üstte iki sıra halinde odayı dolayan manzara şeritleri yer almaktadır. Açık ve koyu gri tonların kullanıldığı bu kompozisyonlarda köşkler, kuleli yapılar, köprüler, çeşmeler, sütun ya da kemerleri kalmış yapı kalıntıları ağaç ve tepelerin arasına yerleştirilmiş olarak yapılmıştır. Aynı zamanda bu resimler Topkapı Sarayı Harem Dairesi, I. Abdülhamit dönemine tarihlenen Gözdeleler Dairesi'ndeki büyük oda ve aynalı odada yer alan gri ve kiremit renkli manzara şeritleriyle büyük benzerlik göstermektedir (Renda, 1977, s. 110-111) (Resim 122). Topkapı Sarayı Harem Dairesi, I. Abdülhamit (1774-1789) dönemi ve Kavafyan örnekleri gibi gri tonlarıyla açık koyulu boyanmış bir başka örnekle İstanbul Emirgan Şerifler Yalısı (18.yüzyıl ortası) orta salon ve başodası olan ocaklı odanın duvarlarında karşılaşmaktadır. Resimlerde kır manzaraları içinde köşkler ve ağaçlar betimlenmiştir. Bunlar Harem'deki Aynalı Oda'daki resimleri akla getirmektedir (Renda, 1977, s. 111) (Resim 123-124).

İstanbul manzarası içinde, Meeling'in levhaları¹³, Yuşa tepesinin görüldüğü, köprü ve ağaçlar arasındaki bahçeli köşk betimlemesi İstanbul-Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı'nda (1774-1789) yer almaktadır. Duvar resimleri 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Üst kat güney batı odasında niş içindeki Resmin sağ ve sol tarafında birer burun ve daha ileride bir sahil yer almaktadır. Arkada Meeling'in levhaları ve Yuşa Tepesi görülmektedir. Sağ ve sol üst kısmında manzara resimleri içinde köşkler bulunmaktadır (Esin, 1976, s. 13). Sağ tarafta ahşaptan yapılmış bir köşk betimlemesi yer almaktadır. Sol tarafta bulunan köşk Neo-klasik üslupta yapılmıştır (Okçuoğlu, 2020, s. 174). Sol tarafta Yuşa Tepesi'nden hareketle burası İstanbul'da yer alan Çubuklu ya da Sultaniye arasındaki bölgedir (Esin, 2008, s. 53) (Resim 125-126). Zemin kat güneydoğu odası tavan eteğinde perde motifi altında resmin sağ ve sol tarafında birer köşk arka planda büyük beyaz bir taş köprü ve yeşil renk ağaçlar yer almaktadır. Işık- gölge tekniği başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Arka planda ise perspektif tekniğiyle yapılan betimlemeler görülmektedir (Okçuoğlu, 2008, s. 148) (Resim127). Manzara içinde bir diğer köşk betimlemesi İstanbul Bebek Köçeoğlu Yalısı (1720-1730)'nda da görülmektedir. 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmekte olan duvar resimlerinden (Eldem, 1977, s. 18) hamam odası dolap ve giriş cephesindeki oval madalyon içinde kıyı manzarası içinde köşk ve ağaçlar yer almaktadır (Eldem, 1977, s. 107) (Resim 128). Haremdeki büyük kabul salonu duvarlarındaki resimde kıyı manzarası içinde ön planda antik sütunlar ve kıyı, arka planda köşkler ve ağaçlar bulunmaktadır (Eldem, 1977, s. 100-101) (Resim 129-130).

Kıyı manzarası içinde köşk betimlemesi İstanbul Con Paşa Köşkü'nde (1880) bulunmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Köşkün alt kat salon tavanın da Barok bezemeli oval madalyon içinde deniz üzerinde bir kayık arka planda beyaz bir köşk ve çevresinde ağaçlar yer almaktadır (Tuğlacı, 1995, s. 237) (Resim 131).

Gerçekçi yapılan köşklere Çadır Köşkü betimlemesi İstanbul Yıldız Sarayı Şale Köşkü'nde II. Abdülhamit (1876-1909) dönemi yer almaktadır. Duvar resimleri

¹³ Anton Ignaz Meeling (1763-1831) Alman ressam ve mimardır. I. Abdülhamit ve III. Selim zamanında İstanbul'da yaşamış ve Boğaz içinde sahil sarayların inşasını yapmıştır. Gravürleri 1819'da "Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore" adı ile yayınlanmıştır. Bu eser ayrıca levhalardan oluşan bir formatla da sunulmuştur (Vargün ve Kaplanoğlu, 2015, s. 51).

1880 yılları arasına tarihlenmektedir. 25 numaralı odanın tavanında Barok bezemeli oval madalyon içinde ön planda Kağıthane Deresi üzerinde kuğular arka planda ise Çadır Köşkü görülmektedir (Şehsuvaroğlu, 2011, s. 13) (Resim 132).

Duvar resimlerinde Avrupa şehir manzaralarına rastlamaktayız. Bunlar az örnekte karşımıza çıkar. Örneğin; İstanbul, Kandilli Abudlar Yalısı'nda (1876-1909) Avrupa şehir manzarası içinde köşk betimlemesi yer almaktadır. Yalının 19. yüzyılın sonlarına tarihlenen duvar resimlerinden birinde anıtsal boyutlarda bir köşk ve iki yanında ağaçlar yer almaktadır (Renda ve Erol, 1981, s. 62) (Resim 133). Abudlar Yalısı'nda köşk betimlemelerine tavan etekleri ve kubbe de rastlanılmaktadır (Ireland ve Bechhoefer, 1998, s. 169) (Resim 134). Avrupa kent manzarası içinde köşkün bir başka örneği İstanbul-Beşiktaş Başmabeyinci Konağı (?)'nda yer almaktadır. Konağın duvar resimleri 19. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir. Duvarda kıyı manzarası içinde ön planda dalgalanan bayrağın yer aldığı yelkenli gemi ve bir kayık bulunmaktadır. Arka planda iki katlı bir köşk, dört tarafında kulelere yer verilmektedir (Renda ve Erol, 1981, s. 61) (Resim 135). Kıyı manzarası içinde köşklere verilebilecek bir başka örnek İstanbul Emirgan Şerifler Yalısı (18. yüzyıl ortası)'nda görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarına tarihlenen (Renda, 1977, s. 196) duvar resimlerinden yemek odası tavanında Barok bezemeli bir kartuş içinde kıyı manzarası içinde beyaz renk boyanmış kıyı köşkü ve etrafında ağaçlar yer almaktadır (Renda ve Erol, 1981, s. 63) (Resim 136).

Sivil yapılar dışında başkentte yer alan köşk betimlemeleri dini yapılarda türbelerin duvarlarında bulunmaktadır. Cedid (Yeni) Havatin Türbesi (19. yüzyıl)'nde 19. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen duvar resimlerinden kuzeydeki kemerin içinde, perde motifinin alt kısmında bahçeli köşkler, köprüler, küçük konutlar yer almaktadır (Okçuoğlu, 2000, s. 36). Resme bakıldığında mimari yapıların sıralanışı ve topografyası İstanbul'u anımsatmaktadır. Ancak resmin ön tarafında yer alan hurma ağacı bu coğrafyada görülmemektedir. Hurma ağacının İstanbul manzarası içinde yer alması bu ağacın İslam dininde simgesel önemine dikkat çekmektedir. Hz. Muhammed'in hurma ağacını minber olarak kullanması (sırtını dayayarak hutbe okuması) ve cennette vaad edilen doğal zenginlikler arasında yer alan ağaç olması bu ağaca simgesel anlam yüklemektedir. Hurmanın cennete ilişkin anlam yüklü bir ağaç olarak İstanbul manzarası içinde yer alması başkentinde cennete özgü bir güzellikle kavrandığı düşüncesi oluşturmaktadır (Okçuoğlu, 2001, s. 91) (Resim 137). İstanbul

olduğu düşünölen kıyı manzarasındaki köşk betimlemelerine, İstanbul III. Mehmet Türbesi (1608) kapısında rastlanmaktadır. Türbenin duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlendirilmektedir (Renda, 1977, s. 121). Türbe kapısı sağ taraftaki nişte perde motifi altında dere kenarında yapılar betimlenmiştir. Sol tarafta kapısı açık yapı ve ona bitişik yıkık bir kemer, ön tarafta çeşme ve köprü yer almaktadır. Arka planda ise ağaçlar, köşkler ve derede yüzen kayıklar bulunmaktadır (Okcuoğlu, 2000, s. 103) (Resim 138).

Taşradaki dini yapılarda görölen köşk betimlemelerinden biriyle Makedonya Kalkandelen Harabati Baba- Sersem Ali Baba Bektaşî Külliyesi (?)’nde karşılaşılmaktadır. Külliyeinin duvar resimleri 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Külliyeindeki sivil yapılardan Kuzey tarafında yer alan evin ikinci kat ahşap girişinde manzara resmi içinde kıyı köşkü, yelkenli gemi ve ağaçlar görölmektedir (Bölböl, 2015, s. 211-212) (Resim 139).

Kır manzarası içinde köşk betimlemeleri Yozgat Başçavuşoğlu Cami (H.1215-M.1800-1801)’nde bulunmaktadır. Caminin duvar resimleri III. Selim (1789-1807) dönemine tarihlenmektedir (Arık, 1973, s. 26; Renda, 1977, s. 134). Galeri altındaki manzara şeridinde kır manzarasında köşk, pavyon ve ağaçlar yer almaktadır. Kompozisyonlarda perspektif tekniği uygulanmıştır (Arık, 1973, s. 28; Acun, 2005b, s. 260) (Resim 140-141-142-143-144). Bu betimlemeler İstanbul’da III. Selim Meşk Odası’nda ve Bursa’daki evde görölen şerit biçimindeki manzaralara benzemektedir (Renda, 1977, s. 140). Kır manzarası içindeki bir diğerköşk betimlemesi Manisa Soma Hızır Bey Cami (H.1206-M.1791-1792)’de görölmektedir. Caminin duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Kara Aziz Şener, 2014, s. 718). Güney duvarı mahfil altı batı yönünde Barok bezemeli kartuş içinde iki katlı kırma çatılı bir köşk ele alınmaktadır. Ön cephede pencere açıklıklarıyla caminin yuvarlak kemerli giriş bölümü, girişin üzerinde köşkü oluşturan iki mimari yapıda perspektif tekniği uygulanmıştır (Kara Aziz Şener, 2014, s. 726) (Resim 145).

Köşk betimlemelerinin şematik örneği Manisa Kırkağaç ilçesi Çiftehaneler Cami (H.1281-M.1864-1865)’de yer almaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Kuyulu, 1990, s. 112). Harim duvarında ön planda kiremit rengi kırma çatılı hayali bir köşk ve arkasında servi ağaçları bulunmaktadır. Ağaçlarda ışık-gölge tekniği denemeleri yapılmıştır (Acun, 2013, s. 282) (Resim 146).

Taşradaki dini yapıların yanı sıra sivil yapıların duvarlarında köşk betimlemeleri sıklıkla karşılaşılan konular arasındadır. Sivil yapılardan Ankara Dede Bayrak Evi (?)’nde ki duvar resimleri 18. yüzyıla tarihlenmektedir (Kara Aslan 2016, s. 21). Perde duvarının üst kısmı sol köşesinde iki katlı olarak yapılan köşk parmaklıklarla sınırlanmakta ve köşkün katlarında ikişer yuvarlak kemer açıklığını üst kısımda karanfil alt kısımda lale demetleri doldurmaktadır. Köşkün çevresinde hurma ağacı salkımlarını çatının üzerine sarkıtmaktadır (Ögel, 1972, s. 41) (Resim 147). İki katlı şematik köşklerin bulunduğu bir diğer sivil yapı İzmir Birgi Çakırağa Konağı (19.yüzyılın ilk yarısı)’dır. Duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlendirilmektedir (Okçuoğlu, 2020, s. 96). Konağın sofa duvarında çok katlı köşkler ve çevresinde ağaçlar yer almaktadır (Kuyulu, 1998, s. 63) (Resim 148-149).

Sahil köşkü betimlemesi Yunanistan Petra Vareltzidaina Konağı (1790-1800)’nda görülmektedir. Duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlendirilmektedir. Konağın başodasında bulunan seki altının sol tarafında Barok bezemeli perde motifi altında taş avlulu sahil köşkü ve deniz üzerinde yelkenli gemi yer almaktadır (Kuyulu Ersoy, 2019, s. 172; Uluengin, 2020, s. 91-93) (Resim 150). Bir diğer köşk betimlemesine seki altının iki ahşap kolunun arasında rastlanmaktadır. Resimde taş avlulu bir sahil köşkü ve yanında otlayan koyunlar ile bir çoban bulunmaktadır (Uluengin, 2020, s. 92) (Resim 151).

Hayali köşk betimlemesine Yunanistan Molivos Midilli Adası Krallis Konağı’nın(1833) arka odası ile ara duvarında karşılaşılmaktadır. Duvar resimlerinin II. Mahmut (1808-1839) döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Resmin merkezinde hayali köşk ve merdivenlerinin köşelerinde kırmızı toprak üzerine konmuş kuşlar yer almaktadır (Uluengin, 2020, s.84) (Resim 152). Taş avlulu köşkün bir diğer örneği Çanakkale Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı (1775-1780)’nda görülmektedir. Duvar resimlerinin 19. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir (Ş. Merey, 1977, s. 65; Uluengin, 2020, s. 16). Konağın duvarında taş avlulu bir köşk, ağaçlar, kıyı üzerinde kayık, yelkenli gemi ve hayvan figürü betimlemeleri bulunmaktadır (Renda ve Erol, 1981, s. 72) (Resim 153).

Kıyı köşkü betimlemesinin yer aldığı sivil yapı Kayseri Öztaşçı (Çıracak Mustafa) Evi (1877)’dir. Duvar resimleri 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir. Evin sofasının güney duvarında bir kıyı köşkü etrafında ağaçlar

görülmektedir (İmamoğlu, 2006, s. 131) (Resim 154). Bir diğer örnekte Konya Karatay ilçesi, şehri Ayin Sokak 18 Nolu Ev (19. yüzyılın ikinci yarısı)'de yer almaktadır. Duvar resimlerinin 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olabileceği öngörülmektedir. Evin tavanında nehir üzerinde üç kemerli taş bir köprü, sağ tarafta beyaz bir köşk görülmektedir. Resmin çevresinde yer alan ağaçlar yeşil tonlamalarıyla hacim kazanmış ufuk çizgisine kadar uzanmaktadır. Bu betimleme Mevlana Külliyesi'ndeki Meydan-ı Şerif ve Çelebi Misafirhanesi sofa tavanında yer alan resimle teknik açısından benzemektedir (Karpuz ve Eravşar, 2007, s. 441) (Resim 155).

Şematik köşk betimlemesi örneğine Gaziantep Kimya Evi (1856-1859)'nde rastlanmaktadır. Duvar resimlerinin 1913 tarihinde yapıldığı düşünülmektedir (Çayan, 2012, s. 73). Evin eyvanlı bölümünde alt kısmı sütun ve kemerler eklenmiş dörder katlı yapı köşke benzemektedir. Bu yapının üstünde bir sütun yükselmektedir. Kapıların sağında ve solunda ion başlıklı sütun betimlemeleri dikkat çekicidir. Bunların aralarında vazodan çıkan çiçek motifleri bulunmaktadır (Çayan, 2012, s. 75; Çayan, 2013, s. 379) (Resim 156).

2.2.5. Konak Betimlemeleri

Konaklar çok katlı tasarlanan sivil yapı betimlemeleridir. Bunlar duvar resimlerinde sık işlenen konular arasında yer almaktadır. Genellikle bir kır veya deniz manzarası içindeki konak betimlemelerine taşradaki sivil ve dini yapıların duvarlarında rastlanmaktadır. Sivil yapılarda en çok dikdörtgen çerçeveler içinde veya kapı üstlerinde yer almaktadırlar. Dini yapılarda ise kubbe ve tonozlarda görülmektedir.

Taşradaki dini yapılarda görülen konak betimlemelerinden biri İzmir Urla Kapan Cami Şadırvanı (1834)'nda yer almaktadır. Duvar resimlerinin 1834 yılına tarihlendiği tahmin edilmektedir. Şadırvan kubbesi iç kısımda beyaz sıva üzerine yapılmış resmin ön planında birbirine benzeyen konaklar, iki katlı ve zemini renkli karolarla kaplı avlularıyla beraber ele alınmaktadır. Konakların çevresinde yapı toplulukları ve ağaçlar bulunmaktadır (Arık, 1988, s. 48) (Resim 157).

Deniz kıyısındaki konak betimlemeleriyle İzmir Şadırvan altı Cami Şadırvanı (1630)'nda karşılaşılmaktadır. Duvar resimleri 1834 yılına tarihlenmektedir. Şadırvan tonozunun güney kısmında deniz kıyısın da bir konak arka planda adalar ve yelkenli

gemiler yer almaktadır. Resmin sol tarafında oldukça uzun yapılan ağacın gölgesi ve dallarına yerleşmiş kuşlara yer verilmektedir (Arık, 1988, s. 49) (Resim 158).

Kır manzarası içindeki konağın betimlendiği Manisa Soma Hızır Bey Cami (H.1206-M.1791-1792)'nin duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Kara Aziz Şener, 2014, s. 718). Üst kat mahfil altı bölümünde Barok bezemeli kartuşun yanında ağaçlar arasında büyük bir konak yer almaktadır. Sahilde geniş kemerli bir pavyona yer verilmektedir (Arık, 1973, s. 17) (Resim 159).

Dini yapıların yanı sıra taşrada yer alan evlerin duvarlarında konak betimlemelerine rastlanmaktadır. Nevşehir Avanos İhsan Balta Evi (?)'n deki duvar resimleri 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Köşk odası doğu duvarında ilkel tekniklerde yapılmış iki konak arka planda yeşil renk tonlarıyla hacim kazanmış ağaçlar yer almaktadır (Esmer, 1992, s. 56) (Resim 160). Kent manzarası içinde konak betimlemesi İzmir Bornova Hüseyin Baba Evi (19. yüzyıl)'nde bulunmaktadır. 19. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen duvar resimlerinden kapı alınışındaki konak avlusundan görünen kıyı kenti görülmektedir. Bu bölge İzmir yakınlarındaki kuş adası veya hayali bir İstanbul manzarası olabileceği düşünülmektedir. Resim iki kentinde gerçek görüntüsünü anımsatmaktadır. Ancak resimde yer alan konağın kare taşlı terası ve kemerleri Urla'daki şadırvanda ve Bornova'daki evde bulunan konaklara benzemektedir. Bu resimlerdeki üslup benzerliği resimlerin aynı sanatçı tarafından yapılmış olabileceği düşüncesini akla getirmektedir (Renda, 1977, s. 146) (Resim 161).

Bahçeli konak betimlemeleri Antakya, Kuseyri Evi'nde (?) görülmektedir. Duvar resimleri 19. Yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Evin duvarında Barok bezemeli bir perde motifi altında iki köşeye yerleştirilmiş bahçeli konaklar ve Arka planda ağaçların arasında gün batımının kızıl tonu resme yansımaktadır. Resimde Perspektif uygulamaları görülmektedir (Renda ve Erol, 1981, s. 70) (Resim 162).

2.2.6. Yalı Betimlemeleri

Lale Devri'nde (1718-1730) yalılar ve saraylar Osmanlı konut mimarlığı açısından önem taşımaktadır. III. Selim (1789-1807) dönemiyle boğaz kıyılarında yer alan yalılar batılı ressamların ilgi odağı olmuştur. Bu betimlemeler duvar resimlerinde sık işlenen konular arasında yer almaktadır (Arslan, 2014, s. 98). Yalı betimlemeleri gerek İstanbul'daki sivil mimari örneklerde gerekse taşra sivil mimari örneklerde

görülmektedir. Bunlar genellikle İstanbul'da yer alan Sadabad bölgesi ve boğaz kıyılarına konumlandırılan yalıların betimlemesidir. En çok sivil yapıların gelin odası, kapı üstlerinde yer almaktadırlar.

İstanbul'daki sivil yapılarda yalı betimlemelerinin en erken tarihli örneğine İstanbul Topkapı Sarayı (1460-1478) Harem Dairesi, Cariyeler Taşlığı duvarında rastlanmaktadır. I. Abdülhamit (1774-1789) dönemine tarihlenen resimde Barok bezemeli perde motifi altında haliç yönünde yalılar yer almaktadır (Okçuoğlu, 2020, s. 150) (Resim 163-164). Valide Sultan Sofası'nın üst katındaki niş üzerinde, III. Selim dönemi (1789) tarihlenen manzara resimleri bulunmaktadır. Rokoko çerçeve içinde yer alan resimde dere kıyısında beyaz renk yalılar, karaları birbirine bağlayan köprüler, taş iskeleler ve yeşil renk ağaçlar görülmektedir. Perspektifte gemi, köprü ve kıyıda yer alan yapıların yansımaları dikkat çekmektedir. Bu resim III. Selim dönemi ünlü ressamı Kapıdağlı Konstantin'in Albümleri ile üslup yönüyle benzemektedir (Okçuoğlu, 2020, s. 152) (Resim 165).

İstanbul-Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı I. Abdülhamid dönemi (1774-1789)'nda da yalı betimlemeleri yer almaktadır. 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen (Esin, 1976, s. 13) duvar resimlerinden üst kat kuzeydoğu odasında bir kıyı üzerinde kayık, arka planda yalılar, tepeler ve ağaçlar bulunmaktadır (Esin, 2007, s. 47) (Resim 166). Sivil yapılarda görülen konak betimlemelerinin bir diğeri de İstanbul Bebekte Kavafyan Konağı (1750-51)'ndadır. Duvar resimleri üslup yönüyle I. Abdülhamit (1774-1789) dönemine tarihlenmektedir. Gelin Odası kubbesinde kıyıda yer alan yalılar betimlenmiştir (Arslan, 2014, s. 107) (Resim 167-168-169).

Bir kompozisyon içinde yalı betimlemesi İstanbul Bayezit Yangın Kulesi (1749)'nde görülmektedir. Duvar resimlerinin 1828 yılında yapıya eklendiği düşünülmektedir (Okçuoğlu, 2001, s. 89). Tonozun içi, pencere üstlerini dolanan resim kuşağında ekili tarlalarla kaplı tepelerin eteklerinde ağaçlıklı yerleşim yerleri ve ön planda yalılar yer almaktadır. Denizde içinde insan figürü bulunmayan kayıklar ve yelkenli gemiler seyir halindedir. En önde ise yapı betimlemelerine göre daha ustalıkla betimlenen ince uzun ağaçlar dizilmektedir. Ağaçlar büyük yapıldığı için aralara yerleştirilen yapılarla boyut açısından oransızlık göze çarpmaktadır. Gökyüzünde bulunan gri-beyaz ve içinde belli belirsiz uçak pembe de barındıran boğumlu bulutların stilize görünümüleri; natüralist betimlenen bölümlerle karşıtlık oluşturmaktadır

(Okçuoğlu, 2001, s. 90) (Resim 170). Kıyı manzarası içinde yalı betimlemesinin yer aldığı bir sivil yapıda Çanakkale Bayramiç Hadimoğlu Konağı (H.1211-M. 1797)'dir. Duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Yavaş, 2016, s. 208). Üst kat, güney duvarındaki ahşap dolap üzerinde Barok çerçeve içinde deniz iki kara parçasına ayrılmakta, karşı yakada yapılar ve ön planda iki yalı yer almaktadır. Sol tarafta Galata Köprüsü'nü anımsatan bir betimleme bulunmaktadır. Fakat köprünün inşası 1844 olduğu için bu tarih konak için geç bir tarihtir. Böylelikle köprü sanatçının kurguladığı bir betimlemedir (Yavaş, 2016, s. 213-214) (Resim 171).

Avlulu kule tipinde yalı betimlemesi Çanakkale Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı'nda (1775-1780) görülmektedir. Konağın duvar resimlerinin 19. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir (Ş. Meray, 1977, s. 65; Uluengin, 2020, s. 16). Birinci kat duvarında avlulu kule tipinde bir yalı yer almaktadır (Uluengin, 2020, s. 20) (Resim 172). İkinci kat doğu yönünde geniş bir avlu içinde yalı, bahçesinde kuşlar ve kaya üzerinde bir kuş görülmektedir (Uluengin, 2020, s. 22) (Resim 173). Avrupa yalılarının betimlemesine benzeyen bir örnek Gaziantep Kimya Evi (1856-1859)'nde yer almaktadır. Evin duvar resimlerinin 1913 tarihinde yapıldığı düşünülmektedir (Çayan, 2012, s. 73). Eyvanın batısındaki odanın kuzey duvarında iki antik sütunla sınırlandırılan çerçevede kıyı manzarasında merdivenlerle çıkılan yalı iki katlı olarak betimlenmiştir. Yalı İstanbul'da bulunan yalıları anımsatsa da, heykellerden dolayı Avrupa'da bir yer olacağı düşünülmektedir (Kalender, 1999, s. 22; Çayan, 2012, s. 79) (Resim 174).

2.7.7. Konut Betimlemeleri

Köşk, kasır, saray, yalı gibi sivil yapı betimlemelerinin yanı sıra bir kır ya da kıyı manzarası içinde konut betimlemelerine de duvar resimlerinde rastlanmaktadır. Bunlar kerpiçten ya da tahtadan yapılmış kulübe, kırma çatılı, tek katlı ya da çok katlı olarak tasarlanan şematik konut betimlemeleridir. Başkentte sivil yapıların tavanında ve revaklarında yer alan konutlar, taşrada hem sivil hem de dini yapıların duvarlarında bulunmaktadır. Sivil yapılarda sofa tavanı, başodası duvarı, giriş kapısı üzerinde dini yapılarda son cemaat yeri, kubbe ve tromplarında bulunmaktadır. Barok ve Rokoko bezemeler arasındaki konutlar şematik biçimli olarak ele alınmaktadır.

İstanbul'daki sivil yapılardan Topkapı Sarayı'nda (1460-1478) en erken tarihli konut betimlemeleri yer almaktadır. Harem dairesi I. Abdülhamit Odası (Aynalı Oda) duvarında I. Abdülhamit (1774-1789) dönemine tarihlenen resmin ön planında yelkenliler ve içi boş kayıklar suda yüzmektedir. Arka planında ise yeşile boyanmış ağaç ve tepeler, beyaza boyanmış konut betimlemeleri bulunmaktadır (Renda, 1977, s. 85) (Resim 175).

İstanbul'da yer alan diğer konut betimlemelerine Çengelköy Sadullah Paşa Yalısı'nın (1774-1789) zemin kat kuzeybatı odasında rastlanmaktadır. Yalının duvar resimleri 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir (Esin, 1976, s. 13). Kapı ve yüklüğün üst kısmındaki dikdörtgen çerçevelerde manzara resimlerine yer verilmiştir. Sağ tarafta kapının üzerindeki resimde üç kemerli taş köprü, arka planda konutlar bulunmaktadır. Soldaki resimde ön tarafında ırmak kenarında ahşap konut ve çeşme betimlemesi yer almaktadır (Resim 176-177) (Okçuoğlu, 2008, s. 146). Yalının zemin kat kuzeybatı odası duvarında Barok bezemeli bir perde motifi altında kıyı kenarına konumlandırılmış kırma çatılı yapılar ve köprü betimlemesi bulunmaktadır (Okçuoğlu, 2008, s. 146) (Resim 178).

Deniz kenarında yer alan çok katlı bina ve ağaç betimlemeleri Yağcı Hacı Şefik Bey Yalısı (1871) tavan eteğinde bulunmaktadır. Yalının duvar resimleri 1871 yılına tarihlenmektedir (Erdenen, 1994a, s. 84) (Resim 179). Bir diğer örneği Dolmabahçe Sarayı'nda (1843-1856) görülmektedir. Duvar resimleri II. Abdülhamit (1876-1909) dönemine tarihlenmektedir. Sarayın Harem Kadın Efendi Dairesi tavanında Barok bezemeli madalyonda kıyıda yer alan kırma çatılı bir konut ve arkasında bir yapı betimlenmiştir (Resim 180). Deniz manzarası içinde konut betimlemesinin görüldüğü bir diğer örnek Yıldız Sarayı Set Köşkü (1887-88-1889-90)'nde yer almaktadır. Duvar resimleri II. Abdülhamit (1876-1909) dönemine tarihlenmektedir. Köşkün duvarındaki Barok bezemeli kartuşta gece manzarası içinde kıyıda kırma çatılı bir konut ve deniz üzerinde yelkenli gemiler bulunmaktadır (Renda ve Erol, 1981, s. 76; Şahin Tekinalp, 1999, s. 58) (Resim 181).

Kır manzarası içinde konut betimlemeleri Üsküdar Abut Efendi Konağı (19. yüzyıl)'nda görülmektedir. Duvar resimleri II. Abdülhamit (1876-1909) dönemine tarihlenmektedir. Konağın tavanındaki Barok bezemeli kartuşta kır manzarası içinde kırmızı kiremit kaplı konutlar ve çevresinde ağaçlar betimlenmiştir (Nemlioğlu, 1986,

s. 21) (Resim 182). Kır manzarası içinde konutların yer aldığı bir diğer örneğe Maslak Kasırları'nda(1866-1877) rastlanılmaktadır. Kasrın duvar resimleri 1878 tarihleri arasında yapılmış olmalıdır (Aygül, 2018, s. 152). Abdülhamid'in yaptığı söylenen merdivende kırma çatılı bir kulübe görülmektedir (M. S. D. B, 1994, s. 26) (Resim 183), zemin kat 1.Nolu salonun tavanında yer alan oval madalyonlarda kır manzarası içinde kırma çatılı konutlar ve ağaçların betimlemesi bulunmaktadır (Aygül, 2018, s. 186) (Aygül, 2018, s. 186) (Resim 184-185), kasrın merdivenkovası alt yüzünde ise ön planda dere üzerinde köprü, arkada kırma çatılı bir ev ve büyük betimlenmiş çam ağaçları yer almaktadır (Aygül, 2018, s. 193) (Resim 186). İki katlı konutların yer aldığı betimleme İstanbul Emirgan Beyaz Köşk (1878)'de bulunmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Köşkün tavanında Barok bezemeli iki oval madalyonda içinde kırma çatılı iki katlı konut ve etraflarında ağaçlar ele alınmaktadır (Resim 187-188). Bir başka örnek Con Paşa Köşkü (1880)'nde yer almaktadır. Köşkün duvar resimleri ise 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Alt kat salon tavanında Barok süslü bezemeli madalyonda kırma çatılı iki katlı bir konut ve yeşil renk tonlarıyla hacim kazanmış ağaçlar betimlenmiştir (Tuğlacı, 1995, s. 236) (Resim 189). Konut betimlemelerinin ilgi çekici bir diğer örneği ise Beylerbeyi Sarayı (1865)'ndedir. Sarayda bulunan Deniz köşkü duvar resimleri 1975 onarımı sırasında eklenmiş olmalıdır (Dündar, 2008, s. 384). Tavanındaki betimlemede kır manzarası içinde yer alan kulübenin etrafı karla kaplanmıştı (Dündar, 2008, s. 389) (Resim 190). Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı (1876-1903), duvar resimleri 20. yüzyıla tarihlenmektedir (Yılmaz, 2008, s. 152). Birinci kat merdiven holünde iki farklı çerçeve içinde konut betimlemeleri yer almaktadır. İlk çerçevede normal bir konut yer alırken (Resim 191) diğer çerçevede iki katlı bir konut ve konutun önünde bir hayvan betimlenmiştir (Resim 192). Ayrıca holün duvarında (Resim 193) ve tavanında (Resim 194) tek katlı konut betimlemeleri yer almaktadır. Son olarak Büyük Ada Meziki Köşkü (20. yüzyıl) duvar resimleri 20. yüzyıla tarihlenmektedir. Köşkün birinci katının tavanında kırma çatılı konut, akan bir ırmak ve ağaçlar betimlenmiştir (Tuğlacı, 1995, s. 347) (Resim 195).

Taşradaki dini yapılardan Arnavutluk, Görice Mirahor İlyas Bey Camisi (1495)'inde konut betimlemeleri görülmektedir. Duvar resimleri 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Caminin harim kuzey duvarında kubbeli bir yapı ve

etrafında kırma çatılı konutların bulunduğu hayali bir kent manzarası betimlenmiştir (Uçar, 2013a, s. 4) (Resim 196).

Kır manzarası içinde şematik biçimli konutların betimlemelerinin yer aldığı örnekler, İzmir Eski Mordoğan Köyü Camisi (15. yüzyıl) kemer yüzeyinde yer almaktadır (Resim 197-198,199-200), Duvar resimleri 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir (Çağlı Tütüncigil, 2012, s. 154). Manisa Zeytinli Ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami (1747) duvar resimleri 1810'lu ve 1820'li yıllara tarihlenmektedir (Kuyulu, 1998, s. 59). Cami'nin tavan eteklerinde kır manzarası içinde şematik biçimli konutlar görülmektedir (Kuyulu, 1992, s. 60) (Resim 201-202-203). Manisa Sultan (Valide-Mesir) Cami (H.928-929-M.1522) duvar resimleri 1810'lu-1820'li yıllarda eklenmiş olmalıdır (Kuyulu, 1998, s. 60; Acun, 1999, s. 147). Cami'nin son cemaat yerinde (Resim 204-205,206) ve kuzey cephesinde (Resim 207-208) şematik olarak yapılmış konutların betimlemeleri bulunmaktadır. Çok katlı yapılar ve ağaçların yer aldığı betimleme Manisa, Kula Emre Köyü (Carullah Bin Süleyman) Cami (1548)'si son cemaat yeri orta duvarındadır (Resim 209-210). Duvar resimlerinin M.1821-1822 tarihleri arasında tamamlandığı düşünülmektedir (Bozer, 1994, s. 2453-2454) Arnavutluk Tiran Hacı Ethem Bey Cami (H.1208-M.1793-1794), duvar resimleri 1238-1822-1823 yılları arasındaki onarım sırasında tamamlanmıştır (Konak ve Uçar, 2015, s. 3). Cami'nin harim duvarları ve tromplarında (Resim 211-212-213) ayrıca son cemaat yeri iç ve dış duvarlarında kentler içerisinde çok katlı binalar, köprü gibi mimari yapıların betimlemesine yer verilmiştir (Resim 214-215) (Demirarslan, 2016, s. 171).

Cami, köprü, konutların bir kompozisyon içinde betimlemeleri Manisa, Soma Hızır Bey Cami (H.1206-M.1791-17929)'sinde görülmektedir. Duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Kara Aziz Şener, 2014, s. 718). Cami'nin son cemaat yeri batı revakı doğu duvarında (Resim 216) ve caminin mahfil katı, üst kat eteği güney duvarı batı yönünde (Resim 217) üç gözlü bir köprü, köprünün sol tarafında yapı topluluğu, sağ tarafta ise cami ve konutlara yer verilmiştir. Kompozisyonlarda yer alan konutlar çatı ve pencere ayrıntılarıyla ele alınmaktadır (Katrancı Kasalı, 2018, s. 1665-1667). Caminin ikinci kat mahfil saçağındaki resimlerden mahfilin batısında yer alan kompozisyonda kır manzarası içinde ağaçlar ve kırma çatılı iki bina betimlemesi yer almaktadır (Katrancı Kasalı, 2018,s.1665) (Resim 218).

Çok katlı binaların betimlemeleri Manisa Soma Damgacı Cami (?) son cemaat yeri kuzey revak kemerinde görülmektedir (Katrancı Kasalı, 2018, s. 1667) (Resim 219-220-221). Caminin duvar resimlerinin 1830'lerden sonra yapıldığı tahmin edilmektedir (Kuyulu, 1988, s. 76-77).

Deniz manzarası içinde beşik çatılı konut, yelkenli gemiler ve ağaçların betimlemeleri İzmir (Merkez) Şadırvan altı Cami (1630) Cami'nin kubbe eteğinde (Resim 221-222-226) ve tonozlu geçidinde (Resim 223-224-225) yer almaktadır (Kuyulu, 1998, s. 65; Kuyulu Ersoy, 2015, s. 68). Caminin duvar resimleri 1834 yılına tarihlenmektedir. Makedonya'daki Kalkandelen (Tetovo) Alaca Paşa-Cami'nin (H.1249-M.1833-34) duvar resimleri 1833-1834 yılları arasına tarihlenmektedir (Demirarslan, 2016, s. 160). Harim duvarını dört yandan kuşatan tavan silmesindeki bordürde, bir diğer resim kuşağında İstanbul ve Venedik kent manzaraları içinde çok katlı konutlar bulunmaktadır (Resim 229-230) ve kubbe yüzeyindeki sarı zemin üzerinde akant yaprakları ve çeşitli çiçek betimlemeleri arasına 12 oval daire yer almaktadır. Birbirine karşılık gelecek şekilde konumlandırılmış bu dairelerden altısında çok katlı binalar görülmektedir (Resim 231-232) (Demirarslan, 2016, s. 167-168).

Bir kompozisyon içinde yer alan konut betimlemeleri Afyon, Sandıklı Ulu Cami (14. yüzyıl)'nin kubbesinde bulunmaktadır. Kompozisyonda büyük bir ağaç ve etrafında iki katlı konutlar ve ortasında tek minareli cami betimlenmiştir (Renda, 1977, s. 155) (Resim 233). Caminin duvar resimlerinin 1257-1841 tarihleri arasında onarım sırasında yapıldığı bilinmektedir. Bir kompozisyon içinde ele alınan konut betimlemelerinin bir diğer örneğiyle Kosova'nın Yakova kentindeki Hadım Camisi (1594-1595) kubbesinde karşılaşılmaktadır. Duvar resimlerinin 19. yüzyılın ilk yarısı yapılmış olduğu tahmin edilmektedir (Kara Aslan, 2019, s. 365). Cami'nin kubbesinde üst üste sıralanmış çok katlı binalar, ağaçlar ve kule yer almaktadır (Karaaslan, 2019, s. 363) (Resim 234). Muğla Kurşunlu Cami (?) duvar resimleri 1853-1900-1 onarımı sırasında eklenmiş olduğu tahmin edilmektedir. Cami'nin kubbe eteğindeki Barok bezemeli kartuşta arka planda bir konut, ortada bir kuyu ve ağaçların betimlemesi bulunmaktadır (Arık, 1988, s. 56- 57) (Resim 235).

İstanbul manzarası içinde konutların yer aldığı örnekler, Konya Mevlana Dergahı (Mevlana Müzesi) Şeyh Salonu ve Lojmanı (H.1289-M.1872)'nda

görülmektedir. Duvar resimleri 1872 tarihinde yapılmış olmalıdır. Yapının tavan eteğinde kıyılarına yerleştirilmiş iki üç katlı binalar, çeşmeler ve köprüler betimlenmiştir (Renda, 1977, s. 165) (Resim 236).

Irmak kenarında bir kulübe ve köprü betimlemesi Amasya II. Beyazıt Külliyesi Muvakkithanesi (H.1256-M.1840) batı duvarındaki friz nişinde ele alınmaktadır (Renda, 1976, s. 186) (Resim 237). Duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Renda, 1976, s. 181). Arnavutluk Berat Bekarlar Cami Harim (H.1243-M.1864-1865) duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Cami'nin doğu duvarında ev ve ağaçlar bulunmaktadır (Uçar, 2013a, s. 1170) (Resim 238). Arnavutluk'taki Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi (?) duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir. İç mekân duvarındaki kartuş içinde üst üste sıralanmış kırma çatılı konutlar, üzeri kurşun kapı kubbesi tek şerefeli iki minareli cami ve sol tarafta camiden ayrı olarak çizilmiş bir minare yer almaktadır (Resim 239). Bu resimler Makedonya'da Kalkandelen Alaca Cami, Yunanistan'da Larissa Ambelakia Schwarts Evi, Manisa Soma Hızır Bey Cami'de görülen resimlerle üslup ve teknik açısından benzerlik göstermektedir (Uçar, 2015a, s. 4-5). Bir kompozisyon içinde konutlar Balıkesir, Burhaniye Şahinler Köyü Camisi (H.1313-M.1895)'nde ele alınmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir. Harim batı cephesinde ön planda bir yol, arka planda kırma çatılı bir konut, sol tarafında çokgen gövdeli kırma çatılı bir yapı ve çevresinde ağaçlar yer almaktadır (Yıldırım, 2013, s. 284) (Resim 240).

Taşradaki sivil yapılarda konut betimlemeleri Bursa Abdal Mahallesi'ndeki evde (H.1182-M.1768) duvar resimleri I. Abdülhamit (1774-1789) dönemi tarihlenmektedir. Ocaklı başodası tavan eteğini dolayan şeritte kırma çatılı konutlar, ağaçlar, ırmak üzerinde kayıklar ve çeşmeler bulunmaktadır. Bu resimde gölgeli boyama tekniği başarılı bir şekilde uygulanmıştır (Renda, 1977, s. 124) (Resim 241). Muğla Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı (H.1206-M.1791 ya da H.1216-M.1801) duvar resimleri III. Selim (1789-1807) dönemi tarihlenmektedir. Konağın üst kat dolap üstü duvarında konutlar, ağaçlar, ön planda ortada yemini kapmış leylek ve sol tarafta geyik betimlemeleri görülmektedir. Bu resimde hayali bir kasaba canlandırılmıştır (Resim 242). Sağ tarafındaki resimde ırmağın üzerinde bulunan tahta köprü çevresinde ise yel değirmeni, tek minareli cami bulunmaktadır. Resmin arka

planında ise sıra sıra dizilmiş konutlar yer almaktadır (Renda, 1974, s. 22-26) (Resim 243).

Irmak kenarında bir konutun yer aldığı betimleme Balıkesir, Edremit, Kabakçılar Konağı (1805)'nda görülmektedir. Duvar resimleri 1805 tarihinde eklenmiş olmalıdır. Konağın başodası duvarında kıyıda bir konut, akmakta olan bir ırmak ve üzerinde yelkenli gemi betimlemesine yer verilmektedir (Renda ve Erol, 1981, s. 60) (Resim 244). İzmir İki Çeşmelik Şeker Paşa Konağı (?) duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlendirilmektedir. Konağın tavanında beşik çatılı bir ev yer almaktadır (Resim 245) konağın duvarındaki bir diğer resimde yan yana sıralanmış binalar, siluet halinde figürler ve beşik çatılı küçük yapı betimlemesi bulunmaktadır (Resim 246) (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 70). Konut betimlemelerinin yer aldığı bir diğer örnek Kayseri-İsmet Paşa Mahallesi, Egemenlik Sokak'ta bir evdedir. (?) Duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlendirilmektedir. Evin duvarında niş içinde insan figürleri, kırma çatılı binalar, deniz üzerinde yelkenli gemiler betimlenmiştir (Resim 247). Kayseri Egemenlik Sokak'taki bir diğer ev (?) duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlendiği tahmin edilmektedir. Konutun duvarında kırma çatılı binalar, arka planda akan bir ırmak ve ağaçların betimlemesi görülmektedir (Arık, 1988, s. 147-148) (Resim 248). Kayseri Sarı Mustafa Evi'nin Başodası (19. yüzyıl) duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlendirilmektedir. Şerbetliğindeki niş içinde konutlar, nehir üzerinde köprü ve ağaçların betimlemesi yer almaktadır (İmamoğlu, 2006, s. 68) (Resim 249)

Bir başka konut betimlemesine Nevşehir-Ürgüp Mustafapaşa'da (Sinassos) Topakoğlu Konağı (?)'nda rastlanmaktadır. Duvar resimleri II. Mahmut (1808-1839) dönemine tarihlendirilmektedir. Konağın başodası duvarında Avrupa kent manzarası içinde iki tarafında çok katlı binalar ve merkezde kubbeli bir yapıya açılan meydan betimlenmiştir. Yapı üçgen alınlıklı girişi ve yüksek kasnaklı kubbesiyle 19. yüzyıl Avrupa mimarlığında görülen Neo-klasik yapılardan birini temsil etmektedir. Meydanın iki yanında sıralanan konutlar iki cepheden gösterilmektedir. Resmin ön planında şematik olarak yapılmış lokomotif ve vagonlarda ters perspektif etkisini görmekteyiz. Lokomotifin çevresinde insan ve hayvan figürleri yer almaktadır. Endüstri devrimi beraberinde giren lokomotif betimlemesinin burada yer alması batı etkisindeki gelişimi yansıtmaktadır. Gökyüzünde yer alan sarı ve gri tonlamaları

günbatımı manzarası olduğunu göstermektedir. Bu kentin Paris olduğu düşünülmektedir (Özbek, 2014, s. 225-226) (Resim 250).

İzmir, Bayraklı’da bulunan Yahya Paşa Köşkü (19. yüzyılın ikinci yarısı) duvar resimleri 1830’lardan sonraya tarihlenmektedir. Üst kat kuzeybatı oda tavanında kıyıya yerleştirilmiş iki katlı bina ve ağaçların betimlemesi bulunmaktadır (Resim 251). Tavandaki oval madalyonlarda dere kenarında binalar (Resim 252-253) ve sofa tavanındaki bir diğer madalyonda binalar, iki yanlarında birer kule ve etrafta ağaçların betimlemeleri görülmektedir (Resim 254) (Kuyulu Ersoy, 2014, s. 532-533).

Bir kompozisyon içinde üçgen çatılı binalarının betimlemesi İzmir İki Çeşmelik Kapani Köşkü (?) duvarında bulunmaktadır (Resim 255). Duvar resimleri 19. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir. Kıyı manzarası içinde konutların görüldüğü bir diğer örnek İzmir’deki Tuzcu Mahallesi, 770. Sokak’taki evde bulunmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir. Duvardaki çerçeve içinde nehir üzerinde bir köprü, kıyıda kırma çatılı bir bina ve etrafında ağaçların betimlemesi ele alınmaktadır (Resim 256) (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 70-71).

Bir kent görüntüsü içinde konutların betimlemesi Diyarbakır Süleyman Nafiz Mahallesi Ocak Sokak’ta yer alan konut, 8c Ada.442,Parsel.4 Evin, güney kanat 2. kat doğu odasının tavanında görülmektedir. Duvar resimleri 19. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir. Resmin ön planında üst üste sıralanmış çok katlı yapılar ve yeşil renk tonlamasıyla hacim kazanmış ağaçlar betimlenmiştir (Resim 257) (Tuncer, 1999, s. 192). Kır manzarası içinde konutların betimlendiği Kayseri Büyük Bürüngüz Evi (1223-1808) duvar resimleri 19. yüzyılın başına tarihlenmektedir. Evin giriş kapısı üzerinde Barok bezemeli oval madalyonda kır manzarası içinde solda kırma çatılı bir konut, arka planda servi ağaçları bulunmaktadır (Resim 258) (Renda, 1977, s. 42).

Deniz kıyısındaki konut betimlemeleriyle Antalya Tekelioğlu Evi (H.1211-1796-797)’nde karşılaşılmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir. Evin başodasını çevreleyen şeritte çok katlı binalar, ağaçlar ve yelkenli gemiler betimlenmektedir. Bu resimlerde koyu çevre çizgileriyle belirtilmiş yapılarda ilkel perspektif denemeleri yapılmıştır (Renda, 1977, s. 137-138) (Resim 259-260-261).

İstanbul manzarası içinde konutların yer aldığı betimlemelerle Yunanistan Kastoria, Nantzis Konağı (1750)' karşılaşılmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Başodası duvarında denizin üçe böldüğü kara parçaları üzerinde servi ağaçları, tepeler, çatılı çok katlı binalar bulunmaktadır. Resmin ön planında deniz üzerinde yelkenli gemiler ve kayıklar görülmektedir. (Uluengin, 2020, s.74-76) (Resim 262). Kıyıda yer alan konut betimlemeleri Siatista Grevena Malıongas Konağı (1759)'nda bulunmaktadır. Duvar resimleri 1844 yılında eklendiği tahmin edilmektedir. Üst kat duvarında oval madalyon içinde Ön planda büyük bir ağaç ve ağacın iki yanına çok katlı binalar yerleştirilmiştir (Uluengin, 2020, s. 96-98) (Resim 263). Bulgaristan Filibe'deki Nedkovitsch Evi (1863) duvar resimleri 19. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Evin revakında yer alan oval madalyonda konutun kendi resmi betimlenmiştir (Renda, 1977, s. 168) (Resim 264).

Venedik kent manzarası içinde konutların betimlemesine Yunanistan Kastoria Nerantzıs- Ayvazıs Konağı'n (1760)'da rastlanmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Konağın kabul odası duvarında dikdörtgen çerçevede iki antik sütunla sınırlandırılmış Venedik kent betimlemesi yer almaktadır. Resmin ön planında denizde seyir halinde kayıklar arka planda üzeri kırma çatılı çok katlı binalar bulunmaktadır (Uluengin, 2020, s. 78) (Resim 265). İstanbul manzarası içinde konut betimlemeleri Yunanistan Ambelakia'da Georgios Schwartz Konağı (1787)'nda görülmektedir. Duvar resimleri 19. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Üst kat orta odada resmin ön planında deniz üzerinde seyir halinde yelkenli ve kayıklar yer almaktadır. Arka planda kırma çatılı çok katlı binalar, ağaçlar yer almaktadır. Gökyüzünde kuş betimlemeleri ve denizde hayvan betimlemelerine yer verilmektedir (Uluengin, 2020, s. 60) (Resim 266). Nehir kenarında konut betimlemeleri Urfa Kurtuluş Mahallesi Tarakçılar Sokak No:1, Akyüzler Evi (H.1284-M.1867) avlu kapısında bulunmaktadır (Akkoyunlu, 1989, s. 78) (Resim 267). Evin duvar resimleri 1867 yılına tarihlenmektedir.

Yozgat kent görüntüsü içinde konut betimlemelerinin yer aldığı sivil yapı Yozgat Nizamoğlu Konağı (H.1292-M.1875)'dır. Duvar resimleri 1875 yılında eklenmiş olmalıdır. Konağın Güneybatı odasının duvarında üzerinde alevlerin yükseldiği konutlar betimlenmektedir. Bu resimde Yozgat şehrinde çıkan yangın canlandırılmıştır (Resim 268),odada yer alan diğer kompozisyonlarda konutlar ve

türbeye benzer bir formda çeşme betimlemesi bulunmaktadır (Resim 269- 270) (Acun, 2005a, s. 230). Bir kompozisyon içinde konutların betimlemesiyle Kayseri Öztaşçı (Çıracak Mustafa) Evi'nde (1877) karşılaşılmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir (İmamoğlu, 2006, s. 131) Evin sofasının kuzey duvarında nehir üzerinde yer alan bir köprü, kıyıda kırma çatılı konutlar, arka planda yelkenliler ve ağaçlar görülmektedir (İmamoğlu, 2006, s. 129) (Resim 271). Kastamonu Hisar ardi Mahallesi Şaban-ı Veli Caddesi'ndeki Evin (19. yüzyıl ikinci yarısı) duvar resmi 19. yüzyılın ikinci yarısı eklenmiş olmalıdır. Evin duvarında iki antik sütunla sınırlandırılmış sıvasız yüzey üzerine bir nehir kıyısında kırma çatılı konut ve köprü betimlemesi bulunmaktadır (Okçuoğlu, 2000, s. 152) (Resim 272). Kıyı kenarında yer alan konut betimlemelerinin bir başka örneğiyle İzmir Alsancak 1462. Sokak'ta yer alan 33 No.lu Ev (günümüzde Ziraat Mühendisleri Lokali) (?)'de karşılaşılmaktadır. Duvar resimleri 19. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir (Kuyulu Ersoy, 1993, s. 54). Evin tavanında kıyı kenarında bir konut, iki ağaç ve önünde insan silueti yer almaktadır. Resmin arka planında ise tepesinden lavlar çıkan yanardağ ve çevresinde binalar betimlenmiştir (Resim 273). Bir madalyon içinde saçağı konsollarla desteklenmiş ve üst kısmında kiremit kaplı ikinci bir çatıyla örtülmüş bina bulunmaktadır. Ön planda denizin üzerinde yer alan sandal ve kürek çeken üç figür yer almaktadır (Resim 274) (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 53).

Konut betimlemelerinin ilgi çekici bir diğeri örneği İstanbul manzarası içinde iki katlı beyaz renk boyanmış, kiremit çatılı konutlardır. Bursa Yenişehir Şemaki Evi (18. yüzyılın başları) duvar resimlerinin 19. yüzyılın sonlarında yapıldığı düşünülmektedir (Şahin Tekinalp, 1996, s. 111). Evin başodası ve küçük odasında denizle ayrılmış üç kara parçası üzerinde kiremit kaplı damlarıyla çok katlı konutlar görülmektedir (Şahin Tekinalp, 1996, s. 112) (Resim 275-276). Kıyı kenarında konut betimlemelerine Gaziantep Mehmet Hayri Atay Evi (?)'nde rastlanmaktadır. Duvar resimlerinin 19. yüzyılın sonları 20. yüzyılın başlarında yapılmış olabileceği düşünülmektedir (Çayan, 2012, s. 117). Evin duvarında dikdörtgen çerçeve içinde denizin üzerinde yelkenli gemiler, arka tarafta çok katlı binalar ve çevresinde ağaçlar betimlenmiştir (Şahin Tekinalp, 2013, s. 205) (Resim 277).

Avrupa kent manzarası içinde konut betimlemeleriyle Edirne Hafızağa Konağı (?)'nda karşılaşılmaktadır. Duvar resimlerinin 20. yüzyılda yapıldığı tahmin

edilmektedir. Konağın başodası duvarında ön planda akmakta olan bir nehir, üç kemer açıklığı bulunan bir köprü, üçgen çatılı çok katlı binalar ve etrafında yeşil renk tonlamalarıyla hacim kazanmış ağaç betimlemeleri yer almaktadır. Bu betimleme Fransa, Paris Pont Neuf görüntüsüyle büyük benzerlik göstermektedir (Parlak uğurlu, 2020, s. 108) (Resim 278).

Bir kompozisyon içinde konut betimlerine Gaziantep Göğüş Evi (1904)'nde rastlanılmaktadır. Duvar resimleri 1904 yılına tarihlenmektedir. Evin tavan şeritlerinde nehir kıyısında binalar, kırma çatılı kuleler, köprü, yel değirmeni gibi yapıların betimlemeleri yer almaktadır (Ecesoy, 2014, s. 161) (Resim 279-280, 281). Gaziantep Kimya Evi (1856-1859) duvar resimlerinin 1913 tarihinde yapıldığı düşünülmektedir (Çayan, 2012, s. 73). Evin eyvanında (Resim 282-283), barok bezemeli kartuş içinde kırma çatılı konutlar ve ağaçlar görülmektedir (Resim 284). Doğu oda kuzey duvarında ortadaki oval madalyon içinde insan figürlerinin olduğu bir kayık deniz üzerinde seyir halindedir. Arka planda kırma çatılı konut şematik biçimlidir (Resim 285). Güney duvarında iki antik sütunla sınırlanmış çerçeve içinde bir kıyı manzarası betimlenmektedir. Resmin ön planında gölde balık tutan insanlar, sağ tarafta kırma çatılı bir konut (Resim 286) bulunmaktadır (Çayan, 2013, s. 378-390). Gaziantep Bostancı Mahallesi Mektep Sokak No.2'de yer alan Mehmet Tayhan Evi (?) duvar resimleri geç dönem özelliklerini yansıttığı için 20. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir (Çayan, 2012, s. 83). Evin tavan göbeğinde kıyı manzarası içinde kırma çatılı binalar, ağaçlar, akan bir ırmak ve üzerinde bir kayık betimlemeleri görülmektedir (Resim 287-288,289-290).

3. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu bölümünde savunma ve sivil mimari betimlemeler ilk olarak üslup yönüyle değerlendirilmiştir. İkinci sırada bu betimlemelerin yapı türlerine göre dağılımları ele alınmıştır. Daha sonra betimleme türlerine göre bölgesel dağılımları ve sanatçı kimliği sorunsalı değerlendirilmiştir. İkonografik değerlendirme bölümünde ise savunma ve sivil mimari betimlemeler kendi içlerinde ele alınmıştır.

3.1. Üslup

Osmanlı duvar resimlerinde Barok ve Rokoko gibi batının form ve biçimleri Osmanlı geleneğiyle harmanlanıp duvar resimlerine uygulanmıştır. Bu gelenek el yazması eserlerde görülen şematik biçimin batının biçimleriyle birleşmesiyle Osmanlı resim üslubunu oluşturmuştur. Bu bölümde Osmanlı duvar resimlerindeki savunma ve sivil mimari betimlemeler üslup yönüyle değerlendirilmektedir.

Kale betimlemeleri genellikle şematik biçimli yapılmış tarihi kaleler, tek başına ele alınan kaleler, tanımlayamadığımız veya hayali kalelerden oluşmaktadır. Örneğin; Manisa Sultan (Valide- Mesir) Cami (H.928-929-M.1522) harim kuzey duvarında S ve C kıvrımlı barok bezemeli madalyonda 1810'lu ve 1820'li yıllara tarihlenen kale betimlemesi şematik biçimli ve perspektif tekniği kurallarına uygun yapılmıştır. Arka planda ağaçlar yeşil renk tonlarıyla hacimlidir (Resim 24). Şematik biçimli bir diğer kale betimlemesi Manisa Kula- Emre Köyü Cami (1548) batı duvarında ele alınmaktadır. Burada barok bezemeli çerçeve de M.1821-1822 tarihlenen İzmir Körfezi betimlemesi yer alır. Ön planda deniz, arka planda kale boyut kazanmıştır. Sol tarafta yer alan çizgisel yapılmıştır (Resim 25). Barok ve Rokoko bezemeler arasında kalelerin perspektif tekniği kullanılarak ayrıntılı yapıldığı örnekler Arnavutluk, Tiran Hacı Ethem Bey Cami (H.1208-M.1793-1794) harim doğu duvarı, duvar resimleri 1238 ve 1822-1823 yılları arasındaki onarım sırasında tamamlandığı tahmin edilmektedir (Konak ve Uçar, 2015, s. 3) (Resim 26), Amasya Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami Şadırvanı (1666-1667) 1295-1875 tarihini taşıyan duvar resimleri yer almaktadır (Resim 27), Muğla Şeyh Cami (16. yüzyıl) duvar resimlerinin 1830-1831 ve 1869-97 yılları arasındaki onarım sırasında eklendiği düşünülmektedir. Caminin tavan eteğindeki Barok ve Rokoko bezemeleri arasında yer alan madalyonda rastlanmaktadır (Resim 28).

Manisa Soma Hızır Bey Cami (H.1206-M.1791-1792) duvar resimleri 19. yüzyılda yapılmış olmalıdır (Kara Aziz Şener, 2014, s. 718). Caminin ikinci kat mahfil saçağın da Liman Kalesine benzeyen betimlemesi boyut kazanmıştır. Sol tarafta yapılar üst üste dizilmiş çizgiseldir (Katrancı Kasalı, 2018, s. 1664) (Resim 29). Bir başka örnekte Manisa Soma Damgacı Cami (?)’nde yer almaktadır. Son cemaat yeri revak kemerinde 1830’ların sonrasına tarihlen manzara resminde şematik kale betimlemesi ayrıntılı ele alınmaktadır (Resim 30). Bu camide yer alan betimlemeler üslup yönüyle Manisa Soma Hızır Bey Cami (H.1206-M.1791-1792) ikinci kat mahfil saçağında 19. yüzyıla tarihlenen manzara resmindeki kale betimlemesiyle benzerlik göstermektedir (Resim 29).

Yozgat Paşa Köy Bucağı Tokmak Hasan Paşa Cami (H.1187-M.1773-1774) H.1313-M.1895-1896 yılları arasındaki onarım sırasında duvar resimlerinin eklendiği düşünülmektedir (Acun, 2005a, s. 617). Caminin orta sahnin tavanında dikdörtgen iki kartuş arasına aynalı şekilde yapılan betimlemede kale suya yansımaktadır (Acun, 2005a, s. 618) (Resim 31). Bir kompozisyon içinde perspektif tekniği uygulanarak detaylı yapılan kale betimlemesi Kahire Mevlevihanesi Semahanesi (?) kubbe eteğinde yer almaktadır. 19. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen betimlemede S formlu kıvrımlı dalgalardan oluşan bitkisel bezeme, kıvrımlı dallar barok üslupludur (Gürçağlar, 2002, s. 345- 346) (Resim 33-34).

Kimliği bilinen kale betimlemelerine örnek olarak Çanakkale Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı (1775-1780) başodası doğu yönünde 19. yüzyıla tarihlenen Midilli Adası betimlemesindeki Midilli Kalesi gösterilebilir. Resimde zirvede yer alan Midilli Kalesi şematik biçimlidir. Ön planda konutlar sıra sıra dizilmektedir (Resim 42).

Kale betimlemeleri içinde şematik biçimli betimlemeler dışında gravür resimleri veya fotoğraftan kopya edilip gerçeğini yansıtan biçimde yapılan betimlemelerde görülmektedir. Örneğin; Kayseri Gesi Necip Özalp Evi (19. yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başları) odanın kuzey duvarı doğu yönünde 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılmış olabileceği düşünülen şehir görüntüsü içinde Kayseri Kalesi betimlenmiştir (Resim 47). Bu resimde yer alan Kayseri Kalesi ve Cami-i kebir betimlemeleri gerçeği yansıtmakta olup, resmi yapan sanatçının Kayseri Kalesini daha önce yapılan gravür veya fotoğraftan görmüş olup kopya ettiği düşünülebilir. Bir diğer

örnekte Gaziantep Mehmet Hayri Evi (19. yüzyılın sonları veya 20. yüzyılın başları) tavan eteğinde barok süslü kartuşta 1913 yılına tarihlenen Halep Kalesi betimlemesi yer alır. Bu betimlemede daha önceden çekilen Halep Kalesi fotoğrafıyla benzerlik göstermektedir (Resim 46).

Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemelerinin yer aldığı yapılarda da kale betimlemelerinde olduğu gibi batının barok bezemeli kartuş ve madalyonlarında gravür resimlerinden bakılarak yapılmış Rumeli Hisarı betimlemelerine yer verilmektedir. Örneğin; İstanbul Küçüksu Kasrı (H.1273-M.1856-1857) zemin kat salonunda Sultan I. Abdülaziz döneminde (d.1830-ö.1876) eklendiği tahmin edilen resimde barok bezemeli oval madalyon içinde Rumeli Hisarı betimlemesi yer alır. Perspektif tekniği başarılı bir şekilde uygulanmıştır (Resim 48). Bu betimlemeyle aynı açıdan bakılarak yapılmış bir diğer Rumeli Hisarı betimlemesi Edirne İlham Koman Evi (?) üst kat tavanında yer alır. Resim 20. yüzyılın başlarına tarihlenir. Burada betimleme barok bezemeli çerçevesi içinde yapılmaktadır (Resim 54).

Sivil yapılarda yer alan hisar betimlemelerinin yanı sıra dini bir yapı olan Manisa, Kırkağaç Çiftehaneler Cami (M.1864-1865) harim duvarında bu betimlemelerin şematik biçimli örnekleri yer alır. 19. yüzyıl tarihlenen manzara resminde ön plan da karşılıklı duran Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemeleri, solda üst üste dizilen kırma çatılı evler büyükçe ağaç betimlemesi yer almaktadır. Mimari yapılarda ayrıntıya yer verilmiştir (Resim 51).

Yunanistan Midilli Adası Krallık Konağı (1833) başodasında 1833 yılına tarihlenen İstanbul panoraması yer alır. Kuş bakışı yapılan bu betimlemede, üst üste sıralanmış şematik biçimli yapılar bulunmaktadır (Resim 59). İstanbul'un panoramik manzarasında görülen bir diğer sur betimlemesi Yunanistan Petra Varelzidaina Konağı (1790-1800) başodası duvarında 1833 yılına tarihlenen resimde yer alır (Resim 60). Bu betimlemeler, Matrakçı Nasuh'un 1537 tarihli, *Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn Sultan Süleyman Han* (İÜK, T. 5964, y. 8b-9a) İstanbul'un topografik resmine üslup yönüyle benzemektedir. Sur betimlemelerinin yer aldığı bir diğer örnekte Çanakkale Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı (1775-1780) Kış odası batı yönünde 19. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Çanakkale boğazı betimlenmiştir. Kilitbahir surları şematik biçimlidir. Resim de ters perspektif uygulanmaktadır (Resim 61). Şam Hasan el- Kuvvetli Evi (?) yapısındaki duvar resimleri 1860-1870 arasına

tarikhlenir (Okçuoğlu, 2020, s. 142). Kuzeydeki oda duvarında dikdörtgen çerçeve içindeki perde motifi altında boğazda yer alan taş köprü betimlemesinde mimari ayrıntılarına yer verilmektedir (Resim 64). Resim perspektif kurallarına uygun biçimde yapılmıştır. Sur betimlemelerinin şematik biçimli örneğine dini bir yapı olan Manisa sinirli Köyü Camisinde (H.1292-M.1874-1875) rastlanmaktadır (Resim 65).

Yunanistan Midilli Molivos Giannakos Evi (1820-1830) başodası duvarında 1826 sonrasına tarikhlenen İstanbul manzarası içinde Tophane'deki Topçu ve Top arabacıları Kışlasına ait bölge betimlemesi yer alır. Kışlaların bulunduğu bölüm yay şeklinde birbirine bitişik yapılarla çevrelenmektedir. Resimde çok katlı ve bolca pencereye sahip kagir biçimleriyle avluyu çevreleyen yapılar kışla binalarını anımsatmaktadır. Bu yapılar şematik biçimli ve ayrıntılı olarak ele alınmıştır (Resim 66). Diğer savunma yapılarına gösterilebilecek bir başka örnekte Sivas Kangal ağası Konağı (1877) tavanında yer almaktadır. Barok bezemeli çerçevede 19. yüzyıla tarikhlenen İstanbul betimlemesi içinde cami ve Tophane Binası arasında dökme demir parmaklıklar, avlu duvarı betimlemeleri ön planında top arabaları ve top güllerini gerçekçi biçimdedir. Bu resim daha önce çekilen bir fotoğraftan kopya edilmiş olmalıdır (Resim 68). Bir diğer örnekte Manisa Kırkağaç ilçesi Çiftahanlar Cami (H.1281 - M.1864-1865) harim bölümü batı duvarında yer almaktadır. 19. yüzyıl tarikhlenen resimde bir arazi içine yerleştirilmiş kışla ve dört top arabası betimlemesi yer almaktadır. Bu betimlemeler şematik biçimli ve mimari ayrıntılıdır. Ortada yer alan yapı ince uzun yapının yüzeysel görüntüsünün yanı sıra yanında yer alan yapıların verilmiş biçiminde sanatçının perspektif verme kaygısı anlaşılmaktadır. Resim arka planında yer alan ağaçlar yapıların boylarını aşmış ve ağaçları resme derinlik katmaktadır (Resim 70).

Sivil yapı betimlemeleri İstanbul Saraylarının betimlemeleri, diğer saray betimlemeleri, kasır betimlemeleri, köşk betimlemeleri, konak betimlemeleri, yalı ve konut betimlemelerinden oluşmaktadır. Sivil yapılar duvar resimlerinde kimi örneklerde şematik biçimde yapılmış kimi örneklerde ise gerçekçi biçimde ele alınmıştır. Örneğin; İstanbul- Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı (1774-1789) üst kat güney doğu odası nişinde 18. yüzyılın ikinci yarısına tarikhlenen resimde Barok bezemeli perde motifinin altın da arka planda Topkapı Sahil Sarayı betimlemesi, ön planda ise küçük bir köşk ve Osmanlı donanması yer almaktadır. Resmi dikkatlice

incelediğimizde Topkapı Sarayı'nın arkasında Ayasofya, Sultan Ahmet Cami ve Fatih'e kadar uzanan bir manzara görülmektedir. Böylelikle resimde perspektif tekniği başarılı bir şekilde uygulanmış ve gerçekçi bir çizimle yapılmıştır (Resim 71). İstanbul Sarayları içinde Dolmabahçe Sarayının gerçeğine benzer betimlemelerine rastlanmaktadır. Bu resimleri yapan sanatçıların daha önce yapılan fotoğraflardan kopya ettiği tahmin edilir. Örneğin; İstanbul Debre Mebusu İsmail Hakkı Paşa Yalısı (1890) deniz üzeri, 2. kat salon odasında Barok bezemeli dikdörtgen çerçevede 19. yüzyılın ilk çeyreği tarihlenen resimde Dolmabahçe Sarayı gerçeğine uygun olarak anıtsal boyutta cepheden betimlenmiştir (Resim 72). Bu betimlemeye verilebilecek bir diğer örnekte İstanbul Dolmabahçe Sarayı (1842-1856) 212 numaralı oda tavan eteğinde II. Abdülhamit dönemine (1876-1909) tarihlenen resimde yer alır. Barok süslü iki yanda perde motifi altta Dolmabahçe Sarayı cepheden anıtsal boyutta betimlenmiş olup sarayın komunu belgeler niteliktedir (Resim 73).

Karamanda yer alan Tartanlar Evi (19. yüzyıl ortaları) tavanında 19. yüzyılın ortaları tarihlenen resimde eski Çırağan Sarayı betimlemesi şematik olarak yapılmıştır. Saray beyaz sıva üzerinde havada uçar gibi izlenimi yaratmaktadır (Resim 86). Bir diğer örnekte Safranbolu Kıranköy' den bir evi (1879) duvarında 1879 yılına tarihlenen resimde yer alır. Burada İstanbul silüetine etki eden Dolmabahçe Sarayı betimlemesi oldukça şematik yapılmıştır (Resim 87). Camilerde yer alan şematik biçimli İstanbul Sarayı betimlemesine Manisa Kırkağaç Çiftehanlar Cami (H.1281-M.1864-1865) harim batı duvarındaki 19. yüzyıl tarihlenen resim gösterilebilir. Dikdörtgen çerçevede deniz kenarında bir kıyı sarayı betimlemesi yer almaktadır. İlk bakışta yatay bir kütle izlenimi vermiş, dikkat edildiğinde dışa taşıntılı iki cepheli ünitelerden oluştuğu anlaşılmıştır. Sanatçı yapıya perspektif kazandırmaya çalışmış ancak ünitelerin birleştirilmesi acemilikle yüzeysel bir görünüm ortaya çıkarmaktadır (Resim 77).

Yozgat Çapanoğlu Cami ilk yapı (H.1193-M.1779), ikinci yapı ise (H.1208-M.1794) tarihlidir. Caminin dış revakı kitabe üzerinde H.1317-1319- M. 1899-1901 tarihlenen Yozgat şehir manzarası içinde anıtsal boyutlarda yapılmış Yozgat Çapanoğlu Sarayı şematik biçimlidir (Resim 91).

İmrahor Kasrı, Küçüksu Kasrı, Cihannüma Kasrı, Sadabad Kasrı, Göksu Kasrı ve Şerefabad Kasrı betimlemeleri kasır betimlemeleri içinde yer almaktadır. Bu

betimlemeler bazı örneklerde şematik bazı örneklerde ise gerçeğini yansıtmıştır. Örneğin; İstanbul-Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı (1774-1789) I. Abdülhamid devrinde yapılmıştır. Üst kat güneybatı odasında 18.yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen resim barok bezemeli niş içinde, anıtsal boyutlarda yapılmış Şerefabad Kasrı mimari ayrıntılarıyla ele alınmaktadır (Resim 95). Bu resim üslup yönüyle Topkapı Sarayı Harem Dairesinde I. Abdülhamid dönemi (1774-1789) tarihlenen resimlerle benzerlik göstermektedir. Bir diğer örnek, İstanbul Dolmabahçe Sarayı (1842-1856) 212 numaralı oda tavanında II. Abdülhamit dönemine (1876-1909) tarihlenen kasır betimlemesi yer almaktadır. Barok bezemeli bir perde motifi altında Kağıthane betimlenmiştir. Resmin arka planında yer alan İmrahor Kasrı betimlemesi gerçeğini yansıtmaktadır (Resim 99). Bu betimlemenin aynısına İstanbul Yıldız Sarayı Şale Köşkünde (1876-1909) rastlanmaktadır. 25 numaralı oda (sarı salon) tavanındaki 1880 yılları arasına tarihlenen resim, oval madalyon içinde Dolmabahçe Sarayındaki betimlemede olduğu gibi ön planında Kağıthane deresinde yüzen kayıklar ve içinde kürek çeken figürler, İmrahor Kasrı ve çevresinde ağaçlar yer alır (Resim 100). Bu duvar resimlerine baktığımızda Abdullah Biraderlerin 1890 tarihli Kağıthane fotoğrafıyla aynı manzarayı göstermektedir. Sadabad Kasrının şematik betimlemesine dini bir yapı olan Manisa Soma Hızır Bey Cami (H.1206-M.1791-1792) kuzey duvarında yer alan giriş kapısı üstünde rastlanmaktadır. 19. yüzyıla tarihlenen bu resim barok bezemeli kartuşta önünde üç birimli havuzu ile bir kasır olarak betimlenmiştir. Resimde binaların cepheden verişi ve farklı boyutlarda yan yana dizilişi ilkel bir perspektif tekniğinin uygulandığını göstermektedir. Ön plandaki küçük tepelerin yamaçları koyu renk ile gölgelendirilmiş ışık-gölge oyunu kısmen vardır (Resim 103).

İstanbul Topkapı Sarayı (1460-1478) Harem Dairesi Valide Sultan oturma odası soldaki dolapların üstünde I. Abdülhamit dönemi 1774-1789 tarihlenen manzara resmi yer almaktadır. Resmin ön planında denize açılan bir ırmak ve ırmağın iki yanında bulunan havuzlu bahçeli köşk betimlemesi resme boyutluluk kazandırmıştır (Resim 107). Cariyeler taşıdığı duvarında yer alan Barok bezemeli dikdörtgen çerçevede I. Abdülhamit dönemi 1774-1789 tarihlenen resim sağ üst köşede Barok bezemeli perde motifi altında şematik kıyı köşklere bulunmaktadır (Resim 108). Harem Dairesi, III. Selim Meşk veya Namaz Odası 20-30cm.lik bir duvar şeridinde III. Selim dönemi 1789-1807 tarihlenen boğaz manzarası betimlemesi yer almaktadır I. Abdülhamit dönemine göre daha geniş yapılmış, resimlerde yeşil, mavi, toprak sarısı,

kiremit kırmızısı renkler yoğunlukta kullanılmaktadır. Renklerin tonu değişmiş ağaçlar daha koyu bir yeşile boyanmış, yaprakları üzerine düşen ışıkla sararmış görüntüdedir. Şematik biçimli köşk betimlemeleri yer almaktadır. Büyük betimlenen ağaçlar resme derinlik katmaktadır. Bu betimleme I. Abdülhamit dönemi örnekleriyle benzerlik göstermektedir (Resim 109-110,111-112). Bir diğer örnek, İstanbul Bebekte Kavafyan Konağı (1750-51) Sofaya açılan ikinci odanın tavan eteğinde üstte iki sıra halinde odayı dolayan Barok bezemeli manzara şeritlerinde I. Abdülhamit dönemi 1774-1789 tarihlenen resimler yer almaktadır. Açık ve koyu gri tonların kullanıldığı bu resimlerde şematik biçimli köşkler, ağaç ve tepelerin arasına yer almaktadır. Bu resimler Topkapı Sarayı Harem Dairesinde I. Abdülhamit dönemine tarihlenen Gözdeleler Dairesindeki büyük oda ve aynalı odada yer alan gri ve kiremit renkli manzara şeritleriyle üslup yönüyle benzerlik göstermektedir (Resim 122).

İstanbul-Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı (1774-1789) üst kat güney batı odasındaki nişin sağ ve sol üst kısmında 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen manzara resimleri içinde köşk betimlemeleri perspektif kurallarına uygun olarak yapılmış ve mimari ayrıntıya yer verilmiştir (Resim 126). Bu betimleme Topkapı Sarayı Harem Dairesinin üst katındaki büyük oda yer alan resimleriyle üslup yönüyle benzerlik gösterir (Resim 114). Başkent yapılarının yanı sıra dini yapılarda köşk betimlemelerinin şematik örneklerine rastlanmaktadır. Örneğin; Yozgat Başçavuşoğlu Cami (H.1215-M.1800-1801) galeri altında Barok bezemeli manzara şeridinde III. Selim dönemine 1789\1807 tarihlenen köşk betimlemeleri yer almaktadır (Resim 140-141– 142 – 143 – 144). Bu betimlemelerde koyu yeşil tonlarda boyanmış zemin ve gür ağaçlar, köşkların biçimi İstanbul Topkapı Sarayı III. Selim Meşk odası tavan şeridindeki resimlerle aynı üsluptadır (Resim 109-110). Bu bölgedeki resimlerin aynı atölyede yetişmiş sanatçılar tarafından yapıldığı düşünülebilir.

Şematik biçimli köşk betimlemelerine Balkan örneklerinde de rastlanmaktadır Örneğin; Yunanistan Petra Vareltzidaina Konağı’nın (1790-1800) başodasındaki seki altında yer alan iki ahşap dolap arasında II. Mahmut dönemine (1808-1839) tarihlenen manzara resmi yer alır. Barok bezemeli perde motifi altında taş avlulu bir sahil köşkü mimari ayrıntılarına yer verilerek betimlenmektedir (Resim 151). Resimde figüre yer verilen bir diğer örnek, Yunanistan Molivos Midilli Adası Krallis Konağı (1833) arka oda ile olan ara duvarda yer alır. II. Mahmut dönemine (1808-1839) tarihlenen resimde

hayali bir köşk betimlemesi ve merdivenlerinin köşelerinde kırmızı toprak üzerine konmuş kuş betimlemeleri görülür (Resim 152). Bu iki resim üslup yönüyle birbirlerine benzemektedir.

Konak betimlemelerinin yer aldığı bir örnek Antakya Kuseyri Evi (?)’nde görülmektedir. 19. yüzyılın ortalarına tarihlenen resimde Barok bezemeli perde motifi altında iki konak betimlemesi yer alır. Arka planda servi ağaçları ve koyu yeşil renk boyanmış gür ağaçlar resme derinlik katmıştır (Resim 162). Bir diğer örnek İzmir Urla Kapan Cami şadırvanı (1834) kubbesi içinde görülür. 1834 yılına tarihlenen resimde şematik biçimli konak ve büyükçe yapılmış gür ağaçlar yer almaktadır (Resim 157). Bu konaklara benzeyen bir diğer betimleme İzmir Bornova Hüseyin Baba Evi (19. yüzyıl) kapı alınlığında görülür. 19. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen resimde konak avlusundan görünen kıyı kenti betimlenmiştir. Konağın kare taşlı terası ve kemerleri Urla’daki şadırvanda ve Bornova’daki evde görülen konak betimlemelerine benzemektedir (Resim 161).

Yalı betimlemeleri genellikle şematik biçimli yapılmıştır. Örneğim; İstanbul Topkapı Sarayı (1460-1478) Harem Dairesi, Cariyeler taşlığı duvarında I. Abdülhamit dönemi (1774-1789) tarihlenen resimde Barok bezemeli perde motifi altında haliç yönünde yalılar betimlenmiştir. Yalının arka planında yapılar ve ağaç betimlemeleri resme derinlik katmıştır (Resim 164).

Bir diğer örnekte İstanbul-Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı (1774-1789) üst kat kuzeydoğu odasında 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen yalı betimlemeleridir. Ön planda boğaz, arka planda anıtsal boyutlarda yapılmış yalı betimlemeleri şematiktir. Yalının çevresinde gür ağaçlar yapının boyutundan büyük arka plandakiler küçük yapılmıştır. Bu resimde perspektif tekniği uygulanmıştır (Resim 166). Taşrada yer alan sivil yapılardaki şematik yalı betimlemelerine örnek olarak, Çanakkale Bayramiç Hadimoğlu Konağı Konağı (H. 1211-M. 1797) üst kat güney duvarında 19. yüzyıla tarihlenen resim gösterilebilir. Barok çerçeve içinde deniz iki kara parçasına ayrılmış, karşı yakada yapılar üst üste sıralanmış, Ön planda iki yalı betimlemesi şematiktir (Resim 171).

Konut betimlemeleri genellikle kır ya da kıyı manzarası içinde yer almaktadır. Örneğin; İstanbul, Topkapı Sarayında (1460-1478) Harem dairesi, I. Abdülhamit

odası (Aynalı oda) duvarında I. Abdülhamit dönemi (1774-1789) tarihlenen manzara resmi yer almaktadır. Barok bezemeli çerçevede kır manzarası içinde yeşile boyanmış ağaçlardan sağ tarafta bulunan ağaç gökyüzüne uzanmaktadır. Arkada yer alan ağaçlar küçük yapılmıştır. Beyaza boyanmış konut betimlemeleri şematik biçimlidir (Resim 175). Bir diğer örnek İstanbul Çengelköy Sadullah Paşa Yalısı (1774-1789) yüklüğünde yer alır. 18. yüzyılın ikinci yarısına Barok bezemeli çerçeve de ön planda bir nehir arka planda konut şematik betimlenmektedir (Resim 176). Üslup yönüyle Topkapı Sarayı Aynalı odadaki manzara resmine benzemektedir (Resim 175). Kulübe betimlemesinin yer aldığı bir örnekte İstanbul Beylerbeyi Sarayı (1865) Deniz köşkünde yer alır. Köşkün tavanında 1975 onarımı sırasında eklenmiş olduğu düşünülen Barok süslü madalyonda bir kır manzarası içinde kulübe üstü ve çevresi karla kaplıdır. Kulübe ve etraftaki ağaçlar biçim olarak şematiktir (Resim 190). Başkent örnekleri dışınca taşra camilerinde şematik konut betimlemeleri görülmektedir.

Manisa Valide Mesir Cami (H.928-929-M.1522)1810'lu-1820'li yıllarda eklenmiş duvar resimlerinde kartuş içinde yer alan konut betimlemeleri kimi zamanda perde motifi altına yapılmaktadır. S ve C kıvrımların bir bölümü biçim olarak Manisa Kula- Emre Köyü Cami (1548) duvarında M.1821-1822 yıllarında eklenen kartuşlarına benzemektedir (Resim 204-205,206-207) (Resim 210). Manisa Valide Mesir Cami betimlemeleri üslup yönüyle Manisa Zeytinli Ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami (1747) tavan eteklerinde 1810'lu ve 1820'li yıllara tarihlenen resimlerle de benzerlik gösterir. Burada yer alan konut betimlemeleri perde motifi altında şematik biçimlidir. Konutlar kimi zaman basit çizgilerle yapılmış bazen de çok ayrıntılı betimlenmiştir. Bu camilerdeki üslup birliği resimlerin aynı sanatçı grubu tarafından yapılmış olabileceğini düşündürür (Resim 201-202,203).

Balkan örneklerinde görülen konut betimlemelerinin ilgi çekici bir örneği Bulgaristan Filibe de' ki Nedkovitsch evi (1863) revak duvarında yer alır. 19. yüzyılın ortalarına tarihlenen resim, oval madalyonda perde motifi altına yapılmış konutun kendi betimlemesidir. Bu resim üslup yönüyle Topkapı Sarayı orta kapıdaki madalyon içinde yer alan resimlerle benzemektedir. Sanatçının Nedkovitsch evi duvarına evin kendi resmini yapması evin konumunu göstermektedir (Resim 264).

3.2. Konuların Yapı Türlerine Göre Dağılımı

Savunma ve sivil yapı betimlemelerinin en çok saray, konak, yalı, köşk, kasır ve konut gibi sivil mimari örneklerin duvarlarında yer aldığı görülmektedir. Bu yapıların içerisinde duvar resimleri, tavan holü, bey odası, başodası, sofa duvarlarında yer almaktadır. Dini yapılarda ise en çok camilerde yer aldığı görülür. Camilerin içerisinde duvar resimlerine mihrap duvarı, son cemaat yeri, kubbe içi ve pencere alınlıklarında rastlanır. Bunlar Halep Kalesi, Kayseri Kalesi, Kadife Kale, Hayber Kalesi gibi kimliği bilinen kalelerin betimlemeleri, Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemeleri, Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı, Yıldız Sarayı, Beylerbeyi Sarayı gibi İstanbul Saraylarının betimlemeleri, köşk betimlemeleri, Sadabad Kasrı, İmrahor Kasrı, Küçüksu Kasrı, Şerefabad Kasrı ve yalı betimlemeleridir. Bu betimlemeler başta İstanbul olmak üzere taşradaki sivil yapılarda yoğunluktadır.

Konakların duvar resimlerinde kale betimlemeleri, Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemeleri, kent surları, kışla, köşk, yalı, konut ve İstanbul Saraylarının betimlemeleri işlenen konulardır. Kale betimlemeleri resimlerde yapılar arasında üzerinde dalgalanan bir bayrakla vurgulanmaktadır. Örneğin; İzmir Birgi Çakırağa Konağı'nın (19.yüzyılın ilk yarısı) ikinci kat yazlık odası duvarında II. Mahmut dönemine (1808-1839) tarihlenen resimde İzmir karşıya ve Kadife Kale betimlemesi gösterilebilir. Burada yer alan kale betimlemesi bölgenin askeri gücüne vurgu yapmaktadır. Kent manzarası içinde bir diğer kale betimlemesi Çanakkale Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı (1775-1780) başodası doğu yönünde 19. yüzyıla tarihlenen resimde yer alır. Midilli Adası ve zirvede üzerinde dalgalanan bir bayrağın bulunduğu Midilli Kalesi betimlemesi vurgulanmıştır.

Köşkerin duvarlar resimlerinde Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemeleri, kale betimlemeleri, köşk betimlemeleri, Küçüksu Kasrı betimlemeleri, konut betimlemeleri konuları işlenmektedir. Örnek olarak; Trabzon Kostaki Köşkü (1900'lü yıllarda inşa edilmiştir) konuk odası tavanında 1987 yılına tarihlenen resimde Anadolu Hisarı betimlenmiştir. Burada başkentin savunma yapıları vurgulanarak başkente öykünülmektedir.

Kasırların duvarlar resimlerinde Rumeli Hisarı betimlemeleri, şematik konut betimlemeleri gibi savunma ve sivil mimari betimlemeler işlenen konulardır.

Yalıların duvarlar resimlerinde İstanbul Sarayları olan Dolmabahçe ve Topkapı Sarayı betimlemeleri, Şerefabad Kasrı, köşk ve yalı, konut betimlemeleri işlenen konulardır. Örneğin; İstanbul-Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı (1774\1789) Üst kat kuzeydoğu odasında 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen resimde bir kıyı üzerinde kayık arka planda sıralanmış yalılar, tepeler ve ağaçlar betimlenmiştir.

Sarayların duvar resimlerine bakıldığında Dolmabahçe Sarayı betimlemeleri, İmrahor Kasrı betimlemeleri, Cihannüma Kasrı betimlemesi, köşk betimlemeleri, yalı ve konut betimlemeleri gibi 18. ve 19. yüzyıllarda batı etkisiyle birlikte inşa edilen sivil yapı betimlemeleri işlenen konulardır.

Evlerin duvarlar resimlerinde kale betimlemeleri, Rumeli Hisarı ve Yedikule Hisarı betimlemeleri, sur betimlemeleri, İstanbul Saraylarının betimlemeleri, konak, yalı gibi savunma ve sivil mimari betimlemeleri konuları yer alır. Örnek olarak; Gaziantep Mehmet Hayri Atay Evi (?) tavan eteğindeki Barok ve rokoko bezemeli kartuşta 19. Yüzyılın sonları 20. yüzyılın başlarına tarihlenen Dolmabahçe Sarayının anıtsal boyutta yapılmış betimlemesi yer alır. Bu resimde İstanbul’u simgeleyen Dolmabahçe Sarayına yer verilmesi devletin yeni yönetim merkezini göstermek amaçlıdır.

Camilerin duvar resimlerine bakıldığında kale, sur, kışla Anadolu ve Rumeli Hisarı gibi savunma yapısı betimlemeleri; Topkapı Sarayı betimlemeleri, Sadabad Kasrı betimlemesi, köşk, konak, konut gibi sivil yapı betimlemeleri işlenen konulardır. Bunlar genellikle şematik biçimlidir. Örneğin; Arnavutluk Berat Bekarlar Cami (H.1243-M.1864-1865) doğu cephesinde Topkapı Sarayını anımsatan sur içine alınmış betimleme yer almaktadır. Sol alt bölümde bir şehir, sur kapısı ve arka tarafta bulunan yapı topluluğu betimlenmiştir. Sur dışında servi ağaçları bulunmaktadır. Balkanlarda yer alan bir camide İstanbul silüetine etki eden Topkapı Sarayı betimlemesine yer verilmesi bu resimlerin moda halini aldığını göstermektedir.

Tekke yapılarındaki duvar resimlerinde kent manzaraları içinde kale ve konut betimlemeleri işlenen konulardır. Örneğin; Kahire Mevlevihanesi Semahanesi (?) kubbe eteğinde dolaşan kuşakta 19. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen kent manzarası

betimlenmiştir. Kubbe eteğinde deniz kenarında yalılar, ön planda daha büyük betimlenmiş iki kale buranın İstanbul olabileceğini düşündürür. Bu yapıdaki resimler başkent örnekleriyle benzer bir üslupta yapılmıştır. Bu yapıda İstanbul betimlemesinin yer alması İstanbul'un dönemin başkenti olmasının yanı sıra Mevlevilerdeki başkent sevgisinin vurgulanmak istendiği düşünülebilir. Türbe yapılarının duvar resimlerinde kale, köşk ve konut betimlemelerinin şematik örnekleri yer almaktadır.

3.3. Betimleme Türlerine Göre Bölgesel Dağılımları

18. ve 19. yüzyıllarda savunma ve sivil mimari betimlemeler İstanbul başta olmak üzere Anadolu, Balkanlar ve Ortadoğu'da ki sivil ve dini yapıların duvarlarında işlenen konular arasında yer almaktadır. Savunma yapıları betimlemeleri içinde kaleler bölgesel olarak değerlendirildiğinde en çok Batı Anadolu Bölgesi'ndeki dini ve sivil yapıların duvarlarında rastlanılmaktadır. Camilerde yer alan kale betimlemeleri Manisa Kalesi Sancakburnu Kalesi ve şematik biçimli kalelerdir. Sivil yapılarda Kadife Kale'nin betimlemesi, İzmir ve çevresindeki bölgelere ait kıyı kalelerinin betimlemeleri yer almaktadır. Batı Anadolu Bölgesinde kale betimlemelerinin yoğunlukta olmasının nedenleri araştırıldığında bölgenin çok kültürlü alt yapısı, kültür ve sanat ortamını etkilemiş bu etkileşim duvar resimlerine de yansımaktadır. Örneğin; İzmir'in bir Liman kenti oluşu, Osmanlı Devletinin Avrupalılara doğrudan ticaret yapan bir merkez halini alması, ticaretin gelişmesi beraberinde Levantenlerin İmparatorluk sınırları içindeki Rum, Ermeni, Yahudi gibi azınlıkların toplanmasına neden olmaktadır. Avrupalıların içinde ressam ve sanatçı gruplarının varlığı, yerli sanatçılar gibi bölgede görülen çeşitlilik kültür ve sanat ortamının oluşmasını etkilemektedir (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 59-61).

Bir diğer savunma yapısı olan Hisar betimlemeleri incelendiğinde Marmara Bölgesindeki sivil yapıların duvarlarında yoğunlukta olduğuna rastlanılmaktadır. Bu bölgede yoğunlukta olması nedenleri pek çok kültüre ev sahipliği yapmış olmasıdır. Örnek olarak bir liman kent olan İstanbul verilebilir. 18. yüzyılda Batılılaşmanın merkezi olan İstanbul, ticaretin merkezi oluşuyla da büyük öneme sahiptir. Anadolu'dan Balkanlar'a, Karadeniz'den Akdeniz'e uzanan bölge ticaret merkezi halini almaktadır. Ayrıca Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan su yolu üzerinde bulunması Avrupa'yı Asya'ya bağlayan karayollarının kesişme noktası üzerinde

olması nedeniyle İstanbul önemli bir liman ve yük atma merkezi haline gelmektedir¹⁴. Ticaretin ana merkezi olmasıyla önem taşımaktadır. Avrupalı Levantenlerin uğrak noktası olması olarak sanat ortamını etkilemektedir.

İstanbul kent surları duvar resimlerinde sık işlenen konulardır. Balkanlar'da İstanbul kent manzaraları içinden sur betimlemeleri yoğunluktadır. Bunun sebebi araştırıldığında İstanbul'da 18. yüzyılın ikinci yarısı III. Selim dönemi (1789-1807) ayan ve eşrafların bölgede başkent düzeyinde yaşam sürmek istemeleri üzere yaptıkları yapıları başkent gibi bezemek istemeleri 19. yüzyılda İstanbul'da inşa edilen saray, konak yapılarında yabancı ustaların çalışmış olması, Galata bölgesindeki yerli ustaların Balkanlarda bu yeni sanat dallarının gelişimini göstermek istemeleridir (Renda, 1998, s. 317).

Sivil yapı betimlemeleri içinde yer alan İstanbul Sarayları bölgesel olarak değerlendirildiğinde İstanbul başta olmak üzere, Anadolu, Balkanlar ve Ortadoğu'daki sivil ve dini nitelikli pek çok yapının duvarlarında yer almaktadır. Osmanlı devletinin batılılaşmasıyla birlikte yeni yönetim merkezi olan Dolmabahçe Sarayı 19. yüzyıl duvar resimleri en çok işlenen konulardandır. Osmanlı'nın yeni imgesini vurgulayan bu betimleme Marmara bölgesi başta olmak üzere, İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde sivil yapıların duvarlarında yoğunlukta rastlanmaktadır. Bunun sebebi araştırıldığında önemli bir liman ve yük taşıma merkezi olan İstanbul, 18. yüzyılda batılılaşmanın merkezi olmuştur. Ticaret yoluyla Avrupalı devletlerin uğrak noktası olan bu kent yenileşmesiyle birlikte yerli ve yabancı ressamlarında uğrak noktası haline gelmektedir. Bu etkileşim duvar resimlerine yansımaktadır. Tablolardan hareketle Anadolu'da ise Kayseri'de yoğunlukta görüldüğü saptanmaktadır. Bunun nedeni ise Kayserinin birçok kavme ev sahipliği yapmış olması ve ticaret yolları üzerinde bulunmasıdır. Antalya'dan başlayarak Konya, Aksaray, Kayseri üzerinden Erzurum ve Tebriz'e giden yol ve ikinci olarak Sinop limanından başlayarak Sivas üzerinden Halep'e ulaşan yoludur. Kayseri ticaret yollarının kesiştiği bölgede yer alarak ticaretin canlanmasını sağlamıştır. Böylelikle bölge pek çok Avrupalı sanatçı ve ressamın uğrak noktası olmaktadır (Doğan, 2020, s. 71-72). 18. yüzyıl boyunca

¹⁴ <https://istanbultarihi.ist/201-impatorlugun-liman-kenti-istanbul-ve-deniz-ticaret-agi> Erişim Tarihi 24.3.2022.

Kayseri’de Zennecizadeler, Emir Ağazadeler ve Kalaycıoğulları gibi ayan ailelerin hakimiyet sürmesi (Doğan, 2020, s. 205), Kayseri’de yaptırdıkları sivil yapılarda, başkent düzeyinde yaşam sürme arzularıyla Başkent gibi bezemek istemeleri ve bu istekleri doğrultusunda bölgede duvar resimlerinin yapılmasına etkindir. Örnek olarak; Kayseri Gemir İbrahim Akdağ Evi (1862) duvar resimleri 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Sofanın kuzeyindeki odanın batısında şerbetlik içinde Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Resim 82); Bir diğer örnekte Kayseri Kuyumcuoğlu Evi (?) duvar resimleri 19. Yüzyıla tarihlenmektedir. Duvarında yer alan dikdörtgen çerçeve içinde Dolmabahçe Sarayı betimlemesidir (Resim 83).

İstanbul Sarayları dışında İç Anadolu Bölgesindeki camilerden biri olan Yozgat Çapanoğlu Cami (ilk yapı, H.1193-M.1779, ikinci yapı ise H.1208-M.1794) duvar resimleri H.1317-1319-M. 1899-1901 tarihlenmektedir. Dış revakı kitabe üzerinde Yozgat Çapanoğlu Sarayının betimlemesi yer alması (Resim 91). Yozgat’ta Çapanoğulları ayan ailesinin yaşamış olmasının duvar resim programını etkilediğini düşündürür. 18. ve 19. yüzyıllarda duvar resimlerine konu olan bir diğer yapıda İstanbul’da yer alan İmrahor, Küçüksu Kasrı, Sadabad Kasırları gibi batının form ve biçimleriyle inşa edilmiş kasırlardır. Osmanlı Devletinin değişiminin mimarideki biçimlerini yansıtan bu betimlemeler Marmara Bölgesinde dönemin başkenti olan İstanbul’un sivil yapılarında yoğunluktadır. İstanbul da yaşayan ayan aileleri olan balyanlar batı form ve biçimleriyle pek çok, saray, kasır ve köşk yapmışlardır. 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı Devleti Batılılaşmayla birlikte Batı’nın Barok üsluplu yeni bezemeleriyle yeni yapıların resimleri saray ve çevresindeki sanatçılar tarafından duvarlara uygulamaktadır. Köşk ve yalı betimlemelerine bakıldığında yine 18. ve 19. yüzyıllarda Kağıthane de inşa edilen köşkler, Sadabad yalıları Batı ekşiyle değişen Osmanlı devletinin yeni imgesini simgelemektedir. Bölgesel olarak bakıldığında en çok İstanbul’daki sivil yapılarda rastlanmaktadır.

Konak betimlemelerinin bölgesel dağılımlarına bakıldığında Batı Anadolu bölgesindeki sivil ve dini yapıların duvarlarında yoğunlukta görülmektedir. İzmir Urla Kapan Cami şadırvanı (1834) duvar resimlerinin 1834 yılında yapıya eklenmiş olduğu düşünülmektedir. Kubbesinin iç kısımda (Resim 157); İzmir Şadırvan altı Cami şadırvanı (1630) duvar resimlerinin 1834 yılında yapıldığı tahmin edilmektedir. Şadırvan tonozunun güney kısmındaki (Resim 158) konak betimlemeleri üslup

yönüyle benzemektedir. Bu bölgede bir aynı atölyede çalışmış sanatçı grubunun varlığından söz edilebilir. İzmir’de bu betimlemelerin yoğun olması hem ticaret merkezi olması hem de Katipoğulları gibi ayan ailelerin yaptırdıkları konutları yenileşmeyle birlikte Başkent örneklerindeki gibi yapma istekleri gösterilebilir.

Konut betimlemeleri ise İstanbul başta olmak üzere, Batı Anadolu ve Balkanlardaki sivil ve dini yapılarda yoğunluktadır. Örneğin; Manisa Zeytinli Ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami (inşa 1747) duvar resimleri 1810’lu ve 1820’li yıllar arasında eklenmiş olmalıdır. Tavan eteklerinde konut betimlemeleri yer almaktadır (Resim 201,202-203). Manisa Sultan (Valide - Mesir) Cami (H.928-929-M.1522) duvar resimleri 1810’lu ve 1820’li yıllar arasında yapıldığı düşünülmektedir. Son cemaat yerindeki Barok bezemeli oval madalyonlarda ki çok katlı binalar (Resim 204-205,206) ve kuzey cephesi ve son cemaat yerinde perde motifi altında konut betimlemeleri görülmektedir (Resim 207-208). Manisa Kula Emre Köyü (Carullah Bin Süleyman) Cami (1548) duvar resimleri M.1821-1822 yılları arasında yapıya eklenmiş olmalıdır. Son cemaat yeri orta duvarında çatılı çok katlı konutlar (Resim 209-210) üslup yönüyle benzerlik göstermektedirler. Manisa bölgesindeki dini yapılarda konut betimlemelerinin yoğunlukta görülmesi araştırıldığındaki burada ayan ailesi olan Yeğenoğullarının başkentteki resimler gibi Osmanlı konut mimarisindeki değişimi sosyal yapılara uyarlamak istediklerini düşündürür.

Sonuç olarak; savunma ve sivil mimari betimlemelerinin bölgesel dağılımlarına bakıldığında başta dönemin başkenti olmak üzere ayan ailelerinin varlık sürdürdüğü bölgelerde yoğunlaştığı, Osmanlı Devletinin Batılılaşmayla birlikte değişimini simgeleyen bu betimlemeler Anadolu, Balkanlar ve Ortadoğu da ki tüm yapıların duvar resimlerine uygulatılarak bu resimlerin bir moda halini aldığı görülmektedir.

3.4. Duvar Resimlerinin Tarihlendirilmesi ve Sanatçı Kimliği Sorunu

19. yüzyıl Osmanlı duvar resimleri incelendiğinde yapıların çoğunda duvar resimlerinin yapım tarihi ve sanatçı bilgisine yer verilmediği görülmektedir. Yapıların içerisinde çoğunlukla bir kitabe üzerinde inşa tarihi yer alırken, duvar resimlerinin yapım tarihine ilişkin bilginin az sayıda olduğu tespit edilmektedir. Böylelikle duvar resimlerinin tarihlendirilmesi resimlerin üslup özelliklerine bakılarak yapılmaktadır. Ayrıca çoğu duvar resmi üzerinde sanatçı imzasının yer almaması, resmi yapan

sanatçının kimliği sorununun oluşmasını sağlamaktadır. Yine resimlerin üslup özelliklerine bakılarak aynı bölgede yer alan resimlerin aynı atölyede yetişmiş sanatçı grupları tarafından yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir.

19. yüzyıl Osmanlı sivil ve dini yapılarındaki duvar resimleri incelenirken çok az sayıda yapıda sanatçı imzasına rastlanmaktadır. Sanatçı imzasının yer aldığı sivil yapılardan ilki; İstanbul, Dolmabahçe Sarayı (1843-1856) duvar resimlerini yapan sanatçılar arasında Paris Operası'nın ünlü dekoratörü Sechan ile Mason isimleri yer almaktadır. Bu sanatçıların dışında süslemelerde Sultan Reşad (d.1884-ö.1918) dönemindeki onarımları gösteren Ali Haydar, Yorgo, Georgios Georgiades, Teodos Bafalos ve Vincenzo gibi sanatçı isimlerine rastlanmaktadır. Bu resimler II. Abdülhamit döneminde (1876-1909) yapılmıştır. İkincisi; İstanbul Beylerbeyi Sarayı (1865) duvar resimleri Mabeyn-i Hümayun ressamı Mason bey tarafından yapılmıştır. Bu resimler 1975 'yılına tarihlenir. Üçüncüsü; Yıldız Sarayı (1789-1807) yeni köşkün duvarlarında Mehmet Ali Paşa ismi yer alır. Duvar resimleri 19. yüzyılın sonlarına tarihlenir (Şahin Tekinalp, 2002, s. 725).

Dördüncüsü; Elazığ, Harput'ta Havuz başı Köşkü (1890) duvar resimlerini yapan sanatçı Miralayzade Ali beydir. Bu yapıdaki resimler 19. yüzyıl tarihlenmektedir (Arslan, 2010, s. 153).

Beşincisi; Gaziantep, Göğüş Evi (19.yüzyıl) ve Gaziantep Mehmet Hayri Atay Evi (20.yüzyıl) duvar resimlerini yapan sanatçı Şemsi'dir (Ecesoy, 2014, s. 167).

Altıncı olarak; Ankara Dede Bayrak Evi (20.yüzyıl başı) duvar resimlerini yapan sanatçı Nakkaş Mustafa'dır (Karaaslan, 2016, s. 15).

Duvar resimli sivil yapıların bazılarında sanatçı ismi yer almamasına rağmen üslup özelliklerinin birbirleriyle benzediği görülmektedir. Örneğin; Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı, Antalya'daki Tekelioğlu evi, Bayramiç Hadım oğlu Konağı Topkapı Sarayı Harem Dairesi duvar resimleriyle benzerlikler göstermektedir (Renda, 1977, s. 18-19). Bir diğer örnekte İzmir Birgi Çakırağa Konağı, Urla'daki şadırvan ve Bornova'daki evde görülmektedir. Bu yapılarda yer alan duvar resimleri benzer özellikler göstermektedir. Böylelikle bu yapılarda aynı sanatçı gurubunun çalıştığı düşünülmektedir. Bir başka örnekte Kayseri Büyük Bürüngüz Evindeki duvar resimlerinin Topkapı Sarayı Valide Sultan sofasındakilerle benzerlik göstermesi, bu

resimlerin İstanbullu ustalar tarafından yapıldığını düşündürmektedir (Renda, 1976, s. 18). Son olarak ta Şam, Said el- Kuvvetli Evi ve Kanbazu Evi birbiriyle üslup benzerliği göstermektedir. Bu yapılar da aynı sanatçı gruplarının çalıştığı düşünülür (Okçuoğlu, 2020, s. 136).

Duvar resimlerinde sanatçı imzasına taşradaki dini yapılarda da rastlanmaktadır. Bunlardan ilki; Manisa Kula Emre Köyü (Carullah bin Süleyman) Cami (H.954-M.1547-1548) duvar resimlerini yapan sanatçı Şeyhzade Abdurrahman Efendi'dir. Resimler (H.1223-1237-M.1808-9-1821-1822) yılları arasında yapılmıştır (Bozer, 1987, s. 21-22). İkincisi; Tokat Zile şeyh Nasreddin (Nusret) Türbesi (14.yüzyıl) M.1858 tarihlenen duvar resimlerinin sanatçısı imzası Zileli Emin'dir (Cantay, 1980, s. 498). Amasya Merzifon Karamustafa Paşa Cami Şadırvanı (H.1077-M.1666) 1295-1875 tarihini taşıyan duvar resimlerinde “*Zileli Emin, Arapzade Emin Usta, Arapoğlu Ak emin*” gibi Zileli Emin'in kullandığı mahlaslara rastlanmaktadır (Ecesoy, 2014, s. 166).

Üçüncüsü; Manisa Kula Emre Köyü (Carullah bin Süleyman) Cami (H.954-M.1547-1548) duvar resimlerini yapan sanatçı Şeyhzade Abdurrahman Efendi'dir. Resimler (H.1223-1237-M.1808-9-1821-1822) yılları arasında yapılmıştır (Bozer, 1987, s. 21-22).

Dördüncüsü; Makedonya, Kalkandelen Harabati Baba Sersem-Ali Baba Bektaşî Külliyesi, Harabati Baba kabri (18.yüzyıl) duvar resimlerini yapan sanatçı Zerze Haki'dir. Yapıdaki duvar resimlerinin yapılış tarihi (H.1228-M.1813)'dür (Bülbül, 2015, s. 210).

Taşra'da yer alan dini yapıların bazılarında sanatçısı bilinmese de üslup açısından birbirleriyle benzerlik gösterdikleri görülmektedir. Örneğin; Manisa Zeytinlioiva Karaosmanoğlu Cami (en geç. H.1159-60-M.1747) ve Manisa Sultan Cami (M.1522) de yer alan 1810'lu ve 1820'li yıllara tarihlenen resimlerde üslup yönüyle benzerlik gösterir. Bu yapılar da duvar resimlerinin aynı atölyede bulunan sanatçı gurubu tarafından yapılmış olduğunu düşündürmektedir (Kuyulu, 1998, s. 66).

3.5. İkonografik Değerlendirme

Batı etkisiyle birlikte 18. yüzyılda İstanbul'da gelişim gösteren duvar resimleri, zamanla Anadolu, Balkanlar ve Ortadoğu gibi İmparatorluk sınırları içindeki bölgelere yayılmış ve bu yeni resim türü sivil ve dini yapıların duvarlarına uygulanmıştır. Çeşitli konuların ele alındığı bu resimlerde sivil ve savunma yapısı betimlemeleri önemli yer tutmuş ve farklı ikonografik anlamları da içinde barındırmıştır. Duvar resimlerinde genellikle dönemin başkenti olan İstanbul'daki sivil yapılar bir moda halini alarak sık tekrar eden betimlemeler olmuştur. Böylelikle resimlerde başkent yaşamına olan öykünme vurgulanmıştır. Başkent ve taşra yapılarında genellikle kale, hisar gibi savunma yapıları ve köşk, kasır, yalı, saray gibi sivil yapıların betimlemelerine yer verilmiştir.

3.5.1 Sivil Yapı Betimlemeleri

Sivil yapı betimlemeleri, Osmanlı duvar resimlerinde bir manzara içinde ya da tek başına ele alınan yapılardır. İlk örnekleri Topkapı Sarayı'nda I. Abdülhamit döneminde (1774-1789) görülmeye başlayan sivil yapılar genellikle İstanbul'un köşk ve kasırlarından ibaret iken daha sonraları özellikle taşra vilayetlerinde başkent İstanbul'u simgeleyen, Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı, Yıldız Sarayı, Küçüksu Kasrı, Çadır Köşkü, Sadabad Kasırları gibi betimlemelerin yer aldığı görülmüştür. Bu örnekler 18. ve 19. yüzyıllarda batılılaşmayla birlikte mimari alandaki değişimi yansıtmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan demir yolu, buharlı gemi, buharlı tren gibi araçlarında duvar resimlerine yansması 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı devletindeki değişimi gözler önüne sermektedir. Bu ulaşım araçları toplumun hayatına girmesiyle ulaşım hız kazanmış ve zaman kavramı önem taşımaya başlamıştır. 19. yüzyılın beraberinde getirdiği bu değişiklikler toplumları etkisi altına almıştır. Bu etki sadece idari ve teknik alanda değil kültürel ve sanatsal yönüyle de toplumlar için bir değişim çağı olmuştur (Uzun, 2016, s. 853). Değişen toplumun, değişen kamu ve kurumların yansımaları da her Sultan döneminde farklılık göstermiştir. Sultan II. Abdülhamit (d.1842-ö.1918) değişen Osmanlıyı tüm dünya ya göstermek için bir fotoğraf Albümü yaptırmıştır. Bu Albümlerde batılılaşmayla birlikte inşa edilen başkentteki kasır, köşk, saray gibi sivil yapılar, dönemin meslek okulları, kamu yapıları, askeri yapıları fotoğraflanarak Osmanlı devletinin askeri, eğitim, kültür ve

sanat alanındaki değişimi vurgulanmıştır. 18. ve 19. yūzyıl duvar resimlerini incelediğimizde de batı etkisiyle birlikte Osmanlının değişen mimariyi simgeleyen Dolmabahçe Sarayı, Kūçūksu Kasrı, İmrahor Kasrı gibi yapıların halkın yaşadığı konutlarda devlet adamlarının yönetim merkezi olan saray yapılarında ibadet mekanların da ki duvarlarda görūlmesi değişimin hızla benimsenmesini sağlamıştır.

Lale Devrinde (1718-1730), III. Ahmet'in (1703-1730) emriyle Osmanlı devletinin batıyı model alarak batının form ve biçimleriyle uyarladığı 18. yūzyılın yapıları olan Sadabad Kasırları, İstanbul boğazındaki kōřkler, Çadır Kōřkü, Bahariye'de inşa edilen yalılar, Haliç bölgesindeki kasırlar ilk yapılar olması açısından büyük önem taşımıştır (Esin, 2008, s. 46). Sivil yapılar içinde önemli bir yer tutan kōřk, kasır ve yalılar Osmanlı duvar resimlerine de yansımıştır. Bu betimlemelerin İlk örnekleri Topkapı Sarayında I. Abdūlhamit (1774-1789) döneminde görūlmeye başlamıştır. III. Selim (1789-1807) ve II. Mahmut (1808-1839) dönemlerinde kōřk, kasır ve yalı betimlemeleri Harem dairesi Akađalar Kapısı (Babūssaade), Babūsselam (Orta kapı) duvarlarına eklenmeye devam etmiştir. İstanbul-Çengelköy'de Sadullah Pařa Yalısı (18.yūzyılın ikinci yarısı), İstanbul Bebekte Kavafyan Konağı (1774-1789), Yıldız Sarayı, řale Kōřkü (1880), Emirgan şerifler yalısı (18.yūzyıl ortası), İstanbul, Bebek kōçeođlu yalısı (18.yūzyılın ikinci yarısı), Manisa Soma Hızır Bey Cami (19. yūzyıl), Çanakkale, Bayramiç, Hadimođlu Konağı (19. yūzyıl), Yozgat Bařçavūřođlu Cami (1789-1807) gibi başkent ve taşradaki yapıların duvarlarında görūlen bu betimlemeler dönemin yeni yapılarını tanıtmak amaçlı olmalıdır. Ayrıca kentin yazılı kaynaklarda "belde-i tayyibe", "mekan-ı cennet" (Pekin, 1977, s. 9) gibi sıfatlarla anılması İstanbul imgelerinin cennetle örtūřtürüldüğü düşünūlür. İstanbul, Bayezit Yangın Kulesi (1749) ve İstanbul, Cedid (Yeni) Havatin Türbesinde (19. yūzyıl) yer alan İstanbul betimlemelerinde İşlam dininde cennette vaad edilen ađaç olan hurma ağacıyla birlikte yalı ve kōřklerin betimlenmesi başkent cennete özgü bir güzellikle kavranarak duvar resimlerine yansıtılmıştır (Okçuođlu, 2001, s. 91).

İstanbul Saraylarından biri olan Topkapı Sarayı duvar resimlerinde işlenen konulardandır. İstanbul'un fethinden sonra yeni başkentte ilk saray olması açısından büyük önem taşımıştır. Bu saray inşası yönüyle ömrünün uzunluğu ve tek yapıdan oluşmaması nedeniyle sanat açısından bütün halinde tek bir üslubun temsilcisi olmasa da devlet yönetimindeki yeri açısından klasik dönem Osmanlı mimarisinin hatırlatıcısı

ve temsilcisidir (Cezar, 1984, s. 46). Arnavutluk, Berat Bekarlar Cami (19. yüzyıl), Arnavutluk'ta yer alan Kruje (Akçahisar) Toptani Konağı (1808-1839), Tokat, Madımağın Celalin Evi (19.yüzyılın ortası) gibi başkent ve taşradaki yapılarda görülen Topkapı Sarayı betimlemesi Osmanlı devletinin gücünü ve merkezi otoriteyi vurgulayarak dönemin yönetim merkezini belgelemek amaçlı yapılmış olmalıdır (Okçuoğlu, 2000, s. 41). İstanbul, Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı (18. yüzyılın ikinci yarısı) güney doğu odasındaki betimlemede Topkapı Sahil Sarayı ve ön planda Osmanlı donanması yer almaktadır. Resimde Osmanlı donanmasının sefere çıktığı ya da seferden döndüğü merasimin canlandırılması Osmanlı devletinin ordusuna verdiği önemi ve devletin gücünü vurgulamaktadır (Esin, 2008, s. 44).

İstanbul Saraylarından bir diğeri olan Beşiktaş Sahil Sarayı duvar resimlerinde işlenen konular arasındadır. III. Selim (1789-1807) dönemine doğru Beşiktaş Sahiline inşa edilen Beşiktaş Sahil Sarayı Topkapı Sarayı'ndan sonra başkentteki ikinci büyük saray olması açısından büyük öneme sahiptir. Batı etkisiyle Osmanlı devletine giren üslup ve biçimlerle tasarlanan bu saray mimarlık ve süsleme alanındaki değişimi ve Osmanlı padişahlarının yaşam düzeninde meydana gelen değişimi yansıtmaktadır (Cezar,1984, s. 46). Bu betimleme Çanakkale, Bayramiç, Hadımoğlu Konağı (19. yüzyıl), Şam, Nizam, Hazine Katibi Evi (1830) gibi yapıların duvarına muhtemelen başkente öykünölmek amacıyla yapılmıştır.

İstanbul'da yer alan Dolmabahçe Sarayı da duvar resimlerinde sık işlenen konular arasındadır. Sultan Abdülmecid döneminde (1843-1856) inşasına başlanan Dolmabahçe Sarayı (1843-1856), Topkapı Sarayından (1460-1478) sonra Osmanlı Devletinin yeni yönetim merkezi olmuştur. Osmanlı devletine Batı etkisiyle giren ¹⁵ Barok, Rokoko, Neo-klasik üslupların uygulandığı bu yeni yönetim merkezi, büyük önem taşımıştır. Bu betimlemenin en çarpıcı örneği Dolmabahçe Sarayı (II. Abdülhamit dönemi 1876-1909)'n da yer almaktadır. Osmanlı devletindeki bu yenileşme ilk önce sarayda yaşayan devletin ileri gelenleri ve Avrupa devletlerine gösterilmek istenmiştir. Ayrıca yeni yönetim merkezinin konumunu belgeler nitelikte olması açısından büyük öneme sahiptir (Resim 73). Bu betimleme 19. yüzyıl duvar

¹⁵ <https://www.millisaraylar.gov.tr/blog/besiktas-sahil-sarayindan-dolmabahceye> Erişim Tarihi: 18.03.2022.

resimlerinde bir moda halini alarak başkent ve taşradaki pek çok yapıda görülmeye devam etmiştir. İstanbul, Debre Mebusu İsmail Hakkı Paşa Yalısı (19. yüzyılın ilk çeyreği) Kayseri Kuyumcuoğlu Evi (19.yüzyıl), Safranbolu Kıranköy’de bir Ev (1879), Kayseri, Gemir İbrahim Akdağ Evi (19. yüzyıl), Gaziantep, Mehmet Hayri Atay Evi (19. yüzyılın sonları 20. yüzyılın başları), Edirne Hafız Ağa Konağı (20. yüzyıl) betimlemenin yer aldığı yapılardan bazılarıdır.

İstanbul Sarayı betimlemelerinden Beylerbeyi Sarayı da duvar resimlerinde işlenen konulardandır. Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde Batının Neo-Klasik ve Neo-Barok üsluplarının uygulandığı saray üst düzey devlet misafirlerinin ağırlanması için tahsis edilen devletin konuk evi niteliği kazanması yönüyle de önem taşımıştır¹⁶. Bunun yanı sıra Osmanlı Devletinin önemli tarihsel süreçlerine de tanıklık etmiştir. Bu betimlemenin İstanbul Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı duvarına yapılması Osmanlı devletinin siyasi gücünü ve dönemin yapısını belgelemek amaçlı olmalıdır. Yine Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde Batı üslubuyla inşa ettirilen İmrahor Kasrının duvar resimlerine konu olması dönemin yeniye ve değişime olan ilgiden kaynaklanmaktadır. İstanbul Dolmabahçe Sarayı (1842-1856) betimlemenin yer aldığı yapılar arasındadır.

Sultan II. Abdülhamit (1876-1909) döneminde Osmanlı devletinin ana sarayı olarak kullanılan Yıldız Sarayı siyasi yönetimin ana odağı halini almıştır¹⁷. Duvar resimlerine konu olan bu betimlemenin özellikle taşra vilayetlerindeki yapıların duvarlarında yer alması halifelik ve sultanlık mekanlarına bağlılıklarını yansıtmak amaçlanmıştır (Okçuoğlu, 2000, s. 40). Gaziantep (Merkez) Serdar Nehir (Aşçıyan Evi) (?) Yıldız Sarayı betimlemesinin yer aldığı yapılardan biridir.

Duvar resimlerinde görülen bir başka sivil yapı betimlemesi konaklardır. Batı etkisiyle birlikte mimari alanda yenilikler görülmüştür. Bu dönemde Avrupa’nın yeni mimarlık teorileri ve yeni yapıım teknolojilerine uygun biçimde konaklar inşa edilmiştir¹⁸. Bunlar bahçeli, avlulu ve fiskiyeli konaklardır. Bu betimlemeler değişen

¹⁶ <https://www.millisaraylar.gov.tr/saraylar/beylerbeyi-sarayi?detay=tarih> Erişim Tarihi: 21.04.2022.

¹⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C4%B1ld%C4%B1z_Saray%C4%B1#:~:text=Y%C4%B1ld%C4%B1z%20Saray%C4%B1%2C%20ilk%20kez%20Sultan,Be%C5%9Fikta%C5%9F%20%C4%B0l%C3%A7esi'nde%20yer%20al%C4%B1r Erişim Tarihi: 20.04.200.

¹⁸ <http://dspace.yildiz.edu.tr/xmlui/handle/1/10869> Erişim Tarihi: 20.03.2022.

mimariyi yansıtması açısından öneme sahiptir. İzmir, Urla Kapan Cami şadırvanı (1834), İzmir Bornova Hüseyin Baba Evi (19. yüzyılın ilk yarısı), Antakya Kuseyri Evinde (19. yüzyılın ortaları) bahçeli konak betimlemelerinin yer aldığı taşra yapılarından bazılarıdır.

Yine 19. yüzyılda Osmanlı devleti Batı etkisiyle birlikte inşa ettirmiş olduğu yapılar içinde halkın oturduğu konutlar önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde taş ve tuğla malzeme kullanılarak evler daha dayanıklı yapılmaya başlamıştır. Avrupa'dakiler gibi çok katlı binalar, üçgen alınıklı ve kiremit çatılıdır. Bazen de kule gibi ince uzun binalar olarak tasarlanmıştır. Konutlarda görülmeye başlayan değişim duvar resimlerine de yansıtılmıştır. Bu betimlemelerle Manisa Zeytinli Ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami (1810'lu ve 1820'li yıllar), Manisa Sultan (Valide - Mesir) Cami (1810'lu ve 1820'li yıllar), İzmir (Merkez) Şadırvan altı Cami (1834), İzmir, Bayraklı' da bulunan Yahya Paşa Köşkü (1830), Antalya Tekelioğlu evi (19.yüzyılın başı), Yozgat Nizamoğlu Konağı (1875) gibi taşra yapılarında sık karşılaşılmıştır. Bulgaristan, Filibe'deki Nedkovitsch Evi (19.yüzyıl ortaları) giriş kapısı üzerinde perde motifi altında konutun kendi betimlemesinin yer alması konumunu belgelemek ve konutlarda görülen değişimi vurgulamak amaçlı yapılmış olmalıdır (Renda, 1977, s. 168). Bir başka örnekte Yozgat, Nizamoğlu Konağı (1875) Güneybatı odasının duvarında yer almaktadır (Acun, 2005a, s. 230) . Burada Yozgat kent manzarası içinde yanan konutlar betimlenerek o dönemde yaşanan afetlerden ötürü yok olan konutları belgelemek amaçlanmış olmalıdır. Son olarak da İzmir Alsancak 1462. Sokak'ta yer alan 33 No.lu Ev'in (günümüzde Ziraat Mühendisleri Lokali) (19. yüzyıl) evin tavanında bir madalyon içinde tepesinden lavlar püsküren yanardağ ve konut betimlemesine yer verilmiştir (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 53). Bu betimlemenin duvar resimlerine yansıtılması daha önce yaşanan bir doğal afetle birlikte yok olan konutların belgelenmek istenmesi olmalıdır.

3.5.2. Savunma Yapısı Betimlemeleri

Kale, hisar, sur, kışla gibi savunma yapıları duvar resimlerinde sık tekrarlanan konular arasında yer almıştır. Bu betimlemelerden kaleler önemli bir yere sahiptir.

Kale: Kenti korumak amaçlı düşman gelişinin beklendiği yollar üzerine yapılan kale, Kuran-ı Kerim’de korunmak, tedbir amaçlı kullanıldığı (Azhab Suresi 33/97, 26. Ayet), (Sebe’ Suresi 34/57, 13.ayet), (Haşr Suresi 59/95, 2. ayet)’de geçmektedir (Öztürk, 1994, s. 382-504). Savunma yapıları içinde önemli bir yer tutan kaleler, Osmanlı duvar resimlerine de yansımıştır. Bu kaleler içinde tanımlanabilen Kadife Kale, Kayseri Kalesi, Halep Kalesi, Hayber kalesi gibi yapıların duvar resimlerine yansımaları dönemin savunma yapılarını belgeler niteliktedir.

Kur’an-ı kerimde geçen ve İslam tarihi açısından önemli bir şehir olan Hayber şehri ve Kalesi Amasya, Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami Şadırvanının (1295-1875) duvar resimlerinde görülmektedir. Fetih Suresi’nde (48/109, 1-19 ve 20 ayetlerde) geçmektedir (Öztürk, 1994, s. 468-470). Fetih Suresi’nde Hayber şehri ve kalesiyle ilgili şu ifadeler yer alır;

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَاثِبُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا

Hz. Peygamber Hudeybiye’den dönünce bir iki ay kadar Medine’de kalmış, hicrî 7. yılın başında, kuzey bölgesinin güvenliğini bozan Hayber Yahudilerini egemenliği altına almak üzere buraya bir sefer düzenlemiştir. Üslûptan anlaşıldığı üzere bu âyetler indiğinde henüz Hayber seferine çıkılmamıştı. Allah Teâlâ hem yakında düzenlenecek bir seferi ve bu seferin zaferle sonuçlanacağını, Müslümanların ganimet elde edeceklerini bildirmekte hem de Hudeybiye seferine, meşrû mazeretleri bulunmadığı halde katılmamış olan gruplara bu sefere de katılamayacaklarını tebliğ etmektedir. Bu emir ve tâlimat âyette “Allah’ın sözü” olarak ifade edilmiş ve onlar istese de değişmeyeceği bildirilmiş; Hayber Savaşı’na, Habeşistan’dan dönen muhacirler dışında, yalnızca Hudeybiye seferine katılanlar iştirak etmişlerdir¹⁹.

¹⁹ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Fetih-suresi/4598/15-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 2.3.2022.

Hayber'in Fethi Müslümanların ilk saldırı savaşı olması açısından önem taşımıştır. Savaşın sonucunda Mekke-Medine ve Şam ticaret yolunun kontrolü sağlanmıştır.

Kenti korumak amaçlı inşa edilen Midilli Kalesi betimlemesi Çanakkale Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı'nın (19. yüzyıl) duvar resimlerinde görülmektedir. Bir şehir görüntüsü içinde zirvede yer alan kale üzerinde dalgalanan bayrakla bağımsızlığı simgelemektedir. Kalenin solunda buharlı gemi betimlemesinin bulunması Osmanlı devletinin donanmasında kullandığı yeni araçları tanıtmak ve askeri alandaki gelişimi göstermek amaçlı yapılmıştır (Ş. Meray, 1977, s. 65;Uluengin, 2020, s. 16).

Bir kent görüntüsü içinde İstanbul kalelerinin hayali betimlemesi, tekke yapısı olan Kahire Mevlevihanesi Semahanesi (19. yüzyılın ilk yarısı) kubbe eteğini dolaşan kuşakta görülmektedir (Gürçağlar, 2002, s. 346). Burada İstanbul'un hayali betimlemesine yer verilmesi İstanbul'un dönemin başkenti olmasının yanında başkent ve Osmanlı eyaletleri arasındaki siyasal ve ekonomik bağları da yansıtmak amaçlı yapılmış olmalıdır. Böylelikle Mevleviler için İstanbul'un büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır (Gürçağlar, 2002, s. 347). Yine bir kent görüntüsü içinde yer alan kale betimlemelerinden bir diğeri olan Harput Kalesi, Elazığ, Harput, Havuzbaşı Köşkü'nde (1890) görülmektedir (Sözen, 1972, s. 32; Arslan, 2010, s. 125-155). Elazığ'da yer alan bir köşkte kentin kalesinin betimlemesine yer verilmesi bölgenin askeri mimarisini ve Osmanlı devletinin gücünü yansıtmak amaçlıdır. Bunun yanı sıra kompozisyonu yapan ressam yaşadığı yer olan Harput'u betimlerken İstanbul'u düşlemiş olup İstanbul kentinin imgesi olan Kız Kulesi betimlemesine yer vermiştir. Böylelikle ressam dönemin başkenti olan İstanbul'u vurgulamıştır (Arık, 1988, s. 98).

İstanbul silüetine etki eden Anadolu ve Rumeli Hisarı'da betimlenen savunma yapıları arasındadır. Bunlar boğazdan gelebilecek saldırıları önlemek amacıyla inşa edilmiştir. Fiziksel özellikleriyle tanımlanabilen bu betimlemeler duvar resimlerinde sık ele alınan konulardır. İstanbul, Küçüksu Kasrı (I. Abdülaziz döneminde 1861-1876) Anadolu Hisarı ve Rumeli Hisarı betimlemeleri; Manisa, Kırkağaç ilçesi, Çiftehanlar Cami (1865)'de Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemesinin şematik örneği yer almaktadır. Rumeli Hisarı betimlemeleri İstanbul, Kadıköy Erenköy Gezeryan Köşkü (20. yüzyılın ilk çeyreği), Edirne, İlhan Koman Evi (20. yüzyılın başları) ve Edirne, Sırlı Konak (20. yüzyıl)'da görülmektedir. Anadolu Hisarı betimlemesine Trabzon Kostaki Köşkü (1987)'nde rastlanmaktadır. Bu betimlemelerin İstanbul dışında taşra yapılarında yer alması İstanbul imgelerinin bir moda olduğunu

göstermektedir. Sivil yapıların yanı sıra Manisa Kırkağaç Çiftehanlar Camisi'nde (19. yüzyıl) yer alan Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemesi Nevizâde Atayî'nin 1721 tarihli *Hamse*, BEWAG, W.667 el yazmasının 10a sayfasındaki Rumeli ve Anadolu Hisarıyla benzerlik göstermektedir (Bağcı, Çağman, Renda ve Tanındı, 2006, s. 268-269). Bu durum söz konusu betimlemenin el yazması eserlerden yararlanılarak duvar resimlerine de yansıtıldığı düşünülebilir.

19. yüzyıl duvar resimlerinde kışlalar işlenen konular arasında bulunmaktadır. Özellikle III. Selim (1789-1808) döneminde inşa ettirilen Top Arabacıları ve Topçu Kışlası²⁰ betimlemelerinin duvar resimlerine konu olması dönemin askeri yapılarını tanıtmak ve bu alandaki gelişim yansıtılarak III. Selimin ordusuna verdiği önem vurgulanmaktadır (Bakır, 2002, s. 536). Söz konusu bu betimlemeler Yunanistan'ın Midilli Molivos Giannakos Evi'nde (1826 sonrası) yer almaktadır (Okçuoğlu, 2020, s. 115).

Osmanlı döneminde silah ve cephane olarak kullanılan yapılarda duvar resimlerine konu olmuştur. İstanbul'daki Tophane-i Amire binasının betimlemesi buna örnek olarak gösterilebilir. Sivas Kangal ağası Konağı (1877)'nda ki betimlemede Tophane Binası Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde onarım gördüğü haliyle ele alınmaktadır. Burada Sultan Abdülazizin ordusuna olan bağlılığı ve batı etkisinde mimari ve askeri alanlardaki gelişim vurgulanmaktadır (Tezcan, 2009, s. 616).

Osmanlı duvar resimlerinde İstanbul surları olan II. Theodosius (408-450) zamanında yapılan surların betimlemeleri de görülen konular arasındadır. Özellikle taşra yapılarında bu betimlemelere yer verilmesi Osmanlı devletinin askeri yapılarını tanıtmak ve belgelemek amaçlı yapılmış olmalıdır

²⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Top%C3%A7u_K%C4%B1%C5%9Flas%C4%B1, Erişim Tarihi: 22.03.2022.

SONUÇ

18. ve 19. yüzyıllarda Batının askeri ve teknik gücünü örnek alarak birtakım yeniliklere giden Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma olarak bilinen bu dönem de ilk olarak mimari alanda ve bunun beraberinde iç mekan bezemelerinde batının etkileri görülmektedir. Bu yüzyıllarda birçok alanda görülen yenileşme sanat alanını da etkilemektedir. Sanat alanındaki bu yenileşme ise kendini duvar resimlerinde göstermektedir. 18. yüzyılda ilk olarak başkent İstanbul'da gelişim gösteren duvar resimleri, sivil mimari üzerinde yoğunluk göstermektedir. Eşraf ve ayanlar vasıtası ile imparatorluk sınırları içinde yayılım gösteren bu resimler Anadolu, Balkanlar ve Orta doğuda ki; köşk, konak, ev, cami, türbe, şadırvan gibi sivil ve dini mimari yapıların duvarlarına uygulanmaktadır. Resimlerin konuları genellikle manzaralar, natürmortlar ve sembolik betimlemelerden oluşmaktadır. 19. yüzyıl boyunca görülen konular içinde mimari betimlemeler en sık işlenen konulardandır.

Mimari betimlemeler içerisinde savunma ve sivil yapı betimlemeleri önemli bir yer tutmaktadır. Savunma yapısı betimlemelerinde kale, hisar, sur, kışla; sivil yapı betimlemelerinde ise konut, saray, kasır, köşk, yalı ve konakların betimlemesine duvar resimlerinde sıkça yer verilmektedir.

Sivil yapı konulu betimlemeler içinde yer alan konular batılılaşmayla birlikte başkentte inşa edilen yalı, köşk, kasır ve saray betimlemeleridir. Saray betimlemeleri içinde en çok yer verilen betimleme dönemin yeni yönetim merkezi olan Dolmabahçe Sarayı'dır. Taşra yapılarında sık rastlanan Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı Devleti yeni yönetim merkezini tanıtmak ve belgelemek amaçlı yapılmıştır. Avrupa örneklerindeki gibi fiskiyeli, havuzların yer aldığı bahçe düzenlemeleri konak ve köşk betimlemeleri de duvar resimlerinde vurgulanmaktadır. Batılılaşmayla birlikte görülen fiskiyeli havuzlu konaklar, modern mimarlığın göstergesi olan çok katlı konutlarda sivil yapılar içinde duvar resimlerinde yer alan betimlemelerdir.

Çalışmada ele alınan savunma yapıları kale, hisar, sur gibi kendi içlerinde gruplara ayrılarak incelenmiştir. Bu betimlemeler içinde kaleler önemli bir yere sahip olmuştur. Kenti korumak amaçlı yapılan kale betimlemelerinden tanımlayabildiğimiz örnekler Kadife Kale, Kayseri Kalesi, Hayber Kalesi, Midilli Kalesi'dir. Bu

betimlemeler bazen buldukları bölgelerdeki yapıların duvarlarına uygulanmış bazen de çevre illerdeki kaleler yapıların duvarlarına betimlenmiştir.

Başkent İstanbul'u simgeleyen Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemeleri, İstanbul surları, Manisa ve Bodrum kent surları gibi savunma yapıları Osmanlı Devletinin hem askeri gücünü yansıtmak hem de bu yapıları belgelemek amaçlı yapıların duvarlarına uygulanmıştır. Savunma ve sivil yapı betimlemeleri İstanbul başta olmak üzere Batı Anadolu Bölgesi, Karadeniz Bölgesi ve Balkanlar'da sık işlenen konular arasında yer almıştır.

Savunma ve sivil yapı betimlemeleri üslup yönüyle ele alındığından S ve C kıvrımlı Barok bezemeler Osmanlı yorumuyla birleştirilerek duvar resimlerine uygulanmaktadır. Bu dönemde mekan algısı, ışık- gölge denemeleri, perspektifli mimari betimlemeler, gri ve bej renklerin kullanımı gibi teknikler kullanılmıştır. Bazı örneklerde betimlemeler gerçekçi yapılırken bazıları çizgisel üsluptadır.

Betimlemeler bölgesel olarak değerlendirildiğinde Batı Anadolu Bölgesinde savunma yapısı betimlemeleri sık işlenen konular arasında olduğu görülmektedir. Kalelerin Batı Anadolu Bölgesinde yoğunlukta betimlenmesi, bölgenin kültür ve sanat ortamını etkilemesi sonucu duvar resimlerine yansımaktadır. Özellikle İzmir'in bir liman kenti oluşu, Osmanlı Devletinin Avrupalılara doğrudan ticaret yapan bir merkez halini alması ve sanatçı gruplarında ki çeşitlilik kültür ve sanat ortamının oluşmasını etkilemiştir. Bir diğer savunma yapısı olan hisar betimlemeleri incelendiğinde Marmara Bölgesindeki sivil yapıların duvarlarında yoğunlukta olduğu gözlemlenmektedir. Bu bölgede yoğunlukta olması nedenleri pek çok kültüre ev sahipliği yapmış olmasıdır. Özellikle 18. yüzyılda Batılılaşmanın merkezi olan İstanbul, ticaretin merkezi oluşuyla da büyük önem taşımaktadır.

Sivil yapı betimlemeleri bölgesel olarak değerlendirildiğinde İstanbul başta olmak üzere, Anadolu, Balkanlar ve Ortadoğu'daki sivil ve dini nitelikli pek çok yapının duvarlarında yer almaktadır. Osmanlı devletinin batılılaşmasıyla birlikte yeni yönetim merkezi olan Dolmabahçe Sarayı, 19. yüzyıl duvar resimleri en çok işlenen konulardandır. Osmanlının yeni imgesini vurgulayan bu betimleme Marmara bölgesi başta olmak üzere, İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde sivil yapıların duvarlarında yoğunlukta rastlanmaktadır. Bunun sebebi araştırıldığında önemli bir

liman ve yük taşıma merkezi olan İstanbul, 18. yüzyılda batılılaşmanın merkezi olmuştur. Ticaret yoluyla Avrupalı devletlerin uğrak noktası olan bu kent, batılılaşmayla birlikte yerli ve yabancı ressamalarında uğrak noktası halini almıştır. Bu etkileşim duvar resimlerine yansımıştır. Tablolardan hareketle Anadolu'da ise Kayseri'de yoğunlukta görüldüğü saptanmaktadır. Bunun nedeni ise Kayseri'nin birçok kavme ev sahipliği yapmış olması ve ticaret yolları üzerinde bulunmasıdır.

Ayrıca 18. yüzyıl boyunca Kayseri'de Zennecizadeler, Emir Ağazadeler ve Kalaycıoğulları gibi ayan ailelerin hakimiyet sürmesi, (Doğan, 2020, s. 205) Kayseri'de yaptırdıkları sivil yapılarda, başkent düzeyinde yaşam sürme arzularıyla bölgede duvar resimlerinin yapılmasına etkindir. Tablolardan hareketle savunma ve sivil yapıların bölgesel olarak dağılımları değerlendirildiğinde Batı Anadolu'da İzmir, Marmara Bölgesinde İstanbul gibi ticaret kapasitesi yüksek kentlerde Avrupalı ve yerli ressamaların kültürel çeşitliliği duvar resimlerinin şekillenmesinde rol oynamaktadır. Bölgede yaşayan ayan aileleri İstanbul'daki gibi duvar resimlerinin yaptırılmasına öncülük etmiştir.

Sanatçı yönüyle değerlendirildiğinde, sivil yapıların bazılarında sanatçı ismi yer almamasına rağmen üslup özelliklerinin birbirleriyle benzediği görülmektedir. Örneğin; Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı, Antalya'daki Tekelioğlu evi, Bayramiç Hadım oğlu Konağı Topkapı Sarayı Harem Dairesi duvar resimleriyle benzerlikler göstermektedir (Renda, 1977, s.18-19). Bir diğer örnekte İzmir Birgi Çakırağa Konağı, Urla'daki şadırvan ve Bornova'daki evde görülmektedir. Bu yapılarda yer alan duvar resimleri benzer özellikler göstermektedir. Böylelikle bu yapılarda aynı sanatçı gurubunun çalıştığı düşünülmektedir. Bir başka örnekte Kayseri Büyük Bürüngüz Evindeki duvar resimlerinin Topkapı Sarayı Valide Sultan sofasındakilerle benzerlik göstermesi, bu resimlerin İstanbullu ustalar tarafından yapıldığını düşündürmektedir (Renda, 1976, s. 18). Taşra'da yer alan dini yapıların bazılarında sanatçısı bilinmese de üslup açısından birbirleriyle benzerlik gösterdikleri görülmektedir. Örneğin; Manisa Zeytinliova Karaosmanoğlu Cami (en geç. H.1159-60\M.1747) ve Manisa Sultan Cami (M.1522) de yer alan 1810'lu ve 1820'li yıllara tarihlenen resimlerde üslup yönüyle benzerlik gösterir. Bu yapılar da duvar resimlerinin aynı atölyede bulunan sanatçı gurubu tarafından yapılmış olduğunu

düşündürmektedir (Kuyulu, 1998, s. 66). Bu yapılar da aynı sanatçı gruplarının çalıştığı düşünülmektedir (Okçuoğlu, 2020, s. 136).

Sonuç olarak 18. yüzyılda Batı'ya yönelen Osmanlı devleti, siyasi, kültürel, askeri, sanat pek çok alanda değişim göstermektedir. Mimaride ilk dış cephede gösterdiği gelişim iç mimaride duvar resimlerinde yaygınlık kazanmaktadır. Batılılaşmayla birlikte 18. ve 19. yüzyıllarda İstanbul'da inşa edilen yalı, köşk, kasır, saray gibi yapıların duvar resimlerine uygulatarak dönemin yeni yapılarının tanıtılması amaçlanmıştır. Duvar resimlerine konu olan savunma yapılarıyla da askeri gücü ve yapıların belgelenmesi amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acun, H. (1999). *Manisa'da Türk Devri Yapıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Acun, H. (2005a). *Bozok Sancağı'nda (Yozgat ili) Türk Mimarisi*. Ankara.
- Acun, H. (2005b). *Tüm Yönleri ile Çapanoğulları ve Eserleri*. Ankara.
- Acun, H. (2013). *Manisa İlçeleri Türk Kültür Varlıkları Envanteri 45*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Açıkgöz, F. (2009). *Niğde Kültür Envanteri*. Niğde: Niğde Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Akalay, Z. (1968). *Tarihi Konuda İlk Osmanlı Minyatürleri (Cilt 1)*. Sanat Tarihi Araştırmaları II.
- Akkoyunlu, Z. (1989). *Gelenekseş Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları:1060.
- Akyavaş, B. (1993). *Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları:129.
- Altın Sapan, E., & Parla, C. (2004). *Eskişehir Selçuklu ve Osmanlı Yapıları I*. Eskişehir.
- Arel, A. (1975). *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*. İstanbul.
- Arık, R. (1973). *Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisi Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Cami*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.NO:238.
- Arık, R. (1974). Camide Resim. *Türkiyemiz*(14).
- Arık, R. (1975). Anadolu'da Bir Halk Ressamı: Zileli Emin. *Türkiyemiz*(16).
- Arık, R. (1975a). Resimli Türk Evlerinden İki Örnek. *Sanat Dünyamız*.
- Arık, R. (1988). Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı. *Kültür ve Turizm Bakanlığı*.
- Arsan, H. (2014). Boğaziçi'nde 18. Yüzyıldan Kalma Bir İstanbul Evinin Durumu Hakkında Sanat Tarihi Bağlamında Yeni Değerlendirmeler. *METUJFA*(1), 97-117.
- Arslan, C. (2010). Elazığ/Hüseyinik (ULUKENT) Havuzbaşı ve Harput Panoraması. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of Word of Turks*, 2.

- Aygül, G. (2012). İstanbul'da Beykoz Kasrı ve Maslak Kasırları. . *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilimdalı.
- Bağcı, S., Çağman, F., Renda, G., & Tanındı, Z. (2006). *Osmanlı Resim Sanatı*. İstanbul: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bakır, B. (2002). XVIII.Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Sivil Mimarinin Etkinliği. *Türkler*.
- Balcı, P. (1980). *Eski İstanbul Evleri ve Boğaziçi Yalıları*. İstanbul.
- Bayraktar, M. (2016). *Samsun'da Türk Devri Mimarisi*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları No:10.
- Bozer, R. (1987). Kula-Emre Köyünde Resimli Bir Cami. *Türkiyemiz4 Aylık Sanat Dergisi*(53).
- Bozer, R. (1990). *Kula'da Türk Mimarisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bozer, R. (tarih yok). Kula'nın Emre Köyü'ndeki Türk Eserleri. *Türk Tarih Kongresi*, V, 2447-2460.
- Bülbül, S. (2015). Kalkandlen Harabati Baba- Sersem Ali Baba Bektaşî Külliyesi. *Türk Kültür ve Hacı Bektaşî Araştırma Dergisi*(76), 205-228.
- Cantay, G. (1980). Zileli Emin Usta'nın Bilinmeyen İki Eseri. *Bedrettin Cömert'e Armağan. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, Beşeri Bilimler Dergisi*.
- Cezar, M. (1984). Sanatta Batı'ya Açılıştaki Saray Yapıları ve Kültürün Yeri. *Milli Saraylar Sempozyum Bildirileri. Yıldız Sarayı Şale 15-17 Kasım*.
- Cimilli, H., & Yurttadur, O. (2015). III. Selim ve Döneminde Osmanlı Sarayı'ndaki Kültürel Hayatın Sanat ve Mimarideki Etkileri. *Kalemisi*, 3(5), 121-146.
- ÇağlıTütüncügil, E. (2012). Eski Mordoğan (İzmir) Cami Süslemeleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(25), 139-162.
- Çal, H. (1987). Şeyh Nasreddin (Nusret) Türbesi. *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu*. Tokat: Tokat Valiliği Şeyhülislam İbn Kemal Araştırma Merkezi.
- Çal, H. (1988). *Tokat Evleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 894.
- Çal, H. (1993). Tokat Zile Yeşilce Köyü Şeyh Eylük Türbesi. *Selçuk Üniversitesi Araştırmalar Merkezi Prof.Dr. Yılmaz önge Armağanı*. Konya.
- Çam, N. (2006). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Gaziantep 27*. Ankara.

- Çavuş, S. (1999). *Süleymanname Tarih-i Feth-i Şikloş Estergon ve İstol Belgrad*. İstanbul: Nadir Kitapevi.
- Çayan, S. (2012). Geleneksel Antep Evlerinde Kalemşi Bezeme ve Duvar Resimleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilimdalı.
- Çayan, S. (2013). Geleneksel Antep Evlerinde Duvar ve Tavan Resimleri. *Uluslararası Çağlar Boyunca Hatay ve Çevresindeki Arkeolojisi Sempozyum Bildirileri 21-24 Mayıs*. Antakya.
- Çöl, N. (2006). Kütahya İli Tavşanlı İlçesi Kurşunlu Caminin Duvar Resimlerinin Geleneksel Türk Duvar Resim Sanatı Çerçevesinde Değerlendirilmesi Osmanlı Sanatı Çerçevesinde Duvar Resmi. *Ulusal Dergi*.
- Demir Arslan, D. (2016). 19.Yüzyıl Türk Sivil Mimarisinde Duvar Resmi Estetiği ve İstanbul Teması. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*(1), 105-125.
- Demir Arslan, D. (2016). 19. Yüzyıl Osmanlı Dini Mimarisinde Duvar Resmi Sanatı: Balkanlarda Kalkandelen Alaca Cami örneği. *Türk Kültürü ve Hacibektaşveli Araştırma Dergisi*(80), 151-181.
- Demirci, D. (2011). *Isparta Evleri*. Isparta: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Demirsar Arlı, B. (2000). *Oryantalizmden Çağdaş Türk Resmine*. İstanbul: Toprak bank/ Creative yayıncılık.
- Dilek, Z. (2019). Şerifler Yalısı. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dündar, M. (2008). Beylerbeyi Sarayı. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dündar, M. (2011). Beylerbeyi Sarayı Tavan Resimleri. 7. *Uluslararası Türk Kültür Kongresi, Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul, Bildiriler IV*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: 409.
- Ecesoy, Y. (2014). Gaziantep Duvar Resimlerinde İki Halk Sanatçısı: Bekir ve Şemsi. *MJH Dergisi*(1), 159-169.
- Eldem, S. (1974). *Köşkler ve Kasırlar II*. İstanbul.
- Eldem, S. (1977). *Köçeoğlu Yalısı Bebek*. İstanbul.
- Erdenen, O. (1994a). *Boğaziçi Sahilhaneleri Anadolu Yakası* (Cilt 1). İstanbul.
- Erdenen, O. (1994b). *Boğaziçi Sahilhaneleri, Yeniköy-Ortaköy* (Cilt 4). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş.Yayınları.

- Esin, E. (1975). Sadullah Paşa Yalısı. *Türkiyemiz 4 Aylık Sanat Dergisi*(17).
- Esin, E. (1976). Sadullah Paşa Yalısının Tarihçesi. *Türkiyemiz*(19), 13-17.
- Esin, E., Baha Tanman, M., Okçuoğlu, T., & Mazlum, D. (2008). *Sadullah Paşa ve Yalısı Bir yapı Bir Yaşam*. İstanbul: Yem Yayın.
- Esmer, M. (1992). *Avanos'un Eski Türk Evleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Günay, R. (1989). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gürçağlar, A. (2002). Kahire Mevlevihanesi Semahanesi'nde Yer Alan Hayali Kent Tasvirleri. *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyum Bildirileri Prof.Dr.Gönül Öney'e Armağan (10-13 Ekim 2001)*, 343-352. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.
- Gürçağlar, A. (2018). *Hayali İstanbul Manzaraları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2. Baskı.
- İbrahim, M. (1997). Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Camii. *Vakıflar Dergisi*(26), 249-266.
- İltar, G. (2014). Tekke Köyü Hacı Abdullah Halife Camisi Duvar Resimleri. *Vakıflar Dergisi*(42), 69-79.
- İmamoğlu, V. (2006). *Geleneksel Kayseri Evleri*. Kayseri: Kayseri Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Ireland, S., & Bechhofer, W. (1998). Osmanlı Evi. *Amasya Sempozyumu Bildirileri 24-27 Eylül 1996*, 26.
- Kalender, E. (1999). *Gaziantep Abdulkadir Kimya Evi Duvar Resimleri*. Ankara.
- Kara Aslan, M. (2016). Ankara'da Resimli Bir Ev: Dede Bayrak Evi. *Ankara Araştırmalar Dergisi*, 13-22.
- Kara Aslan, M. (2019). Osmanlı Duvar Resimlerinde Balkanlar'dan Bir Örnek: Hadım Camii. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(36), 352-368.
- Kara Aziz Şener, D. (2014). Soma Hızır Bey (Çarşı) Camii Duvar Resimleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 9, 715-738.
- Karpuz, H. (1993). *Rize*. Ankara: Kültür Bakanlığı Tanırma Eserleri/48.
- Karpuz, H. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Karaman 70*. Türk Tarih Kurumu Yayınları S.13.

- Karpuz, H. (2009a). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri (Cilt 2)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karpuz, H. (2009b). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri (Cilt 3)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karpuz, H., & Osman, E. (2007). Konya Kitabı X. *Konya Ticaret Odası Dergisi*.
- Katrancı Kasalı, B. (2018). Soma Camileri Duvar Resimlerinde Sivil Mimari Tasvirlerinden Örnekler. *Geçmişten Günümüze Manisa, Şehzade II. Mehmed ve Manisa Tarihi, Kültürü, Ekonomisi, III*.
- Katrancı Kasalı, B. (2019). Sinirli Köyü Camii Duvar Resimleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, 28, 595-615.
- Konak, R., & Uçar, M. (2015). Tiran Ethem Bey Camisi Harim Duvarında Yer Alan Minyatür Üsluplu Resimler. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 1-20.
- Konuk, M. (2010). Şerif Halil Paşa Külliyesi. *Tdv İslam Ansiklopedisi*, 38, 583-854.
- Kurtaran, U. (2016). Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan ve Rusya'ya verilen Ahidnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi. *TAD*, 35(60), 97-139.
- Kuyulu Ersoy, İ. (2014). İzmir Bayraklı Yahya Hayati Paşa Köşkü: Kül Olan Resimler. *XVI. Ortaçağ- Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyum Bildirisi 2012*.
- Kuyulu Ersoy, İ. (2015). İzmir Yerel ve Levanten Kültürünün Duvar ve Tavan Resimlerine Yansıması. *A. Doğanay (Ed) Prof. Dr. Selçuk Mülayim Armağanı Sanat Tarihi Araştırmaları (s.59-81) içinde*. İstanbul: Lale Yayıncılık.
- Kuyulu Ersoy, İ. (2019). Batı Anadolu'dan Adalara Duvar Resmi Bağlamında Midilli'de isimli İki Konut. *Sanat Tarihi Dergisi*, 28(1), 165-191.
- Kuyulu, İ. (1988). Geç Dönem Anadolu Tasvir Sanatından Yeni Bir Örnek: Soma Damgacı Camii. *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, 67-78.
- Kuyulu, İ. (1990). Kırkağaç Çiftahanlar Cami. *Sanat Tarihi Dergisi*, 5.
- Kuyulu, İ. (1990a). Manisa Kırkağaç Çiftahanlar Cami. *Arkeoloji- Sanat Tarihi Dergisi(V)*, 103-115.
- Kuyulu, İ. (1992). *Kara-Osman-oğlu Ailesine Ait Mimari Eserler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kuyulu, İ. (1993). İzmir'de Resimli Bir Ev. *Kültür ve Sanat Dergisi*.

- Kuyulu, İ. (1998). İzmir ve Çevresindeki Bir Grup Duvar Resminin İncelenmesi. *N. Ülker (Yay. Haz). II.Uluslararası İzmir Sempozyumu Tebliğler(59-78)*. İzmir.
- Kuyulu, İ. (2000). Anatolian Wall Paintings and Cultural Traditions. *EJOS(III.)*, 1-27.
- Kültür Bakanlığı. (1994). Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. 2. İstanbul.
- M.S.D.B. (1994). *Maslak Kasırları*. İstanbul: TBMM Milli Saraylar Dairesi Başkanlığı.
- Mahir, B. (2004). *Osmanlı Minyatür Sanatı*. İstanbul: Kabalcı Yayın evi.
- Mahir, B. (2005). *Osmanlı Minyatür Sanatı*. İstanbul: Kabalcı Yayın evi.
- Merey, Lemi, Ş. (1977). Adatepe Köyünde Hacı Mehmet Ağa Konağı. *İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Dergisi(1)*.
- Mülayim, S. (1996). Fresk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 13, 199-200. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Mülayim, S. (2005). Mimari. *Tdv. İslam Ansiklopedisi*, 30, 91-95.
- Nemlioğlu, C. (1986). Abut Efendi Konağı. *Türkiyemiz Dergisi(49)*.
- Nemlioğlu, C. (2008). *Trabzon'un Abidevi Eserlerinden Kostaki Köşkü*. İstanbul: Nöbetçi Yayınevi.
- Okçuoğlu, T. (2000). 18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Duvar Resimlerinde Betimleme Anlayışı. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Okçuoğlu, T. (2001). *Beyazıt Yangın Kulesi'nin Gözetleme Katında Bulunan Duvar Resimleri. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz'e Armağan*. İstanbul: Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Okçuoğlu, T. (2008). *Sadullah Paşa Yalısı'nın Bezemelerine İlişkin Gözlemler Sadullah Paşa ve Yalısı*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Okçuoğlu, T. (2020). *Hayal ve Gerçek Arasında Osmanlı Resminde İstanbul İmgesi 18. ve 19. Yüzyıllar*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 44.
- Ögel, S. (1972). Eski Bir Ankara Evi. *Türkiyemiz(8)*, 37-41.
- Özbek, Y. (2005). *Mustafa Paşa (Sinanos) Evlerinde Duvar Resimleri*. Kayseri.
- Özbek, Y. (2014). Kapadokya'da Osmanlı Duvar Resimlerinde Kent Tasvirleri. *MJH Dergisi*, 4, 215-230.
- Özgen, M. (2007). Tokat Latifoğlu Konağı. *Vakıflar Dergisi(30)*, 485-502.

- Öztürk, N. (1994). *Kur'an-ı Kerim Meali*. İstanbul: Hurriyet ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş.
- Parlak Uğurlu, B. (2020). *Anadolu'da Son Dönem Osmanlı Duvar Resimlerinde Kent İmgeleri*. İstanbul.
- Pekin, N. (1977). *Latifi Evsaf-ı İstanbul*. İstanbul.
- Polatçı, T. (2011). Osmanlı Batılılaşmasında Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Paris Sefaretnamesi'nin Önemi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(2), 249-263.
- Rado, Ş. (1970). *Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi (Sefaretnamei Mehmet Çelebi)*. İstanbul: Hayat Tarih Mecmuası Yayınları.
- Renda, G. (1974). Datça'da Eski Bir Türk Evi. *Sanat Dünyamız*(2), 22-29.
- Renda, G. (1976). Amasya II.Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane. *Sanat Tarihi Yıllığı*(VI), 1974-1975.
- Renda, G. (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850* (Cilt 17). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Renda, G. (1977). Büyük Bürüngüz'de Eski Bir Türk Evi ve III. Selim Döneminde Süsleme. *Türkiyemiz*(21).
- Renda, G. (1985). Milli Saraylarımızın Resim Sanatı Açısından Önemi. *TBMM Milli Saraylar Sempozyumu 15-17 Kasım*. İstanbul.
- Renda, G. (1998). Geç Dönem Osmanlı Mimarisinde Duvar Resmi- Balkan Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk ve Manastır Sempozyumu 12-13 Ekim*.
- Renda, G. (2002). Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat. *Türkler*, 15, 265-283.
- Renda, G., & Erol, T. (1981). *Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi* (Cilt 1). İstanbul: Tıglat Yayınları.
- Saka, A., Kalın Bayrak Ercan, A., & Yaprak Başaran, E. (2017). Tokat Zile Şeyh Nusrettin Türbe ve Camisi. *Vakıflar Dergisi*(47).
- Salbacak, S. (2019). Lale Devri'nin Dekorü III. Ahmed Yemiş Odası. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(67).
- Sarioğlu, G. (2015). Erenköy Gezeryan Köşkü Restorasyon Projesi. . *Yüksek Lisans Tezi*. İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sözen, M. (1972). Köyde Bir Duvar Resmi. *Türkiyemiz Dergisi*(6), 31-32.

- Sözen, M., & Tanyeli, U. (2014). *Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Şahin Tekinalp, P. (1996). Yenişehir Şemaki Evi'ndeki Kalem İşi Nakışlar. *Sanat Tarihi Dergisi VIII.*, 8(8).
- Şahin Tekinalp, P. (1999). Yıldız Sarayı Kompleksi Duvar Resimleri. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin Tekinalp, P. (2002). Batılılaşma Dönemi Duvar Resmi. *Türkler*, 15, 440-448.
- Şahin Tekinalp, P. (2007). Duvar Resimlerinde Köşk, Kasır ve Saraylar. *150.yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, 23-26 Kasım, 114-122.
- Şehsuvaroğlu, H. (2011). *İstanbul Sarayları*. İstanbul: TBMM Milli Saraylar Yayınları.
- Şener, D. (2011). XVIII Ve XIX Yüzyıllarda Anadolu Duvar Resimleri. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Tamer, C. (1951). Kanlıcadaki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı. *Tarih Hazinesi Dergisi*(4), 201-206.
- Tanman, B. (1993). Merzifon, Kara Mustafa Paşa Camii Şadırvanının Kubbesinde Zileli Emin'in Yarattığı Osmanlı Dünyası ve Bu Dünyaya Yansıyan Kişiliği. *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan*, 491-522. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Tarım, Z. (2014). Matrakçı Nasuh'un Şahane Eseri Beyan-ı Menazil Minyatürlerine Dair. *İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi*(6).
- Taşer, N. (2008). İstanbul'da İhlamur ve Küçüksu Kasırları. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Tekinalp Şahin, P. (2013). Manzaralı oda: Atay Evi'nden Egzotik Manzaralar. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(2).
- Tezcan, G. (2009). Sivas Kangal Ağası Konağı'nın 19. Yüzyıl Türk Resim Sanatı Tarihi İçindeki Yeri ve Önemi. *XIII.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*.
- Top, M., & Özbek, G. (2019). Osmanlı Batılılaşma Dönemine Ait Ödemiş'te Bulunan Duvar Resimli İki Camii. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(46), 227-260.

- Tuğlacı, P. (1981). *Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi*. İstanbul.
- Tuğlacı, P. (1995). *Tarih Boyunca İstanbul Adaları*. İstanbul: Say Yayınları.
- Tuncer,Orhan, C. (1999). *Diyarbakır Evleri*. Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları.
- Turan, Ö., & İbrahimgil, M. (2004). *Balkanlardaki Türk Mimari Eserlerinden Örnekler*. Ankara: TBMM Kültür ve Yayın Kurulu Yayınları, Yayın No:97.
- Uçar, M. (2013a). Berat Bekarlar Camii Duvar Resimleri. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 6(7), 1161-1184.
- Uçar, M. (2013b). Arnavutluk'taki Osmanlı Dönemi Mimarisinde İstanbul Tasvirli Duvar Resimleri. *Turkish Studies*, 8, 671-686.
- Uçar, M. (2015a). Arnavutluk'taki Osmanlı Dönemi Duvar Resimlerinde Kent Tasvirleri. *IV. Uluslararası Türk Sanatları, Tarihi ve Folkloru Kongresi (Tam metin bildiri)*. yayın no:2063129.
- Uçar, M. (2015b). Arnavutluk'taki Bazı Vakıf Eserlerinde Bulunan Kalem İşİ Süslemelerin Durumu ve Korunmasına Yönelik Öneriler. *Vakıf ve Sanat: Sempozyum, Sergi, Çalıştay (Yayın No:2064107)*.
- Uluçam Kırbağ, M. (2019). Safranbolu Yörük Köyü Sipahioğlu Konağı Başodası Duvar Resmi'nde Bir Yanılgı. *Social Sciences Studies Journal*, 5(50), 6661-6666.
- Uluengin, N. (2020). *Ege'nin İki Yakasından İstanbul Manzaralı Evler*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Usta, P. (2019). Tarihi ve Kültürel Yapıların Korunması ve İncelenmesi; Sandıklı Ulu Cami Örneği. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi Derleme Makale*.
- Uzun, T. (2017). 19. Yüzyıl Osmanlı Duvar Resimlerinde Yeniliğin ve Değişimin Sembolü Tasvirler. *XX. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları, Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (02-05 Kasım 2016)*.
- Ülkü, O. (2016). Osmanlı Mimarisinde Manzara Resimleri Süslemeciği Bağlamında Koçarlı-Cincin Köyü Cihanoğlu Hacı Abdülaziz Efendi Camii Duvar Süslemelerinin Değerlendirilmesi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 277-293.
- Vargün, Ö., & Kaplanoğlu, L. (2015). İstanbul Kent Gravürlerine Farklı Bakışlar ve Kentsel Göstergelerin Yorumu. *GSF Sanat Dergisi*.
- Vatansever, D. (2017). Bayezid Yangın Kulesi. *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*(10).

- Yavaş, A. (2016). Bayramiç Hadimoğlu Konağı. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*(20), 207-227.
- Yavuz, M. (2009). Doğu Karadeniz Köy Camilerinde Bezeme Anlayışı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*(6).
- Yavuz, M. (2014). Sürmene-Gültepe Köyü Yukarı Kefeli Mahallesi Cami ve Şadırvanı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 498-515.
- Yetiş, E. (2012). 19.yüzyıl İzmir ve Çevresindeki Osmanlı Dönemi Yapılarında Görülen Sıva Üstü Manzara Resimleri ve Özgün Uygulamalar. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü. Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı.
- Yıldırım, S. (2013). Burhaniye Şahinler Köyü Camii Duvar Resimleri. *Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(29).
- Yıldız, & Eryılmaz. (2020). Manisa Demirci Hacı Mehmed Ağa Cami Duvar Resimleri. *DEUİFD*(II), 7-36.
- Yılmaz, C. (2008). Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI. 6-9 Kasım 2008 Bildiriler, I.
- Yum, Ş. (1993). Milli Saraylarda Duvar ve Tavan Resimleri. *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*(69).
- Yurdaydın, H. (1963). *Matrakçı Nasuh*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Yurtadur, O., & Cimilli, H. (2015). III. Selim ve Döneminde Osmanlı Sarayı'ndaki Kültürel Hayatın Sanat ve Mimarideki Önemi. *Kalem İş Dergisi*, 3(5).

İNTERNET KAYNAKLARI

- (tarih yok). 05 29, 2020 tarihinde
<http://www.kurtulusmuzesi.com/index.php?kurtulus=galeri;>
<http://mobile.twitter.com/@karaaslamMzffr> adresinden alındı.
- (tarih yok). 03 24, 2022 tarihinde <https://istanbultarihi.isst./201-impatorlugun-liman-kenti-istanbul-ve-deniz-ticari-agi> adresinden alındı.
- (tarih yok). 03 2, 2022 tarihinde <https://kuran.diyenet.gov.tr/tefsir/Fetih-suresi/4598/15-ayet-tefsiri> adresinden alındı.

RESİM LİSTESİ

Resim 1: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, III. Ahmet'in Yemiş Odasında yer alan natürmort betimlemeler (Salbacak, 2019).	124
Resim 2: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, Gözdeler Dairesi, Üst kat büyük Oda duvarında Göksu Deresi ve kasır betimlemesi (Renda, 1977).....	124
Resim 3: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Selim Meşk veya Namaz Odası duvarında Av Köşkü betimlemesi (Renda, 1977).	124
Resim 4: İstanbul, Topkapı Sarayı Akağalar Kapısı, avluya bakan duvarda köşk betimlemeleri (Renda, 1977).	125
Resim 5: İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı kubbeli oda fayton betimlemesi (Renda, 1977).....	125
Resim 6: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı Harem Dairesi tavanında saat ve vazıo betimlemesi.....	125
Resim 7: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı Harem Dairesi tavanında soba betimlemesi.	126
Resim 8: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı, Selamlık Hünkar hamamı tavanında sütun ve kemer betimlemeleri	126
Resim 9: İstanbul, Kandilli Edip Efendi Yalısı Oval madalyon içinde av sahnesi (Renda ve Erol, 1981).....	126
Resim 10: İstanbul, Beylerbeyi Sarayı Hediye Odası tavanında İstanbul Manzarası.	127
Resim 11: İzmir, Bayraklı Yahya Paşa Köşkü üst kat sofa tavanında buharlı gemi betimlemeleri (Kuyulu Ersoy, 2014).....	127
Resim 12: Karaman, Hacı Sami Tartan Evi 1. kat sofasının sekizgen kubbe eteğinde buharlı gemi betimlemesi (Renda, 1977).	127
Resim 13: Gaziantep Hasan Nehir Evi duvarında buharlı gemi betimlemeleri (Uzun, 2017).....	128
Resim 14: Safranbolu, Yörük Köyü Sipahioğlu Konağı başodası duvarında buharlı gemi betimlemesi (Uluçam Kırbağ, 2019).	128
Resim 15 : Yozgat Çapanoğlu Camisi mahfil tonozunda natürmort betimlemesi (Arık, 1988).....	128
Resim 16: Muğla, Milas Bahaeddin Ağa Konağı eyvanının iki tarafında yer alan natürmort betimlemeler (Arık, 1988).	129
Resim 17: Kayseri, Danyal Aşık Evi duvarında insan figürü (Renda ve Erol, 1980).	129
Resim 18: Safranbolu, Kırın Köy' de yer alan evin duvar resimlerinde, insan ve hayvan figürleri (Arık, 1988).	129
Resim 19: Yozgat, Nizamoğlu Konağı, duvarında savaş sahnesi ve şaha kalkmış atlı subay (Acun, 2005a).....	130
Resim 20: Yozgat, Nizamoğlu Konağı, duvarında Hz. Süleyman'ın adaleti (Acun, 2005a).....	130
Resim 21: Yozgat, Nizamoğlu Konağı fayton betimlemesi (Kuyulu, 2000).....	130
Resim 22: Arnavutluk, Berat Bekarlar Camisi duvarında saat betimlemesi, (Uzun, 2017).....	131

Resim 23: Yunanistan, Ambelakia’ da Georgios Mavros evi duvarında İstanbul manzarası (Gürçağlar, 2018).	131
Resim 24: Manisa, Sultan (Valide- Mesir) Cami harim kuzeyinde kale betimlemesi (Acun, 1999).	131
Resim 25: Manisa, Kula- Emre Köyü Cami batı duvarında İzmir Körfezi betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).	132
Resim 26: Arnavutluk, Tiran Hacı Ethem Bey Cami harim doğu duvarında kale betimlemesi (Konak ve Uçar, 2015).	132
Resim 27: Amasya, Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami Şadırvanı Hayber Şehri ve Kalesi betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).	132
Resim 28: Muğla, Şeyh Cami tavan eteğindeki madalyonda kale betimlemesi (Arık, 1988).	133
Resim 29: Manisa, Soma Hızır Bey Cami ikinci kat mahfil saçağında kale betimlemesi (Acun, 2013).	133
Resim 30: Manisa, Soma Damgacı Cami son cemaat yeri revak kemerinde kale betimlemesi (Kuyulu, 1988).	133
Resim 31: Yozgat, Paşa Köy Bucağı Tokmak Hasan Paşa Cami, orta sahin tavanında kale betimlemesi (Acun, 2005).	134
Resim 32: Tokat, Zile Tekke Köyü Şeyh Nasreddin (Nusret) Türbesi kuzey duvarında kale betimlemesi (Çal, 1986).	134
Resim 33: Kahire Mevlevihanesi semahanesi kubbe eteğinde kale betimlemeleri (Gürçağlar, 2002).	134
Resim 34: Kahire Mevlevihanesi semahanesi kubbe eteğinde kale betimlemeleri (Gürçağlar, 2002).	135
Resim 35: Muğla, Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı dolap ile tavan arasında kalan bölümde kale betimlemesi (Uluengin, 2020).	135
Resim 36: İzmir, Birgi Çakırağa Konağı ikinci kat yazlık odası duvarında İzmir panoraması içinde Kadife Kale betimlemesi (Kuyulu, 1998).	135
Resim 37: İzmir, Ödemiş Birgi Çakırağa konağı sofa duvarında kıyı kent betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).	136
Resim 38: İzmir, Bayraklı Yahya Paşa Köşkü üst kat sofa tavanında kale betimlemesi (Kuyulu Ersoy, 2014).	136
Resim 39: İzmir, Bayraklı Yahya Paşa Köşkü üst kat kuzeybatı oda tavanında kale betimlemesi (Kuyulu Ersoy, 2014).	136
Resim 40: Safranbolu, Mustafa Kavsa Evi üst kat sofası duvarında kale betimlemesi (Arık, 1988).	137
Resim 41: Safranbolu, Hacı Salih Paşa Bağ Evi oda giriş duvarında iki kale arasında yelkenli betimlemeleri (Günay, 1989).	137
Resim 42: Çanakkale, Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı başodası doğu yönünde Midilli Kalesi (Uluengin, 2020).	137
Resim 43: İzmir, İki çeşmelik Kapani Köşkü dilimli çerçeve içinde boğaz manzarası (Kuyulu Ersoy, 2015).	138

Resim 44: Molivos, Midilli Adası Krallıs Konağı başodasında kale betimlemesi (Uluengin, 2020).....	138
Resim 45: Elazığ, Hüseynik, bugünkü adıyla Ulu kent Köyü Havuz başı köşkü Şehir manzarası içinde Harput Kalesi betimlemesi (Sözen, 1972).....	138
Resim 46: Gaziantep, Mehmet Hayri Atay Evi tavan eteğin de Halep Kalesi betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2013).....	139
Resim 47: Kayseri, Gesi, Necip Özalp Evi duvarın da Kayseri Kalesi ve sur için de Cami-i Kebir'in minaresi (Özbek, 2014).....	139
Resim 48: İstanbul, Küçüksu Kasrı zemin kat salonun tavanın da Rumeli Hisarı betimlemesi.....	139
Resim 49: İstanbul, Sultanahmet Abud Efendi Konağı ikinci katı ön salonun tavanında Rumeli Hisarı betimlemesi (Yılmaz, 2008).....	140
Resim 50: İstanbul, Kadıköy Erenköy Gezeryan Köşkü, merdiven holü kuzeybatı duvarında Rumeli Hisarı betimlemesi (Sağıroğlu Gökçınar, 2015).....	140
Resim 51: Manisa, Kırkağaç ilçesi, Çiftahanlar Cami harim kuzey duvarında Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemeleri (Acun, 2013).	140
Resim 52: Tokat, Madımağın Celal'in Evi başodasının yüklük üzerinde Yedi Kule Hisarı betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).....	141
Resim 53: Kayseri Zennecioğlu Konağı, Yıldız Köşkü batı duvarında Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemesi (Özbek, 2014).....	141
Resim 54: Edirne, İlhan Koman Evi üst kat odanın tavan eteğinde Rumeli Hisarı betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).	141
Resim 55: Eskişehir Kurtuluş Müzesinde Rumeli Hisarı betimlemesi (http://www.kurtulusmuzesi.com/index.php?kurtulus=galeri;http\\.mobile.twitter.com/@KaraaslanMzffr . Erişim tarihi:29.05.2020).	142
Resim 56: Trabzon, Kostaki Köşkü konuk odası tavanında Anadolu Hisarı betimlemesi (Nemlioğlu, 2008).	142
Resim 57: Edirne, Sırlı Konak başodasında Rumeli Hisarı betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).....	142
Resim 58: Yunanistan, Ambelakia' da Evthymiadis Konağı üst kat başodasında İstanbul betimlemesi (Demirarslan, 2016).	143
Resim 59: Yunanistan, Midilli Molivos Krallıs Konağı başodası duvarında İstanbul panoraması (Okçuoğlu, 2020).	143
Resim 60: Yunanistan, Petra Varelzidaina Konağı başodasında İstanbul Panoraması (Okçuoğlu, 2020).....	143
Resim 61: Adatepe, Çanakkale Hacı Mehmet Ağa Konağı kış odası batı yönünde Kilitbahir Surları (Uluengin, 2020).	144
Resim 62: Muğla, Milas Bahaeddin Ağa Konağı sofa nişinde Bodrum kent betimlemesi (Arık, 1988).....	144
Resim 63: Şam, Hasan el- Kuvvetli Evi kuzeydeki oda duvarında kent surları betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).	144
Resim 64: Şam, Hasan el- Kuvvetli Evi kuzeydeki oda duvarında Osmanlı bayrağı çekilmiş kent surları betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).	145

Resim 65: Manisa, Sinirli Köyü Cami ibadet mekanı kemer köşeliğinde sur betimlemesi (Katrancı Kasalı, 2019).	145
Resim 66: Yunanistan, Midilli Molivos Giannakos Evi duvarın da Tophane'deki topçu ve top arabacıları kışlası betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).	145
Resim 67: Tokat, Latifoğlu Konağı havuz başı odasında hayali İstanbul manzarası (Özgen, 2007).	146
Resim 68: Sivas, Kangal ağası Konağı tavanında Tophane Meydanı betimlemesi (Tezcan, 2009).	146
Resim 69: Amasya, Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami Şadırvanı kubbesinde Orduy-ı Hümayun Tramboy ve Cephane betimlemesi (Arık, 1975).	146
Resim 70: Manisa, Kırkağaç ilçesi Çiftehaneler Cami harimin batısında kışla betimlemesi (Acun, 2013).	147
Resim 71: İstanbul- Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı üst kat güneydoğu odası nişinde Topkapı Sarayı betimlemesi (Esin, 2008, s. 44).	147
Resim 72: İstanbul, Debre Mebusu İsmail Hakkı Paşa Yalısı Deniz üzeri 2. kat salon odasında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Erdenen, 1994a).	147
Resim 73: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı 212 numaralı oda duvarında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi.	138
Resim 74: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı tavanındaki kartuşta Beylerbeyi Sarayı betimlemesi.	138
Resim 75: Manisa, Soma Hızır Bey Cami, batı duvarındaki kapı üzerinde Sahil Sarayı betimlemesi (Acun, 2013).	138
Resim 76: Arnavutluk, Berat Bekarlar Cami doğu cephesinde Topkapı Sarayı betimlemesi (Uçar, 2013a).	139
Resim 77: Manisa, Kırkağaç ilçesi Çiftehaneler Cami harimin batısında Sahil Sarayı betimlemesi (Acun, 2013).	139
Resim 78: Arnavutluk, Kruje (Akçahisar) Toptani Konağı kadınlar odası tavanında Sahil Sarayı betimlemesi (Uçar, 2013b).	139
Resim 79: Şam, Nizam Hazine Katibi Evi güney başodasında İstanbul betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).	140
Resim 80: Şam, Hasan el- Kuvvetli Evi dikdörtgen çerçevede Topkapı Sarayı betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).	140
Resim 81: Çanakkale, Bayramiç Hadimoğlu Konağı kuzeybatı odasında Beşiktaş Sarayı betimlemesi (Renda ve Erol, 1981).	140
Resim 82: Kayseri, Gemir İbrahim Akdağ Evi sofa duvarında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Özbek, 2014).	141
Resim 83: Kayseri, Kuyumcuoğlu Evi'nde bulunan duvarda Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Özbek, 2014).	141
Resim 84: Kayseri, Büyük Bürüngüz Hacı Özbek Evi güneydeki odanın doğu duvarında Sahil Sarayı betimlemesi (Özbek, 2014).	141
Resim 85: Tokat, Madımaklar Evi pabuçluk kısmındaki dolaplar ile tavan arasında kalan sıvalı yüzeyde Topkapı Sarayı betimlemesi (Çal, 1988).	142

Resim 86: Karaman, Tartanlar Evi tavanında Eski Çırağan Sarayı betimlemesi (Karpuz, 2009).....	142
Resim 87: Safranbolu Kıranköy' den bir evin duvarında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2006).....	142
Resim 88: Gaziantep (Merkez), Serdar Nehir (Aşçıyan Evi) duvarında Yıldız Sarayı ve Hamidiye Cami betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).	143
Resim 89: Gaziantep, Mehmet Hayri Atay Evi, tavan eteğinde Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2013).....	143
Resim 90: Edirne, Hafızağa Konağı, başodasında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).	143
Resim 91: Yozgat, Çapanoğlu Cami dış cami revakı kitabe üzerinde Yozgat Çapanoğlu Sarayı (Acun, 2005).....	144
Resim 92: Gaziantep Kimya Evi, Odanın kuzey duvarının batı duvarı ile kesiştiği yerin sağ tarafında Paris Trocadero Sarayı betimlemesi (Özbek, 2014).	144
Resim 93: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Gözdeler Dairesi üst kat büyük odasında kıyı kasrı (Renda, 1977).	144
Resim 94: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi üst kat valide sultan sofası üst duvarında kasır betimlemesi (Renda, 1977).....	145
Resim 95: İstanbul- Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı, üst kat güneybatıdaki nişte Şerefabad Kasrı betimlemesi (Esin, 2008).	145
Resim 96: İstanbul- Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı, üst kat kuzey doğu odasında ki nişte boğaz panoraması içinde kasır betimlemesi (Esin, 2008).....	145
Resim 97: İstanbul, Bebek Köçeoğlu Yalısı Hamam odasının dolap ve giriş cephesinde boğaz manzarası (Eldem, 1977).	146
Resim 98: İstanbul, Çengelköy Pavlidis Yalısı Kubbesinde İstanbul manzarası (Renda, 1977).....	146
Resim 99: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı 212 numaralı oda duvarında İmrahor Kasrı betimlemesi.....	146
Resim 100: İstanbul, Yıldız Sarayı Şale 25 Numaralı oda (sarı salon) tavanında İmrahor Kasrı betimlemesi (Şehsuvaroğlu, 2011).....	147
Resim 101: İstanbul, Yıldız Sarayı Ada Köşkü duvarında Cihannüma Kasrı betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2007).....	147
Resim 102: İstanbul, Kadıköy Erenköy Gezeryan Köşkü güneydoğu duvarında Küçüksu Kasrı betimlemesi (Sağiroğlu Gökçinar, 2015).....	147
Resim 103: Manisa, Soma Hızır Bey Cami kuzey duvarı giriş kapısı üzerinde Sadabad Kasrı betimlemesi (Acun, 2013).....	148
Resim 104: Edirne'de bir evin duvarın da Meriç manzarası, Edirne Müzesi (Renda, 1977).....	148
Resim 105: Edirne Meriç köprüsü tarihi köşk tonozunda kasır betimlemeleri (Renda, 1977).....	148
Resim 106: Edirne Meriç köprüsü tarihi köşk tonozunda kasır betimlemeleri (Parlak Uğurlu, 2020).	149

Resim 107: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Valide Sultan oturma odasında bahçeli köşk betimlemeleri (Renda, 1977).	149
Resim 108: İstanbul, Topkapı Sarayı Cariyeler taşlığı duvarında kıyı köşkü betimlemesi.....	149
Resim 109: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Selim Meşk veya Namaz Odası tavan şeridinde kıyı köşkü betimlemesi (Renda, 1977).	150
Resim 110: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Selim Meşk veya Namaz Odası tavan şeridinde kıyı köşkü betimlemesi (Arık, 1988).	150
Resim 111: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi üst kat valide sultan sofasına çıkan merdivenlerin duvarında köşk betimlemeleri (Renda, 1977).	150
Resim 112: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi valide sultan odası üst kat sofasında bahçeli köşk betimlemesi (Renda ve Erol, 1981).	151
Resim 113: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Valide Sultan odası ocak üstünde bahçe ve bahçe köşkü betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2007).	151
Resim 114: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Gözdeler Dairesi üst kat büyük odasında havuzlu köşk betimlemesi (Yurttadur ve Cimilli,2015).	151
Resim 115: İstanbul, Topkapı Sarayı Akağalar Kapısı (Babüssade) duvarında köşk ve mescit betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).	152
Resim 116: İstanbul, Topkapı Sarayı Akağalar Kapısı (Babüssade) duvarında köşk betimlemesi.....	152
Resim 117: İstanbul, Topkapı Sarayı Akağalar Kapısı (Babüssade) duvarında köşk betimlemesi.....	152
Resim 118: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Valide Sultan merdiveni duvarında kıyı köşkü betimlemesi (Renda ve Erol, 1981).	153
Resim 119: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Valide Sultan yatak odasında boğaz panoraması (Renda, 1977).	153
Resim 120: İstanbul, Topkapı Sarayı, Babüselam (orta kapı) saçak altındaki manzara resmi.	153
Resim 121: İstanbul, Topkapı Sarayı Babüselam (orta kapı) saçak altındaki manzara resmi.	154
Resim 122 : İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı tavan eteğindeki şeritlerde manzara resmi (Renda, 1977).	154
Resim 123: İstanbul, Emirgan da Şerifler Yalısı tavan eteğinde kır manzarası (Renda, 1977).	154
Resim 124: İstanbul, Emirgan da Şerifler Yalısı yuvarlak tavanlı odadaki manzara resmi (Renda, 1977).	155
Resim 125: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı üst kat güneybatı odasında köşk betimlemesi (Esin, 2008).	155
Resim 126: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı üst kat güneybatı odası nişinde köşk betimlemesi (Esin, 2008).	155
Resim 127: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı zemin kat güneydoğu Odası, tavan eteğinde manzara resmi (Okçuoğlu, 2008).	156

Resim 128: İstanbul, Bebek Köçeoğlu Yalısı Hamam odasının dolap ve giriş cephesinde manzara resmi (Eldem, 1977).....	156
Resim 129: İstanbul, Bebek Köçeoğlu Yalısı Haremdeki büyük kabul salonu duvarında manzara resmi (Eldem, 1977).....	156
Resim 130: İstanbul, Bebek Köçeoğlu Yalısı Haremdeki büyük kabul salonu duvarında manzara resmi (Eldem, 1977).....	157
Resim 131: İstanbul, Con Paşa Köşkü alt kat salon tavanında kıyı köşkü (Tuğlacı, 1995).....	157
Resim 132: İstanbul, Yıldız Şale 25 Numaralı oda tavanındaki oval madalyonda Çadır Köşkü betimlemesi (Şehsuvaroğlu, 2011).....	157
Resim 133: İstanbul, Kandilli Abudlar yalısı duvarında manzara resmi (Renda ve Erol, 1981).....	158
Resim 134: İstanbul, Kandilli Abud Efendi (Abudlar) Yalısı tavan eteği ve kubbede köşk betimlemeler (Ireland ve Bechhoefer).	158
Resim 135: İstanbul- Beşiktaş, Başmabeyinci Konağında köşklü manzara betimlemesi (Renda ve Erol,1981).....	158
Resim 136: İstanbul, Emirgan Şerifler yalısı yemek odası tavanında kıyı köşkü (Renda ve Erol, 1981).	159
Resim 137: İstanbul, yeni cami haziresin de Cedid, havatin türbesi kuzey kemer içinde hayali İstanbul manzarası içinde köşk betimlemeleri (Okçuoğlu, 2020).	159
Resim 138: İstanbul, Ayasofya müzesi III. Mehmet Türbesi, kapısında, manzara resmi.	159
Resim 139: Makedonya Kalkandelen Harabati Baba- Sersem Ali Baba Bektaşî Külliyesi'nin Kuzey tarafındaki evin ikinci kat ahşap girişte manzara resmi (Bülbül, 2015).....	160
Resim 140: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridi (Acun, 2005b).	160
Resim 141: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridi (Acun, 2005b).	160
Resim 142: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridi (Acun, 2005b).	161
Resim 143: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridinde köşk betimlemesi (Acun, 2005b).	161
Resim 144: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridi (Acun, 2005b).	161
Resim 145: Manisa, Soma Hızır Bey Cami iç mekan güney mahfilde köşk betimlemesi (Kara Aziz Şener, 2014).	162
Resim 146: Manisa, Kırkağaç ilçesi Çiftehanlar Cami duvarında hayali köşk betimlemesi (Acun, 2013).	162
Resim 147: Ankara, Dede Bayrak Evi perde duvarının sol tarafının üst kısmında köşk betimlemesi (Ögel, 1972).	162
Resim 148: İzmir, Birgi Çakırağa Konağı sofa duvarında köşk betimlemeleri (Kuyulu, 1998).....	163
Resim 149: İzmir, Birgi Çakırağa Konağı sofa duvarında köşk betimlemesi (Kuyulu, 1998).....	163
Resim 150: Yunanistan, Petra Varelzidaina Konağı başoda seki altında sahil köşkü betimlemesi (Kuyulu Ersoy, 2019).....	163

Resim 151: Yunanistan, Petra Varelzidaina Konağı seki altı iki ahşap kolun arasında sahil köşkü betimlemesi (Uluengin, 2020).....	164
Resim 152: Yunanistan, Molivos Midilli Adası Krallis Konağı arka oda ile olan ara duvar arasında hayali köşk betimlemesi (Uluengin, 2020).	164
Resim 153: Çanakkale, Adatepe, Hacı Mehmet Ağa Konağı duvarında kıyı köşkü betimlemesi (Renda ve Erol, 1981).	164
Resim 154: Kayseri, Öztaşçı (Çırak Mustafa) Evi sofanın güney duvarında manzara resmi (İmamoğlu, 2006).	165
Resim 155: Konya, Karatay İlçesi Şehri Ayin Sokak 18 Nolu Evin tavanında kent manzarası (Karpuz ve Eravşar, 2007).	165
Resim 156: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi eyvanlı bölümü üst kısmında köşk betimlemesi (Çayan, 2014).....	165
Resim 157: İzmir, Urla Kapan Cami şadırvanı kubbesi iç kısımda konak betimlemeleri (Arık,1988).	166
Resim 158: İzmir, Şadırvanaltı Cami şadırvanı tonozunda konak betimlemesi (Arık, 1988).....	166
Resim 159: Manisa Soma Hızır Bey Cami, üst kat mahfil altı bölümünde konak betimlemesi (Arık, 1973).....	166
Resim 160: Nevşehir, Avanos İhsan Balta Evi (?) köşk odası doğu duvarında konak betimlemeleri (Esmer, 1992).	167
Resim 161: İzmir, Bornova Hüseyin Baba Evi kapı alınlığında kıyı kent betimlemesi (Renda,1977).	167
Resim 162: Antakya, Kuseyri Evi duvarın da Bahçeli Konaklar (Renda ve Erol,1981)	167
Resim 163:İstanbul, Topkapı Sarayı Cariyeler taşlığı duvarında Boğaz'da yalı betimlemesi.....	168
Resim 164: İstanbul, Topkapı Sarayı Cariyeler taşlığı duvarında Boğaz'da yalı betimlemeleri (Okçuoğlu, 2020).	168
Resim 165: İstanbul, Topkapı Sarayı valide sultan sofası üst katındaki nişi üstünde manzara resmi (Okçuoğlu, 2020).	168
Resim 166: İstanbul- Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı, üst kat kuzeydoğu odasında yalı betimlemeleri (Esin, 2008).	169
Resim 167: İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı gelin odası kubbesinde kıyı manzarası (Arslan, 2014).....	169
Resim 168: İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı, gelin odası kubbesi kıyı manzarası (Arslan, 2014).....	169
Resim 169: İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı gelin odası kubbesi kıyı manzarası (Arslan, 2014).....	170
Resim 170: İstanbul, Bayezit Yangın Kulesi tonozun içi pencere üstlerini dolanan resim kuşaağı, arka planda yalı betimlemeleri (Okçuoğlu, 2001).....	170
Resim 171: Çanakkale, Bayramiç Hadimoğlu Konağı üst kat güney duvarındaki ahşap dolap üzerinde iki yalı betimlemesi (Yavaş, 2016).	170

Resim 172: Çanakkale Hacı Mehmet Ağa Konağı yalı betimlemesi (Uluengin, 2020).	171
Resim 173: Çanakkale Hacı Mehmet Ağa Konağı ikinci kat doğu yönü yalı betimlemesi (Uluengin, 2020).	171
Resim 174: Gaziantep, Kimya Evi eyvanın batısındaki odanın kuzey duvarında yalı betimlemesi (Kalender, 1999).	171
Resim 175: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem dairesi I. Abdülhamit odası (Aynalı oda) duvarında manzara resmi (Renda, 1977).	172
Resim 176: İstanbul, Çengelköy Sadullah Paşa Yalısı kuzey batı odasında manzara resmi (Okçuoğlu, 2008).	172
Resim 177: İstanbul, Çengelköy Sadullah Paşa Yalısı kuzey batı odasında manzara resmi (Okçuoğlu, 2008).	172
Resim 178: İstanbul, Çengelköy Sadullah Paşa Yalısı zemin kat kuzeybatı odası niş içinde manzara resmi (Okçuoğlu, 2008).	173
Resim 179: İstanbul, Yağcı Hacı Şefik Bey Yalısı tavan eteğinde kıyı manzarası (Erdenen,1994a).	173
Resim 180: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı Harem Kadın Efendi Dairesi tavanında manzara resmi.	173
Resim 181: İstanbul, Yıldız Sarayı Set Köşkü duvarında gece manzarası (Renda ve Erol,1981).	174
Resim 182: İstanbul, Üsküdar Abut Efendi Konağı tavanında kır manzarası (Nemlioğlu, 1986).	174
Resim 183: İstanbul, Maslak Kasırları Kasr-ı Hümayun'un üst katına çıkan ve merdiven de kır manzarası (M. S. D. B, 1994).	174
Resim 184: İstanbul, Maslak Kasırları Zemin kat1 Nolu salonun tavanında manzara resmi içinde konut betimlemesi (Aygül, 2018).	175
Resim 185: İstanbul, Maslak Kasırları zemin kat 1. Nolu salonun tavanında manzara resmi içinde kulübe betimlemesi (Aygül, 2018).	175
Resim 186: İstanbul, Maslak Kasırları Merdiven bölümünün duvarında manzara içinde tek katlı konut betimlemesi (Aygül, 2018).	175
Resim 187: İstanbul, Emirgan Beyaz Köşk tavanındaki oval madalyonda konut betimlemesi.	176
Resim 188: İstanbul, Emirgan Beyaz Köşk tavanındaki oval madalyonda konut betimlemesi.	176
Resim 189: İstanbul, Büyük Ada Con Paşa Köşkü alt kat salon tavanında, kır manzarası (Tuğlacı, 1995).	176
Resim 190: İstanbul, Beylerbeyi Sarayı Deniz köşkü tavanında kır manzarası (Dündar, 2008).	177
Resim 191: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı duvarında manzara resmi.	177
Resim 192: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı duvarındaki manzara resmi.	177
Resim 193: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı holün duvarında kır manzarası.	178

Resim 194: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı tavanın da yer alan dilimli çerçevede kır manzarası.	178
Resim 195: İstanbul, Büyük Ada Meziki Köşkü birinci kat tavanında manzara resmi (Tuğlacı, 1995).	178
Resim 196: Arnavutluk, Görice Mirahor İlyas Bey Camisi harim duvarı pandantifinde hayali kent manzarası (Uçar, 2015a).	179
Resim 197: İzmir, Eski Mordoğan Köyü Cami kemer yüzeyindeki Barok süslü konut betimlemesi (Çağlıtütüncügil, 2012).	179
Resim 198: İzmir, Eski Mordoğan Köyü Cami kemer yüzeyindeki konut betimlemesi (Çağlıtütüncügil, 2012).	179
Resim 199: İzmir, Eski Mordoğan Köyü Cami, kemer yüzeyindeki konut betimlemesi (Çağlıtütüncügil, 2012).	180
Resim 200: İzmir, Eski Mordoğan Köyü Cami kemer yüzeyinde konut betimlemesi (Çağlıtütüncügil, 2012).	180
Resim 201: Manisa, Zeytinli ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami müezzin mahfili üst kısmında konut betimlemesi (Kuyulu, 1992).	180
Resim 202: Manisa, Zeytinli ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami tavan şeridinde konut betimlemesi (Kuyulu,1992).	181
Resim 203: Manisa, Zeytinli ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami tavan şeridinde konut betimlemesi (Kuyulu, 1992).	181
Resim 204: Manisa, Sultan Cami duvarında konut betimlemesi (Kuyulu,1998).	181
Resim 205: Manisa, Sultan Cami duvarında konut betimlemesi (Kuyulu, 1998).	182
Resim 206: Manisa Sultan (Valide - Mesir) Cami son cemaat yerinde konut betimlemeleri (Kuyulu,1998).	182
Resim 207: Manisa Sultan (Valide - Mesir) Cami, son cemaat yerinde konut betimlemeleri (Kuyulu, 1998).	182
Resim 208: Manisa Sultan (Valide - Mesir) Cami, son cemaat yerinde konut betimlemeleri (Kuyulu,1998).	183
Resim 209: Manisa, Kula Emre Köyü Cami, son cemaat yeri orta duvarda manzara resmi (Bozer,1987).	183
Resim 210: Manisa, Kula Emre Köyü Cami, tromptaki oval madalyonda konut betimlemeleri (Bozer, 1987).	183
Resim 211: Arnavutluk, Hacı Ethem Bey Cami Batı duvarında konut betimlemeleri (Konak ve Uçar, 2015).	184
Resim 212: Arnavutluk, Hacı Ethem Bey Cami doğu duvarında konut betimlemeleri (Konak ve Uçar,2015).	184
Resim 213:Arnavutluk, Hacı Ethem Bey Cami güneydoğu pandantifinde konut betimlemeleri (Konak ve Uçar, 2015).	184
Resim 214: Arnavutluk, Tiran Hacı Ethem bey Cami son cemaat yeri duvarında hayali kent manzarası (Demirarslan, 2016).	185
Resim 215: Arnavutluk, Tiran Hacı Ethem bey Cami son cemaat yeri duvarında hayali kent manzarası (Uçar, 2015b).	185

Resim 216: Manisa, Soma Hızır Bey Cami, son cemaat yeri duvarında hayali kent betimlemesi (Katrancı Kasalı, 2018).	185
Resim 217: Manisa, Soma Hızır Bey Cami mahfil katı üst kat eteği güney duvarında hayali köy betimlemesi (Katrancı Kasalı, 2018).	186
Resim 218: Manisa, Soma Hızır Bey Cami mahfilin batısında bina betimlemeleri (Katrancı Kasalı, 2018).	186
Resim 219: Manisa, Soma Damgacı Cami son cemaat yeri revak kemerinde çok katlı bina betimlemeleri (Katrancı Kasalı, 2018).	186
Resim 220: Manisa, Soma Damgacı Cami son cemaat yeri revak kemerinde konut betimlemesi (Katrancı Kasalı, 2018).	187
Resim 221: Manisa, Soma Damgacı Cami son cemaat yeri revak kemerinde çok katlı yapılar (Katrancı Kasalı, 2018).	187
Resim 222: İzmir, Şadırvan altı Cami kubbesinde manzara resmi (Şener, 2011).	187
Resim 223: İzmir, Şadırvan altı Cami kubbesinde manzara resmi (Şener, 2011).	188
Resim 224: İzmir, Şadırvan altı Cami kubbesinde boğaz manzarası (Kuyulu Ersoy, 2015).	188
Resim 225: İzmir, Şadırvan altı Cami tonozlu manzara resmi (Kuyulu, 1998).	188
Resim 226: İzmir, Şadırvan altı Cami kubbe eteğindeki Barok süslü kartuşta manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2015).	189
Resim 227: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami, tavan eteğinde İstanbul manzarası (Demirarslan, 2016).	189
Resim 228: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami tavan eteğinde Venedik manzarası (Demirarslan, 2016).	189
Resim 229: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami tavan eteğinde manzara resimlerinden bir görüntü (Demirarslan, 2016).	190
Resim 230: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami, tavan eteğinde manzara resimlerinden bir görüntü (Demirarslan, 2016).	190
Resim 231: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami tavan eteğinde hayali kent manzaraları (Demirarslan, 2016).	190
Resim 232: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami kubbe detayındaki hayali kent manzaraları (Demirarslan, 2016).	191
Resim 233: Afyon, Sandıklı Ulu Camisi kubbe içi resimleri (Renda, 1977).	191
Resim 234: Kosova, Hadım Cami kubbesinde kent manzarası içinde konut betimlemeleri (Kara Aslan, 2019).	191
Resim 235: Muğla, Kurşunlu Cami kubbe eteğinde kır manzarası içinde konut betimlemesi (Renda, 1977).	191
Resim 236: Konya, Mevlana Müzesi Şeyh Salonu ve Lojmanı duvarında İstanbul görüntüleri (Renda, 1977).	192
Resim 237: Amasya, II. Beyazıt Külliyesi, Muvakkithanesi batı duvarında ki manzara resmi (Renda, 1976).	192
Resim 238: Arnavutluk, Berat Bekarlar Cami harimin doğu duvarında konut betimlemesi (Uçar, 2013a).	192

Resim 239: Arnavutluk, Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi kartuş içinde hayali kent manzarası (Uçar, 2015a).....	193
Resim 240: Balıkesir, Burhaniye Şahinler Köyü Cami harim batı duvarında kır manzarası (Yıldırım, 2013).	193
Resim 241: Bursa Abdal Mahallesindeki evde ocaklı başodasın da ki duvarın tavan eteğini dolayan şeritte kır manzarası (Renda, 1977).	193
Resim 242: Muğla, Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı dolap üstü duvarında kasaba betimlemesi (Renda, 1974).....	194
Resim 243: Muğla, Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı dolap üstü duvarında kasaba betimlemesi (Renda, 1974).....	194
Resim 244: Balıkesir, Edremit, Kabakçılar Konağı başodasında manzara resmi (Renda ve Erol,1981).	194
Resim 245: İzmir, İki Çeşmelik, Şeker Paşa Konağı tavanında kır manzarası (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 79).....	195
Resim 246: İzmir, İki çeşmelik Şeker Paşa Konağı duvarında hayali Avrupa kent betimlemesi (Kuyulu Ersoy, 2015, s.70).	195
Resim 247: Kayseri-İsmet Paşa Mahallesi, Egemenlik Sokaktaki bir evin duvarında manzara resmi (Arık, 1988).....	195
Resim 248: Kayseri, Egemenlik Sokaktaki evde manzara resmi (Arık, 1988).	196
Resim 249: Kayseri, Sarı Mustafa Evi başodasının şerbetliğin de manzara resmi (İmamoğlu, 2006).	196
Resim 250: Nevşehir- Ürgüp/Mustafapaşa'da (Sinassos) Topakoğlu, başodası duvarında Avrupa kent betimlemesi (Özbek, 2005).....	196
Resim 251: İzmir, Bayraklı' da bulunan Yahya Paşa Köşkü kuzeybatı oda tavanında kıyı manzarası (Kuyulu Ersoy, 2014).....	197
Resim 252: İzmir, Bayraklı' da bulunan Yahya Paşa Köşkü üst kat kuzeybatı oda tavanında manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2014).	197
Resim 253: İzmir, Bayraklı' da bulunan Yahya Paşa Köşkü, üst kat kuzeybatı oda tavanında manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2014).	197
Resim 254: İzmir, Bayraklı' da bulunan Yahya Paşa Köşkü sofa tavanında manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2014).	198
Resim 255: İzmir, İki çeşmelik Kapani Köşkü tavanında yer alan madalyonda kıyı manzarası (Kuyulu Ersoy, 2015).	198
Resim 256: İzmir, Tuzcu Mahallesi,770. Sokak'taki bir evin duvarında manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2015).	198
Resim 257: Diyarbakır, Süleyman Nafiz Mahallesi Ocak Sokakta yer alan evin güney kanat 2. kat doğu odasının tavanında hayali kent betimlemesi (Tuncer, 1999). .	199
Resim 258: Kayseri, Büyük Bürüngüz' de Eski bir Türk Evi yan duvarlarındaki madalyonda konut betimlemesi (Renda, 1977).	199
Resim 259: Antalya Tekelioğlu evi başodasını dolayan şeritte deniz manzarası (Renda ve Erol, 1981).	199
Resim 260: Antalya Tekelioğlu evi başodasını dolayan şeritte manzara resmi (Renda, 1977).....	200

Resim 261: Antalya Tekelioğlu evi başodasını dolayan şeritte deniz manzarası (Renda, 1977).....	200
Resim 262: Yunanistan, Kastoria Nantzis Konağı İstanbul Panoraması (Okçuoğlu, 2020).....	200
Resim 263: Siatista, Grevena Malıongas Konağı, üst kat duvarında konut betimlemeleri (Uluengin, 2020).	201
Resim 264: Bulgaristan, Filibe de' ki Nedkovitsch evi revak duvarında konutun kendi betimlemesi (Renda, 1977).....	201
Resim 265: Yunanistan, Kastoria Nerantzıs- Ayvazıs Konağı konuk odası duvarında konut betimlemeleri (Uluengin, 2020).	201
Resim 266: Yunanistan, Ambelakia' da Georgios Schwarz Konağı üst kat orta odada İstanbul manzarası (Demirarslan, 2016).....	202
Resim 267: Urfa, Kurtuluş Mahallesi Tarakçılar Sokak No:1, Akyüzler Evi avlu kapısı üzerinde manzara resmi (Akkoyunlu, 1989).	202
Resim 268: Yozgat, Nizamoğlu Konağı güney batı odasında Yozgat yangını betimlemesi (Acun, 2005a).	202
Resim 269: Yozgat, Nizamoğlu Konağı güney batı odasının da Yozgat kent manzarası (Acun, 2005a).	203
Resim 270: Yozgat, Nizamoğlu Konağı güney batı odasında Yozgat kent manzarası (Acun, 2005a).	203
Resim 271: Kayseri, Öztaşcı (Çırak Mustafa) Evi sofasının kuzey duvarında manzara resmi (İmamoğlu, 2006).	203
Resim 272: Kastamonu, Hisar ardı Mahallesi'nde şaban-ı Veli Caddesindeki evin duvarında manzara resmi (Okçuoğlu, 2000).	204
Resim 273: İzmir, Alsancak 1462. Sokakta yer alan 33. nolu evin tavanında kıyı manzarası (Kuyulu, 1993).	204
Resim 274: İzmir, Alsancak 1462. Sokakta yer alan 33.nolu evin tavanında kıyı manzarası (Kuyulu, 1993).	204
Resim 275: Bursa, Yenişehir şemaki Evi ikinci kat sofanın sağındaki odada İstanbul manzarası (Okçuoğlu, 2020).	205
Resim 276: Bursa, Yenişehir şemaki Evi ikinci katındaki kışlık odasında İstanbul manzarası (Okçuoğlu, 2020).	205
Resim 277: Gaziantep, Mehmet Hayri Atay Evi duvarında manzara resmi (şahin Tekinalp, 2013).....	205
Resim 278: Edirne, Hafızağa Konağı başodası duvarında Fransa (Paris Pont Neuf) betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).	206
Resim 279: Gaziantep, Göğüş evi tavanındaki madalyonda manzara resmi (Ecesoy, 2014).....	206
Resim 280: Gaziantep, Göğüş evi tavanında ırnak kenarında konut betimlemesi (Ecesoy, 2014).....	206
Resim 281: Gaziantep, Göğüş evi tavanındaki madalyonda manzara resmi (Ecesoy, 2014).....	207

Resim 282: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi eyvan kemerinin iç yüzünde konut betimlemeleri (Çayan, 2013).	207
Resim 283: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi eyvan kemerinin iç yüzünde konut betimlemeleri (Çayan, 2013).	207
Resim 284: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi eyvan kemerinin iç yüzünde konut betimlemeleri (Çayan, 2013).	208
Resim 285: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi doğu odanın kuzey duvarında konut betimlemesi (Çayan, 2013).	208
Resim 286: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi batı odanın güney duvarında konut betimlemesi (Çayan, 2013).	208
Resim 287: Gaziantep, Bostancı Mahallesi, Mektep Sokak, No: 2 tavan göbeğinde kıyı manzarası (Ecesoy, 2014, s. 165).	209
Resim 288: Gaziantep, Bostancı Mahallesi, Mektep Sokak, No: 2 tavan göbeğinde manzara resmi (Ecesoy, 2014).	209
Resim 289: Gaziantep, Bostancı Mahallesi, Mektep Sokak, No: 2 tavanında manzara resmi (Ecesoy, 2014).	209
Resim 290: Gaziantep, Bostancı Mahallesi, Mektep Sokak, No: 2 tavanında manzara resmi (Ecesoy, 2014).	210

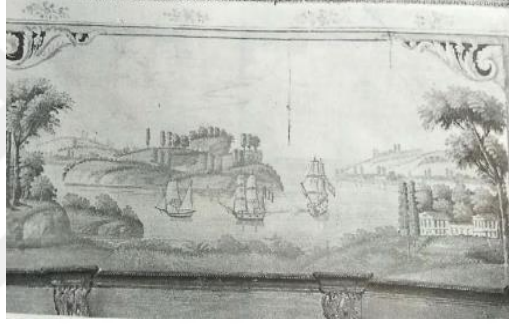
TABLULAR LİSTESİ

<i>Tablo 1. İstanbul'da ki Duvar Resimli Sivil Yapılar İçerisinde Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler</i>	211
<i>Tablo 2. İstanbul 'da ki Duvar Resimli Dini Yapılar İçerisinde Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler</i>	225
<i>Tablo 3. Anadolu'da ki Duvar Resimli Sivil Yapılar İçerisinde Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler</i>	226
<i>Tablo 4. Anadolu'da ki Duvar Resimli Dini Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler</i>	245
<i>Tablo 5. Balkanlar'da ki Duvar Resimli Sivil Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Konulu</i>	255
<i>Tablo 6. Balkanlar'da ki Duvar Resimli Dini Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler</i>	257
<i>Tablo 7. Orta Doğuda' ki Duvar resimli Sivil Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler</i>	258
<i>Tablo 8. Orta Doğuda' ki Duvar resimli Dini Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler</i>	259

RESİMLER

Resim 1: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, III. Ahmet'in Yemiş Odasında yer alan natürmort betimlemeler (Salbacak, 2019).

Resim 2: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi, Gözdeler Dairesi, Üst kat büyük Oda duvarında Göksu Deresi ve kasır betimlemesi (Renda, 1977).

Resim 3: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Selim Meşk veya Namaz Odası duvarında Av Köşkü betimlemesi (Renda, 1977).

Resim 4: İstanbul, Topkapı Sarayı Akağalar Kapısı, avluya bakan duvarda köşk betimlemeleri (Renda, 1977).

Resim 5: İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı kubbeli oda fayton betimlemesi (Renda, 1977).

Resim 6: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı Harem Dairesi tavanında saat ve vazo betimlemesi.

Resim 7: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı Harem Dairesi tavanında soba betimlemesi

Resim 8: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı, Selamlık Hünkar hamamı tavanında sütun ve kemer betimlemeleri

Resim 9: İstanbul, Kandilli Edip Efendi Yalısı Oval madalyon içinde av sahnesi
(Renda ve Erol, 1981).

Resim 10: İstanbul, Beylerbeyi Sarayı Hediye Odası tavanında İstanbul Manzarası.

Resim 11: İzmir, Bayraklı Yahya Paşa Köşkü üst kat sofa tavanında buharlı gemi betimlemeleri (Kuyulu Ersoy, 2014).

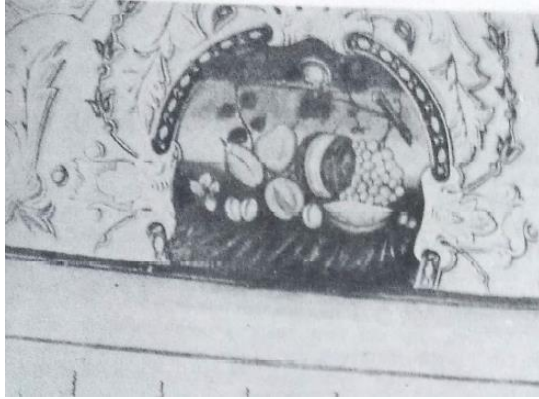
Resim 12: Karaman, Hacî Samî Tartan Evi 1. kat sofasının sekizgen kubbe eteğinde buharlı gemi betimlemesi (Renda, 1977).

Resim 13: Gaziantep Hasan Nehir Evi duvarında buharlı gemi betimlemeleri (Uzun, 2017).

Resim 14: Safranbolu, Yörük Köyü Sipahioğlu Konağı başodası duvarında buharlı gemi betimlemesi (Uluçam Kırbağ, 2019).

Resim 15 : Yozgat Çapanoğlu Camisi mahfil tonozunda natürmort betimlemesi (Arık, 1988).

Resim 16: Muğla, Milas Bahaeddin Ağa Konağı eyvanının iki tarafında yer alan natürmort betimlemeler (Arık, 1988).

Resim 17: Kayseri, Danyal Aşık Evi duvarında insan figürü (Renda ve Erol, 1980).

Resim 18: Safranbolu, Kiran Köyü' de yer alan evin duvar resimlerinde, insan ve hayvan figürleri (Arık, 1988).

Resim 19: Yozgat, Nizamoğlu Konağı, duvarında savaş sahnesi ve şaha kalkmış atlı subay (Acun, 2005a).

Resim 20: Yozgat, Nizamoğlu Konağı, duvarında Hz. Süleyman'ın adaleti (Acun, 2005a).

Resim 21: Yozgat, Nizamoğlu Konağı fayton betimlemesi (Kuyulu, 2000).

Resim 22: Arnavutluk, Berat Bekarlar Camisi duvarında saat betimlemesi, (Uzun, 2017).

Resim 23: Yunanistan, Ambelakia' da Georgios Mavros evi duvarında İstanbul manzarası (Gürçağlar, 2018).

Resim 24: Manisa, Sultan (Valide- Mesir) Cami harim kuzeyinde kale betimlemesi (Acun, 1999).

Resim 25: Manisa, Kula- Emre Köyü Cami batı duvarında İzmir Körfezi betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).

Resim 26: Arnavutluk, Tiran Hacı Ethem Bey Cami harim doğu duvarında kale betimlemesi (Konak ve Uçar, 2015).

Resim 27: Amasya, Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami Şadırvanı Hayber Şehri ve Kalesi betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).

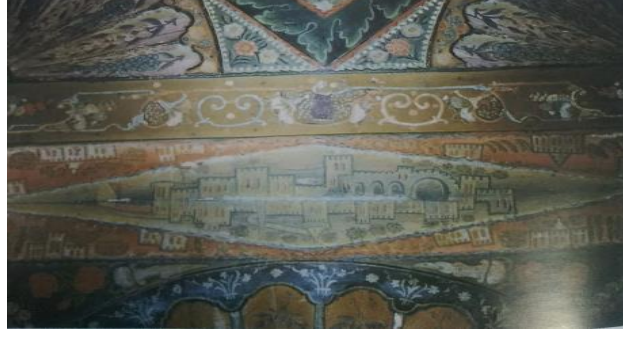
Resim 28: Muğla, Şeyh Cami tavan eteğindeki madalyonda kale betimlemesi (Arık, 1988).

Resim 29: Manisa, Soma Hızır Bey Cami ikinci kat mahfil saçağında kale betimlemesi (Acun, 2013).

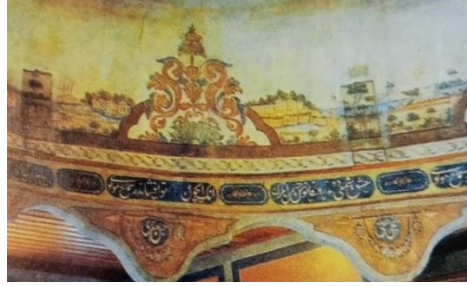
Resim 30: Manisa, Soma Damgacı Cami son cemaat yeri revak kemerinde kale betimlemesi (Kuyulu, 1988).

Resim 31: Yozgat, Paşa Köy Bucağı Tokmak Hasan Paşa Cami, orta sahnin tavanında kale betimlemesi (Acun, 2005).

Resim 32: Tokat, Zile Tekke Köyü Şeyh Nasreddin (Nusret) Türbesi kuzey duvarında kale betimlemesi (Çal, 1986).

Resim 33: Kahire Mevlevihanesi semahanesi kubbe eteğinde kale betimlemeleri (Gürçağlar, 2002).

Resim 34: Kahire Mevlevihanesi semahanesi kubbe eteğinde kale betimlemeleri (Gürçağlar, 2002).

Resim 35: Muğla, Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı dolap ile tavan arasında kalan bölümde kale betimlemesi (Uluengin, 2020).

Resim 36: İzmir, Birgi Çakırağa Konağı ikinci kat yazlık odası duvarında İzmir panoraması içinde Kadife Kale betimlemesi (Kuyulu, 1998).

Resim 37: İzmir, Ödemiş Birgi Çakırağa konağı sofa duvarında kıyı kent betimlemesi
(Okçuoğlu, 2020).

Resim 38: İzmir, Bayraklı Yahya Paşa Köşkü üst kat sofa tavanında kale betimlemesi
(Kuyulu Ersoy, 2014).

Resim 39: İzmir, Bayraklı Yahya Paşa Köşkü üst kat kuzeybatı oda tavanında kale
betimlemesi (Kuyulu Ersoy, 2014).

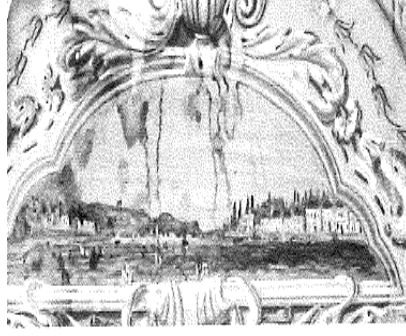
Resim 40: Safranbolu, Mustafa Kavsa Evi üst kat sofası duvarında kale betimlemesi (Arık, 1988).

Resim 41: Safranbolu, Hacı Salih Paşa Bağ Evi oda giriş duvarında iki kale arasında yelkenli betimlemeleri (Günay, 1989).

Resim 42: Çanakkale, Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı başodası doğu yönünde Midilli Kalesi (Uluengin, 2020).

Resim 43: İzmir, İki çeşmelik Kapani Köşkü dilimli çerçeve içinde boğaz manzarası
(Kuyulu Ersoy, 2015).

Resim 44: Molivos, Midilli Adası Krallık Konağı başodasında kale betimlemesi
(Uluengin, 2020).

Resim 45: Elazığ, Hüseyinik, bugünkü adıyla Ulu kent Köyü Havuz başı köşkü şehir
manzarası içinde Harput Kalesi betimlemesi (Sözen, 1972).

Resim 46: Gaziantep, Mehmet Hayri Atay Evi tavan eteğinin de Halep Kalesi betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2013).

Resim 47: Kayseri, Gesi, Necip Özalp Evi duvarında Kayseri Kalesi ve sur için de Cami-i Kebir'in minaresi (Özbek, 2014).

Resim 48: İstanbul, Küçükşu Kasrı zemin kat salonun tavanında Rumeli Hisarı betimlemesi.

Resim 49: İstanbul, Sultanahmet Abud Efendi Konağı ikinci katı ön salonun tavanında Rumeli Hisarı betimlemesi (Yılmaz, 2008).

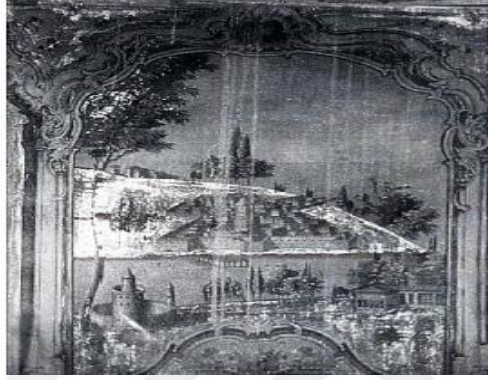
Resim 50: İstanbul, Kadıköy Erenköy Gezeryan Köşkü, merdiven holü kuzeybatı duvarında Rumeli Hisarı betimlemesi (Sağiroğlu Gökçınar, 2015).

Resim 51: Manisa, Kırkağaç ilçesi, Çiftehanlar Cami harim kuzey duvarında Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemeleri (Acun, 2013).

Resim 52: Tokat, Madımağın Celal'in Evi başodasının yüklük üzerinde Yedi Kule Hisarı betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).

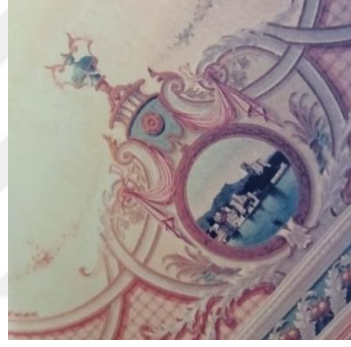
Resim 53: Kayseri Zennecioğlu Konağı, Yıldız Köşkü batı duvarında Anadolu ve Rumeli Hisarı betimlemesi (Özbek, 2014).

Resim 54: Edirne, İlhan Koman Evi üst kat odanın tavan eteğinde Rumeli Hisarı betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).

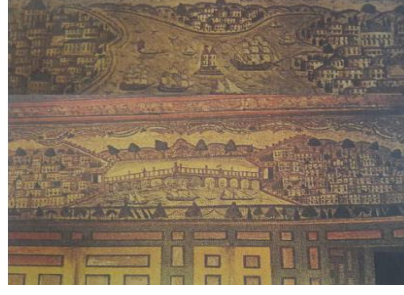
Resim 55: Eskişehir Kurtuluş Müzesinde Rumeli Hisarı betimlemesi
(<http://www.kurtulismuzesi.com/index.php?kurtulus=galeri;http\\\.mobile.twitter.com@KaraaslanMzffr>. Erişim tarihi:29.05.2020).

Resim 56: Trabzon, Kostaki Köşkü konuk odası tavanında Anadolu Hisarı betimlemesi
(Nemlioğlu, 2008).

Resim 57: Edirne, Sırlı Konak başodasında Rumeli Hisarı betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).

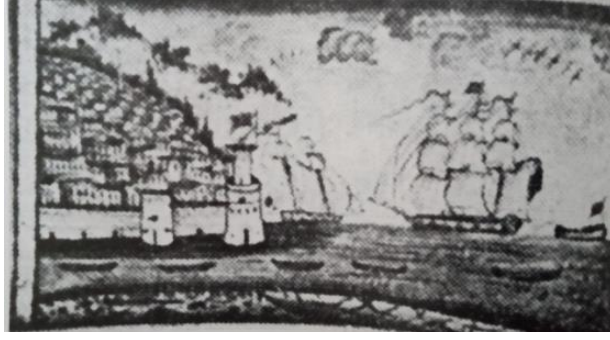
Resim 58: Yunanistan, Ambelakia' da Evthymiadis Konağı üst kat başodasında İstanbul betimlemesi (Demirarslan, 2016).

Resim 59: Yunanistan, Midilli Molivos Krallis Konağı başodası duvarında İstanbul panoraması (Okçuoğlu, 2020).

Resim 60: Yunanistan, Petra Vareltzidaina Konağı başodasında İstanbul Panoraması (Okçuoğlu, 2020).

Resim 61: Adatepe, Çanakkale Hacı Mehmet Ağa Konağı kış odası batı yönünde Kilitbahir Surları (Uluengin, 2020).

Resim 62: Muğla, Milas Bahaeddin Ağa Konağı sofa nişinde Bodrum kent betimlemesi (Arık, 1988).

Resim 63: Şam, Hasan el- Kuvvetli Evi kuzeydeki oda duvarında kent surları betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).

Resim 64: Şam, Hasan el- Kuvvetli Evi kuzeydeki oda duvarında Osmanlı bayrağı çekilmiş kent surları betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).

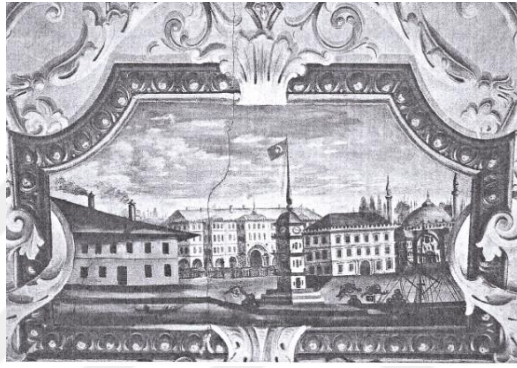
Resim 65: Manisa, Sinirli Köyü Cami ibadet mekanı kemer köşeliğinde sur betimlemesi (Katrancı Kasalı, 2019).

Resim 66: Yunanistan, Midilli Molivos Giannakos Evi duvarın da Tophane'deki topçu ve top arabacıları kışlası betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).

Resim 67: Tokat, Latifoğlu Konağı havuz başı odasında hayali İstanbul manzarası
(Özgen, 2007).

Resim 68: Sivas, Kangal ağası Konağı tavanında Tophane Meydanı betimlemesi
(Tezcan, 2009).

Resim 69: Amasya, Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami Şadırvanı kubbesinde Orduy-ı
Hümayun Tramboy ve Cephane betimlemesi (Arık, 1975).

Resim 70: Manisa, Kırkağaç ilçesi Çiftahanlar Cami harimin batısında kışla betimlemesi (Acun, 2013).

Resim 71: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı üst kat güneydoğu odası nişinde Topkapı Sarayı betimlemesi (Esin, 2008, s. 44).

Resim 72: İstanbul, Debre Mebusu İsmail Hakkı Paşa Yalısı Deniz üzeri 2. kat salon odasında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Erdenen, 1994a).

Resim 73: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı 212 numaralı oda duvarında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi.

Resim 74: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı tavanındaki kartuşta Beylerbeyi Sarayı betimlemesi.

Resim 75: Manisa, Soma Hızır Bey Cami, batı duvarındaki kapı üzerinde Sahil Sarayı betimlemesi (Acun, 2013).

Resim 76: Arnavutluk, Berat Bekarlar Cami doğu cephesinde Topkapı Sarayı betimlemesi (Uçar, 2013a).

Resim 77: Manisa, Kırkağaç ilçesi Çiftahanlar Cami harimin batısında Sahil Sarayı betimlemesi (Acun, 2013).

Resim 78: Arnavutluk, Kruje (Akçahisar) Toptani Konağı kadınlar odası tavanında Sahil Sarayı betimlemesi (Uçar, 2013b).

Resim 79: Şam, Nizam Hazine Katibi Evi güney başodasında İstanbul betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).

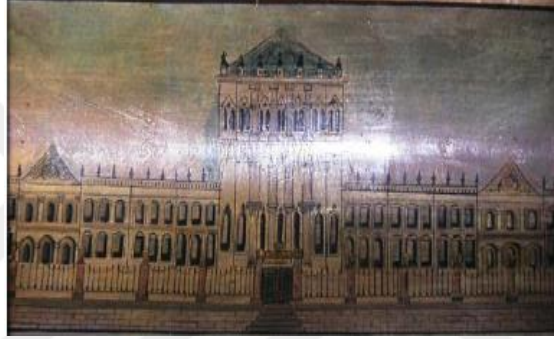
Resim 80: Şam, Hasan el- Kuvvetli Evi dikdörtgen çerçevede Topkapı Sarayı betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).

Resim 81: Çanakkale, Bayramiç Hadimoğlu Konağı kuzeybatı odasında Beşiktaş Sarayı betimlemesi (Renda ve Erol, 1981).

Resim 82: Kayseri, Gemir İbrahim Akdağ Evi sofa duvarında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Özbek, 2014).

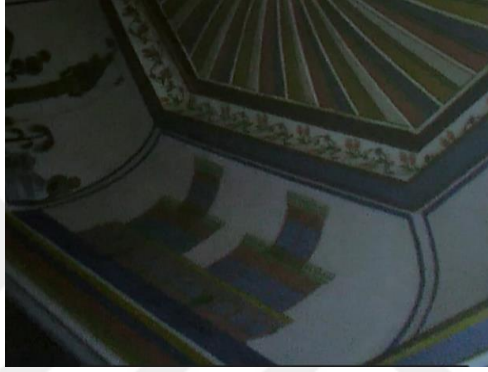
Resim 83: Kayseri, Kuyumcuoğlu Evi'nde bulunan duvarda Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Özbek, 2014).

Resim 84: Kayseri, Büyük Bürüngüz Hacı Özbek Evi güneydeki odanın doğu duvarında Sahil Sarayı betimlemesi (Özbek, 2014).

Resim 85: Tokat, Madımaklar Evi pabuçluk kısmındaki dolaplar ile tavan arasında kalan sıvalı yüzeyde Topkapı Sarayı betimlemesi (Çal, 1988).

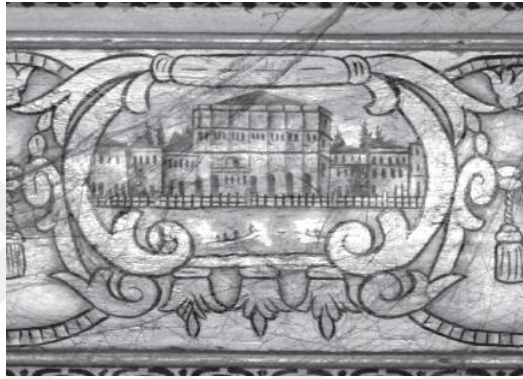
Resim 86: Karaman, Tartanlar Evi tavanında Eski Çırağan Sarayı betimlemesi (Karpuz, 2009).

Resim 87: Safranbolu Kıranköy' den bir evin duvarında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2006).

Resim 88: Gaziantep (Merkez), Serdar Nehir (Aşçıyan Evi) duvarında Yıldız Sarayı ve Hamidiye Cami betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).

Resim 89: Gaziantep, Mehmet Hayri Atay Evi, tavan eteğinde Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2013).

Resim 90: Edirne, Hafızağa Konağı, başodasında Dolmabahçe Sarayı betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).

Resim 91: Yozgat, Çapanoğlu Cami dış cami revakı kitabe üzerinde Yozgat Çapanoğlu Sarayı (Acun, 2005).

Resim 92: Gaziantep Kimya Evi, Odanın kuzey duvarının batı duvarı ile kesiştiği yerin sağ tarafında Paris Trocadero Sarayı betimlemesi (Özbek, 2014).

Resim 93: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Gözdeler Dairesi üst kat büyük odasında kıyı kasrı (Renda, 1977).

Resim 94: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi üst kat valide sultan sofası üst duvarında kasır betimlemesi (Renda, 1977).

Resim 95: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı, üst kat güneybatıdaki nişte Şerefabad Kasrı betimlemesi (Esin, 2008).

Resim 96: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı, üst kat kuzey doğu odasında ki nişte boğaz panoraması içinde kasır betimlemesi (Esin, 2008).

Resim 97: İstanbul, Bebek Köçeoğlu Yalısı Hamam odasının dolap ve giriş cephesinde boğaz manzarası (Eldem, 1977).

Resim 98: İstanbul, Çengelköy Pavlidis Yalısı Kubbesinde İstanbul manzarası (Renda, 1977).

Resim 99: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı 212 numaralı oda duvarında İmrahor Kasrı betimlemesi.

Resim 100: İstanbul, Yıldız Sarayı Şale 25 Numaralı oda (sarı salon) tavanında İmrahor Kasrı betimlemesi (Şehsuvaroğlu, 2011).

Resim 101: İstanbul, Yıldız Sarayı Ada Köşkü duvarında Cihannüma Kasrı betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2007).

Resim 102: İstanbul, Kadıköy Erenköy Gezeryan Köşkü güneydoğu duvarında Küçüksu Kasrı betimlemesi (Sağiroğlu Gökçinar, 2015).

Resim 103: Manisa, Soma Hızır Bey Cami kuzey duvarı giriş kapısı üzerinde Sadabad Kasrı betimlemesi (Acun, 2013).

Resim 104: Edirne’de bir evin duvarın da Meriç manzarası, Edirne Müzesi (Renda, 1977).

Resim 105: Edirne Meriç köprüsü tarihi köşk tonozunda kasır betimlemeleri (Renda, 1977).

Resim 106: Edirne Meriç köprüsü tarihi köşk tonozunda kasır betimlemeleri (Parlak Uğurlu, 2020).

Resim 107: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Valide Sultan oturma odasında bahçeli köşk betimlemeleri (Renda, 1977).

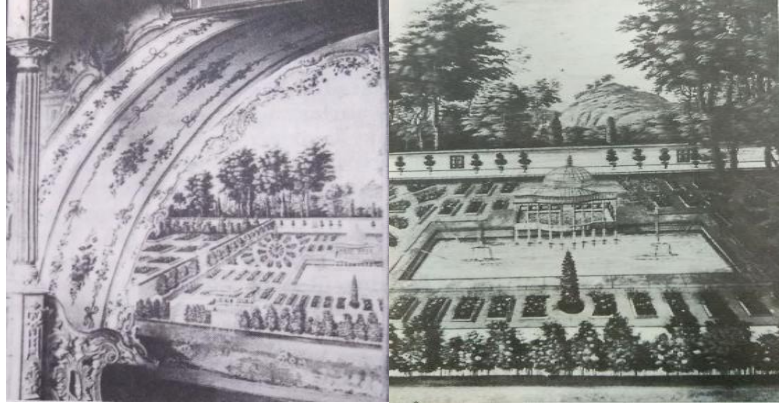
Resim 108: İstanbul, Topkapı Sarayı Cariyeler taşlığı duvarında kıyı köşkü betimlemesi.

Resim 109: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Selim Meşk veya Namaz Odası tavan şeridinde kıyı köşkü betimlemesi (Renda, 1977).

Resim 110: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Selim Meşk veya Namaz Odası tavan şeridinde kıyı köşkü betimlemesi (Arık, 1988).

Resim 111: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi üst kat valide sultan sofasına çıkan merdivenlerin duvarında köşk betimlemeleri (Renda, 1977).

Resim 112: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi valide sultan odası üst kat sofasında bahçeli köşk betimlemesi (Renda ve Erol, 1981).

Resim 113: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Valide Sultan odası ocak üstünde bahçe ve bahçe köşkü betimlemesi (Şahin Tekinalp, 2007).

Resim 114: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Gözdeler Dairesi üst kat büyük odasında havuzlu köşk betimlemesi (Yurttadur ve Cimilli,2015).

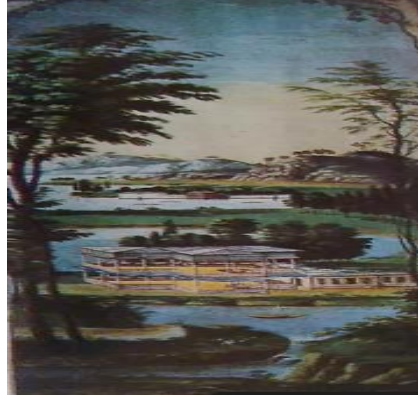
Resim 115: İstanbul, Topkapı Sarayı Akağalar Kapısı (Babüssade) duvarında köşk ve mescit betimlemesi (Okçuoğlu, 2020).

Resim 116: İstanbul, Topkapı Sarayı Akağalar Kapısı (Babüssade) duvarında köşk betimlemesi.

Resim 117: İstanbul, Topkapı Sarayı Akağalar Kapısı (Babüssade) duvarında köşk betimlemesi.

Resim 118: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Valide Sultan merdiveni duvarında kıyı köşkü betimlemesi (Renda ve Erol, 1981).

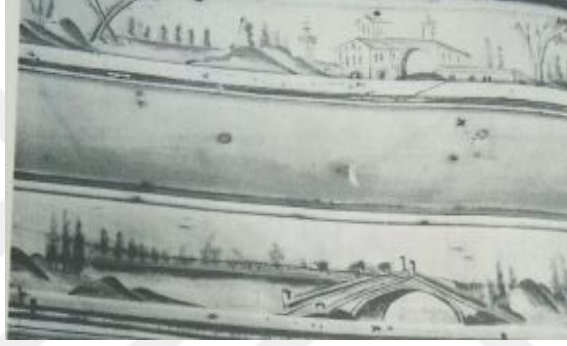
Resim 119: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Dairesi Valide Sultan yatak odasında boğaz panoraması (Renda, 1977).

Resim 120: İstanbul, Topkapı Sarayı, Babüselam (orta kapı) saçak altındaki manzara resmi.

Resim 121: İstanbul, Topkapı Sarayı Babüselam (orta kapı) saçak altındaki manzara resmi.

Resim 122 : İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı tavan eteğindeki şeritlerde manzara resmi (Renda, 1977).

Resim 123: İstanbul, Emirgan da Şerifler Yalısı tavan eteğinde kır manzarası (Renda, 1977).

Resim 124: İstanbul, Emirgan da Şerifler Yalısı yuvarlak tavanlı odadaki manzara resmi (Renda, 1977).

Resim 125: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı üst kat güneybatı odasında köşk betimlemesi (Esin, 2008).

Resim 126: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı üst kat güneybatı odası nişinde köşk betimlemesi (Esin, 2008).

Resim 127: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı zemin kat güneydoğu Odası, tavan eteğinde manzara resmi (Okçuoğlu, 2008).

Resim 128: İstanbul, Bebek Köçeoğlu Yalısı Hamam odasının dolap ve giriş cephesinde manzara resmi (Eldem, 1977).

Resim 129: İstanbul, Bebek Köçeoğlu Yalısı Haremdeki büyük kabul salonu duvarında manzara resmi (Eldem, 1977).

Resim 130: İstanbul, Bebek Köçeoğlu Yalısı Haremdeki büyük kabul salonu duvarında manzara resmi (Eldem, 1977).

Resim 131: İstanbul, Con Paşa Köşkü alt kat salon tavanında kıyı köşkü (Tuğlacı, 1995).

Resim 132: İstanbul, Yıldız Şale 25 Numaralı oda tavanındaki oval madalyonda Çadır Köşkü betimlemesi (Şehsuvaroğlu, 2011).

Resim 133: İstanbul, Kandilli Abudlar yalısı duvarında manzara resmi (Renda ve Erol, 1981).

Resim 134: İstanbul, Kandilli Abud Efendi (Abudlar) Yalısı tavan eteği ve kubbede köşk betimlemeler (Ireland ve Bechhoefer).

Resim 135: İstanbul- Beşiktaş, Başmabeyinci Konağında köşklü manzara betimlemesi (Renda ve Erol,1981).

Resim 136: İstanbul, Emirgan Şerifler yalısı yemek odası tavanında kıyı köşkü (Renda ve Erol, 1981).

Resim 137: İstanbul, yeni cami haziresin de Cedid, havatin türbesi kuzey kemer içinde hayali İstanbul manzarası içinde köşk betimlemeleri (Okçuoğlu, 2020).

Resim 138: İstanbul, Ayasofya müzesi III. Mehmet Türbesi, kapısında, manzara resmi.

Resim 139: Makedonya Kalkandelen Harabati Baba- Sersem Ali Baba Bektaşî Külliyesi'nin Kuzey tarafındaki evin ikinci kat ahşap girişte manzara resmi (Bülbül, 2015).

Resim 140: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridi (Acun, 2005b).

Resim 141: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridi (Acun, 2005b).

Resim 142: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridi (Acun, 2005b).

Resim 143: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridinde köşk betimlemesi (Acun, 2005b).

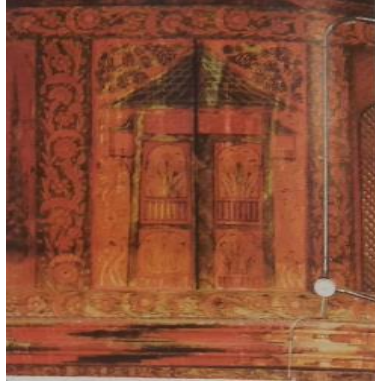
Resim 144: Yozgat, Başçavuş Cami galeri altındaki manzara şeridi (Acun, 2005b).

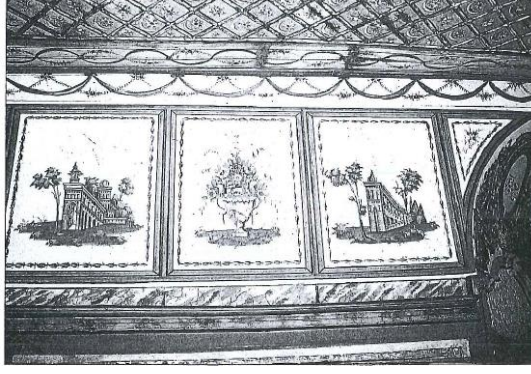
Resim 145: Manisa, Soma Hızır Bey Cami iç mekan güney mahfilde köşk betimlemesi
(Kara Aziz Şener, 2014).

Resim 146: Manisa, Kırkağaç ilçesi Çiftehanlar Cami duvarında hayali köşk
betimlemesi (Acun, 2013).

Resim 147: Ankara, Dede Bayrak Evi perde duvarının sol tarafının üst kısmında köşk
betimlemesi (Ögel, 1972).

Resim 148: İzmir, Birgi Çakırağa Konağı sofa duvarında köşk betimlemeleri (Kuyulu, 1998).

Resim 149: İzmir, Birgi Çakırağa Konağı sofa duvarında köşk betimlemesi (Kuyulu, 1998).

Resim 150: Yunanistan, Petra Vareltzidaina Konağı başoda seki altında sahil köşkü betimlemesi (Kuyulu Ersoy, 2019).

Resim 151: Yunanistan, Petra Varelzidaina Konağı seki altı iki ahşap kolun arasında sahil köşkü betimlemesi (Uluengin, 2020).

Resim 152: Yunanistan, Molivos Midilli Adası Krallis Konağı arka oda ile olan aradivar arasında hayali köşkü betimlemesi (Uluengin, 2020).

Resim 153: Çanakkale, Adatepe, Hacı Mehmet Ağa Konağı duvarında kıyı köşkü betimlemesi (Renda ve Erol, 1981).

Resim 154: Kayseri, Öztaşçı (Çırak Mustafa) Evi sofanın güney duvarında manzara resmi (İmamoğlu, 2006).

Resim 155: Konya, Karatay İlçesi Şehri Ayin Sokak 18 Nolu Evin tavanında kent manzarası (Karpuz ve Eravşar, 2007).

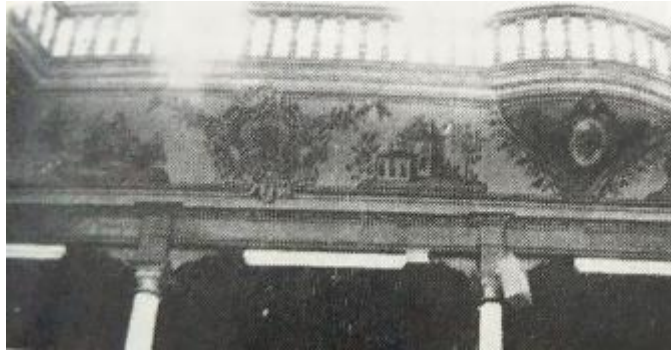
Resim 156: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi eyvanlı bölümü üst kısmında köşk betimlemesi (Çayan, 2014).

Resim 157: İzmir, Urla Kapan Cami şadırvanı kubbesi iç kısımda konak betimlemeleri (Arık,1988).

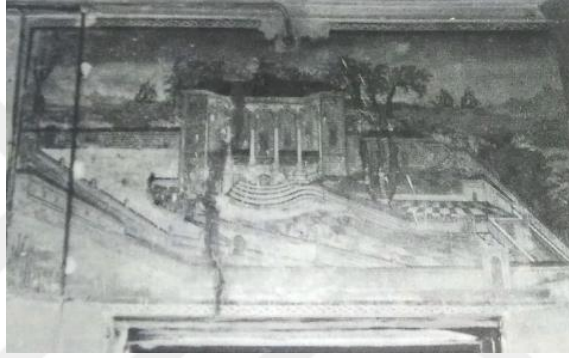
Resim 158: İzmir, Şadırvanaltı Cami şadırvanı tonozunda konak betimlemesi (Arık, 1988).

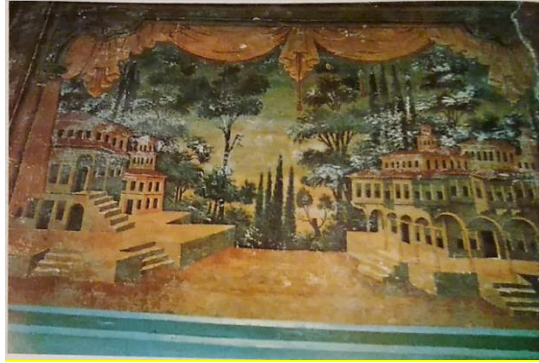
Resim 159: Manisa Soma Hızır Bey Cami, üst kat mahfil altı bölümünde konak betimlemesi (Arık, 1973).

Resim 160: Nevşehir, Avanos İhsan Balta Evi (?) köşk odası doğu duvarında konak betimlemeleri (Esmer, 1992).

Resim 161: İzmir, Bornova Hüseyin Baba Evi kapı alınlığında kıyı kent betimlemesi (Renda,1977).

Resim 162: Antakya, Kuseyri Evi duvarın da Bahçeli Konaklar (Renda ve Erol,1981)

Resim 163: İstanbul, Topkapı Sarayı Cariyeler taşlığı duvarında Boğaz'da yalı betimlemesi.

Resim 164: İstanbul, Topkapı Sarayı Cariyeler taşlığı duvarında Boğaz'da yalı betimlemeleri (Okçuoğlu, 2020).

Resim 165: İstanbul, Topkapı Sarayı valide sultan sofası üst katındaki nişi üstünde manzara resmi (Okçuoğlu, 2020).

Resim 166: İstanbul- Çengelköy’de Sadullah Paşa Yalısı, üst kat kuzeydoğu odasında yalı betimlemeleri (Esin, 2008).

Resim 167: İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı gelin odası kubbesinde kıyı manzarası (Arslan, 2014).

Resim 168: İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı, gelin odası kubbesi kıyı manzarası (Arslan, 2014).

Resim 169: İstanbul, Bebekte Kavafyan Konağı gelin odası kubbesi kıyı manzarası (Arslan, 2014).

Resim 170: İstanbul, Bayezit Yangın Kulesi tonozun içi pencere üstlerini dolanan resim kuşağı, arka planda yalı betimlemeleri (Okçuoğlu, 2001).

Resim 171: Çanakkale, Bayramiç Hadimoğlu Konağı üst kat güney duvarındaki ahşap dolap üzerinde iki yalı betimlemesi (Yavaş, 2016).

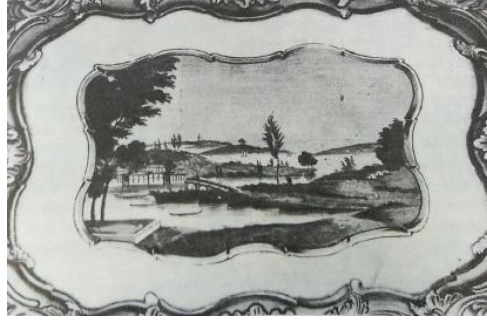
Resim 172: Çanakkale Hacı Mehmet Ağa Konağı yalı betimlemesi (Uluengin, 2020).

Resim 173: Çanakkale Hacı Mehmet Ağa Konağı ikinci kat doğu yönü yalı betimlemesi (Uluengin, 2020).

Resim 174: Gaziantep, Kimya Evi eyvanın batısındaki odanın kuzey duvarında yalı betimlemesi (Kalender, 1999).

Resim 175: İstanbul, Topkapı Sarayı Harem dairesi I. Abdülhamit odası (Aynalı oda) duvarında manzara resmi (Renda, 1977).

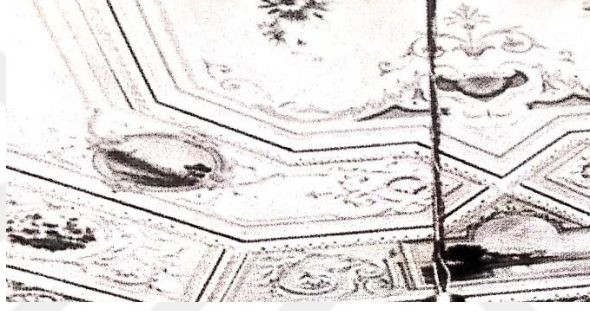
Resim 176: İstanbul, Çengelköy Sadullah Paşa Yalısı kuzey batı odasında manzara resmi (Okçuoğlu, 2008).

Resim 177: İstanbul, Çengelköy Sadullah Paşa Yalısı kuzey batı odasında manzara resmi (Okçuoğlu, 2008).

Resim 178: İstanbul, Çengelköy Sadullah Paşa Yalısı zemin kat kuzeybatı odası niş içinde manzara resmi (Okçuoğlu, 2008).

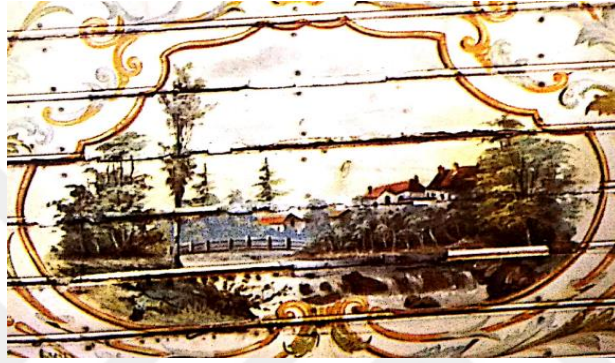
Resim 179: İstanbul, Yağcı Hacı Şefik Bey Yalısı tavan eteğinde kıyı manzarası (Erdenen,1994a).

Resim 180: İstanbul, Dolmabahçe Sarayı Harem Kadın Efendi Dairesi tavanında manzara resmi.

Resim 181:İstanbul, Yıldız Sarayı Set Köşkü duvarında gece manzarası (Renda ve Erol,1981).

Resim 182: İstanbul, Üsküdar Abut Efendi Konağı tavanında kır manzarası (Nemlioğlu, 1986).

Resim 183:İstanbul, Maslak Kasırları Kasr-ı Hümayun'un üst katına çıkan ve merdiven de kır manzarası (M. S. D. B, 1994).

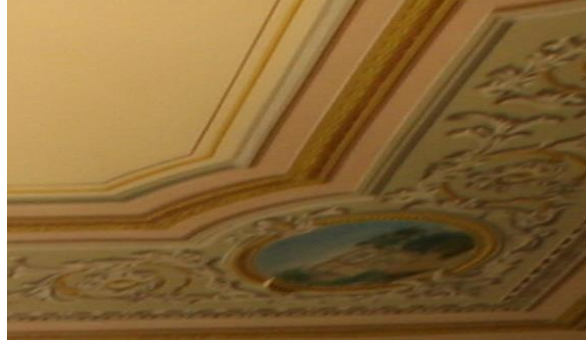
Resim 184: İstanbul, Maslak Kasırları Zemin kat1 Nolu salonun tavanında manzara resmi içinde konut betimlemesi (Aygül, 2018).

Resim 185: İstanbul, Maslak Kasırları zemin kat 1. Nolu salonun tavanında manzara resmi içinde kulübe betimlemesi (Aygül, 2018).

Resim 186: İstanbul, Maslak Kasırları Merdiven bölümünün duvarında manzara içinde tek katlı konut betimlemesi (Aygül, 2018).

Resim 187: İstanbul, Emirgan Beyaz Köşk tavanındaki oval madalyonda konut betimlemesi.

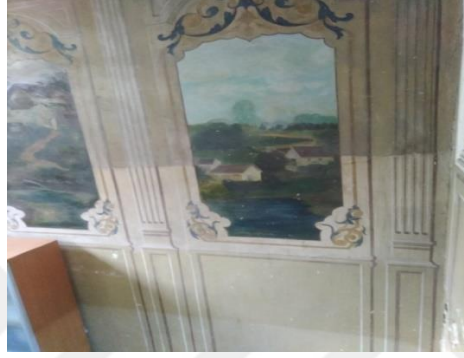
Resim 188: İstanbul, Emirgan Beyaz Köşk tavanındaki oval madalyonda konut betimlemesi.

Resim 189: İstanbul, Büyük Ada Con Paşa Köşkü alt kat salon tavanında, kır manzarası (Tuğlacı, 1995).

Resim 190: İstanbul, Beylerbeyi Sarayı Deniz köşkü tavanında kır manzarası (Dündar, 2008).

Resim 191: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı duvarında manzara resmi.

Resim 192: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı duvarındaki manzara resmi.

Resim 193: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı holün duvarında kır manzarası.

Resim 194: İstanbul, Vefa Kayserili Ahmet Paşa Konağı tavanın da yer alan dilimli çerçevede kır manzarası.

Resim 195: İstanbul, Büyük Ada Meziki Köşkü birinci kat tavanında manzara resmi (Tuğlacı, 1995).

Resim 196: Arnavutluk, Görice Mirahor İlyas Bey Camisi harim duvarı pandantifinde hayali kent manzarası (Uçar, 2015a).

Resim 197: İzmir, Eski Mordoğan Köyü Cami kemer yüzeyindeki Barok süslü konut betimlemesi (Çağlıtütüncügil, 2012).

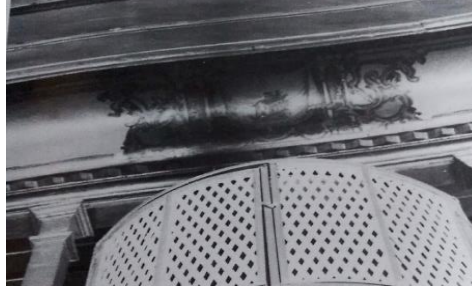
Resim 198: İzmir, Eski Mordoğan Köyü Cami kemer yüzeyindeki konut betimlemesi (Çağlıtütüncügil, 2012).

Resim 199: İzmir, Eski Mordoğan Köyü Cami, kemer yüzeyindeki konut betimlemesi (Çağlıtütüncügil, 2012).

Resim 200: İzmir, Eski Mordoğan Köyü Cami kemer yüzeyinde konut betimlemesi (Çağlıtütüncügil, 2012).

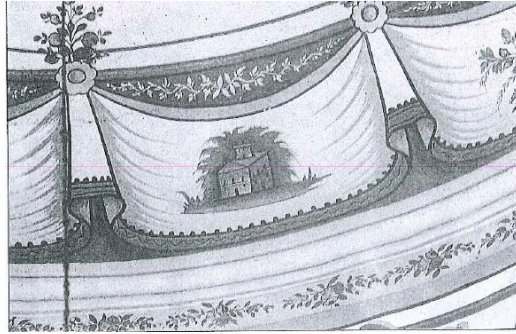
Resim 201: Manisa, Zeytinli ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami müezzin mahfili üst kısmında konut betimlemesi (Kuyulu, 1992).

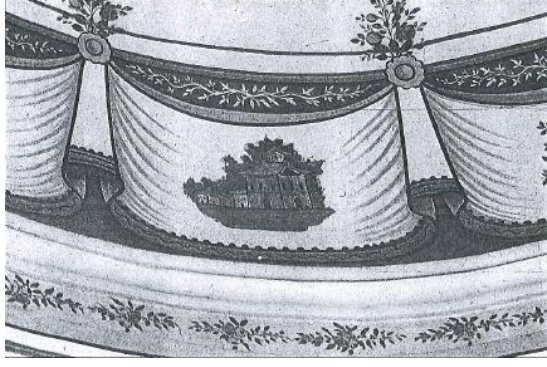
Resim 202: Manisa, Zeytinli ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami tavan şeridinde konut betimlemesi (Kuyulu,1992).

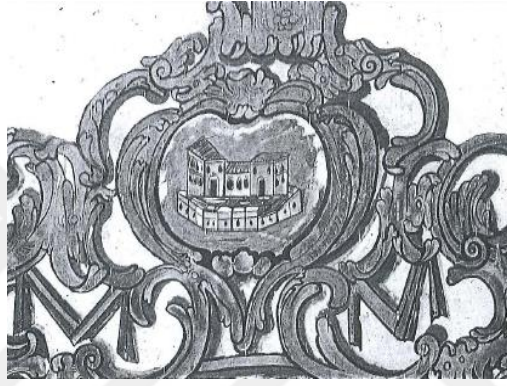
Resim 203: Manisa, Zeytinli ova Kara Osmanoğlu Hacı Mustafa Ağa Cami tavan şeridinde konut betimlemesi (Kuyulu, 1992).

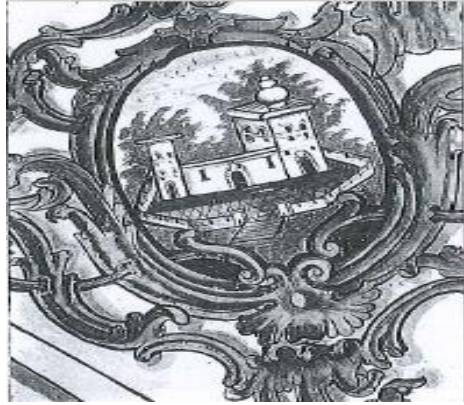
Resim 204: Manisa, Sultan Cami duvarında konut betimlemesi (Kuyulu,1998).

Resim 205: Manisa, Sultan Cami duvarında konut betimlemesi (Kuyulu, 1998).

Resim 206: Manisa Sultan (Valide - Mesir) Cami son cemaat yerinde konut betimlemeleri (Kuyulu,1998).

Resim 207: Manisa Sultan (Valide - Mesir) Cami, son cemaat yerinde konut betimlemeleri (Kuyulu, 1998).

Resim 208: Manisa Sultan (Valide - Mesir) Cami, son cemaat yerinde konut betimlemeleri (Kuyulu,1998).

Resim 209: Manisa, Kula Emre Köyü Cami, son cemaat yeri orta duvarda manzara resmi (Bozer,1987).

Resim 210: Manisa, Kula Emre Köyü Cami, tromptaki oval madalyonda konut betimlemeleri (Bozer, 1987).

Resim 211: Arnavutluk, Hacı Ethem Bey Cami Batı duvarında konut betimlemeleri (Konak ve Uçar, 2015).

Resim 212: Arnavutluk, Hacı Ethem Bey Cami doğu duvarında konut betimlemeleri (Konak ve Uçar,2015).

Resim 213:Arnavutluk, Hacı Ethem Bey Cami güneydoğu pandantifinde konut betimlemeleri (Konak ve Uçar, 2015).

Resim 214: Arnavutluk, Tiran Hacı Ethem bey Cami son cemaat yeri duvarında hayali kent manzarası (Demirarslan, 2016).

Resim 215: Arnavutluk, Tiran Hacı Ethem bey Cami son cemaat yeri duvarında hayali kent manzarası (Uçar, 2015b).

Resim 216: Manisa, Soma Hızır Bey Cami, son cemaat yeri duvarında hayali kent betimlemesi (Katrancı Kasalı, 2018).

Resim 217: Manisa, Soma Hızır Bey Cami mahfil katı üst kat eteği güney duvarında hayali köy betimlemesi (Katrancı Kasalı, 2018).

Resim 218: Manisa, Soma Hızır Bey Cami mahfilin batısında bina betimlemeleri (Katrancı Kasalı, 2018).

Resim 219: Manisa, Soma Damgacı Cami son cemaat yeri revak kemerinde çok katlı bina betimlemeleri (Katrancı Kasalı, 2018).

Resim 220: Manisa, Soma Damgacı Cami son cemaat yeri revak kemerinde konut betimlemesi (Katrancı Kasalı, 2018).

Resim 221: Manisa, Soma Damgacı Cami son cemaat yeri revak kemerinde çok katlı yapılar (Katrancı Kasalı, 2018).

Resim 222: İzmir, Şadırvan altı Cami kubbesinde manzara resmi (Şener, 2011).

Resim 223: İzmir, Şadırvan altı Cami kubbesinde manzara resmi (Şener, 2011).

Resim 224: İzmir, Şadırvan altı Cami kubbesinde boğaz manzarası (Kuyulu Ersoy, 2015).

Resim 225: İzmir, Şadırvan altı Cami tonozlu manzara resmi (Kuyulu, 1998).

Resim 226: İzmir, Şadırvan altı Cami kubbe eteğindeki Barok süslü kartuşta manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2015).

Resim 227: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami, tavan eteğinde İstanbul manzarası (Demirarslan, 2016).

Resim 228: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami tavan eteğinde Venedik manzarası (Demirarslan, 2016).

Resim 229: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami tavan eteğinde manzara resimlerinden bir görüntü (Demirarslan, 2016).

Resim 230: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami, tavan eteğinde manzara resimlerinden bir görüntü (Demirarslan, 2016).

Resim 231: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami tavan eteğinde hayali kent manzaraları (Demirarslan, 2016).

Resim 232: Makedonya, Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Cami kubbe detayındaki hayali kent manzaraları (Demirarslan, 2016).

Resim 233: Afyon, Sandıklı Ulu Camisi kubbe içi resimleri (Renda, 1977).

Resim 234: Kosova, Hadım Cami kubbesinde kent manzarası içinde konut betimlemeleri (Kara Aslan, 2019).

Resim 235: Muğla, Kurşunlu Cami kubbe eteğinde kır manzarası içinde konut betimlemesi (Renda, 1977).

Resim 236: Konya, Mevlana Müzesi Şeyh Salonu ve Lojmanı duvarında İstanbul görüntüleri (Renda, 1977).

Resim 237: Amasya, II. Beyazıt Külliyesi, Muvakkithanesi batı duvarında ki manzara resmi (Renda, 1976).

Resim 238: Arnavutluk, Berat Bekarlar Cami harimin doğu duvarında konut betimlemesi (Uçar, 2013a).

Resim 239: Arnavutluk, Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi kartuş içinde hayali kent manzarası (Uçar, 2015a).

Resim 240: Balıkesir, Burhaniye Şahinler Köyü Cami harim batı duvarında kır manzarası (Yıldırım, 2013).

Resim 241: Bursa Abdal Mahallesiindeki evde ocaklı başodasın da ki duvarın tavan eteğini dolayan şeritte kır manzarası (Renda, 1977).

Resim 242: Muğla, Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı dolap üstü duvarında kasaba betimlemesi (Renda, 1974).

Resim 243: Muğla, Datça Reşadiye Mehmet Ali Ağa Konağı dolap üstü duvarında kasaba betimlemesi (Renda, 1974).

Resim 244: Balıkesir, Edremit, Kabakçılar Konağı başodasında manzara resmi (Renda ve Erol,1981).

Resim 245: İzmir, İki Çeşmelik, Şeker Paşa Konağı tavanında kır manzarası (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 79).

Resim 246: İzmir, İki çeşmelik Şeker Paşa Konağı duvarında hayali Avrupa kent betimlemesi (Kuyulu Ersoy, 2015, s.70).

Resim 247: Kayseri-İsmet Paşa Mahallesi, Egemenlik Sokaktaki bir evin duvarında manzara resmi (Arık, 1988).

Resim 248: Kayseri, Egemenlik Sokaktaki evde manzara resmi (Arık, 1988).

Resim 249: Kayseri, Sarı Mustafa Evi başodasının şerbetliğinin de manzara resmi (İmamoğlu, 2006).

Resim 250: Nevşehir- Ürgüp/Mustafapaşa'da (Sinasos) Topakoğlu, başodası duvarında Avrupa kent betimlemesi (Özbek, 2005).

Resim 251: İzmir, Bayraklı' da bulunan Yahya Paşa Köşkü kuzeybatı oda tavanında kıyı manzarası (Kuyulu Ersoy, 2014).

Resim 252: İzmir, Bayraklı' da bulunan Yahya Paşa Köşkü üst kat kuzeybatı oda tavanında manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2014).

Resim 253: İzmir, Bayraklı' da bulunan Yahya Paşa Köşkü, üst kat kuzeybatı oda tavanında manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2014).

Resim 254: İzmir, Bayraklı' da bulunan Yahya Paşa Köşkü sofa tavanında manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2014).

Resim 255: İzmir, İki çeşmelik Kapani Köşkü tavanında yer alan madalyonda kıyı manzarası (Kuyulu Ersoy, 2015).

Resim 256: İzmir, Tuzcu Mahallesi,770. Sokak'taki bir evin duvarında manzara resmi (Kuyulu Ersoy, 2015).

Resim 257: Diyarbakır, Süleyman Nafiz Mahallesi Ocak Sokakta yer alan evin güney kanat 2. kat doğu odasının tavanında hayali kent betimlemesi (Tuncer, 1999).

Resim 258: Kayseri, Büyük Bürüngüz' de Eski bir Türk Evi yan duvarlarındaki madalyonda konut betimlemesi (Renda, 1977).

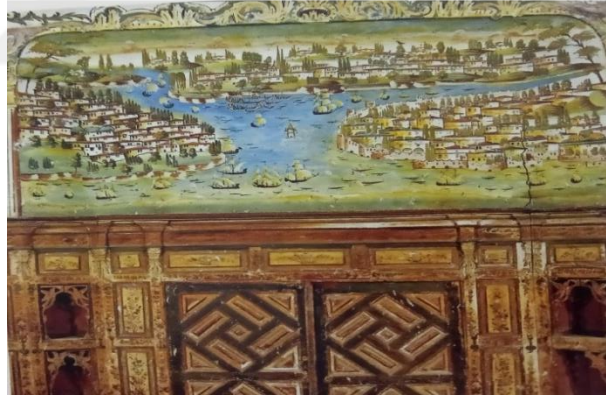
Resim 259: Antalya Tekelioğlu evi başodasını dolayan şeritte deniz manzarası (Renda ve Erol, 1981).

Resim 260: Antalya Tekelioğlu evi başodasını dolayan şeritte manzara resmi (Renda, 1977).

Resim 261: Antalya Tekelioğlu evi başodasını dolayan şeritte deniz manzarası (Renda, 1977).

Resim 262: Yunanistan, Kastoria Nantzis Konağı İstanbul Panoraması (Okçuoğlu, 2020).

Resim 263: Siatista, Grevena Maliongas Konağı, üst kat duvarında konut betimlemeleri (Uluengin, 2020).

Resim 264: Bulgaristan, Filibe de' ki Nedkovitsch evi revak duvarında konutun kendi betimlemesi (Renda, 1977).

Resim 265: Yunanistan, Kastoria Nerantzıs- Ayvazıs Konağı konuk odası duvarında konut betimlemeleri (Uluengin, 2020).

Resim 266: Yunanistan, Ambelakia’ da Georgios Schwarz Konağı üst kat orta odada İstanbul manzarası (Demirarslan, 2016).

Resim 267: Urfa, Kurtuluş Mahallesi Tarakçılar Sokak No:1, Akyüzler Evi avlu kapısı üzerinde manzara resmi (Akkoyunlu, 1989).

Resim 268: Yozgat, Nizamoğlu Konağı güney batı odasında Yozgat yangını betimlemesi (Acun, 2005a).

Resim 269: Yozgat, Nizamoğlu Konağı g¼ney batı odasın da Yozgat kent manzarası (Acun, 2005a).

Resim 270: Yozgat, Nizamoğlu Konağı g¼ney batı odasında Yozgat kent manzarası (Acun, 2005a).

Resim 271: Kayseri, ¼ztaşçı (Çırak Mustafa) Evi sofasının kuzey duvarında manzara resmi (İmamoğlu, 2006).

Resim 272: Kastamonu, Hisar ardı Mahallesi'nde Şaban-ı Veli Caddesindeki evin duvarında manzara resmi (Okçuoğlu, 2000).

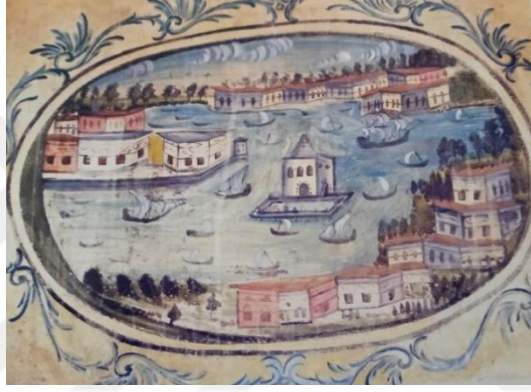
Resim 273: İzmir, Alsancak 1462. Sokakta yer alan 33. nolu evin tavanında kıyı manzarası (Kuyulu, 1993).

Resim 274: İzmir, Alsancak 1462. Sokakta yer alan 33.nolu evin tavanında kıyı manzarası (Kuyulu, 1993).

Resim 275: Bursa, Yenişehir Şemaki Evi ikinci kat sofanın sağındaki odada İstanbul manzarası (Okçuoğlu, 2020).

Resim 276: Bursa, Yenişehir Şemaki Evi ikinci katındaki kışık odasında İstanbul manzarası (Okçuoğlu, 2020).

Resim 277: Gaziantep, Mehmet Hayri Atay Evi duvarında manzara resmi (Şahin Tekinalp, 2013).

Resim 278: Edirne, Hafızağa Konağı başodası duvarında Fransa (Paris Pont Neuf) betimlemesi (Parlak Uğurlu, 2020).

Resim 279: Gaziantep, Göğüş evi tavanındaki madalyonda manzara resmi (Ecesoy, 2014).

Resim 280: Gaziantep, Göğüş evi tavanında ırmak kenarında konut betimlemesi (Ecesoy, 2014).

Resim 281: Gaziantep, Göğüş evi tavanındaki madalyonda manzara resmi (Ecesoy, 2014).

Resim 282: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi eyvan kemerinin iç yüzünde konut betimlemeleri (Çayan, 2013).

Resim 283: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi eyvan kemerinin iç yüzünde konut betimlemeleri (Çayan, 2013).

Resim 284: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi eyvan kemerinin iç yüzünde konut betimlemeleri (Çayan, 2013).

Resim 285: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi doğu odanın kuzey duvarında konut betimlemesi (Çayan, 2013).

Resim 286: Gaziantep, Abdülkadir Kimya Evi batı odanın güney duvarında konut betimlemesi (Çayan, 2013).

Resim 287: Gaziantep, Bostancı Mahallesi, Mektep Sokak, No: 2 tavan göbeğinde kıyı manzarası (Ecesoy, 2014, s. 165).

Resim 288: Gaziantep, Bostancı Mahallesi, Mektep Sokak, No: 2 tavan göbeğinde manzara resmi (Ecesoy, 2014).

Resim 289: Gaziantep, Bostancı Mahallesi, Mektep Sokak, No: 2 tavanında manzara resmi (Ecesoy, 2014).

Resim 290: Gaziantep, Bostancı Mahallesi, Mektep Sokak, No: 2 tavanında manzara resmi (Ecesoy, 2014).

TABLolar

Tablo 1. İstanbul'da ki Duvar Resimli Sivil Yapılar İçerisinde Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler

İSTANBUL (BAŞKENT)	Köşk betimlemeleri	Kasır betimlemeleri	Yalı betimlemeleri
Topkapı Sarayı	X (Gözdeler dairesi üst kat büyük odasında) (Yurttadur ve Cimilli, 2015, s. 133).	X (Harem Dairesi, Gözdeler Dairesi, üst kat büyük odasında) (Renda, 1977, s. 81).	X (Cariyeler taşlığı duvarında) (Okçuoğlu, 2020, s. 150).
	X (Valide Sultan oturma odası Soldaki dolapların üstünde) (Renda,1977, s. 87).		
	X (Cariyeler taşlığı duvarı) (Renda,1977, s. 88).		
	X (Babüselam saçak altında).		
	X (Harem Dairesi, III. Selim Meşk veya Namaz Odası duvarı) (Renda, 1977, s. 90).		
	X		

	(Valide Sultan Odası, üst kat sofasında) (Renda ve Erol, 1981, s.50).		
--	--	--	--

Köşk betimlemeleri	Kasır betimlemeleri	Konut betimlemeleri
X (Üst kat Valide Sultan sofasına çıkan merdivenlerin duvarında)(Renda, 1977, s. 90).		X (Harem Dairesi, I. Abdülhamit odası (Renda, 1977, s. 85).
	X (Harem Dairesi, Üst kat Valide Sultan sofası üst duvarında) (Renda, 1977, s. 94).	
X (Valide Sultan Yatak Odası duvarında)(Renda, 1977, s. 102).		
X (Babüssade Akağalar kapısı duvarında).		
X (Topkapı Sarayı, Akağalar Kapısı duvarında) (Okçuoğlu, 2020, s. 159).		

	Saray betimlemeleri	Konut betimlemeleri	Yalı betimlemeleri
Bebekte Kavafyan Konağı	X (Üst kat güneydoğu odası nişinde) (Esin, 2008, s, 44).		X (Gelin odası Kubbesi) (Arslan, 2014, s. 108).
Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı			X (Üst kat kuzeydoğu odası) (Esin, 2008, s. 47).
		X (Kuzeybatı odası kapı üstünde) (Okçuoğlu, 2008, s. 147).	
		X (Kuzeybatı odasında) (Okçuoğlu, 2008, s. 146).	
		X (Zemin kat kuzeybatı odası niş içinde) (Okçuoğlu, 2008, s. 146).	
		X (Üst kat Kuzeybatı odası, nişin sağ üst duvarında)(Okçuoğlu, 2008, s. 151).	
		X Üst kat Kuzeybatı odası, nişin sol üst kısmın da(Okçuoğlu, 2008, s. 151).	

	Köşk betimlemeleri	Kasır betimlemeleri	Konut betimlemeleri
Emirgan Beyaz Köşk			X (tavanında) (Koruma uygulama ve Denetim Büroları. Erişim Tarihi: 30.01.2020).
			X (tavanında) (Koruma uygulama ve Denetim Büroları. Erişim Tarihi: 30.01.2020).
Yıldız Sarayı	X (Şale 25 Numaralı oda tavanında) (Şehsuvaroğlu, 2011, s. 13).		X (Set Köşkü duvarında) (Renda ve Erol,1981,s.76).
		X (Şale 25 numaralı oda, tavanında) (Şehsuvaroğlu, 2011, s.15).	
		X (Ada Köşkü duvarında) (ŞahinTekinalp, 2007, s. 124).	

	Köşk betimlemeleri	Konut betimlemeleri	Hisar betimlemeleri
Kandilli, Abut Efendi Yalısı	X (duvarında) resmi (Renda ve Erol, 1981, s. 62).		
	X (tavan eteği ve kubbede) (Ireland ve Bechhoefer, s.169).		
Sultan Ahmet Abud Efendi Konağı			
		X (tavanında)(Nemlioğlu, 1986, s. 23).	
			X (ikinci katı ön salonun tavanında) (Yılmaz, 2008, s. 162).

	Kasır betimlemeleri	Köşk betimlemeleri	Yalı betimlemeleri
	X (Üst kat güneybatıdaki niş de) (Esin, 2008, s. 51).	X (Üst kat güneybatı odasında) (Esin, 2008, s. 53).	
	X (Üst kat Kuzey doğu odasında ki nişde) (Esin, 2008, s. 41-42).	X (Üst kat güneybatı odası nişinde) (Esin, 2008, s. 53).	
		X (Zemin kat, güneydoğu Odası, tavan eteğinde) (Okçuoğlu, 2008, s. 148).	
Beyazıt Yangın Kulesi			X (Tonozun içi, pencere üstlerinde) (Okçuoğlu, 2001, s. 90).

	Köşk betimlemeleri	Kasır betimlemeleri
Emirgan'da Şerifler Yalısı	X (Orta salonun tavan eteği)(Renda, 1977, s. 112).	
	X (Yuvarlak tavanlı oda duvarında) (Renda, 1977, s. 112).	
	X (yemek odası tavanında)(Renda ve Erol, 1981, s. 136).	
Çengelköy Pavlidis Yalısı		X (Kubbesinde) (Renda, 1977, s. 116).

	Saray betimlemeleri	Kasır betimlemeleri	Konut betimlemeleri	Köşk betimlemeleri
Dolmabahçe Sarayı				
	X (212 numaralı oda) (Demirarslan, 2016, s. 116).	X (212 numaralı oda) (Foto: Ü. Gülsüm PEHLİVAN).	X (harem kadın efendi dairesi tavanında) (Foto: Ü.Gülsüm PEHLİVAN).	
Kandilli Abud Efendi (Abudlar) Yalısı				X (Duvarında) (Renda, 1981, s. 62)
				X (Tavan eteğinde ve Kubbe de) (Ireland ve Bechhoefer, 1998, s. 169).
Beylerbeyi Sarayı			X (Deniz köşkü duvarında) (Dündar, 2008, s. 389).	

	Hisar betimlemeleri	Konut betimlemeleri
Küçük Su Kasrı	X (Zemin kat salon tavanında)(Fotoğraf: Ü. Gülsüm Pehlivan).	
Maslak Kasırları		X (Kasr-1 Hümayun'un üst katına çıkan merdivende) (M. S. D. B, 1994, s. 26).
		X (Zemin kat,1.Nolu salonun tavanı) (Aygül, 2018, s. 186).
		X (Merdiven kovanı alt yüzünde) (Aygül, 2018, s. 193).
Yağcı Hacı Şefik Bey Yalısı		X (tavanında) (Erdenen, 1994, s. 82).

	Konut betimlemeleri	Saray betimlemeleri	
Vefa Kayserili Ahmed Paşa Konağı		X (tavanında) (Fotoğraf: Ü. Gülsüm PEHLİVAN).	
	X (merdiven holü duvarında) (Fotoğraf:Ü.Gülsüm PEHLİVAN).		
	X (merdiven holü duvarında) (Fotoğraf:Ü.Gülsüm PEHLİVAN).		
	X (merdiven holü duvarında) (Fotoğraf:Ü.Gülsüm PEHLİVAN).		
	X (tavanında)(Renda ve Erol, 1981, s. 55).		

	Köşk betimlemeleri	Konut betimlemeleri	Hisar betimlemeleri
Kandilli, Abut Efendi Yalısı	X (duvarında) resmi (Renda ve Erol, 1981, s. 62).		
	X (tavan eteği ve kubbede) (Ireland ve Bechhoefer, s. 169).		
Sultan Ahmet Abud Efendi Konağı			
		X (tavanında) (Nemlioğlu, 1986, s. 23).	
			X (ikinci katı ön salonun tavanında) (Yılmaz, 2008, s. 162).

	Konut betimlemeleri	Köşk betimlemeleri	Saray betimlemeleri
Debre Mebusu İsmail Hakkı Paşa Yalısı			X (Deniz üzeri 2. kat salon odası duvarında)(Erdenen, 1994, s. 305).
İstanbul, Büyük Ada, Con Paşa Köşkü			
		X (Alt kat salon tavanında)(Tuğlacı, 1995, s. 237).	
	X (Alt kat salon tavanında) (Tuğlacı, 1995, s. 235).		

	Köşk betimlemeleri	Kasır betimlemeleri	Konut betimlemeleri
İstanbul-Beşiktaş, Başmabeyinci Konağı,	X (Duvarında) (Renda ve Erol, 1981,s. 61).		
Bebek, Boğaziçi Köçeoğlu Yalısı		X (Hamam odasının dolap ve giriş cephesi) (Eldem, 1977, s. 107).	
	X (Hamam odasının dolap ve giriş cephesinde) (Eldem, 1977,s. 107).		
	X (Haremdeki büyük kabul salonu duvarında) (Eldem, 1977, s. 100-101).		
Büyük Ada Kalvokoresis Köşkü			X (alt kat salon tavanında) (Tuğlacı, 1995, s. 310).

	Kasır betimlemeleri	Konut betimlemeleri	Hisar betimlemeleri	Köşk betimlemeleri
Büyük Ada Meziki Köşkü		X (Birinci kat odalardan birinin tavanında) (Tuğlacı, 1995, s. 347).		
Kadıköy Erenköy Gezeryan Köşkü	X (Güneydoğu duvarında) (Sağiroğlu Gökçınar, 2015, s. 45).			
			X (merdiven holü kuzeybatı duvarında) (Sağiroğlu Gökçınar, 2015, s. 45).	

Tablo 2. İstanbul 'da ki Duvar Resimli Dini Yapılar İçerisinde Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler

İSTANBUL (BAŞKENT)	Köşk betimlemeleri
Cedid Havatin Türbesi	X (Kuzey kemerinde) (Okçuoğlu, 2001, s. 91).
Ayasofya Müzesi Bahçesinde III. Mehmet Türbesi,	X (Kapısında) (Foto:Ü.Gülsüm PEHLİVAN).

Tablo 3. Anadolu'da ki Duvar Resimli Sivil Yapılar İçerisinde Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler

ANADOLU (TAŞRA)	Köşk betimlemeleri	Konut betimlemeleri	Kale betimlemeleri
BATI ANADOLU BÖLGESİ			
İzmir, Alsancak 1462. Sokakta yer alan 33.nolu ev		X (tavanında) (Kuyulu,1993, s. 54).	
		X (girişin karşısındaki madalyonda) (Kuyulu, 1993, s. 54).	
İzmir, Birgi Çakırağa Konağı	X (Sofa duvarında) (Kuyulu,1998, s. 63).		
	X (Sofa duvarında) (Kuyulu,1998, s. 63).		X (İkinci kat sofasında) (Okçuoğlu, 2020, s. 99).
			X (İkinci kat yazlık oda duvarında)(Arık, 1988, s. 88).

	Konut betimlemeleri	Kale betimlemeleri
İzmir, Bayraklı, Yahya Paşa Köşkü	X (Üst kat kuzeybatı oda tavanında)(Kuyulu Ersoy, 2014, s. 532).	X (Üst kat sofa tavanında) (Kuyulu Ersoy, 2014, s. 531).
	X (Üst kat kuzeybatı oda tavanında)(Kuyulu Ersoy, 2014, s. 532).	X (Üst kat Kuzeybatı oda tavanında)(Kuyulu Ersoy, 2014, s. 532).
	X (Üst kat kuzeybatı oda tavanında)(Kuyulu Ersoy, 2014, s. 532).	
	X (Üst kat sofa tavanında) (Kuyulu Ersoy, 2014, s. 532).	

	Konak Betimlemeleri	Konut Betimlemeleri
İzmir, Bornova, Hüseyin Baba Evi	X (Kapı alınlığında) (Renda,1977, s. 147).	
İzmir, İki Çeşmelik Kapani Köşkü		X (duvarında) (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 65).
		X (duvarında) (Kuyulu Ersoy, 2015, s.70).

	Diğer Savunma yapısı betimlemeleri	Saray betimlemeleri	Hisar betimlemeleri
KARADENİZ BÖLGESİ			
Tokat Latifoğlu Konağı	X (Havuz başı odası duvarında) (Özgen, 2007, s. 490).		
Tokat, Yağcıoğlu Konağı			
Trabzon, Kostaki Köşkü			X (Konuk odası tavanında) (Yılmaz, 2008, s.161).
Tokat, Madımağın Celal'in Evi		X (pabuçluk kısmındaki dolaplar ile tavan arasında)(Çal, 1988, s. 17).	

	Ev betimlemeleri
İki Çeşmelik, Şeker Paşa Konağı	X (duvarında) (Kuyulu Ersoy, 2015, s.70).
	X (duvarında) (Kuyulu Ersoy, 2015, s.79).

	Hisar betimlemeleri	Kale betimlemeleri
	X (başodasındaki yüklük üzerinde) (Parlak Uğurlu, 2020, s. 146).	
Rize, Hurşit Bey Evi		
Safranbolu, Mustafa Kavsa Evi		X (Üst kat sofa duvarında) (Arık, 1988, s. 126).

Safranbolu, Hacı Salih Paşa Bağ Evi		X (Oda giriş duvarında) (Günay,1989).
Safranbolu, Yörük Köyü, Sipahioğlu Konağı		

	Konut betimlemeleri	Saray betimlemeleri
Safranbolu Kıran köy' den Bir Ev		X (duvarında) (Şahin Tekinalp, 2006, s. 125).
Kastamonu, Hisar ardı Mahallesi' n de, Şaban-ı Veli Caddesindeki ev	.X (duvarında) (Okçuoğlu, 2000).	

	Konut betimlemeleri	Yalı betimlemeleri	Saray betimlemeleri
MARMARA BÖLGESİ			
Bursa Abdal Mahallesindeki Ocaklı Oda	X (Ocaklı başodası tavan eteğini dolayan şeritte) (Renda,1977, s.125).		
Bursa, Yenişehir, Şema ki Evi	X (İkinci kat sofanın sağındaki odada) (Okçuoğlu, 2020, s. 95).		
	X (Kışlık odası duvarında) (Okçuoğlu, 2020, s. 95).		
Balıkesir, Edremit, Kabakçılar Konağı	X (Başodası duvarında)(Renda ve Erol, 1981, s. 60).		
Çanakkale, Bayramiç Hadimoğlu Konağı			X (Kuzey doğu odası dolabı üstünde) (Okçuoğlu, 2020, s. 111).
	X (Kuzeybatı odası dolap üzerinde) (Okçuoğlu, 2020, s.111).		

	Konut betimlemeleri	Kale betimlemeleri	Kasır betimlemeleri	Köşk betimlemeleri	Hisar betimlemeleri	Yalı betimlemeleri
Çanakkale, Adatepe, Hacı Mehmet Ağa Konağı		X (duvarında) (Uluengin, 2020, s. 16)		X (duvarında) (Renda ve Erol, 1981, s. 72).		X (duvarında)(Uluengin, 2020, s. 16)
Edirne de bir Ev	X (duvarında) (Renda, 1977, s. 132).					
Edirne Meriç köprüsü			X (Tarihi Köşk tonozunda) (Renda, 1977, s. 143).			
			X (Tarihi Köşk tonozunda) (Parlak Uğurlu, 2020, s. 54).			
Edirne, Sırlı Konak						
					X (Başodasıduvarında) (ParlakUğurlu, 2020, s. 55).	

	Konut betimlemeleri	Saray betimlemeleri
Nevşehir- Ürgüp İlçesi Yakınları Topak oğlu Konağı	X (Başodası duvarında) (Özbek, 2005, s. 47).	
Karaman Tartanlar Evi		X (evin tavanında) (Karpuz, 2009, s. 303) (Resim 86).

	Saray betimlemeleri	Hisar betimlemeleri	
Edirne, Hafızağa Konağı			
	X (Başodası duvarında) (Parlak Uğurlu, 2020,s.108).		
Edirne, Eski Vali Konağı			
Edirne, İlhan Koman Evi		X (Üst kat odanın tavan eteğinde)(Parlak Uğurlu, 2020, s.116).	

	Konut betimlemeleri	Konak betimlemeleri
AKDENİZ BÖLGESİ		
Antalya Tekelioğlu Evi	X (Başodasında)(Parlak Uğurlu, 2020, s.44).	
	X (Başodasında)(Renda ve Erol,1981, s. 69).	

	X (Başodası duvar şeridinde) (Renda, 1977, s. 128).	
	X (Başodası duvar şeridinde) (Renda, 1977, s. 44).	
Antakya Kuseyri Evi		X (duvarında) (Renda ve Erol, 1981, s. 70).

	Konut betimlemeleri	Köşk betimlemeleri	
İÇANADOLU BÖLGESİ			
Konya Karatay İlçesi Şehri Ayin Sokak 18 Nolu Ev		X (tavanın da) (Karpuz, Eravşar, 2007, s. 445).	
Yozgat Nizamoğlu Konağı	X (güneybatı odasında) (Acun, 2005a, s. 230).		
	X (güneybatı odasında) (Acun, 2005a, s. 230).		
	X (güneybatı odasında) (Acun, 2005a, s. 230).		
	X (Sofanın güneye bakan tavan saçağı) (Acun, 2005a, s. 250).		
	X (Güneydoğu oda) (Acun, 2005a, s. 252).		
		X (güneybatı oda duvarında) (Acun, 2005a, s. 230).	

	Konak betimlemeleri	Saray betimlemeleri	Köşk betimlemeleri
Nevşehir Avanos, İhsan Balta Evi	X (Köşk odası doğu duvarında) (Esmer, 1992, s. 56).		
Karaman Tartanlar Evi		X (tavanında) (Karpuz, 2009, s. 305).	
Ankara Dede Bayrak Evi			X (perde duvarının sol tarafında) (Ögel, 1972, s. 41).

	Konut betimlemeleri	Köşk betimlemeleri
Kayseri Büyük Bürüngüz de Eski bir Türk Evi	X (Giriş kapısı üzerindeki madalyonda) (Renda, 1977, s. 41).	
	X (Giriş kapısı yan duvarında) (Renda, 1977, s. 41).	
	X (duvarında) (Renda, 1977, s. 42).	
Kayseri Sarı Mustafa Evi	X (Başodasının Şerbetliğin de ki niş içinde perde motifi alt kısmında)(İmamoğlu, 2006, s. 68).	
	X (Başodasındaki diğer Şerbetlik içinde) (İmamoğlu, 2006, s. 68).	
Kayseri,Öz Taşçı (Çırak Mustafa) Evi		X (Evin sofasının güney duvarında) (İmamoğlu, 2006, s. 131).

	Saray betimlemeleri	Hisar betimlemeleri	Kale betimlemeleri
Kayseri Büyük Bürüngüz Hacı Özbek Evi	X (Güneyde ki odanın doğu duvarında verilmiştir (Özbek, 2014, s. 218).		
Kayseri, Gemir İbrahim Akdağ Evi	X (Sofa duvarında) (Özbek, 2014, s. 221).		
Kayseri Zennecioğlu Konağı, Yıldız Köşkü		X (batı duvarında) (Özbek, 2014, s. 219).	
Kayseri Kuyumcuoğlu Evi	X (duvarında) (Özbek, 2014, s. 222).		
Kayseri, Gesi, Necip Özalp Evi			X (Odanın Kuzey duvarının doğu tarafında) (Özbek, 2014, s. 225).
		X (duvarında)(Arık, 1988, s. 142).	

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	Kale betimlemeleri	Konut betimlemeleri
Elazığ, Hüseyinik, bugünkü adıyla Ulu kent Köyü Havuz başı Köşkü	X (duvarında) (Sözen,1972, s. 32).	
GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ		
Diyarbakır, Süleyman Nafiz Mahallesi Ocak Sokakta Yer Alan Konut		X (güney kanat 2.kat doğu odasının tavanında) (Tuncer, 1999, s. 192).
Urfa, Akyüzler Evi, Kurtuluş Mahallesi, Tarakçılar Sokak No:1		X (Avlu kapısı üzerinde) (Akkoyunlu, 1989, s. 78).
Urfa İhlasiye Sokaktaki, ev, No:18 Urfa iç kale		X (avlu kapısında)(Akkoyunlu, 1989, s. 78).

	Konut betimlemeleri	Köşk	Yalı	Saray	Kale
Gaziantep, Göğüş Evi, Karagöz Mahallesi, Sokak, No: 18, 1904 tarihli.	X (tavanında) (Ecesoy, 2014, s.161).				
	X (tavanında) (Ecesoy, 2014, s. 162).				
	X (tavanında) (Ecesoy, 2014, s. 162).				
	X (tavanında) (Ecesoy, 2014, s. 162).				
Gaziantep, Bostancı Mahallesi, Mektep Sokak Ta Yer Alan Konut 19.yy	X (Tavan göbeğinde) (Ecesoy, 2014, s. 165).				
	X (Tavan göbeğinde) (Ecesoy, 2014, s. 165).				

	X (Tavan göbeğinde) (Ecesoy, 2014, s. 165).				
	X (Tavan göbeğinde) (Ecesoy, 2014, s. 165).				

	Konut betimlemeleri	Kale betimlemeleri	Saray betimlemeleri
Gaziantep Mehmet Hayri Atay Evi	X (Tavan eteğinde) (Tekinalp, 2013, s. 200).		
			X (Tavan eteğinde) (Tekinalp, 2013, s. 1999).
	X (Tavan eteğinde) (Tekinalp, 2013, s. 201).		
	X (Tavan eteğinde) (Tekinalp, 2013, s. 204).		
		X (2.Nolu odanın sol tarafındaki orta madalyonda) (Tekinalp, 2013, s. 205).	

	Kale betimlemeleri	Konut betimlemeleri
	X (tavan eteğinde) (Tekinalp, 2013, s. 202).	
Gaziantep Kimya Evi		
		X (duvarında) (Özbek, 2014, s. 228).
		X (Giriş bölümünde) (Kalender, 1999, s. 20).
		X (Giriş bölümünde) (Kalender, 1999, s. 22).
		X (Giriş bölümünde) (Kalender, 1999, s. 22).
		X (2.Nolu odanın sol tarafındaki orta madalyonda) (Kalender, 1999, s. 29).

Tablo 4. Anadolu'da ki Duvar Resimli Dini Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Mimari Konulu Betimlemeler

ANADOLU (TAŞRA)	Konut betimlemeleri
BATI ANADOLU BÖLGESİ	
İzmir, Eski Mordoğan Köyü Cami	X Kemer yüzeyinde) (Çağlıtütüncügil, 2012, s. 148).
	X Kemer yüzeyinde) (Çağlıtütüncügil, 2012, s. 148).
	X (Kemer yüzeyinde) (Çağlıtütüncügil, 2012, s. 148).
	X (Kemer yüzeyinde) (Çağlıtütüncügil, 2012, s. 148).

	Sur	Kale betimlemeleri	Hisar	Konut betimlemeleri
Manisa Sultan (Valide-Mesir) Camii ve külliyesi				
		X (Harimin kuzeyi pandantif geçişli kubbesinde) (Acun, 1999, s. 148).		
				X (duvarında) (Kuyulu, 1998, s. 69).
				X (duvarında) (Kuyulu, 1998, s. 70).

	Konut betimlemeleri	Konak
İzmir, Urla Kapan Camii Şadırvanı,1834		
		X (kubbesinde) (Kuyulu, 1998, s.73).
İzmir Şadırvan altı Cami	X (Kubbe eteğinde) (Kuyulu, 1998, s. 65).	
	. X (kubbe detay) (Şener, 2011, s. 560).	
	X (kubbe detay) (Şener, 2011, s. 561).	
	. X (kubbe detay) (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 79).	
	X (Kubbe eteğinde) (Kuyulu Ersoy, 2015, s. 79).	

	Kale betimlemeleri	Konut betimlemeleri
Manisa Sultan (Valide-Mesir) Camii ve külliyesi	X (Harimin kuzeyi pandantif geçişli kubbesinde) (Acun, 1999, s. 148).	X (duvarında) (Kuyulu, 1998, s. 69).
		X (duvarında) (Kuyulu, 1998, s. 70).
Manisa, Kula-Emre Köyü Cami		
	X (batı duvarında) (Bozer, 1994, s. 2455).	
		X (son cemaat yeri orta duvarında) (Bozer, 1987, s. 17).
		X (son cemaat yeri orta duvarında) (Bozer, 1987, s. 19).

	Konut betimlemeleri	Kale betimlemeleri
Manisa, Soma Damgacı Cami		X (Son Cemaat yeri duvarında) (Acun, 2013, s. 384).
	X (Son Cemaat yeri revak kemerinde)(Katrancı Kasalı, 2018, s. 1677).	
	X (Son Cemaat yeri revak kemerinde)(Katrancı Kasalı, 2018, s. 1678).	
	X (Son Cemaat yeri revak kemerinde)(Katrancı Kasalı, 2018, s. 1677).	
Muğla, Şeyh Cami		X (tavan eteğindeki madalyonlarda) (Arık,1988, s.53).

	Konut betimlemeleri	Kale betimlemeleri
Manisa, Zeytinli Ova Kara Osmanoğlu, Hacı Mustafa Ağa Cami	X (müezzin mahfili üst kısmında) (Kuyulu, 1992, s. 32).	
	X (tavan şeridinde) (Kuyulu, 1992, s. 33).	
	X (tavan şeridinde) (Kuyulu, 1992, s. 33).	
Manisa Soma Hızır Bey Cami		
		X (İkinci kat mahfil saçağında) (Acun, 2013, s. 407).

	Konut betimlemeleri	Saray betimlemeleri
	X (Son Cemaat yerinde) (Acun, 2013, s. 408).	
	X (Son Cemaat yerinde) (Acun, 2013, s. 408).	
	.X (Son cemaat yeri batı revakı doğu duvarında) (Katrancı Kasalı, 2018, s. 1667).	
	X (mahfil katı, üst kat eteği güney duvarı batı yönünde)(Katrancı Kasalı, 2018, s. 1665).	
	X (İkinci kat mahfil saçığında)(Acun, 2013, s. 399).	
	X (İkinci kat mahfil saçığında)(Acun, 2013, s. 399).	
		X (zemin kat batı duvarındaki kapının üzerinde) (Okçuoğlu, 2020, s. 109).

	Saray betimlemeleri	Hisar betimlemeleri	Sur betimlemeleri	Köşk betimlemeleri	Diğer savunma yapısı betimlemeleri
Manisa, Kırkağaç İlçesi, Çifte hanlar Cami	X (harimin batısında) (Acun, 2013, s. 286).				X (harimin batısında) (Acun, 2013, s. 290).
		X (Harim kuzey duvarında) (Acun, 2013, s. 287).			
			X (duvarında) (Acun, 2013, s. 288).		
Manisa, Sınırlı Köyü Cami				X (İbadet mekanı kemer köşelikleri) (KatraKasalı, 2019, s. 614).	

		Kale betimlemesi	Konut betimlemeleri
KARADENİZ BÖLGESİ			
Amasya, Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami Şadırvanı			
		X (Şadırvan kubbesinde) (Arık, 1975, s. 11).	
Amasya II. Beyazıt Külliyesinde Ki Muvakkithane			X (Batı duvarındaki friz nişi) (Renda, 1976, s. 186).
Tokat, Zile Tekke Köyü, Şeyh Nasreddin (Nusret) Türbesi		X (duvarında) (Çal, 1987a, s. 437-440).	
MARMARA BÖLGESİ			
Balıkesir,Burhaniye Şahinler Köyü Cami			X (duvarında)(Yıldırım, 2013, s. 284).

İÇ ANADOLU BÖLGESİ	Kale betimlemeleri	Köşk betimlemeleri	Konut betimlemeleri	Saray betimlemeleri
Konya Mevlana Müzesi			X (Şeyh salonu ve lojmanı duvarında) (Renda, 1977, s. 164).	
Yozgat Paşa Köy Bucağı Tokmak Hasan Paşa Cami				
	X (Orta sahnin tavanında) (Acun, 2005, s. 626).			
Yozgat Çapanoğlu Camii Ve Külliyesi				X (dış revakı kitabesi üzerinde)(Acun, 2005b, s. 206).
Yozgat Başçavuş Camii Ve Külliyesi		X (Galeri altındaki manzara şeridinde) (Arık, 1973, s. 28; Acun, 2005b, s. 260).		

Tablo 5.Balkanlar'da ki Duvar Resimli Sivil Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Konulu

BALKANLAR	Saray betimlemeleri	Konut betimlemeleri	Köşk betimlemeleri	Sur betimlemeleri
Arnavutluk, Kruje (Akçahisar) Toptani Konağı,	X (Kadınlar odası tavanının alt kısmında) (Uçar, 2013, s. 674).			
Makedonya, Kalkandelen Harabati Baba-Sersem Ali Baba Bektaşî Külliyesi'nin Kuzey tarafındaki ev			X (İkinci kat ahşap girişi) (Bülbül, 2015, s. 226).	
Yunanistan, Ambelakia' da Georgios Mavros evi				X (birinci kat duvarında) (Demirarslan, 2016, s.120).
				X (duvarında) (Gürçağlar, 2018, s. 237).
Yunanisatn, Midilli, Molivos, Giannakos Evi		X (başodasında) (Okçuoğlu, 2020, s. 116).		

	Konut betimlemeleri	Köşk betimlemeleri	Diğer Savunma yapısı betimlemeleri	Sur betimlemeleri
			X (duvarında) (Okçuoğlu, 2020, s. 118).	
Yunanistan, Kara Ferye'de,1830 tarihli Manolaki evi	X (duvarında)(Renda,1977, s. 166).		.	
Yunanistan, Kastoria, Nanzi Konağı	X (duvarında) (Okçuoğlu, 2020, s. 123).			
Bulgaristan, Filibe de' ki 1863 tarihli, Nedkovitsch evi		X (pencere alınlığında) (Renda, 1977, s. 168).		
Bulgaristan, Filibe, Klianti Evi	X (duvarında) (Okçuoğlu, 2020, s. 134).			
	X (duvarında) (Okçuoğlu, 2020, s. 134).			
Yunanistan, Midilli Adası Krallis Konağı				X (başodası duvarında) (Uluengin, 2020, s. 84).
Yunanistan Petra Vareltzidaina Konağı				X (başodası duvarında) (Uluengin, 2020, s. 90).

Yunanistan Ambelakia'da Evthymiadis Konağı				X (Üst kat başodası duvarında)(Okçuoğlu, 2000, s. 27).
---	--	--	--	---

Tablo 6. Balkanlar'da ki Duvar Resimli Dini Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler

BALKANLAR	Saray betimlemeleri
Arnavutluk, Berat Bekarlar Cami	
	X (Doğu cephesinde) (Uçar, 2013a, s. 1177).

Tablo 7.Orta Doğuda' ki Duvar resimli Sivil Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler

	Sur betimlemeleri	Saray betimlemeleri
Şam, Nizam, Hazine Katibi Evi	X (Başodsında) (Okçuoğlu, 2020, s. 137).	
Şam, Cabri, El-Mücellid Evi	X (Kuzey kabul odasında) (Okçuoğlu, 2020, s. 140).	
Şam, Said el- Kuvvetli Evi	X (Eyvanında) (Okçuoğlu, 2020, s. 141).	
	X (Eyvanında) (Okçuoğlu, 2020, s. 142).	
Şam, Hasan el- Kuvvetli Evi		X (doğu yönündeki oda duvarında) (Okçuoğlu, 2020, s. 144-145).
Şam, Kanbazu Evi	X (Kuzey kabul odasında) (Okçuoğlu, 2020, s. 146).	

Tablo 8. Orta Doğuda' ki Duvar resimli Dini Yapılar İçerisindeki Savunma ve Sivil Mimari Konulu Betimlemeler

	Kale betimlemeleri
Kahire Mevlevihanesi Semahanesi	X (Kubbesinde) (Gürçağlar, 2002, s. 345).
	X (Kubbesinde) (Gürçağlar, 2002, s. 346).
	X (Kubbesinde) (Gürçağlar, 2002, s. 346).

ÖZGEÇMİŞ

Ümmü Gülsüm PEHLİVAN, İlköğretimini ve orta öğretimini Kavacık ilköğretim okulunda tamamladı. 2013 yılında Paşabahçe Ahmet Ferit İnal Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. 2014 yılında girmiş olduğu Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden 2018 yılında 3,35 diploma notuyla onur öğrencisi olarak mezun oldu.

